

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นางสาวมนัสวาศน์ โกวิทยา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM TO ENHANCE
PARTICIPATIVE LEADERSHIP FOR ENVIRONMENTAL
CONSERVATION YOUTH LEADERS

Miss Manaswas Kovitaya

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Non-Formal Education
Department of Educational Policy, Management, and Leadership
Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2008
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับ
ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โดย

นางสาวมนัสวาสน์ โกวิทยา

สาขาวิชา

การศึกษานอกระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.วรวิรัตน์ อภินันท์กุล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ เลวลักษณ์)

มนัสวานันท์ โกวิทยา : การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM TO ENHANCE PARTICIPATIVE LEADERSHIP FOR ENVIRONMENTAL CONSERVATION YOUTH LEADERS)

อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ.ดร.อาชัญญา รัตนอุบล, 444 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ(1) วิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (3) ทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (4) วิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้ ประชากรคือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 50 คนกลุ่มตัวอย่างคือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 20 คน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก
2. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย 1. วัตถุประสงค์ 2. ผู้เรียน 3. ผู้สอน 4. เนื้อหาสาระ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. ระยะเวลา 7. แหล่งความรู้และสื่อ 8. สภาพแวดล้อม และ 9. การวัดและประเมินผล

3. ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน คือ (1) กลุ่มทดลองมีลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (2) กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) กลุ่มทดลองมีทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (4) กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ 1. ผู้เรียน 2. ผู้สอน 3. ระยะเวลา 4. เนื้อหาสาระ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. แหล่งความรู้และสื่อ และ 7. สภาพแวดล้อม เงื่อนไขของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ ความเต็มใจในการฝึกทักษะของผู้เรียน ประสบการณ์การเป็นผู้นำกลุ่ม ความรู้ในแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของผู้สอน การมีระยะเวลาฝึกทักษะที่เพียงพอ การจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับฤดูกาล และประเมินผลพฤติกรรมจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนเพื่อได้รับข้อมูลที่เป็นจริง ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือ สภาพอากาศที่ไม่เหมาะสมในการศึกษานอกสถานที่ การขาดเวลาที่จะเพียงพอในการฝึกทักษะและการขาดโอกาสในการปรับเปลี่ยนบางพฤติกรรม

ภาควิชานโยบาย ภาวะจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน
ปีการศึกษา 2551

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

4884629527 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS : NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM / PARTICIPATIVE LEADERSHIP/ ENVIRONMENTAL CONSERVATION YOUTH LEADERS

MANASWAS KOVITAYA : DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL EDUCATION PROGRAM TO ENHANCE PARTICIPATIVE LEADERSHIP FOR ENVIRONMENTAL CONSERVATION YOUTH LEADERS.
 ADVISOR : ASST PROF. WIRATEP PATHUMCHAROENWATTANA,Ph.D., CO-ADVISOR : ASSOC. PROF ARCHANYA RATANA-UBOL,Ph.D. 444 pp.

The purposes of the research were:1) to analyze environmental conservation youth leaders' learning needs 2) to develop a non-formal education program to enhance participative leadership for environmental conservation youth leaders 3) to implement a non-formal education program to enhance participative leadership for environmental conservation youth leaders and 4) to analyze factors, conditions, and problems of the application of a non-formal education program to enhance participative leadership for environmental conservation youth leaders. The population of this study were 50 environmental conservation youth leaders in the eastern region of Thailand and the sample of this study were 20 environmental conservation youth leaders in the eastern region of Thailand.

The research findings were as follows:

1. The environmental conservation youth leaders wanted to develop themselves as the participative leaders and wanted to learn the mangrove conservation.
2. A non-formal education program to enhance participative leadership for environmental conservation youth leaders consists of objective, learners, instructors, content, learning activities, time duration, learning resources and media, environment, and, assessment and evaluation.
3. The results of the program implementation were as follows: (1) The score of the participative leadership characteristic after the experimentation increased higher than the prior experimentation with statistical significant at level of .05. (2) The score of the knowledge of the participative leadership concept after the experimentation increased higher than the prior experimentation with statistical significant at level of .05. (3) The score of the participative leadership attitude after the experimentation increased higher than the prior experimentation with statistical significant at level of .05. (4) The score of the participative leadership behavior after the experimentation increased higher than the prior experimentation with statistical significant at level of .05.
4. The factors concerning the non-formal education program were learners, instructors, content, time duration, learning activities, learning resources and media. The conditions of application of a non-formal education program were learners' skill practicing willingness , learners' experience, instructor's comprehension of the Leader in You concept, sufficient time for skill practicing, appropriate time for field trips,and, evaluation of the changing behavior by group advisors. The obstacles and problems of program were inappropriate weather condition for field trips, insufficient time for some habit changes, and, lack of some skill practicing opportunities.

Department : Educational Policy, Management, and
 Leadership .....

Field of Study : Non-Formal Education .....

Academic Year : 2008 .....

Student's Signature .....

Advisor's Signature .....

Co-Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.อาชัญญา รัตนอุบล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วมที่ได้กรุณาให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทำวิทยานิพนธ์ที่ถูกต้อง ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำ แก้ไขและตรวจสอบการทำวิทยานิพนธ์ให้มีความถูกต้อง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุลที่ให้เกียรติเป็นประธานการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ เลวลีย์ และอาจารย์ ดร.วรวรรณ อภินันท์กุลที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนและคณาจารย์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนและศาสตร์อื่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาตรวจสอบเครื่องมือวิจัย คุณอมรพันธ์ เลิศผลบุญ จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการให้ข้อมูล ติดต่อและประสานงานการจัดกิจกรรม คุณนันทภา ปัญญารัตน์ และคุณนันทวุฒิ พิศาล ผู้ช่วยผู้วิจัยในการจัดกิจกรรมและเก็บข้อมูล คุณพงษ์รัชต์วิช วิวังสูง ผู้ช่วยวิจัยในการวิเคราะห์ข้อมูล น้องๆ ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้เข้าร่วมโปรแกรมที่มีความตั้งใจและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียวและผู้ใหญ่บ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด ที่เอื้อเฟื้อสถานที่และอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม วิทยากรจากป่าไม้ชายเลนที่ 4 จังหวัดตราดและคุณลุงประโยชน์ เรืองศิลป์ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านป่าชายเลนของอำเภอปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราดที่สละเวลามาให้ความรู้ที่มีคุณค่าเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน รวมทั้งคุณรัตติกง ผรณสุวรรณ คุณอาภาพร สิงหราช คุณชนินทร สุขเจริญ คุณประยุทธ์ นามสุบิน คุณสืบสกุล สอนใจ คุณสุพรรณิกา กัลยาณมิตร คุณนิรันดร์ สาโรวาทและคุณอนงค์ ปัญญาธิ ที่ให้กำลังใจและมีส่วนช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกๆ ด้านตลอดมา

ขอบพระคุณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้สนับสนุนทุนโครงการผลิตและพัฒนา คณาจารย์ (U.D.C) สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียนแก่ผู้วิจัย

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณครอบครัวของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	12
สมมติฐานของการวิจัย	12
ขอบเขตของการวิจัย	14
คำจำกัดความในการวิจัย	15
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	16
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการศึกษานอกระบบโรงเรียน...	19
การเรียนรู้เชิงประสบการณ์	19
การศึกษานอกระบบโรงเรียน	39
การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	48
ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม	67
ภาวะเป็นผู้นำ และผู้นำ	67
ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม	69
แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี	79
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนและกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	87
ความหมายของเยาวชน.....	87
พัฒนาการด้านต่างๆ ของเยาวชน	88

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	90
สภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.....	90
ตอนที่ 4 ป่าชายเลนและการอนุรักษ์	92
ความหมายของป่าชายเลน	92
ป่าชายเลนในประเทศไทย	93
วงจรชีวิตในป่าชายเลน	94
ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน	95
พืชและสัตว์ในป่าชายเลน	96
กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน	98
การอนุรักษ์และการจัดการป่าชายเลน	103
ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	104
งานวิจัยในประเทศ	104
งานวิจัยในต่างประเทศ	105
ตอนที่ 6 กรอบความคิดในการวิจัย	108
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	114
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	115
ตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะ ผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	118
ตอนที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	145
ตอนที่ 4 การศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนไปใช้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำ เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	150
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	152
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ แบบมีส่วนร่วม	152

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	159
ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	163
ตอนที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษา นอกระบบโรงเรียนไปใช้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้ นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	204
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	211
สรุปผลการวิจัย	216
อภิปรายผล	227
ข้อเสนอแนะ	252
รายการอ้างอิง	254
ภาคผนวก	265
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	266
ภาคผนวก ข โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	268
ภาคผนวก ค เอกสารประกอบการสอนแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของ สถาบันเดล คาร์เนกี	331
ภาคผนวก ง บันทึกประจำวันเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	372
ภาคผนวก จ เอกสารประกอบการสอน เรื่องป่ายายเลน และการอนุรักษ์	376
ภาคผนวก ฉ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	391
ภาคผนวก ช ค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนกและค่าดัชนีความ สอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือวิจัย	428
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	444

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	สรุปแนวคิดของปรัชญาการศึกษาจากระบบโรงเรียน..... 43
ตารางที่ 2	การเปรียบเทียบประเภทของโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน 52
ตารางที่ 3	สรุปแนวคิดขององค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรมและการนำไปใช้..... 56
ตารางที่ 4	สรุปแนวคิดของโปรแกรมและการนำไปใช้ 65
ตารางที่ 5	สรุปลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 74
ตารางที่ 6	เปรียบเทียบความสอดคล้องของลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมและวิธีการ พัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบัน เดล คาร์เนกี 85
ตารางที่ 7	ข้อมูลแสดงภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง 153
ตารางที่ 8	ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่ม ตัวอย่าง 155
ตารางที่ 9	ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง..... 156
ตารางที่ 10	ความต้องการและความสนใจในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษาจากระบบ โรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 157
ตารางที่ 11	ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่าง 157
ตารางที่ 12	จำนวนวันที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม 158
ตารางที่ 13	เดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม 158
ตารางที่ 14	กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหา 159
ตารางที่ 15	ข้อมูลแสดงภูมิหลังของผู้เรียน 164
ตารางที่ 16	การเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลัง การทดลองของกลุ่มทดลอง 166
ตารางที่ 17	การเปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำ แบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง 166
ตารางที่ 18	การเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง 167

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 19 การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง	167
ตารางที่ 20 คะแนนลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำ เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	168
ตารางที่ 21 รายละเอียดของลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำ เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	168
ตารางที่ 22 ระดับทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วม โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	173
ตารางที่ 23 คะแนนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วม โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.....	179
ตารางที่ 24 รายละเอียดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้า ร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วน ร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการประเมินตนเองของกลุ่ม ทดลอง	179
ตารางที่ 25 รายละเอียดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้า ร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วน ร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการประเมินโดยที่ปรึกษากลุ่ม เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	184
ตารางที่ 26 รายละเอียดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้า ร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วน ร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการประเมินโดยผู้วิจัย	189
ตารางที่ 27 ผลการประเมินตนเองในการฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ...	190
ตารางที่ 28 ผลการประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	191

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 29 สรุปความคิดเห็นของกลุ่มทดลองเกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบของโปรแกรม	200

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Dewey (1938)	21
ภาพที่ 2	วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Pfeiffer and Jones (1983)	22
ภาพที่ 3	วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Juch (1983)	22
ภาพที่ 4	วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984)	23
ภาพที่ 5	รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ของ Kolb (1984)	24
ภาพที่ 6	วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Tiltly (1994)	26
ภาพที่ 7	อำนาจในการบริหารระหว่างผู้นำกับสมาชิก	70
ภาพที่ 8	ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิก	71
ภาพที่ 9	การแพร่กระจายของป่าชายเลนในประเทศไทย	93
ภาพที่ 10	วงจรชีวิตในป่าชายเลน	94
ภาพที่ 11	กรอบแนวคิดการวิจัย	113

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีค่าสูงสุดของประเทศ เป็นหัวใจของประเทศชาติ เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนของตนและประเทศชาติต่อไปในอนาคต อีกทั้งเป็นผู้มีพลังในการสร้างสรรค์ หากได้รับการพัฒนาในทิศทางที่ถูกต้องจะสามารถเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศได้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2550) จากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit) ตามแผนปฏิบัติการ 21 ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญถึงความสำคัญของเยาวชน และกำหนดให้กลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองและเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อการตัดสินใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา อันเป็นการสร้างรากฐานของการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้ทางหนึ่ง (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.)

ในปัจจุบันประเทศไทยประสบกับปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม มีสาเหตุจากการขยายตัวของจำนวนประชากรและแบบแผนการดำรงชีวิตที่ไม่เหมาะสม ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญสูงสุดต่อระบบนิเวศวิทยาในธรรมชาติ และมีประโยชน์ทั้งทางด้านป่าไม้ การแพทย์ การประมง เศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิต (พิเชษฐเดชวิง, 2546) นอกจากนี้ยังช่วยต้านทานแรงคลื่นและแรงลมที่กระทำต่อขอบฝั่งและตลิ่งและช่วยเพิ่มพื้นที่ขอบฝั่งดินและริมตลิ่ง(สนธิ อักษรแก้ว, 2543) ได้รับผลกระทบจากผลการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมาด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ป่าชายเลนถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเป็นภูมิภาคที่มีป่าชายเลนขึ้นอยู่หนาแน่น หากแต่เป็นภูมิภาคที่มีสภาพป่าชายเลนที่มีสถานะเสื่อมสภาพมากที่สุดของประเทศ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนส่วนใหญ่เพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งโดยมีการทำนาเกลือในพื้นที่ป่าชายเลนอนุรักษ์ของ 5 จังหวัด คือ ระยอง จันทบุรี ตราด ชลบุรี และฉะเชิงเทรา ทำให้เกิดผลกระทบต่อป่าชายเลน จากการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนในภาคตะวันออกในพ.ศ. 2518 มีพื้นที่ป่าชายเลนทั้งสิ้น 360,250 ไร่ ต่อมามีการทำลายป่าชายเลนเป็นวงกว้างเพื่อนำพื้นที่ป่าชายเลนมาทำเป็นนาเกลือเนื่องจากเป็นอาชีพที่มีผลตอบแทนการลงทุนสูงและมีระยะคืนทุนทำให้อุบัติการณ์การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลขยายตัวอย่างรวดเร็ว

และจากการสำรวจครั้งล่าสุด ในพ.ศ. 2539 ภาคตะวันออกเหลือพื้นที่ป่าชายเลนเพียง 79,112.50 ไร่ (กรมป่าไม้, 2540)

ด้วยความตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ตระหนักถึงความสำคัญของเยาวชนในการมีบทบาทคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วนั้น ส่งผลให้ปัจจุบันมีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมากมายทั่วประเทศ มีการรวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.) ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมและเผยแพร่ให้ประชาชนมีความรู้และมีแนวคิดที่ถูกต้องต่อความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนได้ใช้เวลาว่างในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
3. ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อปรับปรุง แก้ไขสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมและรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับประชาชนในท้องถิ่นของตน
4. ส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน
5. ดำเนินการเพื่อปกป้อง พิทักษ์ คุ้มครองและรักษาสิ่งแวดล้อม

การดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประเทศไทย มีเครือข่ายเยาวชนด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมากมาย เครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย สังกัดกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์กรหนึ่งที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นองค์กรเครือข่ายเยาวชนที่ทำหน้าที่เชื่อมประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนและกลุ่มเยาวชนต่างๆ ร่วมกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือระดับนานาชาติต่อไป ปัจจุบันเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยเป็นเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อมที่มีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นสมาชิกถึง 120 กลุ่ม กล่าวคือภาคเหนือมีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 25 กลุ่ม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 25 กลุ่ม ภาคกลางมีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 25 กลุ่ม ภาคตะวันออกมีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 25 กลุ่ม และภาคใต้มีกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 20 กลุ่ม (สภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2550) ดังนั้นการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จถือเป็นหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเป็นบทบาทที่สำคัญของผู้นำกลุ่มในการเป็นผู้จัดระบบการบริหาร การแบ่งงาน

กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้เกิดความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.) อำนาจความสะดวกรู้ให้กับสมาชิก เป็นผู้ผลักดันและชักจูงใจสมาชิกให้ดำเนินการตาม จุดมุ่งหมายที่วางไว้ ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่มีส่วนให้การดำเนินการของกลุ่มประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ดังนั้นภาวะผู้นำจึงสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานของกลุ่มได้เป็นอย่างดี (สมพงษ์ เกษมสิน, 2533)

จากรายงานผลการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สังกัดสภาเครือข่าย เยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย ประจำปี 2550 และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการดำเนินงานของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยพบว่ามีปัญหาและ อุปสรรค ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบริหารกลุ่มโดยการสั่งการให้ สมาชิกปฏิบัติตาม ขาดการวางแผนงานร่วมกัน ส่งผลให้สมาชิกขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมใน การวางแผนหรือการตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินการ จึงเกิดความขัดแย้งระหว่าง สมาชิกและผู้นำกลุ่ม และมีปัญหาในการดำเนินการอยู่เสมอ ปัญหาดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ การบริหารจัดการกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร (สภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2550 และ อมรพันธ์ เลิศผลบุญ, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550) ข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจากการ สัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการของผู้นำกลุ่ม พบว่าโดยส่วนใหญ่ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการด้วยตัวเอง ไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกมี ส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจหรือวางแผนร่วมกับผู้นำ จึงเกิดความผิดพลาดในการปฏิบัติงาน และ เกิดความขัดแย้งภายในกลุ่มระหว่างผู้นำและสมาชิก ส่งผลให้การดำเนินงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของกลุ่มไม่สำเร็จเท่าที่ควร (กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดป่าประดู่, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2550, กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านปากคลองน้ำเขียว, สัมภาษณ์ 1 กรกฎาคม 2550, กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโรงเรียนมาตาพุดพันพิทยาคาร, สัมภาษณ์ 10 กรกฎาคม 2550 และกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรักษ์ป่าชายเลน, สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2550) ลักษณะและพฤติกรรมของผู้นำดังกล่าวข้างต้นไม่สอดคล้องกับภาวะปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการร่วมกันตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติ นำศักยภาพของสมาชิกมาใช้ให้ เหมาะสม พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ ให้ความเคารพและคำนึงถึง ความเห็นและความรู้สึกนึกคิดของสมาชิก ปฏิบัติตัวต่อสมาชิกอย่างเป็นปัจเจกบุคคล ให้กำลังใจ คุณลักษณะเหล่านี้ของผู้นำกลุ่มสามารถสร้างแรงจูงใจ ความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดความมุ่งมั่น ความทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการปฏิบัติงานของสมาชิกได้อย่างแท้จริง (Dale Carnegie and Associates Inc., 1993) จากการสัมภาษณ์สมาชิกกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับ ลักษณะการบริหารจัดการของผู้นำกลุ่มที่ดีมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chemers และ

Ayman (1985) กล่าวคือผู้นำต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ มีการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน รับฟังความคิดเห็น เคารพในความคิดของสมาชิก ให้ความสำคัญต่อสมาชิกและปฏิบัติตัวต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน ลักษณะดังกล่าวของผู้นำส่งผลให้กลุ่มทำงานอย่างมีความสุขและได้ผลงานที่ดีและมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ พบว่าลักษณะของผู้นำที่เป็นที่ต้องการของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวมีความสอดคล้องกับลักษณะภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership)

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะของผู้นำที่มีความกระตือรือร้นในการทำงานและทุ่มเทให้กับการทำงาน เห็นคุณค่าและให้เกียรติสมาชิกในทุกๆ ด้าน ให้โอกาสสมาชิกในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและนำพลังและศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการร่วมคิด ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินการขององค์กร และร่วมสร้างสรรค์งานอย่างอิสระ มีการเอาใจใส่ ดูแลและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน มีการสื่อสารอย่างเปิดเผย มีทักษะในการติดต่อสื่อสาร เป็นผู้ฟังที่ดี และใช้คำพูดที่เหมาะสม มีความสามารถในการควบคุมปัญหาและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ (Likert, 1961; Maier, 1970; Mitchill, 1973; House, 1988; Osborn และ Osborn, 2003; และ Claemont-EAP, 2004) จากการศึกษางานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของ Likert (1961), Lewin, Lippit และ White (อ้างถึงใน Dunham, 1965) Erez และ Arad (1986), จูรี เพ็ชรรัตน์ (2543) และมณี ภาณุวัฒน์สุข (2546) พบว่าผู้นำแบบมีส่วนร่วมส่งผลให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ส่งผลให้เกิดผลผลิตขององค์กรเพิ่มมากขึ้น การเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันเสนอแนะปัญหา การปฏิบัติตนในลักษณะดังกล่าวเป็นวิธีการเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน และช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิดแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความเคารพและเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น มีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรร่วมกัน มีความผูกพันต่อองค์กรของตนและมีความคาดหวังร่วมกัน และพบว่าสมาชิกให้การยอมรับนับถือผู้นำแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด ผู้นำแบบมีส่วนร่วมส่งเสริมให้สมาชิกเต็มเต็มความต้องการพื้นฐานของตนเองได้ใน 3 ด้าน คือความมีอิสระในงาน ด้านงานที่มีความหมายและคุณค่า ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผู้นำ ซึ่งจะ ทำให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการทำงานและทำงานอย่างมีความสุข

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของทุกภาคส่วน รวมทั้งกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นบุคคลสำคัญในดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องรู้จักรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก รู้จักการนำ

ศักยภาพของสมาชิกมาใช้อย่างเต็มที่ สามารถทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน เคารพความคิดเห็น และเห็นคุณค่าของสมาชิกในฐานะปัจเจกบุคคล พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมและควรปลูกฝังให้กับเด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้นำกลุ่มเยาวชนด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.)

จากคำกล่าวของนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ว่าบุคคลไม่ได้เป็นผู้นำมาตั้งแต่กำเนิด แต่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เป็นที่ดีได้ ดังนั้นคุณภาพของความเป็นผู้นำที่ดีนั้นจึงขึ้นอยู่กับหลักการ วิธีการในการฝึกอบรม ประสบการณ์และความสามารถของแต่ละบุคคล (Maxwell, 2003) ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชน เนื่องจากการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น มุ่งจัดขึ้น เพื่อพัฒนาความรู้ ศักยภาพและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมาย เป็นกิจกรรมที่มุ่งสนองตอบความต้องการและการนำไปใช้เพื่อแก้ปัญหาให้แก่บุคคลแต่ละกลุ่ม การจัดกิจกรรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้นำเยาวชนของภาครัฐและเอกชน มีความสอดคล้องกับ มาตราที่ 6 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่เน้นให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) จากการศึกษา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพัฒนา ผู้นำสิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนส่วนใหญ่เป็นการอบรม ให้ความรู้กับ ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และไม่พบว่ามีการจัดหลักสูตร หรือโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นเหตุให้ผู้นำ เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่มีโอกาสเรียนรู้แนวคิด วิธีการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องและการฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างทักษะของการเป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกกลุ่ม แต่อย่างไรก็ดี ด้วยเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับการดำเนินการของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอันเกิดจากการที่ผู้นำกลุ่มเป็นผู้สั่ง การและตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานด้วยตนเอง สมาชิกขาดโอกาสการมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ เป็นผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำและสมาชิกกลุ่มและมีความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่ไม่ราบรื่น เป็นผลให้การบริหารการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมของกลุ่มยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (อมรพันธ์ เลิศผลบุญ, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550, อิศระ สุไลมาน, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2550 , ศิริพร เกิดญาติ, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2550 , พรพรรณ มุลราช, สัมภาษณ์ 30 กันยายน 2550 และ โสมสินี สมทอง, สัมภาษณ์ 1

ตุลาคม 2550) ในฐานะสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยที่ทำงานร่วมกับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความตระหนักว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกเพื่อทำงานด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (อมรพันธ์ เลิศผลบุญ, สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550)

ในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยศึกษาความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อได้รับข้อมูล que แสดงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ ระยะเวลาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และศึกษาโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนเพื่อนำแนวคิดและรูปแบบของโปรแกรมที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยพบว่าแนวคิดและรูปแบบของการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันของ Boyle (1981) มีความสอดคล้องในการนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เป็นโปรแกรมที่เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ความรู้ขั้นพื้นฐานของบุคคล เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบุคคล ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เรียน การพัฒนาโปรแกรมมีการดำเนินการเป็นขั้นตอน คือกำหนดกลุ่มผู้เรียนที่ต้องการได้รับการพัฒนา จัดทำเนื้อหาสาระและกิจกรรมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตัวผู้เรียนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพิจารณาถึงประสบการณ์ ภูมิหลังของผู้เรียน เป็นการจัดให้กับผู้เรียนที่มีประสบการณ์หรือปัญหาที่คล้ายกัน มีการกำหนดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมในการให้ความรู้ มีการนำแผนการสอนไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้และนำไปเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาพฤติกรรม และประเมินผลเพื่อให้ทราบถึงผลของการจัดโปรแกรมและผลสัมฤทธิ์ของการเข้าโปรแกรมของผู้เรียน แนวคิดของโปรแกรมการศึกษาของระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) สอดคล้องกับความต้องการของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยที่ต้องการพัฒนาให้ผู้นำเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นผู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกซึ่งส่งผลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีความยั่งยืนตลอดไป

การจัดโปรแกรมการศึกษาในระบบโรงเรียนใช้วิธีการหรือกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ให้เกิดทักษะ ความรู้และพัฒนาเจตคติที่ดี ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งสำคัญในการนำมาพัฒนาผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่าโดยส่วนใหญ่ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีบทบาทและความรับผิดชอบในการบริหารกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน และมีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน อาทิเช่น การให้ความรู้กับนักเรียนชั้นอนุบาลศึกษา ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน ทำการวิจัยเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมในการนำไปปลูกในป่าชายเลนในชุมชน การจัดทำหนังสือและคู่มือเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการวางแผนกลยุทธ์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกับเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และการเข้าร่วมกิจกรรมการพิทักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน เป็นภาคคุเทศน์นำนักท่องเที่ยวเข้าชมป่าชายเลน เป็นต้น (อมรพันธ์ เลิศผลบุญ, สัมภาษณ์ 30 กรกฎาคม 2550 อิศระ สุไลมาน, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2550 ศิริพร เกิดญาติ, สัมภาษณ์ 29 กันยายน 2550 พรพรรณ มุลราช, สัมภาษณ์ 30 กันยายน 2550 และโสภณิณี สมทอง, สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2550) จากการสัมภาษณ์ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังกล่าวข้างต้น พบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นตามทฤษฎีพัฒนาการตามช่วงวัยของ Harvighurst (1972) มีประสบการณ์ในการบริหารกลุ่ม และมีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน ดังนั้นการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนำประสบการณ์ของตนเองมาเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของตน โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับผู้เรียนคนอื่นๆ และได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่ที่เกี่ยวข้อง มีการคิด วิเคราะห์ และการฝึกปฏิบัติเพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ สร้างองค์ความรู้และทักษะได้ด้วยตนเอง กิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ตามบริบทของตนเองได้อย่างเหมาะสม มีความรู้ ความเข้าใจและมีทักษะที่แท้จริง อันเป็นผลดีกว่าการรับความรู้จากผู้สอนแต่เพียงฝ่ายเดียว (Nicol, มปป.) รูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ โดยใช้ประสบการณ์เดิมของตนเป็นฐานความรู้ การได้รับประสบการณ์หรือความรู้ใหม่จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ สังเกตอย่างไตร่ตรอง คิดทบทวน การสรุปรวบยอดเป็นนามธรรม และทดลองปฏิบัติในสถานการณ์หรือเงื่อนไขอื่นๆ จนเกิดแนวปฏิบัติ

ของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติและการเรียนรู้ของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น สามารถนำประสบการณ์เดิมของตนมาใช้เป็นแหล่งความรู้และมีส่วนร่วมและแบ่งปันประสบการณ์ของตนกับผู้อื่น อีกทั้งยังได้ปฏิบัติจริง ผู้เรียนจึงสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง นอกจากการสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองแล้ว จากงานวิจัยของ Warfield (1999) พบว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาภาวะผู้นำ สามารถคิดวิเคราะห์และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน

คุณลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นคุณลักษณะของผู้นำที่ส่งผลให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่ม สามารถนำพากลุ่มของตนให้ดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพัฒนาภาวะผู้นำของหน่วยงานต่างๆ (U.S. Department of Commerce, 2007 และ Tuck School, 2008) พบว่าเนื้อหาโดยส่วนใหญ่เน้นในเรื่องการบริหาร การจัดการทีมงาน ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ บทบาทหน้าที่ของผู้นำ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การวางแผนงาน การพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะที่กล่าวข้างต้นนั้นเป็นทักษะพื้นฐานในการบริหารกลุ่ม หากผู้นำจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกด้วยเช่นเดียวกัน การตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของสมาชิก การให้ความสนใจแก่สมาชิกอย่างแท้จริง การปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเป็นปัจเจกบุคคลเคารพและให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของสมาชิก ทักษะเหล่านี้ส่งผลให้ผู้นำสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล และเป็นแรงจูงใจภายในที่จะทำให้สมาชิกมีความเต็มใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพและรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กรของตน ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การจูงใจสมาชิก และตระหนักถึงความสำคัญด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนกับสมาชิกส่งผลให้ผู้นำสามารถเปลี่ยนตนเองจากการบริหารผู้อื่นมาเป็นผู้ที่ชี้นำผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับสมาชิกเป็นตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งต่อการประสบความสำเร็จของการเป็นผู้นำกลุ่ม นอกจากนั้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตัวของผู้นำให้มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการกับปัญหาในการทำงานและสร้างพลังใจ พลังชีวิตในการทำงานให้กับตัวผู้นำเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Dale Carnegie and Associates, Inc., 1993)

ดังนั้นแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำที่เน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วม การให้ความสำคัญกับจิตใจ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและสมาชิกที่มีการกล่าวถึงและเน้นมากคือแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกี (Dale Carnegie and Associates, Inc., 1993) สามารถนำมาใช้แก้ปัญหา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้

การพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ได้รับการเรียบเรียงโดย Levine และ Crom ผู้บริหารจากสถาบันเดล คาร์เนกี (Dale Carnegie and Associates, Inc) ซึ่งเป็นสถาบันการพัฒนาบุคคลที่ก่อตั้งขึ้นโดยเดล คาร์เนกี (Dale Carnegie) ผู้เป็นปรมาจารย์แห่งการพัฒนาบุคคล (Self-Development) ผู้เป็นที่รู้จักและให้การยอมรับกันอย่างกว้างขวางในทุกวงการวิชาชีพทั่วโลก หนังสือ The Leader in You ได้รวบรวมสาระจากหนังสือสุดยอดขายดีทั่วโลกทั้ง 3 เล่ม คือ How to Win Friends and Influence People, How to Stop Worrying and Start Living และ How to Enjoy Your Life and Your Job โดยนำมาเรียบเรียงเป็นบท พร้อมทั้งสอดแทรกประสบการณ์ของผู้ประสบความสำเร็จเกือบทุกสาขาวิชาชีพ มีเนื้อหาสาระที่มีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีการสอดแทรกทฤษฎีทางจิตวิทยาาร่วมด้วย จึงส่งผลให้ผู้อ่านมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดพลังใจ มีความเข้มแข็ง สามารถนำศักยภาพภายในตนเองออกมาสร้างสรรค์ผลงานและสร้างความสุขให้กับชีวิตได้เป็นอย่างดี สามารถพัฒนาผู้อ่านให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเดล คาร์เนกี ศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมแล้วกลับมาพัฒนาเป็นเทคนิคในการสร้างมนุษยสัมพันธ์และมีการตรวจสอบความถูกต้อง ความเป็นจริงของเทคนิคเหล่านี้ทุกวันและได้มีการนำผลจากการศึกษามาทดลองกับตนเองในชีวิตประจำวันจนสามารถพัฒนาเป็นเทคนิคที่นำมาใช้พัฒนาบุคคลให้เป็นผู้ที่ถึงปัจจุบันนี้ ปัจจุบันสถาบันเดล คาร์เนกีได้นำเทคนิควิธีการพัฒนาผู้นำตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ไปจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำระดับกลางของภาครัฐและเอกชนในประเทศสหรัฐอเมริกา คือหลักสูตร Developing the Leader in You ซึ่งผลของการฝึกอบรมดังกล่าวพบว่าผู้เข้าอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม สามารถนำทักษะไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างทีมงานที่ทำงานอย่างมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและทีมงานที่ดี และสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน อีกทั้งผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองจากแนวคิดในหนังสือนี้ สามารถพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเองได้ด้วยเช่นกัน (Dale Carnegie and Associates, Inc., 1993)

แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกีกล่าวถึงเทคนิควิธีการพัฒนาความเป็นผู้นำที่ดีดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง ทุกคนมีศักยภาพในการเป็นผู้นำได้ ดังนั้นจึงควรไตร่ตรองและพิจารณาตนเองถึงจุดแข็งในตัวเราว่ามีจุดแข็งด้านใดที่สอดคล้องหรือเหมาะสมที่จะปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาให้เกิดภาวะการเป็นผู้นำได้
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงความคิดให้เป็นการปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ จึงควรให้ความสำคัญสูงสุดในการติดต่อสื่อสารเป็นอันดับแรก เปิดกว้างกับผู้อื่นและสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง พร้อมรับการติดต่อสื่อสาร

3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำต้องจูงใจให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน ยอมรับให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ให้กำลังใจ อบรมให้ความรู้และพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ตัดสินใจให้เข้ามามีส่วนให้คำแนะนำต่อผู้นำ ให้อิสระสมาชิกในการทำงานตามที่เห็นสมควร ผู้นำแสดงความไว้วางใจ นับถือใส่ใจในตัวสมาชิก

4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น เพราะบุคคลจะตอบสนองต่อผู้ที่ให้ความสนใจเขาอย่างแท้จริง เท่านั้นการแสดงความคิดเห็นมีหลายวิธีด้วยกัน เช่นการใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวล ไพเราะ การยิ้ม การจดจำชื่อหรือรายละเอียดในตัวบุคคลนั้น การสอบถามความเป็นอยู่ โดยจะต้องให้ความสนใจกับสมาชิกทุกระดับ

5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ต้องคิดถึงความรู้สึกหรือความต้องการของผู้อื่นด้วย โดยต้องพยายามให้ความสนใจที่จะค้นพบความต้องการและตอบสนองความต้องการของคนเหล่านั้น

6. การเป็นผู้ฟังที่ดี การฟังจะทำให้เกิดการเรียนรู้ การฟังต้องใช้สมาธิ ความมุ่งมั่น จดจ่ออยู่กับ การฟัง ต้องมีคำถามและการตั้งกระทู้ ผู้ฟังต้องไม่ขัดจังหวะขณะผู้พูดกำลังพูดและไม่ด่วนสรุปความ ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจเพื่อให้สมาชิกหรือผู้พูดแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่ และสร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเอง เกิดความผ่อนคลายอยู่เสมอ

7. การทำงานเป็นทีม การทำงานเป็นทีมต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่ม โดยสร้างสำนึกแห่งวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทำเป้าหมายของสมาชิกให้เป็นเป้าหมายของทีม ปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างปัจเจกบุคคล รับผิดชอบ น้อมรับการติ สร้างความมั่นใจให้กับทีม เข้าไปทำงานร่วมกันและเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่ม

8. การเคารพในตัวผู้อื่น โดยนับถือผู้อื่น ปฏิบัติต่อสมาชิกเสมือนเพื่อนร่วมงาน ไม่วางตัวเหมือนเป็นผู้ที่เหนือกว่า ไม่ออกคำสั่งหรือใช้คำพูดที่เกรี้ยวกราด และพยายามดึงคนเข้ามาทำงานร่วมกับตน

9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล จะทำให้สมาชิกสามารถสร้างผลงานที่ดีได้

10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น โดยการสร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเปิดใจให้กว้าง คิดอย่างรอบคอบก่อนที่จะวิพากษ์ วิจารณ์หรือตำหนิโดยไม่ใช้อารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัว และทำให้ข้อบกพร่องนั้นดูง่ายต่อการแก้ไข

11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เพราะเป้าหมายคือสิ่งที่เรารู้ว่าเราจะทำเพื่ออะไร ทำให้เรามุ่งมั่น มานะ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดเป้าหมายที่อยู่บนหลักแห่งความเป็นจริง มีความชัดเจน สามารถบรรลุผลและประเมินผลได้

12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย เป็นการที่บุคคลมีเป้าหมายในใจแล้วเชื่อมั่นในตนเอง

เต็มใจ มุ่งมั่นไม่ทอดทิ้งโดยไม่ไขว่ไขว่ เบี่ยงเบนออกจากเป้าหมายนั้น และสร้างวินัยให้กับตนเอง โดยจะต้องกำหนดเป้าหมายพื้นฐานแล้วดำเนินการไปตามขั้นต่อนั้นๆ

13. การใช้ชีวิตที่สมดุล จัดความสมดุลให้กับชีวิต ทำกิจกรรมอื่นนอกจากงาน จะทำให้ชีวิตมีความสุข สร้างความกระฉับกระเฉง ผ่อนคลาย มีพลัง ความมุ่งมั่นและมีสมาธิที่ดีขึ้น

14. การมองโลกในแง่ดี ทศนคติของผู้นำมีผลกระทบและสามารถสื่อไปยังสมาชิก ผู้นำจะต้องสร้างบรรยากาศเชิงบวก เสริมความมั่นใจในตนเอง ฝึกให้มีอารมณ์ขัน การมองโลกในแง่ดีจะทำให้ชีวิตมีความสุขและมีความสำเร็จในหน้าที่การงาน

15. การจัดการกับความวิตกกังวล การเปลี่ยนแปลงใดๆ ก่อให้เกิดความวิตกกังวล ดังนั้นจึงไม่ควรกังวลในสิ่งที่อาจเกิดหรืออาจไม่เกิดขึ้นในอนาคต ควรมีความมุ่งมั่น ทุ่มเทใจอยู่กับปัจจุบัน เมื่อมีความวิตกกังวล ควรหันเหความสนใจจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่

16. การสร้างความกระตือรือร้น ความกระตือรือร้นเกิดจากความอยากทำและความมั่นใจ ดังนั้น จึงต้องสร้างความเชื่อในสิ่งที่ทำอยู่ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องการที่จะทำให้สำเร็จ ความกระตือรือร้นสามารถพัฒนาได้เมื่อเรามีเป้าหมายที่แท้จริง

ผู้วิจัยจึงนำเทคนิคการพัฒนาผู้นำตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง(The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกีมาใช้ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครั้งนี้

จากที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่าเพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและช่วยลดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกและผู้นำกลุ่มให้เกิดความร่วมมือกันในการตัดสินใจ วางแผนและดำเนินงานต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำเป็นต้องได้รับการเสริมสร้างให้มีภาวะผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก

ดังนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเป็นการส่งผลให้ผู้นำกลุ่มสามารถบริหารกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม ตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิก ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่ม สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความเคารพ และเชื่อมั่นในตนเอง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มและเป็นเจ้าของผลงานร่วมกัน มีความผูกพันต่อกันของกลุ่มตนเองและมีความคาดหวังร่วมกัน สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและเกิดการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เพื่อทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

สมมุติฐานการวิจัย

จากการวิจัยของ Eisner (1993) Hargrove (1997) Warfield (1999) และ Sottile (2000) พบว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ส่งผลให้ผู้เรียนมีการพัฒนาภาวะผู้นำ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดีดังนั้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จึงเป็นการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ทักษะคิด สร้างพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างภาวะผู้นำและการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นให้แก่ผู้เรียนได้

ในด้านภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ ดำเนินการในทุกขั้นตอนร่วมกันกับผู้นำ มีความเอาใจใส่ ยอมรับนับถือและเคารพความคิดของสมาชิก มีการนำศักยภาพของสมาชิกมาใช้อย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม จากการศึกษางานวิจัยของ Likert (1961), Lewin, Lippit และ White (อ้างถึงใน Dunham, 1965), Erez และ Arad (1986), จูรี เพ็ชรรัตน์ (2543) และมณี ภาณุวัฒน์สุข (2546) พบว่าผู้นำแบบมีส่วนร่วมส่งผลให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการทำงาน ส่งผลให้เกิดผลผลิตขององค์กรเพิ่มมากขึ้น การเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันเสนอแนะปัญหาเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน และช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิดแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความเคารพและเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น มีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรร่วมกัน มีความผูกพันต่อองค์กรของตนและมีความคาดหวังร่วมกัน อีกทั้งพบว่าสมาชิกให้การยอมรับนับถือผู้นำแบบมีส่วนร่วมมากที่สุด ผู้นำแบบมีส่วนร่วมช่วยให้สมาชิกสามารถเติมเต็มความต้องการพื้นฐานของตนเองได้ใน 3 ด้าน คือความมีอิสระในงาน ด้านงานที่มีความหมายและ

คุณค่า ด้านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผู้นำ ส่งผลให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการทำงานและทำงานอย่างมีความสุข

การนำแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกี มาใช้ในการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยการจัดหลักสูตร Developing the Leader in You ซึ่งผลของการฝึกอบรมดังกล่าวพบว่าผู้เข้าอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม สามารถนำทักษะไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างทีมงานที่ทำงานอย่างมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและทีมงานที่ดี และสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน (Dale Carnegie and Associates ,Inc., 1993)

จากเหตุผลและผลจากการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสมควรได้รับการพัฒนาให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และมีความเป็นไปได้ว่าการใช้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ร่วมกับเนื้อหาของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี สามารถสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานการวิจัยในการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังต่อไปนี้

1. ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ผ่านการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ร้อยละ 85
2. ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ผ่านการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมสูงขึ้น
3. ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ผ่านการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาทัศนคติในการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมสูงขึ้น
4. ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ผ่านการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสูงขึ้นกว่าเกณฑ์ร้อยละ 85

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษาและขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

1. ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษาคือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำกลุ่ม คือ ประธานกลุ่ม และรองประธานกลุ่ม ไม่น้อยกว่า 1 ปี ที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในภาคตะวันออกและเป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี จำนวน 50 คน แบ่งเป็น ประธานกลุ่ม จำนวน 25 คน และรองประธานกลุ่ม จำนวน 25 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษาในครั้งนี้คือ โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ และภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ คือ

- 1) แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 16 ประการ คือ
1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง
  2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
  3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ
  4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น
  5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา
  6. การเป็นผู้ฟังที่ดี
  7. การทำงานเป็นทีม
  8. การเคารพในตัวผู้อื่น
  9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล
  10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น
  11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน
  12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย
  13. การใช้ชีวิตที่สมดุล
  14. การมองโลกในแง่ดี
  15. การจัดการกับความวิตกกังวล และ
  16. การสร้างความกระตือรือร้น

- 2) ป่าชายเลนและการอนุรักษ์ ประกอบด้วย
1. ความหมายและความสำคัญของป่าชายเลน
  2. พืชและสัตว์ในป่าชายเลน
  3. สาเหตุของการลดลงของป่าชายเลน และ
  4. วิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา แหล่งความรู้และสื่อการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมและการวัดและประเมินผล

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การพัฒนากระบวนการในการจัดการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยใช้แนวคิดของ Boyle (1981) ที่มีการดำเนินการพัฒนาโปรแกรมอย่างเป็นระบบ 5 ขั้นตอนคือ 1.กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ 2.ระบุเนื้อหาวิชา 3.กำหนดการเรียนการสอน 4.การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ และ 5.การประเมินโปรแกรม

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม หมายถึงสภาพของผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ ดำเนินการในทุกขั้นตอนร่วมกันกับผู้นำ มีความเอาใจใส่ ยอมรับนับถือ และเคารพความคิดของสมาชิก มีการนำศักยภาพของสมาชิกมาใช้อย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ หมายถึงการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Kolb (1984) ที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง จากการทบทวนประสบการณ์เดิม ร่วมกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับจากการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน ได้แก่ 1. ขั้นประสบการณ์เชิงรูปธรรม 2. ขั้นการสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน 3. ขั้นสรุปหลักการและสร้างแนวคิดนามธรรม และ 4. ขั้นการทดลองปฏิบัติ

แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี เป็นแนวคิดการพัฒนาผู้นำที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่ม ประกอบด้วยแนวคิด 16 ประการ คือ 1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6. การเป็นผู้ฟังที่ดี 7. การทำงานเป็นทีม 8. การเคารพในตัวผู้อื่น 9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13.

การใช้ชีวิตที่สมดุล 14. การมองโลกในแง่ดี 15. การจัดการกับความวิตกกังวล 16. การสร้างความกระตือรือร้น

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง บุคคลผู้มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี ที่เป็นผู้นำกลุ่มเช่น ประธานกลุ่มและรองประธานกลุ่มในการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่มีผลต่อการดำเนินการจัดโปรแกรม อันได้แก่ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน ระยะเวลา เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา แหล่งความรู้และสื่อการสอน สภาพแวดล้อมและการวัดและประเมินผล

เงื่อนไข หมายถึง ข้อตกลงพิเศษเพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จและเกิดโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพ

ปัญหา หมายถึง อุปสรรคหรือสิ่งที่ยากจนไม่ทำให้สามารถดำเนินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ให้เกิดการทำงานอย่างมีส่วนร่วมและประสบความสำเร็จในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. การวิจัยนี้เป็นพื้นฐานที่นำมาขยายผลการนำแนวทางจากการวิจัยไปใช้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับเด็ก เยาวชนและกลุ่มผู้นำอื่น
3. ได้รับข้อมูลประสิทธิภาพของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. เพื่อทราบปัญหา ความต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย โดยจะนำเสนอสาระสำคัญที่สรุปรายละเอียดของแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์(Experiential Learning)

- 1.1.1. ความหมายของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 1.1.2. แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 1.1.3. ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 1.1.4 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 1.1.5. เทคนิคที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 1.1.6. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 1.1.7. การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

1.2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 1.2.1. ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2.2. ปรัชญาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2.3. หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2.4. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
  - 1.2.4.1. ความหมายของโปรแกรม
  - 1.2.4.2. ประเภทของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
  - 1.2.4.3. .แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
  - 1.2.4.4. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

- 2.1. ภาวะความเป็นผู้นำ
- 2.2. ผู้นำ
- 2.3. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 2.3.1. ความหมายของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 2.3.2. แนวคิดและลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 2.4. แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกี

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนและกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- 3.1. ความหมายของเยาวชน
- 3.2. พัฒนาการด้านต่างๆ ของเยาวชน
- 3.3. กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 3.4. สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย

ตอนที่ 4 ป่าชายเลน และการอนุรักษ์

- 4.1 ความหมายของป่าชายเลน
- 4.2. ป่าชายเลนในประเทศไทย
- 4.3. วงจรชีวิตในป่าชายเลน
- 4.4. ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน
- 4.5. พืชและสัตว์ในป่าชายเลน
- 4.6. กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน
- 4.7. ผลกระทบต่อการทำลายป่าชายเลน
- 4.8. การอนุรักษ์และการจัดการป่าชายเลน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 5.1. งานวิจัยในประเทศ
- 5.2. งานวิจัยในต่างประเทศ

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)

1.1.1. ความหมายของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

สวัสดี ฎุทอง (2546) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงโดยใช้ประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคลเป็นพื้นฐานความรู้ในการพิจารณาทบทวน ไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลและผู้เรียนสามารถตีความและสรุปเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง เกิดเป็นประสบการณ์ใหม่ของตนเอง

Dewey (1983) ให้ความหมายการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่าเป็นวงจรของการทดลองปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้ที่ได้จากการปฏิบัติจริง โดยตัวผู้เรียนเองเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อที่จะปฏิบัติตามบทบาทใหม่

Kolb (1984) ให้ความหมายการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะแบบองค์รวมและมีความหลากหลาย ซึ่งรูปแบบในการพัฒนาผู้เรียนประกอบด้วย ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ความเจริญงอกงามและการพัฒนา ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จะเน้นบทบาทสำคัญของการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้

Bumard (1996) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์คือการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยการกระทำ คิดทบทวนเกี่ยวกับการกระทำหรือการเรียนรู้จากการเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ต่างๆ ของการดำรงชีวิต การทำงาน การศึกษา มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ 1. เป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล 2. คิดทบทวนประสบการณ์นั้นๆ 3. เกิดความหมายและความรู้ที่เกิดจากการทบทวนประสบการณ์นั้น และ 4. ประยุกต์ความรู้โดยการปฏิบัติ

Luckman (1996) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ทักษะและคุณค่าจากประสบการณ์ตรงของตนเอง

Craig (1997) ให้ความหมายการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่าเป็นความรู้ ทักษะและความสามารถที่ได้รับจากการสังเกต การได้รับการกระตุ้น หรือการมีส่วนร่วมจากการปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และนำไปประยุกต์ใช้

Wikipedia (2008) กล่าวว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์

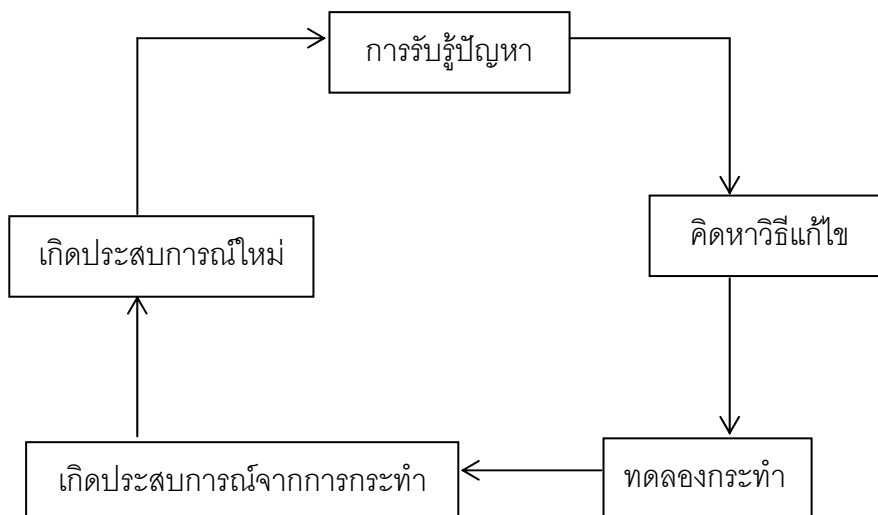
กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้ ประสบการณ์ใหม่ โดยใช้ประสบการณ์เดิมของตนเป็นฐานความรู้ มีการวิเคราะห์ ไตร่ตรอง ตีความ สรุป แล้วเกิดความคิดรวบยอดและประสบการณ์ใหม่ของตนเองและการปฏิบัติเพื่อประยุกต์ใช้ความรู้นั้น

1.1.2. แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

Dewey (1938) ใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยการกระทำ (Learning by Doing) ซึ่งเป็นพื้นฐานการพัฒนาระบบการเรียนรู้ที่นำศักยภาพของผู้เรียนออกมาในรูปของการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Active Learning) ด้วยวิธีดังกล่าวเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น โดยผู้สอนจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการคิด แก้ปัญหา และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ต่อมา Dewey ได้เสนอแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นวงจรของการลงมือกระทำ โดยเริ่มจากการรับรู้ปัญหาแล้วเริ่มหาวิธีการแก้ปัญหานั้นใหม่ จากนั้นก็ลงมือปฏิบัติจนเกิดประสบการณ์จากผลของการปฏิบัติและในที่สุดผู้เรียนก็จะสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองโดยการยืนยันในความรู้เดิมหรือเกิดการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมเป็นความรู้ใหม่ของตนเอง ความรู้ใหม่ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย วงจรการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือทำจะสร้างประโยชน์อย่างมากมาย เป็นการทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การคิด ปฏิบัติ คิด ไตร่ตรองจนเกิดความหมายครั้งแล้วครั้งเล่า จนเกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของตน

วงจรการเรียนรู้จากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Dewey (1938) สามารถแสดงเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

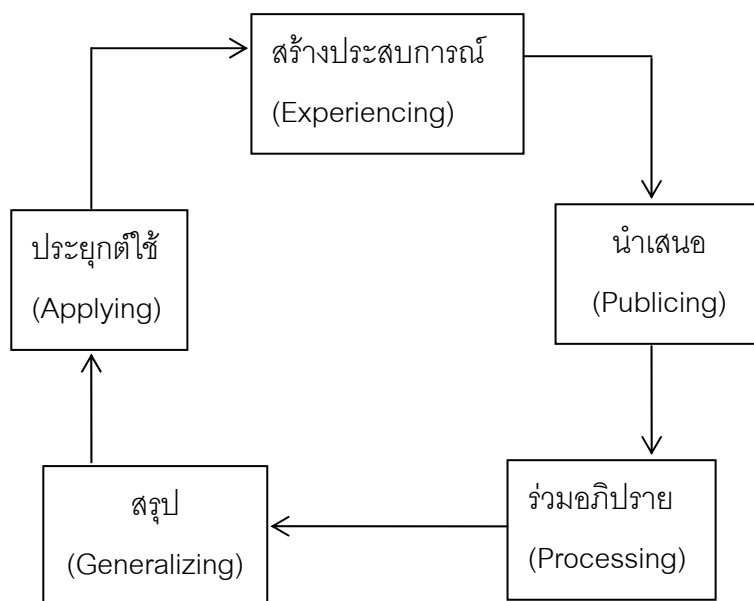

แผนภาพที่ 1 วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Dewey (1938)

Pfeiffer and Jones (1983) กล่าวว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นวงจรการเรียนรู้ วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังกล่าวประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ

1. การค้นหาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ (Experiencing) ผู้เรียนค้นหาและแลกเปลี่ยนความรู้หรือประสบการณ์กับกลุ่มเพื่อนและผู้สอน เป็นขั้นการทำกิจกรรม
2. การนำเสนอประสบการณ์ (Publicizing) ผู้เรียนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการนำเสนอประสบการณ์ในอดีตนองตน การสังเกต การมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันระหว่างการทำกิจกรรม
3. การรวมอภิปราย (Processing) ผู้เรียนตรวจสอบและร่วมอภิปรายรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรม
4. การสรุปและสร้างความรู้ใหม่ (Generalizing) ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้รับมาผสมผสานและกำหนดสร้างเป็นความรู้ใหม่
5. การประยุกต์ใช้ (Applying) ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ และสร้างเป็นประสบการณ์ใหม่ของตนเอง

วงจรการเรียนรู้จากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Pfeiffer and Jones (1983) สามารถแสดงเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

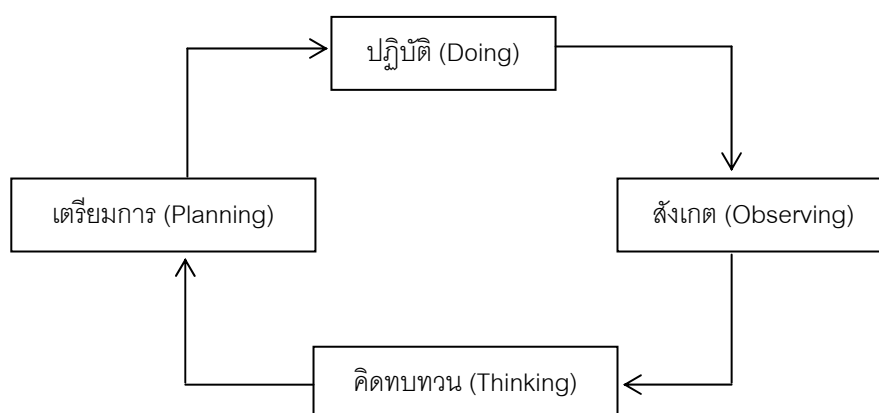

แผนภาพที่ 2 วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Pfeiffer and Jones (1983)

Juch (1983) เสนอวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ วงจรดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังกล่าวประกอบด้วย 4 ระยะคือ

1. การปฏิบัติ (Doing) เป็นการทำกิจกรรม
2. การรับรู้หรือการสังเกต (Sensing or Observing)
3. การคิดทบทวน (Thinking)
4. การเตรียมการหรือการวางแผน (Addressing or Planning)

วงจรการเรียนรู้จากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Juch (1983) สามารถแสดงเป็น แผนภาพดังต่อไปนี้

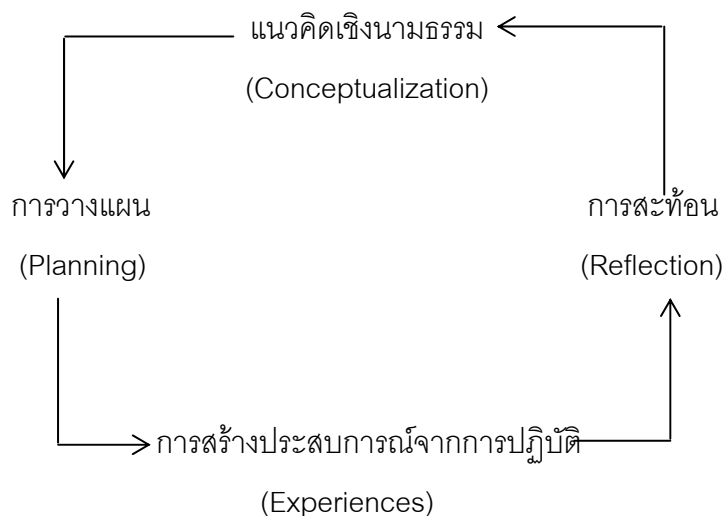

แผนภาพที่ 3 วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Juch (1983)

ในศตวรรษที่ 80 Kolb (1984) ได้พัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ที่น่าประสพการณ์ของผู้เรียนมาเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ คือการเรียนรู้เชิงประสพการณ์ (Experiential Learning) โดย Kolb ได้เสนอแนวคิดของการเรียนรู้เชิงประสพการณ์ว่า ประสพการณ์เป็นแหล่งของความรู้ที่มีค่า การเรียนรู้เชิงประสพการณ์ของ Kolb (Kolb's Model) เป็นวงจรของการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งหมด 4 องค์ประกอบ คือ ประสพการณ์เชิงรูปธรรม การสังเกตอย่างไตร่ตรอง มโนทัศน์เชิงนามธรรม และการทดลองปฏิบัติ โดยที่ Kolb มุ่งสอนให้เกิดการเรียนรู้เพื่อเรียนรู้ (Learn to Learn) เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความคิดซับซ้อน มีความสร้างสรรค์ เกิดความเข้าใจในเนื้อหา มีแรงจูงใจในการเรียน และสามารถแก้ปัญหาได้ อีกทั้งยังสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม

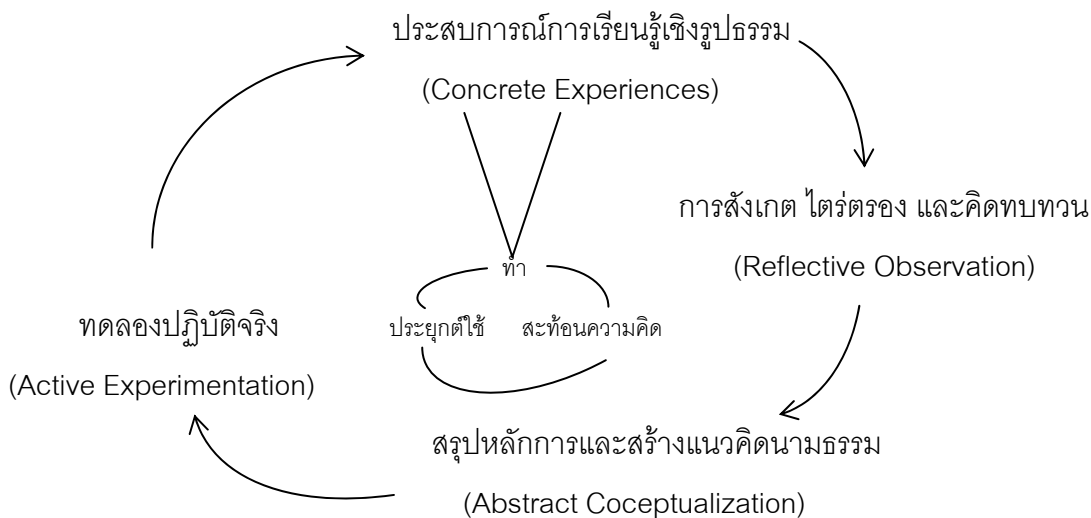
Kolb (1984) สร้างวงจรการเรียนรู้เชิงประสพการณ์ที่มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การสร้างประสพการณ์ (Experience) โดยการปฏิบัติ (Do) ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการทำงานเป็นกลุ่มหรือการทำงานเดี่ยว
2. การสะท้อน (Reflection) โดยการพิจารณา ไตร่ตรองในสิ่งที่ได้ทำไปในอดีต ผู้เรียนจะต้องมีความตั้งใจ วิเคราะห์ความแตกต่าง การสื่อสารเกี่ยวกับค่านิยม ทศนคติและความเชื่อของตัวผู้เรียนแต่ละคนไปยังผู้เรียนคนอื่นๆ
3. การสร้างแนวคิดนามธรรม (Conceptualization) รวมทั้งเหตุการณ์ที่สามารถสังเกตได้ และสามารถเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างกัน เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะได้แนวคิดที่จะช่วยอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้น
4. การวางแผน (Planning) จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในสิ่งใหม่และสามารถคาดการณ์ได้ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

แผนภาพที่ 4 วงจรการเรียนรู้เชิงประสพการณ์ของ Kolb (1984)

และจากวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ข้างต้น Kolb ได้สร้างรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โดยรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5 รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984)

รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) กล่าวถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งของวงจรแห่งการเรียนรู้ก็ได้ แต่ต้องดำเนินการให้ครบวงจรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีองค์ประกอบดังนี้

1. ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงรูปธรรม (Concrete Experience: CE) เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อจะนำไปสู่การรวบรวมความสามารถในการจัดการความคิด ซึ่งประสบการณ์อาจมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ซึ่งมีทั้งการยอมรับและการปฏิเสธการเรียนรู้นั้น ขั้นประสบการณ์การเรียนรู้นี้เน้นที่ความสลับซับซ้อนของความจริงในปัจจุบัน ผู้เรียนต้องตัดสินใจแก้ปัญหา โดยใช้ความคิดและประสบการณ์เก่าของตน
2. การสังเกต การไตร่ตรองและคิดทบทวน (Reflective Observation :RO) การเรียนรู้ที่ดีที่สุดต้องมีการสะท้อนกลับ มีการไตร่ตรองประสบการณ์ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้พิจารณาว่าสิ่งใดมีประโยชน์สิ่งใดไม่มีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ผู้เรียนทำความเข้าใจความหมายของสิ่งต่างๆ โดยการสังเกตและการคิด มองได้หลายแง่มุม
3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดนามธรรม (Abstract Conceptualization: AC) เป็น

การรวบรวมความคิดเพื่อสร้างแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอื่นๆ ที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตและการที่ได้รับข้อมูลใหม่มาจากการพูดคุย สนทนา แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของเราเอง มีการพิจารณาสร้างแนวคิดและแบบแผนในการอธิบาย วางแผนอย่างเป็นระบบ

4. ทดลองปฏิบัติจริง (Active Experimentation) เป็นการนำแนวคิดใหม่ๆ ไปทดลองปฏิบัติเป็นการฝึกปฏิบัติจริง ทดลอง และตรวจสอบเพื่อการลงมือ ลองถูก เป็นการตรวจสอบแนวคิด หาความจริงในสถานที่แตกต่างกันแล้วนำไปสู่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน

รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ดังกล่าวมีการจัดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสร้างประสบการณ์รูปธรรม โดยใช้การอ่าน การยกตัวอย่าง กรณีศึกษา ปัญหา การสังเกต สถานการณ์จำลอง หนังสือ ภาพยนตร์ เกม เป็นต้น
2. การสังเกตอย่างไตร่ตรอง โดยใช้การจดบันทึก การระดมสมอง การอภิปราย เป็นต้น
3. การสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม โดยใช้การจดบันทึก การสร้างโมเดล การวิเคราะห์ การทำโครงการ เป็นต้น
4. การทดลองปฏิบัติ โดยการปฏิบัติภาคสนาม การทำโครงการ การทำกรณีศึกษา การใช้สถานการณ์สมมติ และการทดลองในห้องปฏิบัติการ เป็นต้น

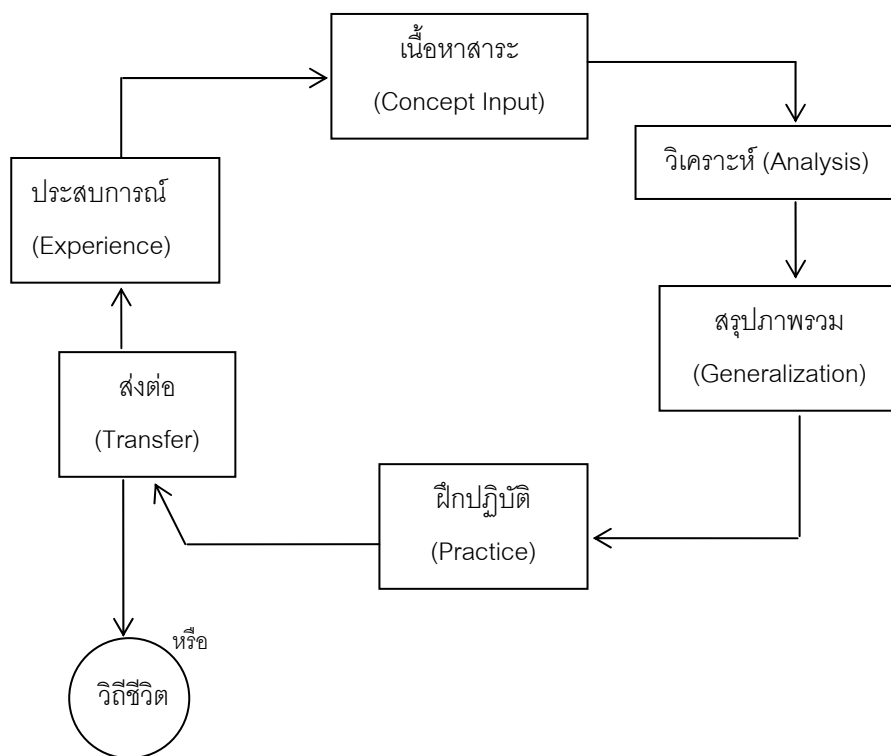
ปัจจุบัน มีนักการศึกษาและนักฝึกอบรมนำรูปแบบแนวคิดของ Kolb (1984) ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการฝึกอบรมต่างๆ อย่างแพร่หลาย การเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนและเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้นั้นมีการเรียกชื่อต่างๆ เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เดิม (Prior Learning) และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) (อ้างในกรมสุขภาพจิต, 2549)

Tittly (1994) เสนอวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ จำนวน 6 ขั้นตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประสบการณ์ (Experience) เป็นขั้นตอนการกระตุ้นให้ผู้เรียนทบทวนและให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยผู้สอนกระตุ้นผู้เรียน สร้างแรงจูงใจ โดยใช้กิจกรรมหลายๆ รูปแบบ เช่น การแสดงบทบาทสมมติ การชมวีดิทัศน์ เกม เป็นต้น
2. การนำเสนอเนื้อหาสาระ (Content Input) ผู้สอนนำเสนอเนื้อหาแก่ผู้เรียนโดยการบรรยาย การอ่านจากเอกสารคู่มือ การชมภาพยนตร์ หรือการอภิปรายร่วมกัน เป็นต้น

3. การวิเคราะห์ (Analysis) วิเคราะห์บททวนประสบการณ์ โดยการใช้ข้อมูลที่ผู้สอนได้นำเสนอ โดยใช้เทคนิคการประชุมกลุ่มย่อย อภิปรายผลเพื่อได้รับข้อสรุป
4. การสรุปภาพรวม (Generalizations) สรุปแนวคิดในภาพรวมหลังจากได้ข้อมูลและผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว จะได้เป็นประสบการณ์ใหม่ของตนเอง
5. การปฏิบัติหรือทดลอง (Practice or Try out) เป็นการทดลองปฏิบัติจริงเมื่อได้ผลสรุปของแนวคิดหรือประสบการณ์ใหม่ เพื่อเป็นการตรวจสอบและยืนยันในประสบการณ์ที่ได้รับ
6. การส่งต่อ (Transfer) นำประสบการณ์ใหม่ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปใช้จริงในสถานการณ์ต่างๆ และจะนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ใหม่ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นวงจรการเรียนรู้

วงจรการเรียนรู้จากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Tittly (1994) สามารถแสดงเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 6 วงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Tittly (1994)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่มีลักษณะเป็นวงจรการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้คือผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เดิมระหว่างกัน แล้วทบทวนพิจารณาความรู้และประสบการณ์ใหม่ นำ

ความรู้เดิมและความรู้ใหม่มาพิจารณาร่วมกัน วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นแนวคิดใหม่แล้วนำแนวคิดใหม่ไปทดลองปฏิบัติเพื่อตรวจสอบความรู้และสร้างเป็นประสบการณ์หรือความรู้ใหม่ของตน

ในการดำเนินการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ที่มี 4 ขั้นตอน คือ 1. ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงรูปธรรม 2. การสังเกต ไตร่ตรองและคิดทบทวน 3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดนามธรรมและ 4. ทดลองปฏิบัติจริง เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำความรู้และประสบการณ์เดิมที่เป็นนามธรรม เสนอให้เห็นเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติ การแก้ปัญหา วิธีคิดของผู้เรียน การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์เดิมระหว่างกันส่งผลให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น การได้รับประสบการณ์ใหม่จากการเรียนรู้แนวคิดหรือการได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ผู้เรียนได้ข้อมูลความรู้ที่ถูกต้อง เมื่อนำความรู้ใหม่และความรู้เดิมมาทบทวนร่วมกัน ผู้เรียนสามารถสร้างแนวคิดใหม่ มีทางเลือกในการนำไปปฏิบัติหรือแก้ปัญหาได้มากขึ้น และเมื่อได้นำแนวคิดที่สร้างขึ้นไปปฏิบัติทำให้สามารถตรวจสอบแนวคิดนั้นและปรับให้เข้ากับตนเองเป็นทักษะหรือองค์ความรู้ของตนเองได้ จากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดที่ซับซ้อน สามารถคิดเป็นนามธรรมและแสดงออกเป็นรูปธรรม ซึ่งเหมาะสมกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นผู้ใหญ่ตอนต้นที่สามารถคิดเป็นนามธรรม มีความคิดที่เป็นระบบและใช้ประสบการณ์เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ได้นอกจากนั้นการจัดรูปแบบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) มีความครอบคลุมรูปแบบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของนักการศึกษาหลายคน มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมที่ไม่ซับซ้อนและเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เป็นที่รู้จักและยอมรับอย่างกว้างขวาง และจากผลการวิจัยพบว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ส่งผลให้ผู้เรียนมีการพัฒนาภาวะผู้นำ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

1.1.3. ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

จากการศึกษาพบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังต่อไปนี้

Burnhard (1996) กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติของผู้เรียน
2. ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้คิดทบทวนเกี่ยวกับประสบการณ์ของตน มีการบูรณา

การประสบการณ์ใหม่กับประสบการณ์เดิม โดยผ่านการคิดทบทวน โดยอาจเกิดจากผู้เรียนหรือการทำกิจกรรมกระบวนการกลุ่ม

3. ผู้สอนยอมรับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ โดยไม่มีการแปลความหมายหรือให้คุณค่ากับความรู้ใหม่ เนื่องจากผู้เรียนมีหน้าที่จะต้องตีค่าหรือให้คุณค่ากับการเรียนรู้ของเขาเอง

4. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ให้ความสำคัญกับความเข้าใจ การสร้างมุมมองต่างๆ ตามความคิดของผู้เรียน

5. ประสบการณ์ของแต่ละคนมีคุณค่า จึงควรใช้ประสบการณ์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

6. มีการยอมรับฟังซึ่งกันและกัน เคารพในความเป็นปัจเจกบุคคลและผู้ฟังต้องเป็นผู้ฟังที่ดีเพราะการรับฟังเป็นหัวใจของการเรียนรู้

กรมสุขภาพจิต (2542) สรุปลักษณะของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังนี้

1. เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
2. เกิดองค์ความรู้ใหม่ ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมตลอดเวลา
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันและผู้เรียนกับผู้สอน
4. อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ เพื่อช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ วิเคราะห์ และสังเคราะห์การเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปได้ว่าลักษณะของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ มุมมอง ความคิดของผู้เรียน ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้มีการทบทวนประสบการณ์ ความรู้เดิม มีการเรียนรู้ในแนวคิดใหม่ๆ แล้วนำความรู้เดิมและความรู้ใหม่มาผสมผสานกันเป็นแนวคิดใหม่ มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะจากการทำกิจกรรม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผู้สอนต้องยอมรับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของผู้เรียน เคารพความคิดและความคิดเห็นของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1.1.4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

Kolb (1993) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ดังต่อไปนี้

1. ต้องมีการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน
2. ผู้สอนต้องมีความรับผิดชอบและการกระตุ้นผู้เรียนอยู่เสมอ
3. การใช้วิธีสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีเชิงบวก
4. การสร้างความท้าทายในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
5. การสร้างแรงจูงใจในการบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน
6. การสนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์เดิมของตนเองและยอมรับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับ
7. สร้างความมั่นคง ปลอดภัยในการเรียนรู้
8. การช่วยผู้เรียนพิจารณาวิธีการทำงานให้บรรลุผล
9. การช่วยให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจประสบการณ์ของตนเอง
10. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพบปะพูดคุยและสร้างความสัมพันธ์กับสังคม
11. การช่วยผู้เรียนปฏิบัติและเกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้
12. ใช้การสนับสนุนการเรียนรู้เชิงบวก
13. การสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้ว่าตนเองกำลังทำอะไร
14. การตระหนักและให้ความสนใจผู้เรียนอยู่เสมอ

Lewis and William (1994) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่พิจารณาถึงความเป็นจริงของผู้เรียน
3. ใช้การจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นแบบบูรณาการ
4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน มีความต่อเนื่องและเน้นการพัฒนา
5. มีการจัดเตรียมโอกาสสำหรับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ใหม่
6. พิจารณาความเหมาะสมและระดับความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น
7. ปัจจัยทางกายภาพและจิตวิทยา ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้
8. ความสมดุลของการปฏิบัติ ทบทวน ไตร่ตรอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้
9. บทบาทในการวางแผน กำหนดและการร่วมในกิจกรรมของผู้เรียน

10. ความรับผิดชอบของผู้เรียนในการปฏิบัติ
11. การประเมินผลและการสะท้อนความคิดของผู้เรียน
12. ผู้เรียนมีบทบาทในการเป็นผู้นำ ทีมงาน และผู้ให้คำแนะนำในกระบวนการเรียนรู้
13. การมีความสัมพันธ์ระหว่างสังคม สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ
14. ผลการเรียนรู้ที่เป็นจริงและมีความสำคัญ

กล่าวโดยสรุปได้ว่าความสำเร็จของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เกิดจากปัจจัยดังนี้คือ

1. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน
2. การกระตุ้นและสนับสนุนการเรียนรู้เชิงบวกของผู้สอน
3. การจัดเตรียมโอกาสและสนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์เดิมของตนและยอมรับประสบการณ์ใหม่
4. การจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นจริงของผู้เรียนและจัดการเรียนรู้ที่เป็นแบบบูรณาการ
5. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของผู้เรียน การสร้างความมั่นใจ ความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและมีความท้าทายในการเรียนรู้
6. ความรับผิดชอบของผู้เรียนและบทบาทความเป็นผู้นำ ทีมงาน และผู้ให้คำแนะนำในกระบวนการเรียนรู้
7. การมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน สังคม และสิ่งแวดล้อม

1.1.5. เทคนิคที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

เทคนิคในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นี้มีหลายรูปแบบ ผู้สอนสามารถนำมาใช้จัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (Burnard, 1996) อาทิเช่น

1. การบรรยาย (Lecture)

เป็นการนำเสนอข้อมูล แนวคิด เหมาะกับการให้ความรู้พื้นฐานและการให้ข้อมูลอย่างกว้างๆ โดยใช้ร่วมกับสื่อการสอน

ข้อดี

1. นำเสนอข้อมูลและข้อคิดเห็นที่เป็นลำดับและเป็นระบบ
2. ทำให้เกิดความสนใจในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่างๆ มากขึ้น
3. สามารถให้ข้อมูลและแนวคิดได้มากในเวลาอันสั้นและใช้กับผู้เรียนจำนวนมากได้

ข้อจำกัด

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นน้อย จึงควรใช้การบรรยายประกอบกับวิธีอื่นๆ ด้วย
2. ใช้ได้ในเวลาที่จำกัด เพราะการบรรยายเป็นเวลานานอาจทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจในเนื้อหาได้บ่อยครั้ง
3. ผู้บรรยายอาจบรรยายเนื้อหาที่ไม่ตรงกับความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน

2. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion)

เป็นการประชุมพิจารณาหรืออภิปรายกันระหว่างผู้เรียนทุกคนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สนใจร่วมกัน โดยการประชุมมีลักษณะเป็นแบบกันเอง ไม่เป็นทางการเพื่อแสวงหาข้อสรุปในเรื่องที่อภิปรายนั้น

ข้อดี

1. ได้ระดมความคิดในกลุ่มใหญ่ที่ทุกคนมีโอกาสได้รับรู้ความคิดเห็นที่ถูกเสนอในกลุ่มใหญ่
2. ได้ร่วมกันแลกเปลี่ยนเนื้อหาหรือประเด็นที่ต้องการ
3. ไม่ต้องใช้อุปกรณ์หรือสื่อมาก

ข้อจำกัด

1. ใช้เวลานานและอาจไม่ได้ข้อคิดเห็นจากผู้ที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น
2. ได้เนื้อหาจำกัด เฉพาะหัวข้อที่กำหนดให้อภิปรายหากมีความคิดเห็นและประสบการณ์ที่หลากหลาย อาจทำให้การควบคุมประเด็นและหาข้อสรุปได้ยาก

3. การระดมสมอง (Brainstorming)

เป็นการให้ผู้เรียนทุกคนในกลุ่มร่วมกันแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ โดยไม่มีใครตอบผิดและไม่มีใครตอบถูก และไม่มีการประเมินผล หรือวิจารณ์ความคิดเห็น

ข้อดี

1. ได้ความคิดที่หลากหลายและเป็นความคิดใหม่ มีความสร้างสรรค์
2. สามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของผู้เรียนได้
3. ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองในการแก้ปัญหาได้กว้างขึ้น

4. ทำให้ผู้เรียนไม่ยึดติดความคิดใดความคิดหนึ่งที่ตายตัว

ข้อจำกัด

1. การตั้งคำถามที่ไม่ดีอาจมีผลต่อการได้รับคำตอบที่ไม่ตรงประเด็น
2. ผู้สอนควรมีทักษะในการกระตุ้นให้ตอบคำถาม
3. ผู้สอนควรมีทักษะในการจับประเด็น การเชื่อมโยงและการจัดหมวดหมู่ เพราะคำตอบที่หลากหลายอาจทำให้จับประเด็นหรือเชื่อมโยงได้ยาก

4. การสาธิต (Demonstration)

เป็นการแสดงให้ผู้เรียนได้เห็นกระบวนการ หรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างถูกต้อง เป็นการแสดงให้ผู้เรียนได้เห็นของจริง ซึ่งอาจเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนของการปฏิบัติงาน การใช้เครื่องมือทดลองต่างๆ เป็นต้น โดยทั่วไปการสาธิตจะใช้ร่วมกับเทคนิคอื่นๆ เช่น การบรรยาย การฝึกปฏิบัติ การอภิปราย เป็นต้น

ข้อดี

1. เป็นการแสดงให้เห็นจริงตามขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและเชื่อถือได้มากกว่าการอ่านหรือการฟัง
2. สามารถนำของจริงหรือของจำลองมาแสดงให้เห็นได้ เป็นการขยายความการบรรยายได้ชัดเจนขึ้น ไม่ต้องใช้จินตนาการของตนเอง
3. ขั้นตอนต่างๆ ของการสาธิตสามารถยืดหยุ่นได้ เช่นการแสดงให้เห็นอย่างละเอียดหรือสามารถทำซ้ำๆ ได้เมื่อจำเป็น
4. การแสดงให้เห็นด้วยของจริง รวมทั้งการได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ช่วยให้เกิดความสนใจและสนใจให้อยากทดลองปฏิบัติตามแนวใหม่

ข้อจำกัด

1. ต้องใช้เวลาในการเตรียมการเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าการแสดงนั้นถูกต้องอย่างสมบูรณ์
2. เหมาะสำหรับผู้เรียนกลุ่มเล็กๆ เพราะหากเป็นกลุ่มใหญ่อาจทำให้ผู้เรียนไม่สามารถเห็นการสาธิตได้อย่างชัดเจน
3. หากไม่มีการแนะนำหรือการชี้แจงวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนพอ อาจทำให้ผู้เรียนละเลยจุดสำคัญของการสาธิตไปได้

5. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play)

เป็นเทคนิคที่ให้ผู้เรียนแสดงเรื่องราวที่ผู้สอนกำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามเนื้อหา ทำให้ผู้เรียนและผู้ชมเกิดความเข้าใจและจดจำเนื้อหาที่แสดงนั้นได้นาน

ข้อดี

1. เป็นการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการแสดงออกถึงปัญหาและช่วยในการอธิบาย
2. ช่วยให้เห็นแนวทางสำหรับการแก้ปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองใช้แนวทางนั้น
3. สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง และสร้างความร่วมมือในกลุ่มง่ายต่อการจัดการวางแผน ไม่ยุ่งยากซับซ้อน

ข้อจำกัด

1. ผู้แสดงบางคนอาจแสดงได้ไม่ดี ไม่สามารถทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในปัญหาหรือเรื่องราวที่แสดงได้อย่างถูกต้อง
2. หากมีการกำหนดรายละเอียดของการแสดงมากเกินไป อาจทำให้ผู้แสดงไม่มีอิสระในการแสดงออกตามความนึกคิดของตนเอง อาจแสดงไม่ได้สมจริง และหากบทบาทที่กำหนดไว้ไม่สมเหตุผล ผลการแสดงก็อาจทำได้ไม่ดี หรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการแสดงนั้น

6. กรณีศึกษา (Case Study)

เป็นการให้ผู้เรียนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น อภิปรายกับเรื่องที่ได้กำหนดขึ้นมา จากสถานการณ์ที่เป็นจริงหรือสถานการณ์สมมุติที่เกิดขึ้นในสังคม

ข้อดี

เกิดความเข้าใจในสาเหตุหรือปัจจัยซึ่งเป็นปัญหาและเห็นทางเลือกได้มากขึ้น

ข้อจำกัด

1. กรณีศึกษาเป็นเรื่องของสถานการณ์ในช่วงเวลาหนึ่ง เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป เนื้อหาและเงื่อนไขก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย
2. การหากรณีศึกษาเฉพาะที่สอดคล้องเหมาะสม เป็นเรื่องค่อนข้างลำบาก และการทำกรณีศึกษาจะต้องใช้เวลามาก

นอกจากนั้น Lee and Caffarella (1994) เสนอเทคนิคที่สามารถนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพิ่มเติมด้วย คือ

1. การโต้เถียง (Debate) เป็นการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งของผู้เรียน 2 คน หรือ 2 กลุ่ม สามารถใช้ความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคนมาใช้ในการวิเคราะห์หาเหตุผลเพื่อจะทำให้ข้อขัดแย้งนั้นกระจ่างขึ้น
2. การเล่าเรื่อง (Story Telling) ผู้เรียนถูกเล่าเรื่องราวหรือสิ่งที่เขารู้สึกเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับเขา
3. การวิพากษ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (Critical Incident) ผู้เรียนอธิบายเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวเองเพื่อนำเอาเรื่องราวดังกล่าวมาทำการเรียนรู้และวิเคราะห์
4. การจัดคู่ฝึกปฏิบัติ (Pair Exercise) จับคู่ โดยการกำหนดบทบาทของผู้เรียนแต่ละคน กล่าวคือคนแรกเป็นผู้ปฏิบัติ อีกคนเป็นผู้ฟังหรือสังเกตโดยไม่ได้แสดงความคิดเห็นแล้วสลับบทบาทกัน ภายหลังจะร่วมกันอภิปรายพฤติกรรมและประเมิน ซึ่งประเด็นที่อภิปรายดังกล่าวอาจนำไปใช้ในการอภิปรายกับกลุ่มใหญ่ได้
5. กิจกรรมกลุ่มอย่างมีแบบแผน (Structured Group Activities) เป็นการเรียนรู้แบบเป็นกลุ่ม กลุ่มจะได้รับประสบการณ์หลังจากการอภิปรายความคิดเห็น ความรู้สึกเกี่ยวกับประสบการณ์ต่างๆ แล้วประยุกต์ความรู้ใหม่ไปสู่สถานการณ์จริง
6. การบรรยายเชิงประสบการณ์ (Experiential Lecture) เป็นการบรรยายสั้นๆ ในช่วงก่อนเข้าสู่การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อให้เกิดแนวคิดพื้นฐานและอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเทคนิคในการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์นั้น มีหลายรูปแบบด้วยกัน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ ความรู้เดิมมาใช้และเป็นกิจกรรมที่ให้สาระ ประสบการณ์ใหม่ เช่นการบรรยาย การสาธิต การระดมสมอง การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมุติ กรณีศึกษา การทำกิจกรรมกลุ่ม การโต้เถียง การฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เทคนิคเหล่านี้มีส่วนช่วยให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความน่าสนใจในเนื้อหาและกิจกรรม และดึงดูดความสนใจผู้เรียน อย่างไรก็ตามเทคนิคการสอนแต่ละประเภทย่อมมีข้อดีและข้อเสียที่แตกต่างกัน จึงไม่ควรนำเทคนิคใดเทคนิคหนึ่งมาเป็นเทคนิคหลัก ผู้สอนสามารถนำเทคนิคการสอนหลายประเภทมาใช้ร่วมกันซึ่งการใช้ร่วมกันดังกล่าวจะเป็นผลดี และเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ โดยที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ เข้าใจเนื้อหาและทฤษฎีต่างๆ ได้มากขึ้น

1.1.6. บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

1.1.6.1 บทบาทของผู้สอนเชิงประสบการณ์

Lee and Caffarella (1994) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนเชิงประสบการณ์ว่า ผู้สอนต้องแสดงบทบาทดังนี้

1. มีความเป็นกันเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้เรียน สร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียน สนใจ ให้กำลังใจ สนทนาและไต่ถาม
2. เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และประสานงาน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ เมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น
3. ไม่ชี้นำ ครอบงำหรือโน้มน้ำหนักความคิดของผู้เรียน
4. ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ กระตุ้นให้ผู้เรียนเสนอความคิดเห็น แบ่งปันข้อมูล ประสบการณ์ให้กันและกัน และแสดงออกทางความคิดอย่างอิสระ และให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความสามารถของตนทำงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

Rogers (1996) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่าผู้สอนต้องแสดงบทบาทดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนโดยวิธีการต่างๆ เช่น ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนไม่ครอบงำความหรือบงการความคิดของผู้เรียน
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิด และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เลือกในสิ่งที่จะเรียนรู้ต้องมีเวลาให้แก่ผู้เรียน ให้เวลาอย่างพอเพียงในการเรียนรู้
3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ หรือทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นที่มีความสนใจที่คล้ายกัน
4. การจัดการเรียนการสอนต้องเปิดกว้าง ยืดหยุ่น ให้โอกาสผู้เรียนเรียนรู้หรือทำกิจกรรมตามความสนใจ
5. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ หรือทรัพยากรเรียนรู้ให้พร้อม มีเพียงพอและเหมาะสม

Conner (1997) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่าผู้สอนต้องแสดงบทบาทดังต่อไปนี้

1. ให้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง และเพียงพออย่างตรงไปตรงมา
2. ค้นหาข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ และเน้นรูปแบบการบูรณาการเพื่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

พรปภัตสร ปริญญาญกุล (2546) ได้สรุปบทบาทของผู้สอนในการสอนเชิงประสบการณ์ จากต่างประเทศดังต่อไปนี้

1. ทบทวนประสบการณ์เดิมของผู้เรียนหรือการสร้างสถานการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมการตั้งคำถาม
2. วางแผนการค้นคว้าและเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เอกสารและแหล่งความรู้ต่างๆ ในการค้นคว้า
3. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นในเรื่องที่เรียนรู้และมีโอกาสเรียนรู้จากผู้อื่น
4. แนะนำผู้เรียนในการสรุปสิ่งที่ผู้เรียนรู้และเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับ
5. มอบหมายงานให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ นำความรู้ไปใช้ในสภาพจริงทั้งในและนอกห้องเรียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สอนมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังนี้

1. เป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้และประสานงาน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น
2. ไม่ชี้นำ ครอบงำหรือโน้มน้ำหนักความคิดของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเสนอความคิดเห็น แบ่งปันข้อมูล ประสบการณ์ให้กันและกัน และแสดงออกทางความคิดอย่างอิสระ
3. มีความเป็นกันเอง มีความเห็นอกเห็นใจผู้เรียน สร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียน สนใจ ให้กำลังใจ สนทนาและไต่ถาม
4. จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ หรือทรัพยากรเรียนรู้ให้พร้อม มีเพียงพอและเหมาะสม
5. ให้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง และเพียงพอ
6. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นในเรื่องที่เรียนรู้และมีโอกาสเรียนรู้จากผู้อื่น
7. มอบหมายงานให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ นำความรู้ไปใช้ในสภาพจริงทั้งในและนอกห้องเรียน
8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์ หรือทำงานร่วมกันกับบุคคลอื่นที่มีความสนใจที่คล้ายกัน

1.1.6.2. บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

Lee and Caffarella (1994) กล่าวถึงบทบาทของผู้เรียนที่เรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่า ผู้เรียนมีบทบาทดังนี้

1. เป็นผู้ลงมือทำกิจกรรม พยายามค้นหาและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. ให้ความช่วยเหลือกันและแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน
3. แสดงความคิดอย่างอิสระ
4. มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม
5. ให้ความสนใจกับงานที่ได้รับมอบหมายและทำงานร่วมกับกลุ่มได้ดี

Rogers (1996) กล่าวถึงบทบาทของผู้เรียนที่เรียนรู้เชิงประสบการณ์ว่า ผู้เรียนมีบทบาท ดังนี้

1. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการและร่วมกำหนดทิศทางในการเรียนรู้
2. ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ เชื่อมโยงกับสังคม บุคคล และปัญหา
3. ผู้เรียนประเมินผลด้วยตนเอง ทราบความก้าวหน้าและผลสำเร็จของการเรียนรู้

พรภัสสร ปริญาญกุล (2546) ได้สรุปบทบาทของผู้เรียนที่เรียนรู้เชิงประสบการณ์จากต่างประเทศดังต่อไปนี้

1. ตอบคำถามหรือทำแบบทดสอบหรือศึกษาประเด็นที่ต้องตอบคำถามเป็นกลุ่ม โดยแบ่งบทบาทไปแสวงหาความรู้ โดยใช้สื่อหลากหลายเพื่อนำไปสู่การหาคำตอบ
2. ค้นหาคำตอบโดยการทำกิจกรรมต่างๆ ในการหาข้อมูลและบันทึกผลการค้นคว้า
3. นำเสนอการค้นคว้าคำตอบแก่ผู้ฟังกลุ่มต่างๆ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการรายงาน การแสดงผลงานให้กับผู้เรียนกลุ่มอื่น
4. ร่วมสรุปประเด็นความรู้ที่ได้รับว่าเหมือนหรือแตกต่างจากเนื้อหาวิชาในตำราอย่างไร
5. นำวิชาความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริงทั้งในและนอกห้องเรียน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ดังนี้

1. ให้ความช่วยเหลือ แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกัน และแสดงความคิดอย่างอิสระ
2. มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในกลุ่ม
3. เป็นผู้ลงมือทำกิจกรรม พยายามค้นหาและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

4. นำเสนอการค้นคว้าคำตอบแก่ผู้ฟังกลุ่มต่างๆ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการรายงาน
5. การแสดงผลงานให้กับผู้เรียนกลุ่มอื่นและร่วมสรุปประเด็นความรู้ที่ได้รับ
6. นำวิชาความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริงทั้งในและนอกห้องเรียน
7. ผู้เรียนประเมินผลด้วยตนเอง ทราบความก้าวหน้าและผลสำเร็จของการเรียนรู้

1.1.7. การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

Boyatzis, Cowen และ Kolb (1995) กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เป็นการประเมินกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน การประเมินการปฏิบัติ และการทำงาน รวมทั้งการประเมินผลผลิตดังนี้

1. การประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ เป็นการประเมินพัฒนาการของกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นระยะ
2. การประเมินกระบวนการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเชิงวิชาการ รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. การประเมินการปฏิบัติ เป็นการประเมินกระบวนการปฏิบัติงานของผู้เรียน
4. การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินจำนวนและคุณภาพของงาน

การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ข้างต้นจึงต้องใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดผล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรม โดยใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบประเมินค่า เป็นต้น
2. การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้แบบทดสอบภาคปฏิบัติ แบบทดสอบวัดความสามารถจริง และแบบทดสอบทางวิชาการ เป็นต้น
3. การรายงานตนเอง โดยใช้แฟ้มสะสมงาน การบันทึกพฤติกรรม เป็นต้น
4. การวัดความสามารถในการปฏิบัติ โดยใช้แบบประเมินค่า แบบสัมภาษณ์ผู้เรียน เป็นต้น
5. การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สามารถประเมินจากหลายด้าน กล่าวคือนอกจากการประเมินผลการเรียนรู้จากผู้สอนแล้ว บุคคลภายนอกสามารถมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้ เช่น สถานประกอบการ กลุ่มบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับทำกิจกรรมของผู้เรียน หรือเห็นผลงานของผู้เรียน ก็สามารถประเมินงานของผู้เรียนได้เช่นกัน

Dixon (1999) กล่าวถึงวิธีการประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ มีวิธีการประเมินดังต่อไปนี้

1. ประเมินเป็นรายบุคคล เช่นการตอบคำถามระหว่างการจัดกิจกรรม การอภิปราย

ในชั้นเรียน การทดสอบโดยใช้แบบทดสอบ การสอบปากเปล่า การทำแบบฝึกหัด การทำรายงาน อ่านบันทึกเหตุการณ์

2. การประเมินจากการฝึกปฏิบัติ โดยการกำหนดภาระงานเป็นรายบุคคล รายกลุ่ม โดยใช้แบบสำรวจรายการ และการประเมินค่า

3. การประเมินผลตามสภาพจริง โดยการมอบหมายให้ผู้เรียนกำหนดเป็นภาระงาน และวางแผนการปฏิบัติด้วยตนเองในสภาพชีวิตจริง ประเมินผลโดยใช้แบบสำรวจรายการหรือแบบประเมินค่า

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีหลายวิธี มีการประเมินเป็นรายบุคคล การประเมินเป็นกลุ่ม โดยการทดสอบความรู้ การสังเกตพฤติกรรม การฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน การปฏิบัติในสภาพความเป็นจริง มีเครื่องมือในการประเมินเช่น แบบทดสอบ แบบสัมภาษณ์ แฟ้มสะสมงาน แบบประเมินค่า แบบสำรวจรายการ นอกจากนี้ผู้สอนเป็นผู้ประเมินแล้วบุคคลภายนอกที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้เรียนสามารถเข้าร่วมประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ได้เช่นกัน

1.2. การศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.2.1. ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2533) ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการจัดการศึกษาสำหรับผู้ขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อที่พวกเขาจะสามารถเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ตามต้องการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 15 ได้ อธิบายความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการ กำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและการ ประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความ เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

สุนทร สุนันท์ชัย (2544) ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนไม่ว่าจะดำเนินการโดยเอกเทศหรือเป็นส่วน ประกอบสำคัญของกิจกรรมอื่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บริการแก่กลุ่มผู้เรียนทุกเพศทุกวัย

สุมาลี สังข์ศรี (2546) ให้ความหมายว่าการศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมทางการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดบริการให้กับประชาชนทุกคนทุกเพศ ทุกวัยโดยไม่มีจำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ โดยมุ่งให้ผู้เรียนได้รับความรู้พื้นฐาน ความรู้ทางด้านทักษะอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในปัจจุบัน เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

Coombs (1973) ให้ความหมายว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหมายถึงกิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมนั้นจะจัดเป็นเอกเทศหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เพื่อให้บริการกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดขึ้น

จากความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นประมวลประสบการณ์และกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดนอกเหนือไปจากกิจกรรมในโรงเรียน ที่จัดโดยสถาบันการศึกษา สำหรับประชาชนโดยไม่จำกัดเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์ หรือความสนใจ เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาทักษะ ความรู้ทั่วไป ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ รวมทั้งข่าวสารที่เป็นประโยชน์ โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล และสภาพปัญหาซึ่งผู้เรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ หรือใช้แก้ปัญหา เพื่อให้เกิดการพัฒนาคูณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม

จากคำจำกัดความของนักการศึกษาที่ให้ไว้ พบว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีรูปแบบที่แน่นอน จะมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้รับบริการ
2. หลักสูตรและเนื้อหาวิชา มีความยืดหยุ่นมาก เนื้อหาสามารถปรับให้ได้เหมาะสมตามท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียนเพื่อที่จะนำเอาความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้
3. การเรียนการสอนและวิธีสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความจำเป็น เช่นบางสถานที่จะจัดเป็นชั้นเรียน หากมีสถานที่อำนวย หากมีความยากลำบากทางด้านสถานที่ก็อาจจะจัดเป็นการเรียนโดยการศึกษทางไกลได้
4. ระยะเวลาเรียนขึ้นอยู่กับชนิดและลักษณะของวิชา รวมทั้งความสนใจของผู้เรียน
5. ผู้เรียนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุ วัย เพศ วุฒิ

การศึกษาของผู้เรียน หากแต่การเรียนนั้นขึ้นอยู่กับความสนใจและความสมัครใจของผู้เรียนที่มีต่อวิชานั้นๆ เป็นสำคัญ

6. ผู้สอนหรือบุคลากรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจเป็นครูผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาที่สอนโดยตรงหรือเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์จากการประกอบอาชีพของตนมาเป็นวิทยากรหรืออาสาสมัคร

7. สถานที่เรียนของการศึกษานอกระบบสามารถปรับเปลี่ยน กระจาย หรือโยกย้ายไปตามสถานที่ที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น สามารถจัดได้ทุกแห่งที่มีความสะดวก เช่น ศาลาวัด ห้องสมุดประชาชน หรือในชั้นเรียนในโรงเรียนภาคปกติ เป็นต้น

8. หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีทั้งภาครัฐ เอกชน และสถาบันอุดมศึกษา

9. ความยืดหยุ่นของการจัดการศึกษา กิจกรรมและโครงการต่างๆ ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความยืดหยุ่นมาก ทั้งนี้เพื่อจะสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ ส่วนหลักสูตร เวลา ระยะเวลา สถานที่ วิธีสอน และผู้สอนก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่

10. การรับรองความสามารถและคุณวุฒิ การประเมินผลของการศึกษานอกระบบโรงเรียนมักจะประเมินในระยะเวลาสั้นๆ ประกาศนียบัตรหรือคุณวุฒิบัตรจะแสดงให้เห็นถึงการได้ผ่านการเรียนหรือฝึกอบรมเท่านั้น โดยไม่ได้ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเท่าใดนัก

1.2.2. ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถแบ่งประเภทตามพื้นฐานของแนวคิดออกเป็นสำนักปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนใหญ่ๆ ได้ 5 สำนัก ดังต่อไปนี้ (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

1. **ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำนักเสรีนิยม (Liberal)** มีความเชื่อพื้นฐานคือความรู้ คู่คุณธรรมและเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ สามารถเลือกแนวทางต่างๆ ในการดำรงชีวิต หากแต่เสรีภาพดังกล่าวควรมีพื้นฐานอยู่บนเหตุและผล การศึกษามีหน้าที่อนุรักษ์และสืบสานศิลปะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และอารยธรรม การจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาสำนักเสรีนิยมใช้วิธีการบรรยายประกอบการซักถาม อภิปรายระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองและการทบทวนเนื้อหา มีการนำปรัชญาสำนักเสรีนิยมไปใช้ในการศึกษาทั่วไป การศึกษาวิชาสามัญ การศึกษาพื้นฐาน ห้องสมุดประชาชน การศึกษาต่อเนื่อง เป็นต้น

2. **ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักพิพัฒนาการ (Progressive)** มีความเชื่อพื้นฐานในการให้ความสำคัญด้านความแตกต่างของผู้เรียน ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ การศึกษาต้องสามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ ใช้ระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาแก้ไขปัญหาในการดำรงชีวิตและการศึกษามีขึ้นเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม มีการนำปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักพิพัฒนาการมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาผู้ใหญ่ การศึกษาต่อเนื่อง อาชีวศึกษา โดยการศึกษาความต้องการ ปัญหาของผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมและในขั้นตอนต่างๆ ของการพัฒนาโปรแกรม

3. **ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักพฤติกรรมนิยม (Behaviorist)** มีความเชื่อว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้หากมีการปฏิบัติด้วยตนเอง ดังนั้นการศึกษาประเภทพัฒนาทักษะความสามารถของผู้เรียนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และมีการประเมินผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ มีการนำปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักพฤติกรรมนิยมมาใช้ในการจัดการศึกษาระบบโรงเรียนที่ส่งเสริมผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตนเองหรือชี้นำตนเอง (Self-directed Learning) ด้วยชุดวิชา การศึกษาทางไกล การฝึกสายอาชีพ การฝึกทักษะ การฝึกสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักพฤติกรรมนิยมนี้จะสนใจพฤติกรรมที่สังเกตได้เท่านั้น มุ่งที่จะควบคุม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการควบคุมและดัดแปลงสิ่งแวดล้อม

4. **ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักมนุษยนิยม (Humanist)** ให้ความสำคัญกับผู้เรียน เน้นการพัฒนาผู้เรียนทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอารมณ์ ความรู้สึก การเห็นคุณค่าในตนเอง การให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นมิตร มีการนำปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักมนุษยนิยมมาใช้ในการศึกษาผู้ใหญ่ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed Learning)

5. **ปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักปฏิรูปนิยม (Radical)** เชื่อว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยการสอนแบบมโนธรรมสำนึก (Conscientization) เพื่อให้ผู้เรียนหลุดออกจากวัฒนธรรมเจียบและการท่องจำแบบไม่มีการคิดไตร่ตรอง การนำปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนสำนักปฏิรูปนิยมมาใช้ในการจัดการสอนให้รู้หนังสือและพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนที่ต้องการให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนั้นนักพัฒนาโปรแกรมที่จะนำปรัชญาสำนักปฏิรูปนิยมจะต้องเป็นผู้ที่ต้องการให้เกิดการกระทำในสังคม (Social Action)

และมีความชำนาญในการสอนที่เป็นการวิพากษ์วิจารณ์และบริบทของชุมชนที่มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างทางสังคมวิทยา

จากการศึกษาปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียนทั้ง 5 สำนัก สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปแนวคิดของปรัชญาการศึกษาของระบบโรงเรียน (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

สำนักปรัชญา	ความเชื่อพื้นฐาน	การนำปรัชญาไปใช้ในการจัดการศึกษาระบบโรงเรียนและพัฒนาสังคม
1. สำนักเสรีนิยม (Liberal)	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้คู่คุณธรรม - เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่สามารถเลือกแนวทางในการดำรงชีวิตได้ - เสรีภาพควรอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล - การศึกษามีหน้าที่อนุรักษ์ สืบสานศิลปะ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ 	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาทั่วไป - การศึกษาวิชาสามัญ - ห้องสมุดประชาชน - การศึกษาต่อเนื่อง
2. พัฒนาการ (Progressive)	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญต่อความแตกต่างของผู้เรียน - ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง - การศึกษาต้องตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ - ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและขั้นตอนของการพัฒนาโปรแกรม 	<ul style="list-style-type: none"> - การพัฒนาคุณภาพชีวิต - การศึกษาผู้ใหญ่ - การศึกษาต่อเนื่อง - อาชีวศึกษา

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สำนักปรัชญา	ความเชื่อพื้นฐาน	การนำปรัชญาไปใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและพัฒนาสังคม
3.พฤติกรรมนิยม (Behaviorist)	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ถ้ามีการปฏิบัติด้วยตนเอง - มุ่งความสนใจในพฤติกรรมที่สังเกตได้ - ควบคุม เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมโดยการควบคุม ดัดแปลงสิ่งแวดล้อม 	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาด้วยการชี้นำตนเอง (Self-directed learning) - การศึกษาทางไกล - การฝึกทักษะอาชีพ - การฝึกสมรรถนะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน
4.มนุษยนิยม (Humanist)	<ul style="list-style-type: none"> - การให้ความสำคัญกับผู้เรียนทุกด้าน โดยเฉพาะอารมณ์ ความรู้สึก - ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาผู้ใหญ่ - การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self-directed learning)
5. ปฏิรูปนิยม (Radical)	<ul style="list-style-type: none"> - การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมด้วยการสอนมโนธรรมสำนึก ให้หลุดพ้นไปจากวัฒนธรรมเจียบและการท่องจำแบบไม่คิดหรือไตร่ตรอง 	<ul style="list-style-type: none"> - การสอนให้รู้หนังสือ - การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนที่ต้องการให้เกิดความเข้มแข็ง

1.2.3. หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักวิชาการหลายท่านให้หลักการในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังต่อไปนี้

วิชุดา อมรพันธุ์ (2532) กล่าวถึงหลักในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศ ดังนั้นในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรมีหลักดังนี้

1. หลักการเรียนเพื่อการทำงาน และการทำงานเพื่อการเรียนรู้
2. หลักการบริหารการศึกษาแบบเปิด คือต้องมีความยืดหยุ่น เปลี่ยนแปลงได้ ภาวะเบี่ยงต่างๆ ควรกำหนดไว้อย่างกว้างๆ และพยายามตอบสนองของผู้เรียนให้มากที่สุด
3. หลักสังคมของการเรียน ต้องถือว่าสถาบันในสังคมทุกแห่งสามารถนำมาเป็นสถาบันสำหรับการเรียนรู้ได้ เช่น วัด โรงเรียน บ้าน ชุมชน เป็นต้น
4. ยึดหลักความเสมอภาคและเสรีภาพในการศึกษา โดยให้โอกาสกับประชาชนทุกคนที่อยู่ในชนบทและในเมืองให้ได้รับการศึกษาตามความสนใจและความต้องการ
5. หลักการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข
6. หลักการระดมกำลังทั้งปวงที่มีอยู่ในสังคม เป็นหน้าที่ของบุคคลและสังคม ดังนั้นจึงต้องระดมทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
7. หลักการศึกษาเพื่อปวงชน เป็นการศึกษาเพื่อทุกคน ไม่ได้เป็นของบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
8. หลักการจัดให้สัมพันธ์กับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น มีการฝึกอบรมให้กับบุคลากร
9. มีการทดลองจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในวงแคบก่อนที่จะขยายงานออกไป โดยใช้สถาบันต่างๆ ในสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และมีการควบคุมด้านคุณภาพของสื่อมวลชนด้วย

ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย (2542) กล่าวถึงหลักการที่สำคัญในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังนี้

1. ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา เป็นการจัดบริการทางการศึกษาเพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่พลาดโอกาสทางการศึกษา และผู้ด้อยโอกาสโดยไม่มีข้อจำกัดในด้านเพศ วัย พื้นฐานการศึกษา อาชีพ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ และความห่างไกล ให้ได้มีโอกาสรับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

2. การกระจายโอกาสทางการศึกษา เป็นการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาไปสู่กลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั่วถึง ไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในชนบทห่างไกล

3. ส่งเสริมการศึกษาที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถศึกษาหาความรู้ได้ตลอดเวลา ศึกษาหาความรู้ได้ทุกช่วงของชีวิต
4. มีความยืดหยุ่นในหลักเกณฑ์และระเบียบต่างๆ
5. สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย แต่ละกิจกรรมจะจัดขึ้นหลังจากการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในแต่ละท้องถิ่นอาจมีความต้องการไม่เหมือนกัน กิจกรรมที่จัดให้ควรจะต้องแตกต่างกันออกไป
6. มีความสัมพันธ์กับสภาพการดำเนินชีวิต เนื้อหาหลักสูตรในแต่ละวิชาควรต้องยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น
7. มีความหลากหลายในรูปแบบเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกได้ตามความสะดวก บางรูปแบบอาจมีผู้สอนและจัดสอนตามเวลา บางรูปแบบอาจสอนบางเวลาให้ผู้เรียนเรียนสลับกับการทำงาน บางรูปแบบอาจเรียนด้วยตนเองโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป หรือใช้สื่อต่างๆ เช่นหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ วิทยุ
8. การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล ความหลากหลาย ต้องให้อิสระผู้เรียนเรียนเร็วหรือช้าตามความสามารถ ตามเวลาที่สะดวก
9. ผู้สอนหรือผู้ให้ความรู้ควรมีความหลากหลาย ผู้ที่มาให้ความรู้ไม่จำเป็นต้องจำกัดเฉพาะครู อาจารย์ในสถาบันการศึกษา อาจเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้รู้จากหน่วยงานหรือสถาบันต่างๆ บุคคลในองค์กรท้องถิ่น ชาวบ้านผู้มีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง พระ ผู้เฒ่าผู้แก่หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น
10. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา เน้นให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

สุมาลี สังข์ศรี (2546) กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องใช้หลักวิธีการดังต่อไปนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย
2. ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่นการเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรายบุคคล ให้ผู้เรียนเลือกได้และให้เหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย สภาพท้องถิ่น
3. ใช้สื่อชนิดต่างๆ ช่วยในการเรียนการสอน อาจใช้สื่อหลายชนิดผสมผสานกัน (Multi Media) ใช้ระบบการศึกษาทางไกลเข้ามาช่วย
4. ควรมีความยืดหยุ่นในด้านต่างๆ เช่น เวลา หลักสูตร สถานที่เรียน การลงทะเบียนและ

ลดทอนระเบียบต่างๆ

5. ควรศึกษารูปแบบและวิธีการรับความรู้และการถ่ายทอดความรู้ เรื่องที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชุมชนว่าในวิถีชีวิตของเขามีการถ่ายทอดกันอย่างไร มีการรับรู้เรื่องใหม่อย่างไร แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

6. เน้นทักษะ กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหาและการประยุกต์ใช้ความรู้ ต้องปรับที่ตัวผู้เรียน ผู้เรียนอาจจะยังเคยชินกับการเรียนแบบดั้งเดิม คือคอยเป็นผู้รับเท่านั้น ต้องปรับให้มีการฝึกคิด วิเคราะห์

7. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการนำตนเอง

8. จัดการเรียนรู้ให้กลมกลืนกับชีวิต ไม่ควรให้แปลกแยกออกมาจากการดำเนินชีวิต

9. ควรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์

10. เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การฝึกปฏิบัติจริง

11. ต้องสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงความจำเป็นของการเรียนรู้ สร้างนิสัยใฝ่รู้ ส่งเสริมให้เกิดความใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

12. ควรสอนวิธีการแสวงหาความรู้ (Learning how to learn) มากกว่าเน้นการให้เนื้อหาความรู้ ให้เครื่องมือในการแสวงหาความรู้และฝึกการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

13. ครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เป็นผู้แนะแนว ช่วยแก้ปัญหา ผู้เรียนอาจเป็นทั้งครูและผู้เรียนในเวลาเดียวกัน

14. ควรใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตในการเรียนรู้จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นทุกเวลาทุกสถานที่

Coombs (1973) เสนอหลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ให้การจัดการศึกษาพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาให้กับประชาชนในชนบทสามารถอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น นอกจากนั้นยังมีความเข้าใจเบื้องต้นทางด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

2. ให้การจัดการศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัว เป็นการเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของครอบครัว เช่นสุขภาพอนามัย โภชนาการ การดูแลบ้านเรือน การเลี้ยงดูเด็ก การซ่อมแซมบ้านเรือน เป็นต้น

3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน เป็นการพัฒนาประชาชนให้สามารถปรับปรุงชุมชนของตนได้ ประชาชนสามารถปกครองดูแลตนเองได้ ใฝ่รู้เรื่องสหกรณ์ การจัดทำโครงการของชุมชนได้

4. การศึกษาเพื่อฝึกอาชีพ เป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะ กิจกรรมที่ให้ประชาชนมีอาชีพรายได้ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีหลักการจัดตั้งต่อไปนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างผู้เรียนและให้ความสำคัญต่อประสบการณ์ของผู้เรียน
2. ใช้วิธีการเรียนการสอนและสื่อการสอนที่หลากหลายในรูปแบบ ผสมผสานให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความเหมาะสม
3. มีความยืดหยุ่นในด้านต่างๆ เช่น เวลา สถานที่ กฎระเบียบ
4. เน้นเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน
5. ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้
6. ยึดหลักความเสมอภาคและเสรีภาพทางการศึกษาโดยให้โอกาสประชาชนทุกคนมีสิทธิในการเรียนรู้
7. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ต้องให้อิสระแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ตามความสามารถของตน
8. การจัดการศึกษานอกระบบควรคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป
9. ยึดหลักการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
10. ให้การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ข้าราชการและสาระที่เป็นประโยชน์ และให้การศึกษาระดับขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนเพื่อให้มีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต
11. ให้สังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ประชาชนโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการเรียนรู้

1.2.4. การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.2.4.1. ความหมายของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ให้ความหมายของโปรแกรม ดังต่อไปนี้

กรีซ อัมโกซน์ (2524) ให้ความหมายโปรแกรมว่าเป็นการกำหนดหลักสูตร ขั้นตอน วิธีการ ตลอดจนแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

นิสา ชูโต (2538) ให้ความหมายโปรแกรมว่า โปรแกรมหมายถึง “ความคิด” หรือ “แนวทาง” กิจกรรมหรือผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโปรแกรมนั้นๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณและระยะเวลา ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2538) ได้บัญญัติให้แปลเป็นภาษาไทยว่า “กำหนดการ” ซึ่งหมายถึงระเบียบการที่บอกถึงขั้นตอนของงานที่จะต้องทำตามลำดับ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2539)ให้ความหมายโปรแกรมว่าเป็นกระบวนการ แนวทางในการปฏิบัติงานเป็นขั้นตอน โดยมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเพื่อให้งานนั้นบรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้อย่างแท้จริงภายในทิศทางที่ถูกต้องและได้ผลประโยชน์สูงสุดและรวดเร็วในระยะเวลาที่กำหนดไว้

Shroeder (1980)ให้ความหมายของโปรแกรม ว่า

1. โปรแกรมเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนของประเทศหนึ่งๆ
2. โปรแกรมเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดในองค์กรนั้นๆ
3. โปรแกรมเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดสำหรับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง
4. โปรแกรมเป็นกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เปิดสอนในระยะสั้นๆ

Boyle (1981) ให้ความหมายของโปรแกรมว่า โปรแกรมหมายถึงผลรวมของความร่วมมือระหว่างนักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีอาชีพกับผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผนการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การประเมินผลและการรายงานผล

Boone (1985) ให้ความหมายโปรแกรมว่า โปรแกรมเป็นผลของการร่วมมือร่วมใจระหว่างนักการศึกษาผู้ใหญ่และผู้เรียนในการจัดทำแผนการออกแบบ ดำเนินการ ตรวจสอบและประเมินผล โดยโปรแกรมเป็นกรอบการดำเนินการในอนาคต มีการดำเนินการเป็นขั้นตอนที่สรุปและสังเคราะห์จากประสบการณ์และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนในองค์กร

Tyler (1986) ให้ความหมายของโปรแกรมว่า โปรแกรมเป็นโครงร่างของงานที่จะกระทำ หรือการจัดเตรียมแผนงานที่จะทำ หรือชุดเหตุการณ์ที่รวบรวมไว้ ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำในค่ายหรือศูนย์ต่างๆ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โปรแกรม หมายถึงกระบวนการหรือแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นระบบ เป็นขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผน กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

ในการพัฒนาโปรแกรมนั้น นอกจากต้องเข้าใจในความหมายของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้ว ผู้พัฒนาโปรแกรมยังต้องเข้าใจประเภทของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อนำมาใช้พิจารณาในการพัฒนาโปรแกรมให้มีประสิทธิภาพ ดังต่อไปนี้

1.2.4.2. ประเภทของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่าโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท (Boyle, 1981) คือ

1. **โปรแกรมเชิงพัฒนา (Developmental Programs)** เป็นโปรแกรมที่ศึกษาและระบุปัญหาของกลุ่มบุคคล ชุมชน เพื่อจัดกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบในการช่วยให้ชุมชนแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง และประชาชนต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมของตนเอง ลักษณะของโปรแกรมเชิงพัฒนานั้นคือ จุดเริ่มต้นของโปรแกรมการพัฒนามักเกิดในสถานการณ์ที่คลุมเครือ แม้ว่าประชาชนจะยอมรับว่าเป็นปัญหาและต้องการการแก้ไข แต่จะไม่สามารถระบุปัญหาและสาเหตุที่แท้จริงได้อย่างชัดเจน หรือยากต่อการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้ เพียงแต่ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่าควรมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของโปรแกรมเชิงพัฒนาเป็นการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาซึ่งเป็นเป้าหมายของการจัดโปรแกรม ดังนั้นการถ่ายโอนความรู้ ทั้งองค์ความรู้ ทักษะและทักษะความชำนาญมักเป็นผลจากโปรแกรมเชิงพัฒนาที่มีคุณภาพ การอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้เป็นวิธีการหลักสามารถบรรลุเป้าหมาย ในการประเมินผลโปรแกรมเชิงพัฒนานี้ หากพบว่าโปรแกรมสามารถค้นพบแนวทางการแก้ไข ก็ถือว่าโปรแกรมประสบความสำเร็จ หรือว่าพบว่าประชาชนหรือชุมชนมีการพัฒนาขึ้นในทางใดทางหนึ่ง แม้ว่าจะค้นพบแนวทางที่ดีหรือไม่ก็ตาม ก็ถือว่าเป็นผลที่คุ้มค่าของโปรแกรมเชิงพัฒนา

2. โปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional Programs) เป็นโปรแกรมที่จัดขึ้นเพื่อเกิดการปรับปรุงและพัฒนาความสามารถพื้นฐานของบุคคลเพื่อพัฒนาบุคคลให้เกิดความก้าวหน้า เป็นการเน้นการสอนเนื้อหาวิทยาการ พื้นฐานที่ประกอบการศึกษาในกระบวนการวางโปรแกรมเชิงสถาบันคือเหตุผลและการลำดับการจัดวางเนื้อหาขององค์ความรู้ในเรื่องนั้นๆ นักการศึกษาในระบบโรงเรียนทำหน้าที่ช่วยผู้เรียนได้เรียนรู้และเชี่ยวชาญในวิทยาการ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดโดยโปรแกรมเชิงสถาบันมีโครงสร้างตามรูปแบบตามหลักวิชาการอย่างเคร่งครัด และมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน นักพัฒนา ประชาชน ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ อาจต้องเข้าร่วมโปรแกรมเชิงสถาบัน เพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี อย่างไรก็ตามโปรแกรมเชิงสถาบันมีความแตกต่างไปจากโปรแกรมเชิงพัฒนาตรงที่การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมกล่าวคือโปรแกรมเชิงพัฒนากำหนดวัตถุประสงค์ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย แต่การพัฒนาเชิงสถาบันกำหนดวัตถุประสงค์จากความรู้ในวิทยาการนั้นๆ นอกจากนี้การประเมินผลของการพัฒนาเชิงสถาบันมุ่งวัดความรู้ ความชำนาญในเนื้อหา และวัดการพัฒนาส่วนบุคคล และโปรแกรมเชิงสถาบันก็มักเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการแก้ไขปัญหาใหญ่ในโปรแกรมเชิงพัฒนา

3. โปรแกรมเชิงสารสนเทศ (Informational Programs) เป็นโปรแกรมที่จัดขึ้นเพื่อการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้ระหว่างนักการศึกษาหรือผู้วางโปรแกรม เป็นการสนองสถานการณ์ที่มีผลการวิจัยใหม่ การค้นพบใหม่ ผู้วางโปรแกรมเชิงสารสนเทศเป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกข่าวสารและเนื้อหาความรู้ที่ควรเผยแพร่ ความสำเร็จของโปรแกรมเชิงสารสนเทศขึ้นอยู่กับความพร้อมในการเผยแพร่เนื้อหาความรู้ ข่าวสาร รวมทั้งระดับการนำความรู้และข่าวสารที่เผยแพร่ไปใช้

โปรแกรมทางการศึกษาระบบโรงเรียน แม้ว่าจะสามารถแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบดังกล่าว แต่ในทางปฏิบัติ โครงการใหญ่ก็มักจะถูกประกอบด้วยโครงการย่อยและการดำเนินการต่อเนื่องเป็นระยะเวลาหนึ่ง ไม่ใช่เป็นแต่เพียงโครงการเดียวในช่วงเวลาสั้นๆ เท่านั้น โดยธรรมชาติของโครงการศึกษาระบบโรงเรียนอยู่ในรูปของโครงการเชิงพัฒนาที่มุ่งแก้ปัญหา โดยมีประชาชนและองค์กรต่างๆ เข้ามาร่วมโปรแกรม ซึ่งโปรแกรมเชิงพัฒนามีโปรแกรมเชิงสถาบัน และเชิงสารสนเทศเข้ามาอยู่ร่วมเป็นโปรแกรมย่อยๆ และต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะบรรลุเป้าหมายในการแก้ปัญหา

โปรแกรมการศึกษาระบบโรงเรียนทั้ง 3 รูปแบบ สามารถนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบเป็นตารางได้ดังนี้ (Boyle, 1981)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบประเภทของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

องค์ประกอบ	ประเภทของโปรแกรม		
	โปรแกรมเชิงพัฒนา	โปรแกรมเชิงสถาบัน	โปรแกรมเชิงสารสนเทศ
เป้าหมายหลัก	กำหนดความต้องการและปัญหาของบุคคล กลุ่มหรือชุมชน	การส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาความสามารถ ทักษะ ความรู้ สมรรถภาพพื้นฐานของบุคคล	การแลกเปลี่ยนข้อมูลสารสนเทศ
แหล่งที่มาของ การกำหนดวัตถุประสงค์	ส่วนใหญ่พัฒนามาจากความต้องการหรือปัญหาของผู้รับบริการ	ส่วนใหญ่พัฒนามาจากความรู้ในศาสตร์และจากการศึกษา	ส่วนใหญ่พัฒนามาจากความรู้หรือข้อมูลใหม่ๆ ที่ได้มาจากผลการวิจัย กฎหมายใหม่ หรือมาตรการใหม่ๆ
วิธีการใช้	ความรู้ เนื้อหาสาระ เป็นวิธีการหรือเครื่องมือเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์	ให้ความสำคัญกับผู้เรียนว่า ผู้เรียนได้รับเนื้อหา ความรู้ มากน้อยเพียงใดและวิธีการใดที่จะให้ความรู้ได้มากที่สุด	เป็นการถ่ายโอนเนื้อหาสาระไปยังผู้เรียนเพื่อสามารถนำไปใช้ได้ทันที
ความเกี่ยวข้องของผู้เรียน	เกี่ยวข้องในการกำหนดความต้องการหรือปัญหา ขอบเขตหรือลักษณะของโปรแกรม	เกี่ยวข้องในการนำไป ประสพการณ์จากการเรียนรู้ไปปฏิบัติ	ส่วนมากเกี่ยวข้องในฐานะผู้รับสารสนเทศ

เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ ผู้พัฒนาโปรแกรมต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการพัฒนาโปรแกรมซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะในการศึกษาวิจัยหรือการประเมินผลที่ต้องการกรอบแนวคิดในการรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

1.2.4.3. แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมของนักการศึกษานอกระบบโรงเรียน 3 คนคือ Boyle (1981) Boone (1992) และCaffarella (1994) โดยได้ทำการศึกษารายละเอียดต่อไปนี้

Boyle (1981) เสนอแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมไว้ 15 ข้อ เพื่อให้ นักพัฒนาโปรแกรมนำไปใช้สร้างเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมที่หลากหลายดังต่อไปนี้

1. การสร้างพื้นฐานทางปรัชญาในการพัฒนาโปรแกรม (Establishing a Philosophical Basic for Programs)
2. วิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา ความต้องการ หรือสิ่งที่กังวล ห่วงใย (Situational Analysis of Problems and Needs or Concerns of People and Communities)
3. การมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ (Involvement of Clientele)
4. ระดับทางสติปัญญา สถานภาพทางสังคมของผู้รับบริการ (Level of Intellectual and Social Development of Potential Clientele)
5. ศึกษาแหล่งข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และการกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (Source to Investigate and Analyze in Determining Program Objectives)
6. การยอมรับเรื่องข้อจำกัดเกี่ยวกับสถาบันและบุคคล (Recognition on Institution and Individual Constraints)
7. เกณฑ์การจัดลำดับความสำคัญ (Criteria for Establishing Program Priorities)
8. ระดับความยืดหยุ่นในการวางแผน (Degree of Rigidity of Flexibility of Planned Programs)
9. ความเห็นชอบเชิงกฎหมายและการสนับสนุนจากกลุ่มที่มีอำนาจอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Legitimizing and Support with Formal and Informal Power Situations)
10. การเลือกและจัดกิจกรรมเชิงประสบการณ์ (Selecting and Organizing Learning Experiences)
11. การเลือกวิธีการ เทคนิคและอุปกรณ์การสอนอย่างเหมาะสม (Identifying Instructional Design with Appropriate Methods, Techniques ,and Devices)
12. การใช้ประโยชน์จากการประชาสัมพันธ์ (Utilizing Effective Promotional Priorities)
13. การได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรสำหรับการจัดโปรแกรม (Obtaining Resources Necessary to Support the Program)
14. การประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบ (Determining the Effectiveness, Results and Impacts)

15. การสื่อค่าของโปรแกรมให้ผู้ที่มีหน้าที่ต้องตัดสินใจ (Communicating the Value of the Program to Appropriate Decision Makers)

ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรมของ Boyle เนื่องจากองค์ประกอบดังกล่าวมีการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการ ในการวิจัยนี้ ผู้รับบริการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หากแต่เป็นเพียงผู้รับความรู้และเป็นผู้ได้รับการพัฒนาตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรมที่ได้ตั้งไว้ และผู้สอนก็เป็นผู้ออกแบบกิจกรรมเพื่อจะนำมาพัฒนาผู้เรียน

Boone (1992) ได้นำเสนอการวางโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในหนังสือ Developing Programs in Adult Education ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนใหญ่ และแยกออกเป็น 20 ขั้นตอนย่อย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

1. การวางแผน

1.1. องค์การและกระบวนการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

- การทำความเข้าใจและการยอมรับกับหน้าที่ขององค์กร คือ พันธกิจ ปรัชญา และเป้าหมาย
- การทำความเข้าใจและการยอมรับกับโครงสร้างขององค์กรทางด้านบทบาทและความสัมพันธ์
- การจัดการความรู้และทักษะเกี่ยวกับกระบวนการขององค์กรทางด้านการอำนวยความสะดวก และการประเมินผลและการตรวจสอบได้
- การทำความเข้าใจและการยอมรับกับการทดสอบกรอบแนวคิดสำหรับการวางโปรแกรม
- การทำความเข้าใจและการยอมรับกับความต่อเนื่องของการปรับปรุงองค์กรต่อไป

1.2. การเชื่อมต่องค์การกับสาธารณะ

- การศึกษา วิเคราะห์ และการวาดภาพรวมของผู้รับบริการในสาธารณะขององค์กร
- การระบุกลุ่มเป้าหมายขององค์กร
- การระบุและการพบปะกับผู้นำของกลุ่มเป้าหมาย
- การร่วมกันระบุ ประเมิน และวิเคราะห์ความต้องการโดยมุ่งที่กลุ่มเป้าหมาย

2. การออกแบบและการนำไปใช้

2.1. การออกแบบโปรแกรม

- การแปลงความต้องการอย่างเร่งด่วนให้เป็นความต้องการระดับมหภาค
- การแปลงความต้องการระดับมหภาคให้เป็นวัตถุประสงค์มหภาค
- การชี้เฉพาะกลยุทธ์ทางการศึกษาทั่วไปและกิจกรรมการเรียนรู้
- การชี้เฉพาะผลที่จะตามมาในระดับมหภาคของโปรแกรม

2.2. การนำโปรแกรมที่วางไว้แล้วไปปฏิบัติ

- การพัฒนาแผนการปฏิบัติโดยการเปลี่ยนความต้องการไปเป็นวัตถุประสงค์ของการสอน การระบุประสบการณ์ในการเรียนรู้สำหรับวัตถุประสงค์ของการสอนแต่ละข้อ การพัฒนาแผนสำหรับการประเมินผลที่จะตามมาของผู้เรียน และการประเมินผลประสบการณ์ในการเรียนรู้
- การพัฒนาและการนำกลยุทธ์และเทคนิคสำหรับการตลาดของแผนปฏิบัติการไปใช้
- การพัฒนาและการติดตามแผนสำหรับการสรรหาและการฝึกอบรม
- การติดตามผลและการเสริมแรงระหว่างครูและผู้เรียน

3. การประเมินผลและการตรวจสอบ

- การกำหนดและการวัดผลลัพธ์ของโปรแกรม
- การประเมินผลลัพธ์ของโปรแกรม
- การใช้ข้อค้นพบจากการประเมินสำหรับการปรับปรุงโปรแกรมการเปลี่ยนแปลงองค์การ และสำหรับการตรวจสอบได้จากสาธารณะ องค์การที่เหนือขึ้นไป ผู้ให้เงินทุน องค์การวิชาชีพ และรัฐบาล

Caffarella (1994) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบในการพัฒนาโปรแกรมมี 11 ข้อด้วยกัน คือ

1. การสร้างพื้นฐานสำหรับกระบวนการวางแผน (Establishing a Basis for the Planning Process)
2. กำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (Identifying Program Ideas)
3. การแยกแยะลำดับความสำคัญ ความคิดเกี่ยวกับโปรแกรม (Sorting and Prioritizing Program Ideas)
4. การพัฒนาวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (Developing Program Objectives)

5. เตรียมการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Preparing for the Transfer of Learning)
6. สร้างแผนงานการประเมินผล (Formulating Evaluation Plans)
7. กำหนดรูปแบบ ปฏิทินและความต้องการของเจ้าหน้าที่ (Determining Formats, Schedules, and Staff Needs)
8. การเตรียมงบประมาณและการวางแผนเรื่องการตลาด (Preparing Budgets and Marketing Plans)
9. การสร้างแผนการเรียนการสอน (Designing Instructional Plans)
10. ประสานงานในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการปฏิบัติโปรแกรมภาคสนาม (Coordinating Facilitating and On-Site Events)
11. การประชาสัมพันธ์คุณค่าของโปรแกรม (Communicating the Value of the Program)

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรมของBoyle, Caffarella และ Boone สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 3 สรุปแนวคิดขององค์ประกอบของการพัฒนาโปรแกรมและการนำโปรแกรมไปใช้

โปรแกรม	แนวคิด	การนำโปรแกรมไปใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
Boyle (1981)	เน้นการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของผู้เรียนในการทำกิจกรรมต่างๆ สร้างพื้นฐานทางปรัชญาในการพัฒนาพัฒนาโปรแกรม	โปรแกรมเพื่อพัฒนาบุคคลองค์กร ชุมชน และสังคม
Boone (1992)	เน้นความร่วมมือระหว่างนักการศึกษาผู้ใหญ่หรือผู้จัดโปรแกรม และผู้เรียนในการศึกษาความต้องการ การจัดทำเนื้อหาและกิจกรรม	โครงการพัฒนาสังคมและชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อนำความรู้ ทักษะไปแก้ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง
Caffarella (1994)	มีการแยกแยะและลำดับความสำคัญของความคิดและการให้ความสำคัญของความต้องการของผู้จัดโปรแกรม	โปรแกรมเพื่อพัฒนาองค์กร

1.2.4.4. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Houle (1972)

Houle (1972) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในหนังสือ The Design of Education การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Houle เป็นการออกแบบโปรแกรมที่เน้นผู้เรียนเกิดการจัดการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง โดยการใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานที่ผู้เรียนสามารถมีส่วนร่วมในการวางแผน ออกแบบกิจกรรม ผู้เรียนเป็นผู้ชี้นำการเรียนรู้จากการมีประสบการณ์ตรงจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น

ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Houle มี 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การระบุกิจกรรมทางการศึกษาที่เป็นไปได้

ขั้นที่ 2 การตัดสินใจเพื่อกำหนดกระบวนการที่จะนำมาใช้

ขั้นที่ 3 การระบุวัตถุประสงค์และการปรับให้เหมาะสม

ขั้นที่ 4 การออกแบบโครงร่างที่เหมาะสมทางด้านทรัพยากร ผู้นำ วิธีการ ตาราง

กำหนดการ ลำดับเรื่อง การเสริมแรงทางสังคม การทำให้อยู่ในรูปของปัจเจกบุคคล บทบาทและความสัมพันธ์ เกณฑ์ทางด้านการประเมินผลและความชัดเจนของการออกแบบ

ขั้นที่ 5 จัดรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับชีวิตของผู้เรียน

ขั้นที่ 6 การนำแผนไปสู่ผลกระทบ

ขั้นที่ 7 การวัดและประเมินผลของโครงการ

2. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Kidd (1973)

Kidd (1973) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในหนังสือ How Adults Learn

ขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Kidd มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ระบุความต้องการของผู้เรียนโดยการค้นหาความต้องการในปัจจุบันและให้ผู้เรียนค้นพบความต้องการของเขา

ขั้นที่ 2 พัฒนาเนื้อหา หลักสูตรโดยการตั้งวัตถุประสงค์และพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน

ขั้นที่ 3 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน

ขั้นที่ 4 ประเมินผล โดยพิจารณาจากผลการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการ และพิจารณาจากวัตถุประสงค์ และประเมินผลจากการทดสอบโดยแบบทดสอบตามมาตรฐาน

3. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Knowles (1980)

Knowles (1980) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในหนังสือ *The Modern Practice of Adult Education การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Knowles* ได้กล่าวถึงรูปแบบของการจัดกิจกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยการขึ้นนำตนเองได้ โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Knowles ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ต่อไปนี้

1. การจัดบรรยากาศสำหรับการเรียนรู้ มีความเป็นกันเอง แสดงความยอมรับในความแตกต่างและความเป็นตัวตนของผู้เรียนแต่ละคน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน และระหว่างผู้เรียนและผู้เรียน

2. วางแผนขนาดกลุ่มของผู้เรียนให้เกิดความเหมาะสม

3. ช่วยผู้เรียนในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง

4. ช่วยผู้เรียนในการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการเรียนรู้ที่เป็นจริงได้

5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนและเหมาะสมกับ

วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

6. ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นที่ปรึกษาเมื่อติดขัดหรือต้องการความช่วยเหลือ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจในการเรียนรู้ของตน

7. ประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน โดยร่วมกันกำหนดวิธีประเมินผลการเรียนรู้ก่อนเริ่มเรียนและใช้วิธีประเมินผลที่ได้กำหนดร่วมกันมาประเมินผลการเรียนของผู้เรียน มีการประเมินผลเป็นระยะ ผู้เรียนสามารถทราบว่าคุณภาพของการเรียนรู้ที่ตนได้กำหนดขึ้นหรือไม่ ผู้เรียนเป็นผู้ระบุสิ่งที่ตนเองยังขาดหรือความต้องการของตนเอง ทำให้เกิดความต้องการที่จะเรียนรู้ต่อไป ทำให้งจรกระบวนการเรียนรู้จากขั้นตอนที่ 7 ย้อนไปบรรจบเป็นขั้นตอนที่ 3 กระบวนการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

4. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Boyle (1981)

Boyle (1981) เสนอกระบวนการพัฒนาโปรแกรมไว้ในหนังสือ *Planning Better Program* โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา

การพัฒนาโปรแกรมเชิงพัฒนา มีลักษณะสำคัญที่การกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรม จะเริ่มต้นจากสภาพความต้องการและปัญหาในชุมชนที่อาจไม่ชัดเจนในช่วงเริ่มต้น และเมื่อมีการรวบรวมข้อมูลหรือทำกิจกรรมบางอย่าง วัตถุประสงค์ของโปรแกรมอาจมีการปรับปรุง

เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นขั้นตอนอาจจะแยกออกจากกันได้เด็ดขาด แต่ในบางขั้นตอนอาจดำเนินการในระยะเวลาใกล้เคียงกันหรืออาจสลับขั้นตอนได้ ขั้นตอนนี้อาจเกิดขึ้นตามลำดับมีดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดพื้นฐานสำหรับการพัฒนาโปรแกรม

- กำหนดพื้นฐานทางปรัชญาที่จะนำมาใช้ในการวางแผนโปรแกรมขององค์กร
- พิจารณาถึงความเชื่อหรือปรัชญาของนักพัฒนาโปรแกรมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของผู้เรียน ผู้สอน การพัฒนาโปรแกรม ฯลฯ
- พิจารณาเรื่องนโยบาย ระเบียบ แนวทางปฏิบัติและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนและกลุ่มผู้รับบริการ

- รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและในอดีตเกี่ยวกับสถานการณ์ในชุมชนไม่ว่าด้านประชากร พื้นที่ ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและลักษณะทางสังคม ฯลฯ
- สนทนาและศึกษาบุคคล กลุ่มและองค์กรต่างๆ ที่ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีผลต่อโปรแกรม
- ศึกษาแหล่งทรัพยากรต่างๆ ที่จะนำมาใช้อย่างไร เพียงพอหรือไม่ เช่น เงิน ผู้ที่จะให้ความร่วมมือหรือแรงงาน อุปกรณ์วัสดุต่างๆ

ขั้นตอนที่ 3 การพิจารณาผลที่พึงประสงค์จากการพัฒนาโปรแกรม

- ใ้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมกลั่นกรองความต้องการและปัญหาเพื่อกำหนดเป็นผลที่พึงประสงค์จากการพัฒนาโปรแกรม ซึ่งควรเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อม ในบางกรณี การวิเคราะห์ความต้องการและปัญหาอาจถูกกำหนดโดยที่ปรึกษาร่วมกับกลุ่มผู้รับบริการ
- ระบุผลที่พึงประสงค์และพัฒนาให้เป็นวัตถุประสงค์เฉพาะ (Specific Objectives) ถ้าหากเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้เข้ารับบริการ ควรให้ความรู้ขั้นต่ำในเรื่องใด ระบุให้ชัดเจนว่าจะสอนอะไรและต้องการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใดบ้างเกี่ยวกับการกระทำหรือความเชื่อ ต้องให้ความรู้ในเรื่องใดบ้าง ตลอดจนการพิจารณาระดับความรู้ที่มีอยู่ของผู้รับบริการก่อนเข้าร่วมโปรแกรม
- จัดลำดับผลที่พึงประสงค์จากการพัฒนาโปรแกรมว่า 1 วัตถุประสงค์เฉพาะตรงกับการวิเคราะห์ความต้องการและสถานการณ์ปัญหาหรือไม่ 2. วัตถุประสงค์เฉพาะดำเนินการได้ในสภาพความเป็นจริงตามเงื่อนไขของกลุ่มผู้รับบริการกลุ่มนี้ งบประมาณและเวลาที่มีอยู่ 3. ผลที่พึงประสงค์ ตอบสนองความต้องการของคนส่วนมาก แต่มีความยืดหยุ่นสำหรับบุคคลบางคนเพื่อตอบสนองความต้องการที่แตกต่างกันออกไป

- ตัดสินลำดับความสำคัญของโปรแกรม โดยใช้เกณฑ์ว่าเรื่องใดมีความจำเป็นเร่งด่วนและสำคัญ โดยนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์มาจากชุมชนและกลุ่มบุคคล

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุน

- พิจารณาว่าทรัพยากรที่ต้องนำมาใช้ เช่น คน เวลา เงิน และวัสดุอุปกรณ์เพียงพอหรือไม่ และทรัพยากรเหล่านี้อยู่พร้อมเพียงเวลาต้องการใช้หรือไม่
- กำหนดบุคลากรที่มีความชำนาญจากศาสตร์ต่างๆ ที่สามารถช่วยให้โปรแกรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- พิจารณาว่าผู้ที่จะเป็นผู้นำในโปรแกรม มีเวลาจะร่วมโปรแกรมได้จริงหรือไม่

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างแผนการสอน

- พิจารณาและเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับตามประสบการณ์เดิม ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ และจัดลำดับเนื้อหาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรม
- ตัดสินว่าผู้พัฒนาโปรแกรมจะมีบทบาทร่วมกับผู้เรียนมากน้อยเพียงใดในกระบวนการเรียนการสอน
- กำหนดวิธีการเรียนการสอนและกิจกรรมเฉพาะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรม (เช่นการฝึกอบรวม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมมนา การปรึกษาเป็นรายบุคคล หรือการผสมผสานวิธีการต่างๆ ที่ได้ยกเป็นตัวอย่าง) วิเคราะห์ทฤษฎีและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน พยายามใช้วิธีการใหม่ๆ เมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย
- กำหนดหน้าที่ของคณะเจ้าหน้าที่และวิทยากร
- กำหนดและพัฒนาเอกสารที่จะต้องเตรียมให้พร้อมและกำหนดเวลาที่จะใช้ในการเสนอ

ขั้นตอนที่ 6 โปรแกรมการปฏิบัติงาน

- เลือกเนื้อหาวิชา กิจกรรมและสภาพการณ์ เพื่อ 1. สร้างความสนใจ 2. ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ทำให้บรรลุผลที่คาดหวัง หรือ 3. สามารถติดตามผลได้
- ดำเนินการเรียนการสอนให้มีความต่อเนื่องและเพื่อให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วม
- ทำปฏิทินกิจกรรมที่แสดงให้เห็นกิจกรรมประชาสัมพันธ์ เวลาในการเตรียมเอกสาร

การไปพบปะกลุ่มวิทยากรและการจัดลำดับกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติและประเมินผล ปฏิทินกิจกรรมต้องประกอบด้วย 1. การลำดับกิจกรรมต่างๆ อย่างถูกต้องและอย่างต่อเนื่อง 2. การระบุความรับผิดชอบของฝ่ายต่างๆ และเวลาเตรียมการ

- นำโปรแกรมไปปฏิบัติและแก้ไขปรับปรุง ดัดแปลงเมื่อเกิดความจำเป็นขึ้น ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพให้มากที่สุด

ขั้นตอนที่ 7 ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร

- วางแผนให้มีการประเมินผลในทุกขั้นตอน เช่นประเมินแผนการสอนก่อนนำไปปฏิบัติ ประเมินความก้าวหน้าและคุณภาพของโปรแกรมขณะปฏิบัติงานและวางแผนเพื่อการประเมินผลครั้งสุดท้าย
- ในการประเมินผลทุกครั้ง ระบุว่าเมื่อไหร่ที่จะมีการประเมินและจะนำไปใช้อย่างไร
- กำหนดว่าจะประเมินโปรแกรมในเรื่องอะไร เช่น ประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลของโปรแกรม
- ระบุเกณฑ์ที่จะใช้ในการประเมินโปรแกรม เช่น ตัวบ่งชี้วัดหรือข้อมูลต่างๆ ที่นำมาประกอบการประเมินผล วิธีการคัดเลือกข้อมูลหลักฐานที่จะนำมาใช้และมีการสร้างเกณฑ์การสังเกตประกอบการประเมิน
- กำหนดว่าต้องใช้ข้อมูลหลักฐานอะไรบ้างและเก็บรวบรวมด้วยวิธีการอะไร ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลข้อมูลอย่างไร
- ประเมินผลและกำหนดว่าควรเสนอผลให้กับใคร ในรูปแบบใด

ขั้นตอนที่ 8 การรายงานคุณค่าของโปรแกรม

- จัดทำรายงานหลายรูปแบบเพื่อให้กลุ่มบุคคลที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มวิทยากร ประชาชน กลุ่มที่ปรึกษา ผู้กำหนดนโยบาย รูปแบบการนำเสนอรายงานอาจเป็นรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นการทำรายงานเป็นเอกสารประเมินผลหรือการพบปะสนทนา รายงานควรประกอบด้วย 1. ความจำเป็นที่ต้องมีโปรแกรมหดังกล่าว 2. โปรแกรมเป็นเรื่องอะไร 3. บทบาทของผู้ให้ความรู้ 4. ผลที่คาดหวัง 5. ประโยชน์ 6. การปฏิบัติงาน 7. ปฏิกริยาของผู้เข้าร่วมโปรแกรมและผู้ที่เกี่ยวข้อง
- ติดตามด้วยการตอบคำถามหรือข้อสงสัยเพิ่มเติม โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องและมีความเหมาะสม ช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับโปรแกรม

2) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบัน

โปรแกรมเชิงสถาบันมีรูปแบบที่เป็นทางการมากกว่าโปรแกรมเชิงพัฒนา เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่ริเริ่มจากสถาบันผู้จัด การวิเคราะห์ความต้องการหรือเนื้อหาดำเนินการตามหลักวิชาการและพื้นฐานทางองค์ความรู้ โปรแกรมเชิงสถาบันจำนวนมากมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล เพื่อพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้นองค์กรหรือสถาบันจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรปรับปรุงพัฒนาด้านปัญญา ด้านเจตคติและด้านทักษะหรือสมรรถภาพอะไรได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง การที่โปรแกรมเชิงสถาบันให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาเชิงบุคคล จึงเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียนเป็นหลักมากกว่าการวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชน ดังนั้นในการวางแผนความจำเป็นจึงอยู่ที่การเลือกเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสมและมีความต่อเนื่อง (Continuity) การเรียงลำดับ (Sequence) และการผสมผสาน (Integration)

โปรแกรมเชิงสถาบันถูกนำมาใช้เกี่ยวกับการศึกษานอกระบบประเภทที่มีประกาศนียบัตร มีการรับรองผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การฝึกอบรมระหว่างประจำการฯลฯ ขั้นตอนในการวางแผนโปรแกรมเชิงสถาบัน มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ

- กำหนดว่าใครเป็นกลุ่มผู้รับบริการ ถ้าหากกลุ่มดังกล่าวสังกัดสถาบัน องค์กรวิชาชีพ หรือกลุ่มในชุมชน การประสานงานกับองค์กรและกลุ่มดังกล่าวจะช่วยให้วัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความชัดเจนขึ้น

- ศึกษา วิเคราะห์ภูมิหลังของกลุ่มผู้รับบริการว่ามีความต้องการ คุณลักษณะ ความสามารถ ปัญหาอะไรบ้าง

- ศึกษาว่าหน่วยงานหรือองค์กรอื่นจัดโปรแกรมที่คล้ายคลึงกันหรือไม่ เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อน

ขั้นตอนที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

- พยายามเปรียบเทียบระดับความสามารถของผู้เรียนกับเนื้อหาที่ใช้สอน ซึ่งอาจใช้วิธีการทดสอบก่อนการเรียนการสอน

- ศึกษาประสบการณ์และภูมิหลังของกลุ่มผู้รับบริการในการศึกษา สถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ประสบการณ์ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในโปรแกรมต่างๆ ในหลายกรณี ข้อมูลดังกล่าวอาจหาได้จากผู้เข้าร่วมโปรแกรมก่อนการลงทะเบียน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดการเรียนรู้การสอน

- ระบุประสบการณ์การเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนอย่างชัดเจน
- ประชาสัมพันธ์โดยวิธีหลากหลายที่เหมาะสม อาจผ่านสื่อมวลชน ผ่านหน่วยงาน
- มีวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เข้าร่วมโปรแกรมทราบวัตถุประสงค์ กระบวนการ และผลลัพธ์ของโปรแกรม วิธีการทั้งการสื่อสารรายบุคคล กลุ่มและมวลชนก็ได้
- มีผู้รับผิดชอบและมีการแบ่งงานอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 4 การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ

- ดำเนินการตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งดึงความสามารถที่ซ่อนเร้นออกมา และพัฒนาให้สูงสุดตามศักยภาพ
- ยึดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งด้านวิธีการ เทคนิคและอุปกรณ์ เพื่อดึงดูดและกระตุ้นความสนใจ สร้างแรงจูงใจของผู้เรียน
- สร้างสภาพที่เอื้อในการสื่อสารระหว่างผู้เรียนกับผู้รับผิดชอบโครงการ เพื่อทราบปัญหา อุปสรรคและการเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลโปรแกรม

- วัดผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ถ้ามีการวัดความรู้เดิมของผู้เรียนก่อนเข้าโปรแกรม ก็สามารถนำมาเปรียบเทียบเพื่อดูความก้าวหน้าได้
- พิจารณาบททวนว่าผู้เรียนอาจก้าวหน้าได้มากกว่านี้หรือไม่ เพราะเหตุใด ผลสัมฤทธิ์เป็นตามวัตถุประสงค์หรือไม่
- ทบทวนแผนของกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

3) กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสารสนเทศ

โปรแกรมเชิงสารสนเทศให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเนื้อหาความรู้อย่างทันที และทันสมัย ดังนั้นหน้าที่หลักของนักพัฒนาโปรแกรมคือกำหนดว่าควรจัดเนื้อหาสารสนเทศที่ทันสมัยและทันสมัยงานการณ์ในเรื่องใดบ้าง และควรใช้วิธีการใดที่ดีที่สุดในการนำเสนอสารสนเทศ การวางแผนโปรแกรมเชิงสารสนเทศคือการสำรวจและพิจารณาว่าเนื้อหาที่องค์กรมีอยู่แล้วคืออะไร มีสารสนเทศ เนื้อหาอะไรใหม่ๆ ที่ควรนำมาเพิ่มเติม ดังนั้นขั้นตอนการวางแผนโปรแกรมเชิงสารสนเทศจึงมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดเนื้อหา

- พิจารณาเนื้อหาความรู้ที่มีอยู่แล้วและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ๆ หรือเนื้อหาสารสนเทศที่ประชาชนร้องขอมา
- วางแผนประชาสัมพันธ์หรือแนวทางที่จะให้ประชาชนได้รับสารสนเทศ

ขั้นตอนที่ 2 เผยแพร่ความรู้ ข่าวสาร

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผลการเผยแพร่ความรู้

5. กระบวนการพัฒนาโปรแกรมตามแนวคิดของ Tyler (1986)

Tyler (1986) นำเสนอกระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในหนังสือ Basic Principle of Curriculum and Instruction การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Tyler ได้กำหนดหลักการพัฒนารูปแบบการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน 4 ขั้นตอน ต่อไปนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ดำเนินการโดยพิจารณาความต้องการและความสนใจของผู้เรียน สภาพชีวิตของผู้เรียนในด้านต่างๆ ทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และจากแนวคิด ทฤษฎี หลักการหรือข้อเท็จจริงด้านเนื้อหา

2. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้

หลักในการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ควรทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกฝนและนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้ ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ ทำให้มีปฏิกิริยาโต้ตอบ ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ และทำให้เกิดผลอย่างต่อเนื่อง

3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง เป็นขั้นตอน และสามารถบูรณาการประสบการณ์เรียนรู้นั้นได้ โดยจัดทั้งในรูปแบบของการให้ข้อมูล ความรู้ แนวคิด ค่านิยม และทักษะ

4. การประเมินผลการเรียนรู้

ในการประเมินผลการเรียนรู้จะต้องเน้นการให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยประเมินจากการกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ระบุสถานการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถแสดงออกถึงพฤติกรรมนั้น ได้เลือกและออกแบบวิธีสำหรับรวบรวมข้อมูล หลักฐาน การกำหนดตัวอย่าง การสรุปและการจัดกระทำข้อมูล

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Houle (1972) Kidd (1973) Knowles (1980) Boyle (1981), และ Tyler (1986) สามารถสรุปแนวคิดของโปรแกรมและการนำโปรแกรมไปใช้ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 สรุปแนวคิดของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการนำโปรแกรมไปใช้

Program	แนวคิดของโปรแกรม	การนำโปรแกรมไปใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
1. Houle (1972)	ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรม วางแผน การเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ การเรียนรู้โดยการชี้แนะตนเอง	การศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาผู้ใหญ่ที่เน้นการปฏิบัติงาน
2. Kidd (1973)	การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการออกแบบโปรแกรม มีการหาความต้องการอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการจัดกิจกรรม	โครงการการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาผู้ใหญ่
3. Knowles (1980)	การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้โดยการชี้แนะตนเอง	โครงการการศึกษาต่อเนื่อง และการศึกษาผู้ใหญ่ในองค์กรต่างๆ
4. Boyle (1981) 4.1. โปรแกรมเชิงพัฒนา	นำโปรแกรมไปใช้เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนของตนเอง ให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม	โครงการเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในกลุ่มต่างๆ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

Program	แนวคิดของโปรแกรม	การนำโปรแกรมไปใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
4.2. โปรแกรมเชิงสถาบัน	ส่งเสริมความเจริญของงามและพัฒนาความสามารถ ทักษะ ความรู้ สมรรถภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล เน้นการวิเคราะห์ผู้เรียนมากกว่าวิเคราะห์สถานการณ์ในชุมชน	โครงการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคคลเพื่อพัฒนาตัวบุคคล
4.3. โปรแกรมเชิงสารสนเทศ	ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเนื้อหา ความรู้ อย่างทันทีและทันสมัย	การนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์และมีความทันสมัยแก่ผู้สนใจ
5. Tyler (1986)	เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน มีขั้นตอนที่ชัดเจนในการประเมินผลและการตรวจสอบพฤติกรรมที่ต้องการ	โครงการพัฒนาศักยภาพบุคคลในด้านต่างๆ สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต่างๆ พบว่ากระบวนการพัฒนาโปรแกรมที่เหมาะสมที่นำมาพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครั้งนี้คือโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เนื่องจากเป็นโปรแกรมที่เน้นการสร้างเสริมความเจริญของงาม พัฒนาความสามารถ ทักษะ ความรู้ขั้นพื้นฐานของบุคคล เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบุคคล ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เรียน การพัฒนาโปรแกรมมีการดำเนินการเป็นขั้นตอน คือกำหนดกลุ่มผู้เรียนที่ต้องการได้รับการพัฒนา จัดทำเนื้อหาสาระและกิจกรรมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตัวผู้เรียนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพิจารณาถึงประสบการณ์ ภูมิหลังของผู้เรียน เป็นการจัดให้กับผู้เรียนที่มีประสบการณ์หรือปัญหาที่คล้ายกัน มีการกำหนดการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสมในการให้ความรู้ แล้วนำแผนการสอนไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้และนำไปเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาพฤติกรรม และประเมินผล

เพื่อให้ทราบถึงผลของการจัดโปรแกรมและผลสัมฤทธิ์ของการเข้าโปรแกรมของผู้เรียน แนวคิดของโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) สอดคล้องกับความต้องการของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยที่ต้องการพัฒนาให้ผู้นำเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมเป็นผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกซึ่งส่งผลให้เกิดการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2.1. ภาวะผู้นำ (Leadership) และผู้นำ (Leader)

2.1.1. ภาวะผู้นำ (Leadership)

2.1.1.1. ความหมายของภาวะผู้นำ

สมพงษ์ เกษมสิน (2533) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นความสามารถของบุคคลที่จะสามารถสร้างอิทธิพลหรือสั่งการให้บุคคลใดหรือหลายคนกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กร

สงวน นิยารัมภ์พงษ์และคณะ(2540) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นภาวะของผู้ที่มีความสามารถ ก่อให้สังคมมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน และรวมพลังกันปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

นิตย สัมมาพันธ์ (2546) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นพลังชนิดหนึ่งที่สามารถส่งแรงกระทำอันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มและระบบองค์กรไปสู่การบรรลุเป้าประสงค์

Green (1988) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นกระบวนการ เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยองค์ประกอบของภาวะผู้นำประกอบด้วย ผู้นำ ผู้ตาม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม

House (1988) ให้ความหมายภาวะผู้นำว่าเป็นความสามารถของบุคคลในการครอบงำจิตใจและทำให้ผู้อื่นอุทิศตนเองเพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จและความมีประสิทธิภาพขององค์กร

Maxwell (2002) ให้ความหมายว่าความเป็นผู้นำคืออิทธิพล

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำหมายถึงความสามารถของบุคคลในการมีอิทธิพล และแรงจูงใจให้กลุ่มได้ดำเนินการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายร่วมกัน

2.2. ผู้นำ (Leader)

2.2.1. ความหมายของผู้นำ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538) ให้ความหมายผู้นำว่าเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในองค์กรใน ด้านความคิดหรือพฤติกรรมการทำงาน

ปรีดา เรืองวิชาธร (2547) ให้ความหมายว่าผู้นำเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติภายใน รวมถึง ปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่มีอิทธิพลมากพอที่จะทำให้ผู้อื่นให้ความร่วมมือในการทำกิจสิ่งใดตาม เป้าหมายที่ต้องการ

Good (1973) กล่าวว่า ผู้นำคือผู้ที่ได้รับการยกย่องหรือได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ที่มี ความสามารถในการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร

Bennis และ Nanus (1985) ให้ความหมายผู้นำว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการ สร้างความคิดสร้างสรรค์ เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม โดยผู้นำเป็นผู้ ที่นำกลุ่มให้พ้นจากปัญหา ช่วยแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งในกลุ่มและอุปสรรคต่างๆ จน สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายของสังคมที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Owen(1991) ให้ความหมายผู้นำว่าเป็นบุคคลที่เป็นสมาชิกของกลุ่มที่ผลักดันและ ช่วยเหลือให้องค์กรประสบความสำเร็จ

DuBrin (1998) ให้ความหมายผู้นำว่าเป็นผู้ที่ทำให้องค์กรมีความก้าวหน้าและประสบ ความสำเร็จ โดยผู้นำเป็นผู้ที่มีบทบาท มีความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้นำคือผู้ที่ ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือสมาชิกเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้

Webster's Online Dictionary (2007) ให้ความหมายผู้นำว่าเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ควบคุม บังคับบัญชาหรือเป็นผู้นำ เป็นหัวหน้ากลุ่มหรือกิจกรรมนั้นๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้นำหมายถึงบุคคลที่มีอิทธิพลต่อสมาชิกกลุ่ม เป็นผู้ในกลุ่มให้การยอมรับและสามารถจูงใจให้สมาชิกปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ อีกทั้งยังเป็นผู้ผลักดัน ให้ความช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มให้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จ

2.3. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership)

2.3.1. ความหมายของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นผู้นำที่ใช้การตัดสินใจร่วม มีการกระจายอำนาจออกไปและใช้การบริหารงานแบบประชาธิปไตย

ทองหล่อ เดชไชย (2544) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นผู้ที่มีการกำหนดนโยบายจากการปรึกษาหารือและตัดสินใจโดยกลุ่ม กระตุ้น ช่วยเหลือให้สมาชิกกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ขอความร่วมมือจากกลุ่มและสนใจความรู้สึกและความต้องการของสมาชิกกลุ่ม

ยงยุทธ์ เกษสาคร (2546) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นผู้นำที่ถืออำนาจของกลุ่มเป็นใหญ่กว่าตนเอง พยายามให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้และรับผิดชอบร่วมกันในองค์กร

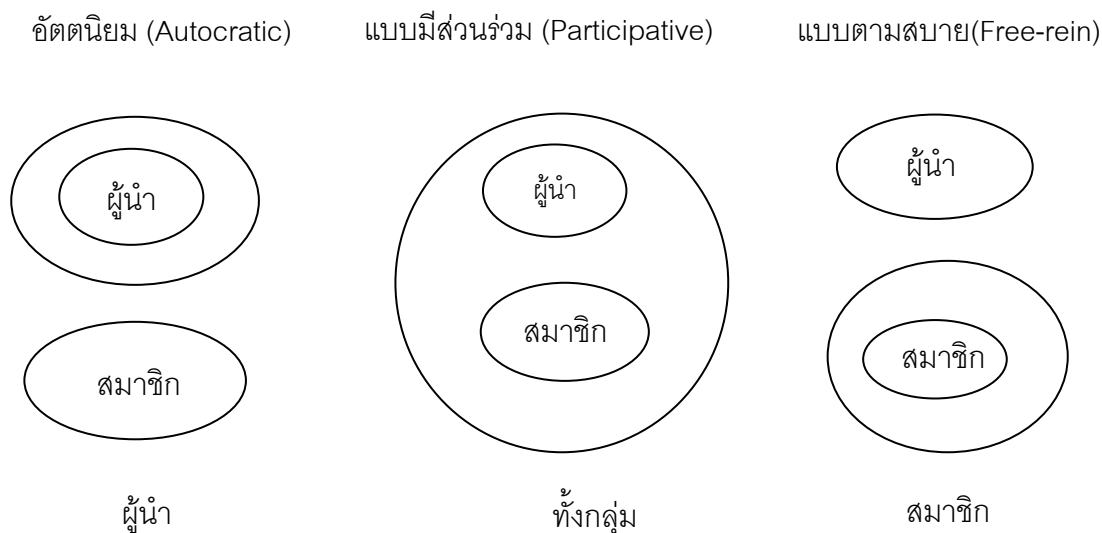
ปรีดา เรืองวิชาธร (2547) ให้ความหมายของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลเพียงพอที่จะทำให้เกิดการประสานพลังจากคนทั้งหลาย เพื่อให้แต่ละคนได้แสดงศักยภาพของตนมาร่วมคิด สร้างสรรค์ ร่วมมือทำงาน เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งตามความต้องการท่ามกลางบรรยากาศการทำงานที่เรียบง่ายและเป็นสุข

Delbecq (1965) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นความพยายามของผู้นำในการกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและให้โอกาสในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายเพื่อนำมาใช้ในการบริหารงาน

Maier (1970) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นลักษณะของผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ปรึกษาหารือและบริหารอื่นๆ โดยการส่งเสริมหรือสนับสนุนความคิดที่เป็นอิสระ การวิเคราะห์ปัญหา การเลือกเป้าหมายและการวางแผน โดยผู้นำจะให้ความสนใจใฝ่พร้อมทั้งแสดงให้เห็นถึงเป้าหมายขององค์กร ตลอดจนแบ่งปันข้อมูลข่าวสารจากบนไปล่างให้กับสมาชิกอย่างเหมาะสม

U.S. Army Handbook (1973) กล่าวว่าผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่ให้สมาชิกได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอน เป็นภาวะผู้นำที่สมาชิกให้ความเคารพ นับถืออย่างจริงจัง และเสนอภาพที่แสดงอำนาจการบริหารของผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิกดังต่อไปนี้

รูปแบบของอำนาจ (Power Style)

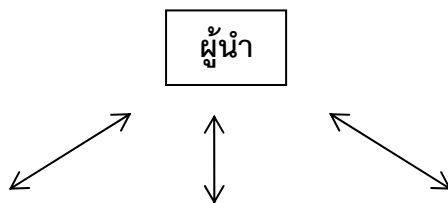

แผนภาพที่ 7 อำนาจของผู้นำกับสมาชิก

Robbins (1990) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการที่ผู้นำให้โอกาสสมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจร่วมกับผู้นำ

Sales (1995) ให้ความหมายผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นผู้นำที่แบ่งปันอำนาจในการเสนอความคิดเห็น การตัดสินใจ สมาชิกมีอำนาจเท่าเทียมกันและมีการกระจายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างทั่วถึง

Hodgetts (1999) เสนอแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิก ดังนี้

↔ หมายถึง การตัดสินใจสั่งการเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำกับสมาชิกหรือระหว่างสมาชิกด้วยกัน

แผนภาพที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ ดำเนินการในทุกขั้นตอนร่วมกันกับผู้นำ มีความเอาใจใส่ ยอมรับนับถือและเคารพความคิดของสมาชิก มีการนำศักยภาพของสมาชิกมาใช้อย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

2.3.2. แนวคิดและลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำองค์กรในการเพิ่มผลผลิตขององค์กร หรือผลักดันให้องค์กรภายใต้คุณลักษณะของผู้นำที่ต้องการบริหารจัดการให้องค์กรดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย ตั้งแต่ปีค.ศ. 1920 หลังจากนั้นก็ได้มีการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้นำ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มความพึงพอใจ ผลผลิตและการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่องค์กรได้ตั้งไว้ (มณี ภาณุวัฒน์สุข, 2546)

Lewin (อ้างถึงใน Filly, House and Kerr,1976) เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่ศึกษาบทบาทของผู้นำซึ่งเป็นผู้ที่ความเชื่อว่าการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ผู้นำกลายเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ทำให้ผู้นำสามารถรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นภายในองค์กรและรับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิกอย่างถ่องแท้ด้วย

Likert (1961) ได้ศึกษารูปแบบของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยอาศัยแนวคิดแรงจูงใจจากสมาชิกในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมาเป็นพื้นฐานของการศึกษา จากผลการศึกษาของ Likert พบว่าการให้สมาชิกเข้ามามีบทบาทร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการในทุกขั้นตอน ทำให้พวกเขารู้สึกว่ามีคุณค่าในตนเอง เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิกอย่าง

2. ให้การสนับสนุนให้สมาชิกเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมระหว่างสมาชิกกับเป้าหมายขององค์กร

3. ต้องมีความสามารถเพียงพอในการควบคุมปัญหาและสามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น

House (1988) กล่าวว่าในการบริหารผู้นำแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเพิ่มกระบวนการคิด การตัดสินใจแก่สมาชิก โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การเรียนรู้ ความชำนาญ จนกระทั่งความอดทนที่จะดำเนินการให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ เกิดการแสวงหาข้อมูลเพื่อก้าวไปสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญ โดย House ให้ความสำคัญของสมาชิกในฐานะที่เป็นหลักสำคัญในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

ผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ House (1988) มีพฤติกรรมเด่นดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเสมอภาค

2. ให้โอกาสสมาชิกในการเสนอความคิดเห็น ชี้แนะ บอกกล่าว ตัดสินใจ แนะนำเกี่ยวกับการทำงานให้แก่ผู้นำได้

3. มีการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในการปฏิบัติงานระหว่างสมาชิกกับผู้นำ

4. เอาใจใส่กับความคิดเห็นต่างๆ รวมทั้งข้อเท็จจริงและความรู้สึกของสมาชิกที่ไม่ค่อยชอบแสดงออก โดยช่วยเหลือสมาชิกในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น

5. กระตุ้นให้มีการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ

6. ชี้แนะแนวทางในการแก้ไขแก่สมาชิก

7. มีทักษะในการติดต่อสื่อสาร รู้จักเลือกใช้คำพูดที่เหมาะสมกับสมาชิก

Osborn และ Osborn (2003) กล่าวถึงลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมดังนี้

1. มีการสื่อสารอย่างเปิดกว้าง

2. ให้เกียรติสมาชิกทุกคน

3. ให้การยอมรับและเชื่อถือสมาชิกทุกคน

4. มีความเห็นอกเห็นใจสมาชิก

5. ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผน ดำเนินการ และตัดสินใจร่วมกับผู้นำ

6. พัฒนาศักยภาพสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

Claemont EAP (2004) กล่าวถึงลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมดังนี้

1. มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานและปัญหาที่เผชิญ

2. มีความกระตือรือร้นและมีความสุขในการทำงาน
3. มีการสื่อสารในทีม ให้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ
4. เป็นผู้ที่มีเป้าหมายในการทำงาน
5. มีความมุ่งมั่นในการทำงาน
6. ยอมรับและเชื่อถือสมาชิก
7. ให้เกียรติสมาชิก

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่สำคัญของผู้นำแบบมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่านดังกล่าว สามารถสรุปลักษณะของผู้นำแบบส่วนร่วมดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 สรุปลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

Likert (1961)	Maier (1970)	Mitchill (1973)	House (1988)	Osborn และ Osborn (2003)	Claremont EAP (2004)	สรุปลักษณะ ของผู้นำ แบบมีส่วน ร่วม
1. มีการสื่อสารอย่างอิสระในทุกระดับชั้นอย่างตรงไปตรงมา	1. จัดการข้อมูลและสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ		1. มีทักษะในการติดต่อสื่อสารและใช้คำพูดที่เหมาะสม	1. มีการสื่อสารอย่างเปิดเผยกว้าง	1. มีการสื่อสารในทีม	1. มีการสื่อสารอย่างเปิดเผย มีอิสระ ให้ข้อมูลแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอและมีทักษะในการสื่อสาร

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Likert (1961)	Maier (1970)	Mitchill (1973)	House (1988)	Osborn และ Osborn (2003)	Claremont EAP (2004)	สรุปลักษณะ ของผู้นำ แบบมีส่วนร่วม ร่วม
			2. มีการ แลกเปลี่ยน ข่าวสาร ข้อมูล		2. ให้ข้อมูล สมาชิก อย่าง สม่ำเสมอ	2. มีการ แลกเปลี่ยน ข่าวสารข้อมูล
			3. ให้ สมาชิก สามารถ ชี้แนะแก่ ผู้นำได้			3. รับฟัง ข้อคิดเห็น และ การชี้แนะ ของสมาชิก
2. ยอมรับ นับถือและ ไว้วางใจซึ่ง กันและกัน				2. ยอมรับ และ เชื่อถือ สมาชิก	3. ยอมรับ และเชื่อถือ สมาชิก	4. ให้การ ยอมรับนับถือ และเชื่อถือ ไว้วางใจ สมาชิกทุกคน
3. สร้าง แรงจูงใจใน การ ปฏิบัติงาน						5. สร้าง แรงจูงใจใน การ ปฏิบัติงาน ให้แก่สมาชิก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Likert (1961)	Maier (1970)	Mitchill (1973)	House (1988)	Osborn และ Osborn (2003)	Claremont EAP (2004)	สรุป ลักษณะของ ผู้นำแบบมี ส่วนร่วม
4. ให้ โอกาส กลุ่มมี ส่วนร่วม ตัดสินใจ และ กำหนด เป้าหมาย ของ องค์กร	2. ให้การ สนับสนุน การแสดง ความคิดที่ เป็นอิสระ	1. ส่งเสริม ให้สมาชิก มีส่วนร่วม ในการ กำหนด วัตถุประสงค์ ประสงค์	4. กระตุ้น ให้สมาชิก แสดง ความ คิดเห็นใน เรื่องต่างๆ	3. ให้ สมาชิก มีส่วนร่วม ในการ วางแผน ดำเนิน การ และ ตัดสินใจ ร่วมกับผู้นำ		6. สนับสนุน การมีส่วน ร่วมอย่าง อิสระในการ กำหนด วัตถุประสงค์ วางแผน การ ดำเนินการ การตัดสินใจ การ แก้ปัญหา ร่วมกันกับ ผู้นำ
5. ให้การ พัฒนา ศักยภาพ ของ สมาชิก อย่าง ต่อเนื่อง				4. พัฒนา ศักยภาพ ของสมาชิก		7. พัฒนา ศักยภาพของ สมาชิกอย่าง สม่ำเสมอ

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Likert (1961)	Maier (1970)	Mitchill (1973)	House (1988)	Osborn และ Osborn (2003)	Claremont EAP (2004)	สรุป ลักษณะ ของผู้นำ แบบมี ส่วนร่วม
	3. มี ทักษะใน การ วิเคราะห์ ปัญหา เลือก วิธีการ แก้ปัญหา วางแผน งานและ กระบวน การ ทำงาน	2.มี ทักษะ ในการ ควบคุม และแก้ ปัญหา ได้	5.ชี้แนะ แนวทางใน การแก้ไข ปัญหาให้แก สมาชิก			8.มี ทักษะใน การแก้ ปัญหา ชี้แนะ แนวทาง ให้แก สมาชิก
			6. ให้ความ เอาใจใส่ ความ คิดเห็น ข้อเท็จจริง และ ความรู้สึ กของสมาชิก	5. มี ความเห็น อกเห็นใจ สมาชิก		9. เอาใจ ใส่ใน ความคิด ความรู้ สึกและ เข้าใจ ความรู้ สึกของ สมาชิก

ตารางที่ 5 (ต่อ)

Likert (1961)	Maier (1970)	Mitchill (1973)	House (1988)	Osborn และ Osborn (2003)	Claremont EAP (2004)	สรุป ลักษณะ ของผู้นำ แบบมีส่วนร่วม ร่วม
6. มีการ วางเป้าหมายใน การทำงาน			7. ร่วมกัน กำหนด เป้าหมาย กับ สมาชิก	6. วาง เป้าหมายใน การทำงาน		10. มีความ กระตือรือร้น และมี ความสุขใน การทำงาน
7. มีความ มุ่งมั่นใน การทำงาน				7. มีความ มุ่งมั่นในการ ทำงาน		11. มี ทัศนคติที่ดี ต่อสมาชิก การทำงาน และปัญหาที่ เผชิญ
					4. มีทัศนคติ ที่ดีต่อ สมาชิก การ ทำงานและ ปัญหาที่ เผชิญ	

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะและบทบาทดังต่อไปนี้

1. มีการสื่อสารอย่างเปิดกว้าง มีอิสระ ให้ข้อมูลแก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอและมีทักษะในการสื่อสาร
2. มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล
3. รับฟังข้อคิดเห็นและการชี้แนะของสมาชิก
4. ให้การยอมรับนับถือและเชื่อถือไว้วางใจสมาชิกทุกคน

5. สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้แก่สมาชิก
6. สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างอิสระในการกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผน การดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ปัญหาาร่วมกันกับผู้นำ
7. พัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
8. มีทักษะในการแก้ปัญหา ชี้แนะแนวทางให้แก่สมาชิก
9. เอาใจใส่ความคิด ความรู้สึกและเข้าใจความรู้สึกของสมาชิก
10. มีความกระตือรือร้นและมีความสุขในการทำงาน
11. มีทัศนคติที่ดีต่อสมาชิก การทำงานและปัญหาที่เผชิญ

2.4. แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกี (1993)

แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) เขียนโดย Levine และ Crom 2 ผู้บริหารจากสถาบันเดล คาร์เนกี (Dale Carnegie and Associates, Inc) ที่เป็นสถาบันการพัฒนาบุคคลที่ก่อตั้งขึ้นโดย Dale Carnegie ผู้เป็นปรมาจารย์ทางการพัฒนาบุคคล (Self-Development) ผู้เป็นที่รู้จักและให้การยอมรับกันอย่างกว้างขวางในทุกวงการวิชาชีพทั่วโลก หนังสือ The Leader in You ได้รวบรวมสาระจากหนังสือสุดยอดขายดีทั่วโลกทั้ง 3 เล่ม คือ How to Win Friends and Influence People, How to Stop Worrying and Start Living และ How to Enjoy Your Life and Your Job โดยนำมาเรียบเรียงเป็นบท พร้อมทั้งสอดแทรกประสบการณ์ของผู้ผู้นำที่ประสบความสำเร็จเกือบทุกสาขาวิชาชีพ มีเนื้อหาสาระที่มีความเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีการสอดแทรกทฤษฎีทางจิตวิทยาร่วมด้วย จึงส่งผลให้ผู้อ่านมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดพลังใจ มีความเข้มแข็ง สามารถนำศักยภาพภายในตนเองออกมาสร้างสรรค์ผลงานและสร้างความสุขให้กับชีวิตได้เป็นอย่างดี สามารถพัฒนาผู้อ่านให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่ง Dale Carnegie ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมของคนในสังคมแล้วกลับมาพัฒนาเป็นเทคนิคในการสร้างมนุษยสัมพันธ์และมีการตรวจสอบความถูกต้องและความเป็นจริงของเทคนิคเหล่านี้ทุก วันและได้มีการนำผลจากการศึกษามาทดลองกับตนเองในชีวิตประจำวันจนสามารถพัฒนาเป็นเทคนิคที่นำมาใช้พัฒนาบุคคลให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ดีจนถึงปัจจุบันนี้ ปัจจุบันสถาบันเดล คาร์เนกีได้นำเทคนิควิธีการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ไปจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำระดับกลางของภาครัฐและเอกชนในประเทศสหรัฐอเมริกา คือหลักสูตร Developing the Leader in You ซึ่งผลของการฝึกอบรมดังกล่าวพบว่าผู้เข้าอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอง สามารถนำทักษะไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างทีมงานที่ทำงานอย่าง

มีส่วนร่วม สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและทีมงานที่ดี และสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน อีกทั้งผู้ที่ศึกษาด้วยตนเองจากหนังสือนี้ ก็สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้หน้าที่ดีได้เช่นกัน (Dale Carnegie and Associates ,Inc.,1993) การพัฒนาผู้นำในตนเองมีแนวคิดที่ว่าบุคคลสามารถฝึกฝนและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้หน้าที่ดีได้หากมีความมุ่งมั่น เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม และให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำและสมาชิก ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการพัฒนาตนให้เป็นผู้หน้าที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ผู้นำจะต้องมีทักษะเกี่ยวกับคน (People Skills) คือมีทักษะในการสื่อสารระหว่างกัน และเน้นในเรื่องการส่งเสริมให้ผู้นำมีความตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับสมาชิกโดยจะเน้นถึงความสำคัญทางจิตใจของสมาชิก การตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของสมาชิก การให้ความสนใจแก่สมาชิกอย่างแท้จริง การปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเป็นปัจเจกบุคคล เคารพและให้ความสำคัญต่อความคิดเห็นของสมาชิก อีกทั้งการยอมรับความสามารถของสมาชิก ซึ่งทักษะดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ผู้นำส่วนใหญ่มีความบกพร่องและทักษะดังกล่าวไม่ได้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยง่าย หากแต่ต้องมีการฝึกฝนและให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะทักษะดังกล่าวจะทำให้ผู้นำสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล และเป็นแรงจูงใจภายในที่จะทำให้สมาชิกมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพและรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กรของตน ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การจูงใจสมาชิก และตระหนักถึงความสำคัญด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนกับสมาชิก จะสามารถเปลี่ยนตนเองจากการบริหารผู้อื่นมาเป็นผู้ที่ชี้นำผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการมีความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำกับสมาชิกจะเป็นตัวแปรที่มีความเกี่ยวข้องอย่างยิ่งต่อการประสบความสำเร็จของการเป็นผู้นำกลุ่ม นอกจากนี้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกียังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตัวของผู้นำให้มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการกับปัญหาในการทำงานและสร้างพลังใจ พลังชีวิตในการทำงานให้กับตัวผู้นำเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Dale Carnegie and Associates ,Inc., 1993) การพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกีกล่าวถึงเทคนิควิธีการพัฒนาความเป็นผู้นำที่ดีดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง คนเราทุกคนมีศักยภาพในการเป็นผู้นำได้ในทุกวัน เทคนิคความเป็นผู้นำเป็นเทคนิคที่มาจากภายในตัวของเราเอง ดังนั้นจึงควรไตร่ตรองและพิจารณาตนเองถึงจุดแข็งในตัวเราว่า มีจุดแข็งด้านใดที่สอดคล้องหรือเหมาะสมที่จะปรับเปลี่ยนหรือพัฒนาให้เกิดภาวะการเป็นผู้นำได้

2. **การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ** การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงความคิดให้เป็นการปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมได้ โดยมีวิธีที่จะทำให้เกิดความสำเร็จได้ 3 ขั้นตอน คือ

1) ให้ความสำคัญสูงสุดในการติดต่อสื่อสารเป็นอันดับแรก การติดต่อสื่อสารคือ หัวใจของความสำเร็จ เป็นการแบ่งปันความคิดให้ผู้อื่นรับรู้ รับฟัง และพูดคุยกับสมาชิก ซึ่งการสื่อสารมีทั้งเป็นแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การติดต่อสื่อสารจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็น 2 ทางจึงทำให้สมาชิกสามารถเข้ามาระดมความคิดซึ่งเป็นประโยชน์ต่อองค์กรได้

2) จงเปิดกว้างกับผู้อื่น: เป็นการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในองค์กรทุกระดับ ทั้งระดับบน-ล่าง และระดับที่เท่ากัน ซึ่งจะทำให้สมาชิกมีแนวโน้มที่จะรับฟังความคิดเห็นของผู้นำและแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างสะดวกใจ

3) สร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง พร้อมรับการติดต่อสื่อสาร : โดยการทำให้สมาชิก รู้สึกผ่อนคลาย รู้สึกเป็นกันเอง โดยผู้นำจะต้องสร้างความไว้วางใจและความสนใจร่วมกันที่แท้จริงก่อน สมาชิกจึงสามารถแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นได้ อีกทั้งต้องให้ความเคารพและผู้นำต้องไม่ทำให้ผู้พูดเสียกำลังใจจนไม่กล้าเสนอความคิดเห็นอีกต่อไป

3. **การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ** ผู้นำต้องจูงใจให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน ยอมรับให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วม ให้กำลังใจ อบรมให้ความรู้ และพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ตัดสินใจ ให้เข้ามามีส่วนให้คำแนะนำต่อผู้นำ ให้อิสระสมาชิกในการทำงานตามความเห็นสมควร ผู้นำแสดง ความไว้วางใจ นับถือ ใส่ใจในตัวสมาชิก การโน้มน้าวใจสมาชิก กระทำโดยอาศัยแนวคิดของพฤติกรรม มนุษย์ 3 ประการ คือ

1) สมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ ตั้งแต่ต้นจนจบ หากสมาชิกมีโอกาสได้ตัดสินใจในสถานการณ์จริงจะสามารถทำงานได้ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้มีโอกาสตัดสินใจ

2) สมาชิกทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติเยี่ยงปัจเจกบุคคล ยกย่อง ให้เกียรติ ให้ความเท่าเทียมกัน เช่นการปฏิบัติเหมือนกับคนในครอบครัว การยิ้ม ทำความรู้จักกับสมาชิกทุกคน

3) สนับสนุนให้สมาชิกสร้างผลงานที่ยอดเยี่ยม มีการแสดงความชื่นชมและให้รางวัล โดยการให้คำชมอย่างใจกว้างและใช้คำชมบ่อยๆ กับผู้ที่ทำดี อีกทั้งส่งเสริมให้สมาชิกได้รับการอบรมและพัฒนาศักยภาพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

4. **การให้ความสนใจผู้อื่น** : บุคคลทุกคนจะรู้สึกยินดีเมื่อได้รับความสนใจจากผู้อื่น เพราะทำให้เกิดความรู้สึกมีคุณค่า มีความสำคัญ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ผู้นำจะต้องแสดงความสนใจผู้อื่นด้วยความจริงใจเพราะคนจะตอบสนองต่อผู้ที่ให้ความสนใจเขาอย่างแท้จริงเท่านั้น ซึ่งการแสดงความสนใจมีหลายวิธีด้วยกัน เช่น การใช้น้ำเสียงที่นุ่มนวล ไพเราะ การยิ้ม การจดจำชื่อหรือรายละเอียดในตัวบุคคลนั้น การสอบถามความเป็นอยู่ โดยจะต้องให้ความสนใจกับสมาชิกทุกระดับ

5. **การเอาใจเขามาใส่ใจเรา** อย่าคิดถึงแต่ความต้องการของตนเอง หากแต่ต้องคิดถึงความรู้สึก หรือความต้องการของผู้อื่นด้วย โดยต้องพยายามให้ความสนใจที่จะค้นพบความต้องการและต้องตอบสนองความต้องการของคนเหล่านั้น

6. **การเป็นผู้ฟังที่ดี** : การฟังทำให้เกิดการเรียนรู้และผู้พูดจะตอบสนองผู้ฟังในด้านบวก การฟังต้องใช้สมาธิ ความมุ่งมั่น จดจ่ออยู่กับการฟัง ต้องมีคำถามและการตั้งกระทู้ ผู้ฟังต้องไม่ขัดจังหวะขณะผู้พูดกำลังพูดและไม่ด่วนสรุปความ ผู้นำต้องให้การสนับสนุน ให้กำลังใจเพื่อให้สมาชิกหรือผู้พูดแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่ อีกทั้งต้องสร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเอง สร้างความผ่อนคลายอยู่เสมอ

7. **การทำงานเป็นทีม** การทำงานเป็นทีมต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่ม ในการสร้างทีมงานจะต้องมีข้อปฏิบัติต่อไปนี้

- 1). สร้างสำนึกแห่งวัตถุประสงค์ร่วมกัน เป็นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน
- 2). ทำเป้าหมายของทุกคนให้เป็นเป้าหมายของทีม ใช้คำว่า “เรา” ในทีม โดยเน้นว่าสมาชิก ทีมจะสามารถทำอะไรให้กับทีมได้บ้าง
- 3). ปฏิบัติต่อพวกเขาเสมือนพวกเขาเป็นปัจเจกชน บุคคลในทีมมีความแตกต่างกัน ผู้นำต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับความแตกต่างและนำความแตกต่างนั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์
- 4). ทำให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบต่อผลงาน เปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น อย่าใช้การบงการวิธีแก้ปัญหาและอย่างบังคับให้ทำหรือดำเนินการในแบบวิธีใดวิธีหนึ่ง
- 5). รับผิดชอบ น้อมรับการติ ผู้นำต้องกระจายความ ชอบไปให้สมาชิกอย่างทั่วถึง แต่หากเกิดความผิดพลาด ผู้นำจะต้องน้อมรับความผิดด้วยตนเอง ไม่กล่าวโทษใคร ยอมรับ

คำติแล้วจัดการปรับปรุง แก้ไข โดยการปรึกษาหารือกับสมาชิก และดึงความสนใจของสมาชิกให้ปฏิบัติให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

6). ฉกฉวยทุกๆ โอกาสเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับทีม ผู้นำต้องเชื่อมั่นในทีมของตนและสร้างความเชื่อมั่นร่วมกับสมาชิก

7). จงเข้าไปคลุกคลีและคลุกคลีอย่างสม่ำเสมอ ผู้นำที่มีความเข้มแข็งจะต้องเข้ามาช่วยกันทำงานหรือคลุกคลีกับทีมงานต่างๆ และต้องทำเช่นนั้นอย่างต่อเนื่อง

8). จงเป็นที่เลื่องชื่อกองกลุ่ม ผู้นำมีหน้าที่พัฒนาความเข้มแข็งให้กับทุกคนในทีมงาน มีความรับผิดชอบในชีวิตและการทำงานและใช้ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ช่วยเหลือให้สมาชิกก้าวไปสู่เป้าหมาย โดยการแสดงความเชื่อมั่นในความสามารถของสมาชิก แสดงการชมเชยอย่างจริงใจต่อหน้าผู้อื่นและตั้งมาตรฐานที่สมาชิกควรยึดถือปฏิบัติ

8. การเคารพในตัวผู้อื่น : โดยใช้กฎทองคำ 3 ข้อในการเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น ดังนี้

1) จงนับถือผู้อื่นแล้วผู้อื่นจะนับถือท่าน ทำตัวให้เข้ากับผู้อื่น ไม่ว่าจะคนเหล่านั้นจะมีภูมิหลังหรือวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไร ให้ความเคารพ ไม่ดูถูกเหยียดหยาม หมิ่นแคลน และไม่มีการเปรียบเทียบกัน

2) จงปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนเหมือนพวกเขาเป็นเพื่อนร่วมงาน อย่าวางตัวเหมือนเป็นผู้เหนือกว่า ไม่ออกคำสั่งหรือใช้คำพูดที่เกรี้ยวกราด: ต้องตระหนักในค่าความเป็นคนๆ หนึ่งที่ทุกคนในองค์กรต่างมีส่วนร่วม มีการกำหนดให้มีความเคารพในตัวผู้อื่นและสั่งการอย่างเปิดใจ

3) จงดึงคนเข้ามาทำงานกับตน: ทำทนายหรือเชื้อเชิญให้สมาชิกเข้าร่วม คิดเห็น ให้กำลังใจเพื่อให้พวกเขามีส่วนร่วมแรงร่วมใจ โดยคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถที่สอดคล้องกับงานและแสดงถึงความคาดหวังในงานให้เขาทำได้ ดังนั้นผู้นำต้องมีบทบาทในการให้การสนับสนุนการตัดสินใจต่างๆ ของสมาชิก มิใช่เป็นผู้บงการ

4) ให้การยอมรับความสามารถ การแสดงความชื่นชมและการให้รางวัล การให้การยอมรับความสามารถ การให้รางวัล การให้ความสำคัญกับสมาชิก จะทำให้สมาชิกสามารถสร้างผลงานที่ดีที่สุด

9. การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล บุคคลทุกคนต้องการการยอมรับ การให้กำลังใจ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ หากผู้นำให้ในสิ่งที่สมาชิกต้องการหรือให้รางวัล ก็จะมีกำลังใจและสามารถสร้างผลงานที่ดีที่สุดได้ การให้รางวัลที่ดีที่สุดคือการส่งเสริมให้สมาชิกได้มีการเคารพตนเอง โดยการมีผู้อื่นรับฟังความคิดเห็น ให้ความสนใจในสิ่งที่เขาพูดทำนอกจากนั้นยังมีสิ่ง

ที่ผู้นำสามารถทำได้ก็คือการกล่าวคำขอบคุณ เขียนข้อความขอบคุณ ซึ่งแสดงถึงความชื่นชม ยินดี กับสิ่งดีๆ ที่สมาชิกได้ปฏิบัติ

10. การรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น ในการฝึกให้ผู้นำสามารถรับมือกับอุปสรรคนั้น จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติดังต่อไปนี้

- 1). สร้างบรรยากาศ สิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะยอมรับคำแนะนำ หรือคำติในเชิงสร้างสรรค์ โดยอย่าให้เห็นว่าความผิดพลาดเป็นเรื่องปกติธรรมดาของชีวิต
- 2). คิดทบทวนอย่างรอบคอบก่อนที่จะวิพากษ์ วิจารณ์หรือตำหนิใครๆ
- 3). วิพากษ์วิจารณ์ด้วยความนุ่มนวลโดยไม่ใช้อารมณ์หรือความรู้สึกส่วนตัว
- 4). ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ ทำให้ข้อบกพร่องนั้นดูง่ายต่อการแก้ไข

11. กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน เป้าหมายคือสิ่งที่เรารู้ว่าเราจะทำเพื่ออะไร เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้เรามุ่งมั่น มานะ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายที่อยู่บนหลักแห่งความเป็นจริง มีความชัดเจน สามารถบรรลุผลและประเมินผลได้ เป้าหมายมี 2 ประเภทคือเป้าหมายระยะสั้นและเป้าหมายระยะยาว เมื่อก้าวไปสู่เป้าหมายขั้นหนึ่งแล้วก็ต้องให้กำลังใจตนเองแล้วก้าวไปสู่เป้าหมายขั้นต่อไป ในการกำหนดเป้าหมายนั้นควรกำหนดเป็นเป้าหมายระยะสั้นๆ เป็นช่วงๆ เพื่อเป็นการสร้างกำลังใจให้ดำเนินไปสู่เป้าหมายสุดท้ายได้สำเร็จ

12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย เป็นการที่บุคคลมีเป้าหมายในใจแล้วเชื่อมั่นในตนเอง เต็มใจมุ่งมั่นไม่ทอดทิ้ง โดยไม่ไขว่เขว เบี่ยงเบนออกจากเป้าหมายนั้นและสร้างวินัยให้กับตนเอง โดยจะต้องกำหนดเป้าหมายพื้นฐานแล้วเดินไปตามขั้นตอนนั้นๆ

13. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ จัดความสมดุลย์ให้กับชีวิต ทำกิจกรรมอื่นนอกจากงาน เช่น ทำกิจกรรมกลางแจ้ง การพักผ่อน จะทำให้ชีวิตมีความสุข สร้างความกระฉับกระเฉง ผ่อนคลาย มีพลัง ความมุ่งมั่นและมีสมาธิที่ดีขึ้น

วิธีการสร้างความสมดุลย์ให้กับชีวิต

- 1). สร้างความคิดที่ว่าการทำงานกิจกรรมยามว่างเป็นสิ่งที่มีความหมายและไม่เป็นการสูญเวลาเปล่า
- 2). จะต้องจัดสรรเวลาที่เหมาะสมในการทำกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินต่างๆ
- 3). ลงมือทำกิจกรรมต่างๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน สร้างความสุข มี

สุขภาพที่แข็งแรง มีสมาธิที่ดีกว่าและมีความมุ่งมั่นในงานดีขึ้น

14. การมองโลกในแง่ดี ทศนคติของผู้นำมีผลกระทบและสามารถสื่อไปยังสมาชิก ซึ่งมีทั้งทัศนคติที่ดีและไม่ดี ผู้นำจะต้องตระหนักในเรื่องดังกล่าว หน้าที่ของผู้นำคือการสร้างบรรยากาศเชิงบวก เสริมความมั่นใจในตนเอง ฝึกให้อารมณ์ขัน ซึ่งการมองโลกในแง่ดีจะทำให้ชีวิตมีความสุขและมีความสำเร็จในหน้าที่การงาน

15. การจัดการกับความวิตกกังวล การเปลี่ยนแปลงใดๆ ก่อให้เกิดความวิตกกังวล ดังนั้นจึงไม่ควรกังวลกับสิ่งที่อาจเกิดหรืออาจไม่เกิดขึ้นในอนาคต หากแต่ควรมีความมุ่งมั่น ทุ่มเทใจอยู่กับปัจจุบัน หากมีความวิตกกังวลให้หันเหความสนใจจากสิ่งเดิมไปสู่สิ่งใหม่

16. การสร้างความกระตือรือร้น ความกระตือรือร้นเกิดจากปัจจัย 2 ประการ คือความอยากทำและความมั่นใจ ดังนั้นการสร้างความกระตือรือร้นก็ต้องสร้างความเชื่อในสิ่งที่กำลังทำอยู่ มีความเชื่อมั่นในตนเอง ต้องการที่จะทำให้สำเร็จ ความกระตือรือร้นสามารถพัฒนาได้เมื่อเรามีเป้าหมายที่แท้จริง

จากการศึกษาแนวคิดและสังเคราะห์ลักษณะภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Likert (1961) Maier (1970) Mitchill(1973) House(1974) Osborn and Osborn(2003) และ Claemont EAP(2004) พบว่ามีความสอดคล้องกับวิธีการพัฒนาผู้นำตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบความสอดคล้องของลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วมและวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี

ลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม Likert (1961) Maier (1970) Mitchill (1973) House (1974) Osborn&Osborn(2003) และ Claemont EAP(2004)	วิธีการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมของ ตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ของสถาบัน เดลคาร์เนกี
1. มีการสื่อสารอย่างเปิดกว้าง ให้ข้อมูลแก่สมาชิก และมีทักษะในการสื่อสาร	1. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
2. แลกเปลี่ยนข่าวสาร และการชี้แนะ	
3. รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก	2. การเป็นผู้ฟังที่ดี

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม Likert (1961) Maier (1970) Mitchill (1973) House (1974) Osborn&Osborn(2003) และ Claemont EAP(2004)	วิธีการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมของ ตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ของสถาบัน เดลคาร์เนกี
4. ให้การยอมรับและเชื่อถือและไว้วางใจสมาชิก	3. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล
5. สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก	4. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ
6. สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ แก้ปัญหาพร้อมกับผู้นำ	5. การทำงานเป็นทีม
7. พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง	การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ (มีการพัฒนาและอบรมศักยภาพของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง)
8. มีทักษะในการแก้ปัญหา ชี้แนะ แนวทางให้แก่สมาชิก	6. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น
9. เอาใจใส่ความคิด ความรู้สึกและเข้าใจความรู้สึกของสมาชิก	7. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 8. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา
10. มีความกระตือรือร้นและมีความสุขในการทำงาน	9. การมีความกระตือรือร้น
11. มีทัศนคติที่ดีต่อสมาชิก การทำงานและปัญหาที่เผชิญ	10. การมองโลกในแง่ดี 11. การจัดการกับความวิตกกังวล
	12.การใช้ชีวิตที่สมดุล
	13.การมีความมุ่งมั่นและมีวินัย
	14. การกำหนดเป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ
	15. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง
	16. การเคารพในตัวผู้อื่น

แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง (The Leader in You) ของสถาบันเดล คาร์เนกี เป็นแนวคิด/เทคนิคการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสาร การทำงานกันเป็นทีมอย่างมีส่วนร่วม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนบุคคลของผู้นำ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างขาด และส่งผลให้เป็นอุปสรรคในการบริหารดำเนินการของผู้นำ อยู่เสมอ ทักษะเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนอยู่เสมอ สถาบันเดล คาร์เนกีมีการนำหลักสูตร

The Leader in You ไปพัฒนาและนำไปจัดอบรมให้กับผู้นำทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งมีผู้ที่นำเทคนิคดังกล่าวไปใช้ในการศึกษาด้วยตนเอง จากรายงานผลของการนำแนวคิดดังกล่าวของสถาบันเดล คาร์เนกีพบว่าแนวคิดดังกล่าวสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้บำแบบมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงนำแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในครั้งนี้

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนและกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.1. ความหมายของเยาวชน

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำนิยามว่า “เยาวชน” หมายถึงบุคคลที่มีอายุตั้งแต่วัยรุ่นจนถึงวัยเป็นหนุ่มสาวเต็มตัว ในประเทศไทยทางกฎหมายถือว่าบุคคลตั้งแต่อายุ 14-18 ปีและยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส อยู่ในกลุ่มเยาวชน

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, มปป.) นิยามคำว่า “เยาวชน” หมายถึงบุคคลอายุเกินกว่า 14 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์

กฎหมายคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิเยาวชน (สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ, 2546.) ให้คำนิยามคำว่า “เยาวชน” หมายถึงผู้มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ถึง 25 ปี แต่ไม่รวมถึงผู้ที่พ้นสภาพการเป็นเยาวชนด้วยการสมรส

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยาลัยประชากรศาสตร์, 2550) ให้คำนิยามว่า “เยาวชน” หมายถึงบุคคลที่มีอายุ 15-24 ปี ซึ่งเป็นเวลาของการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่

กล่าวโดยสรุปได้ว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเยาวชนเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีแต่ไม่เกิน 25 ปี แต่ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยให้ความหมายของเยาวชนว่าเป็นบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี เนื่องจากผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจะอยู่ในช่วงอายุดังกล่าว ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่เริ่มมีความเป็นผู้ใหญ่ เริ่มมีประสบการณ์ชีวิตและมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมมากขึ้น

การจัดกิจกรรมให้กับเยาวชนควรจัดให้สอดคล้องกับอายุ เพศของเยาวชน เพราะเมื่อเวลาเปลี่ยนไป ความสนใจของเยาวชนก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นในการจัดกิจกรรมให้กับเยาวชน ผู้จัดควรเข้าใจพัฒนาการของแต่ละช่วงชีวิตของคนเรา เพื่อสามารถจัดกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.2. พัฒนาการด้านต่างๆ ของเยาวชน

Havighurst (1972) แบ่งช่วงวัยตามพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น 6 ช่วงดังนี้

1. วัยเด็กตอนต้น	แรกเกิด- 6 ปี
2. วัยเด็กตอนปลาย	อายุ 6-12 ปี
3. วัยรุ่น	อายุ 12-18 ปี
4. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น	อายุ 18-35 ปี
5. วัยกลางคน	อายุ 35-60 ปี
6. วัยชรา	อายุ 60 ปีขึ้นไป

ผู้นำเยาวชนเป็นผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี ถือว่าเป็นผู้ที่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้น ดังนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้นำเยาวชน จึงจำเป็นต้องเข้าใจพัฒนาการด้านต่างๆ ของผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ดังจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

Havighurst (1972), Faculty of Applied Health Sciences ; Minnesota State University, Moorhead (2007) และศรีปภา ชัยสินธพ (2550) กล่าวถึงลักษณะของเยาวชนผู้อยู่ในระยะวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ดังต่อไปนี้

พัฒนาการด้านร่างกาย

ความเจริญเติบโตทางร่างกายมีความสมบูรณ์และพัฒนาเต็มที่ ประสิทธิภาพและความสามารถของอวัยวะทางร่างกายจะเจริญสูงสุด รวมทั้งมีความสามารถเต็มที่ทางด้านการสืบพันธุ์ ประสิทธิภาพทางร่างกายจะมีประสิทธิภาพสูงสุดในช่วงอายุประมาณ 20-30 ปี หลังจากนั้นความสามารถต่างๆ ก็จะลดลงอย่างช้าๆ และจะทรงตัวในช่วงอายุ 40-45 ปี แล้วจะลดลงต่อไปอีก ความสามารถและความแข็งแรงของอวัยวะต่างๆ ของร่างกายจะมีมากในช่วงอายุ 20-30 ปี อัตราการตอบสนองจะสูงสุดในช่วงอายุ 25 ปี หลังจากนั้นก็จะเริ่มลดลงแต่ความละเอียด ความถูกต้อง และความรอบคอบจะมีเพิ่มขึ้น ดังนั้น บุคคลในวัยนี้จึงควรได้รับการฝึกฝนทางความคิด และใช้สมองให้เต็มที่

พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

บุคคลในวัยนี้มีประสิทธิภาพทางสมองที่พัฒนาเต็มที่และคงอยู่สูงที่สุดไปจนถึงวัยกลางคน บุคคลเรียนรู้ได้ดีที่สุดในช่วงอายุระหว่าง 20-25 ปี ในการเรียนรู้และกระบวนการคิดของบุคคลในวัยนี้จะเริ่มนำประสบการณ์มาเป็นพื้นฐานในการคิด บุคคลเรียนรู้เพื่อนำความรู้ไปปรับใช้ เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ต้องการเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง มีการคิดที่เป็นระบบ มีเหตุผล มีความคิดที่เป็นนามธรรม อยู่กับความเป็นจริง เปลี่ยนจากการเรียนเพื่อรู้มาเป็นการเรียนเพื่อนำความรู้ไปใช้ได้ มีการคิดที่เป็นแบบเชื่อมโยงเนื้อหาและมีความคิดสร้างสรรค์ ไม่ชอบการชี้แนะหรือครอบงำความคิดของตน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ การงานของตนเองและเรื่องที่จะรับรู้ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประสบการณ์ที่สะสมได้ก็จะเป็นผลดีต่อการเรียนรู้หรือการทำกิจกรรมนั้นๆ

พัฒนาการทางด้านอารมณ์และความรู้สึก

บุคคลในวัยนี้มีอารมณ์และความมั่นคงทางจิตใจดีกว่าระยะวัยรุ่น มีเหตุผลมากขึ้น เริ่มมองโลกในด้านความเป็นจริงมากขึ้น แต่ความสนใจในสิ่งต่างๆ จะยังคงมีการเปลี่ยนแปลงยังไม่คงที่ และต้องประสบกับปัญหาความตึงเครียดทางอารมณ์ในเรื่องต่างๆ เพราะเป็นวัยเริ่มมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัวและต่อสังคมมากขึ้น

พัฒนาการทางสังคม

บุคคลในวัยนี้เป็นผู้ที่เริ่มสร้างหลักฐานในชีวิต มีบทบาททางสังคมมากขึ้นมีการประกอบอาชีพการงาน มีครอบครัวจึงต้องมีการปรับตัวหลายอย่าง เช่น ปรับตัวให้เหมาะสมกับหน้าที่การงานและบทบาทในสังคมและครอบครัว เป็นต้น เป็นวัยที่เริ่มมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม และมีการยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้อื่น มองว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่าเยาวชนเป็นผู้ที่อยู่ในระยะวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีการเจริญเติบโตทางร่างกายและสมองสูงสุด สามารถนำประสบการณ์ของตนมาเป็นพื้นฐานทางความคิด บุคคลเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง มีการคิดที่เป็นระบบ เป็นนามธรรม ไม่ชอบการชี้แนะหรือครอบงำทางความคิด มีความมั่นคงทางจิตใจ มีเหตุผลและเริ่มมีบทบาททางสังคม ครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้อื่น และมองว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน

3.3. กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นการรวมกลุ่มโดยเยาวชนที่ต้องการบำเพ็ญประโยชน์ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งดังต่อไปนี้ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550)

1. เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป
2. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ให้ประชาชนมีความรู้และมีแนวความคิดที่ถูกต้องต่อความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ให้สมาชิก ผู้สนใจ ได้ใช้เวลาว่างในการช่วยเหลือสังคมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
4. เพื่อปรับปรุงแก้ไขสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม และรักษาธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป
5. ส่งเสริมและปลูกฝังจิตสำนึกให้ประชาชนมองเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม
6. ดำเนินการเพื่อปกป้อง พิทักษ์ คุ้มครอง รักษาสิ่งแวดล้อม

ในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในปัจจุบันนี้ นอกจากจะดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ท้องถิ่นของตนแล้ว ยังมีการร่วมมือและประสานงานกับกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกลุ่มอื่นๆ และมีการจัดตั้งกันเป็นเครือข่ายต่างๆ ตามภูมิภาค และระดับประเทศ ซึ่งเครือข่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทยคือสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ดังจะได้อธิบายรายละเอียดต่อไปนี้

3.4. สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (Thailand Youth Environment Network: Thai YEN)

3.4.1. ประวัติความเป็นมาของสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย

จากการเข้าร่วมประชุมของผู้แทนเยาวชนไทยในการประชุม UNEP Global Youth Retreat 2003 และ 22nd Session of the Governing Council Global Ministerial Environment Forum ณ กรุงไนโรบี ประเทศเคนยา หลังจากการประชุมดังกล่าว เยาวชนแต่ละประเทศต้องกลับมาสร้างเครือข่ายดังกล่าวในประเทศ และจะขยายไปสู่ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาค ประเทศไทยก็เช่นเดียวกันที่ต้องสร้างเครือข่ายดังกล่าวในประเทศและขยายไปสู่ประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป เพื่อให้เยาวชนสามารถประสานการทำงานและทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนร่วม (สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2550)

เมื่อประเทศไทยสามารถจัดตั้งสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยได้เป็นผลสำเร็จ ทางสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยก็จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้ชื่อว่า SEAYEN (South East Asia Youth Environment Network) โดยมีการประชุม SEAYEN Forum ขึ้น ณ กรุงเทพมหานคร เมื่อทุกประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถจัดตั้งเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมในแต่ละประเทศของตนได้เป็นผลสำเร็จ (สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2550)

ดังนั้นกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้รัฐบาลไทยได้ร่วมกับโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ โดยการดำเนินงานของคณะทำงานเพื่อจัดตั้งสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยขึ้น ซึ่งมาจากผู้แทนเยาวชนไทย กลุ่มผู้แทนเยาวชน จึงจัดให้มีโครงการจัดตั้งสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมขึ้นเพื่อเป็นองค์กรเครือข่ายเยาวชนในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารและเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ของเยาวชนและกลุ่มเยาวชนต่างๆ รวมทั้งการเชื่อมประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชน รวมทั้งกลุ่มเยาวชนต่างๆ ในระดับชาติและระดับนานาชาติต่อไป (สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2550)

3.4.2. วัตถุประสงค์ของการดำเนินการของสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการดำเนินการของสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยมีดังต่อไปนี้ (สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย, 2550)

1. เพื่อเป็นองค์กรเครือข่ายเยาวชนที่ทำหน้าที่เชื่อมประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของเยาวชนและกลุ่มเยาวชนต่างๆ ร่วมกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือระดับนานาชาติต่อไป
2. เพื่อเป็นองค์กรเครือข่ายเยาวชนในการทำหน้าที่เป็นสื่อกลาง เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและเรื่องราวอันเป็นประโยชน์ของเยาวชนและกลุ่มเยาวชนต่างๆ
3. เพื่อเป็นเวทีสำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้มีโอกาสทำกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อมในมุมมองที่แตกต่างโดยผ่านกิจกรรมในรูปแบบใหม่ๆ ที่น่าสนใจ ดังสโลแกนที่ว่า “ไทยเย็น สิ่งแวดล้อมมุมมองใหม่”
4. เพื่อให้การปฏิบัติกิจกรรมด้านการพัฒนาและรักษาสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายเยาวชนเป็นไปในทิศทางเดียวกันอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน
5. เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มเยาวชน รวมถึงการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกันทั้งในและต่างประเทศ

6. เพื่อให้สภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของประเทศไทยร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการประสานความร่วมมือในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่าสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติของประเทศไทยก่อตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่เชื่อมประสานความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเยาวชนและกลุ่มเยาวชน เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เป็นเวทีที่ให้เยาวชนทำกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศและต่างประเทศ และเป็นผู้ประสานความร่วมมือระดับภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้

ตอนที่ 4 ป่าชายเลน และการอนุรักษ์

4.1. ความหมายของป่าชายเลน

ป่าชายเลน(อ้างจาก พิเชษฐ เดชผิว, 2546) มีชื่อเรียกตามแต่ละท้องถิ่นที่พบป่าชายเลน ภาคกลางเรียกป่านิดนี้ว่าป่าโกงกาง ส่วนภาคใต้ เรียกว่าป่าพังกา ซึ่งไม้พังกาก็คือไม้โกงกาง ภาคใต้ตอนล่างเรียกเป็นภาษามลายูว่า ชูแตบากา หมายความว่า ป่าที่มีไม้สำหรับเผาถ่าน ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Mangrove Forest มาจากภาษาโปรตุเกสว่า Mangue หมายถึงพืชที่ขึ้นอยู่ตามดินเลนหรือดินโคลนตามชายฝั่งทะเล บางครั้งเรียกว่า Intertidal Forest หมายถึงป่าที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลระหว่างน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและน้ำทะเลลงต่ำสุด นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย เรียกว่า Manggi-Manggi ส่วน ประเทศที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า Manglier

สนิท อักษรแก้ว (2534) ให้ความหมายของป่าชายเลนว่า ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่ประกอบด้วยพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์หลากหลายชนิด ซึ่งดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นดินเลน มีน้ำเค็มและน้ำกร่อยท่วมถึง โดยเฉพาะตามแนวชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ ลำคลอง ทะเลสาบ ปากอ่าว และบริเวณรอบเกาะ ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกางเป็นไม้สำคัญ และมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่ด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่สำคัญและเป็นสังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดที่ขึ้นอยู่บริเวณปากแม่น้ำ ชายฝั่งทะเลหรืออ่าวที่มีระดับน้ำทะเลท่วมถึงในช่วงที่น้ำทะเลขึ้นสูงสุด ส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกางเป็นไม้สำคัญและมีไม้ตระกูลอื่นขึ้นอยู่ด้วย

4.2. ป่าชายเลนในประเทศไทย

ป่าชายเลนในประเทศไทยสามารถพบได้ตามจังหวัดที่อยู่ชายฝั่งทะเลรวม 23 จังหวัด (กรมป่าไม้, 2550) จำแนกได้เป็นพื้นที่ตามภาคต่างๆ ได้ดังนี้

ภาคกลาง มีพื้นที่ป่าชายเลนในบริเวณที่ติดกับชายฝั่งทะเลของจังหวัดสมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

ภาคตะวันออก มีพื้นที่ป่าชายเลนอยู่ตามชายฝั่งทะเลของจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราดและฉะเชิงเทรา

ภาคใต้ มีพื้นที่ป่าชายเลนที่ใหญ่ที่สุด โดยส่วนมากจะเป็นพื้นที่ป่าที่เกิดเป็นแนวยาวติดต่อกันทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก หรือด้านทะเลอันดามัน ในเขตจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรังและสตูล ส่วนชายฝั่งตะวันออกหรือด้านอ่าวไทย จะพบตามปากน้ำและลำน้ำใหญ่ๆ ในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง นครศรีธรรมราช สงขลาและปัตตานี

แผนภาพที่ 9 การแพร่กระจายของป่าชายเลนในประเทศไทย (สนิท อักษรแก้ว, 2543)

4.4. ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นป่าที่มีความสำคัญสูงสุดต่อระบบนิเวศในธรรมชาติ และมีคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อมนุษย์ ทั้งทางด้านนิเวศวิทยา ด้านสังคมและการศึกษา และด้านเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้(สนิท อักษรแก้ว,2534 และพิเชษฐ เดชผิว, 2546)

1. ด้านนิเวศวิทยา

- 1) เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งที่อาศัยการสืบพันธุ์ วางไข่และหลบภัยของสัตว์น้ำและสัตว์บก
- 2) เป็นแหล่งธาตุอาหารพืชและสัตว์และอินทรีย์วัตถุที่สำคัญ
- 3) เป็นแหล่งเก็บกักตะกอนและกักเก็บความสกปรกที่มีจากพื้นที่บกและถูกพัดพามาจากทะเล
- 4) เป็นแนวเปลี่ยนและแนวกันชนระหว่างบกและทะเล
- 5) ช่วยสร้างความสมดุลของสภาวะอากาศและลดความรุนแรงของปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการตามธรรมชาติ
- 6) ช่วยต้านทานแรงคลื่นและแรงลมที่กระทำต่อขอบฝั่งและตลิ่ง ผู้ที่อาศัยตามฝั่งทะเลจึงปลูกไม้ชายเลนเป็นแนวหน้าทึบเพื่อช่วยบรรเทาความรุนแรงจากคลื่นลม
- 7) ช่วยรักษามวลดินและมวลทรายไม่ให้ถูกพัดพาออกจากขอบฝั่งและริมตลิ่ง
- 8) ช่วยเพิ่มพื้นที่ขอบฝั่งและริมตลิ่งเนื่องจากการงอกของพื้นดิน จากกรที่ตะกอนดินทรายซึ่งไหลมากับแม่น้ำ เมื่อถูกขวางกั้นด้วยแนวป่าชายเลน ทำให้กระแสน้ำลดความเร็วลงและเกิดตะกอนทับถม และงอกเป็นพื้นดิน
- 9) ช่วยรักษาความชุ่มชื้นของผิวดินและส่งเสริมกิจกรรมของจุลินทรีย์
- 10) เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ
- 11) เป็นต้นกำเนิดของห่วงโซ่อาหารของท้องทะเล

2. ด้านสังคมและการศึกษา

- 1) เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนซึ่งได้รับประโยชน์จากการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร การทำฟืนและถ่าน การค้นหาสมุนไพรและการพักผ่อนหย่อนใจ
- 2) ช่วยค้ำจุนวิถีชีวิตตามธรรมชาติของสังคมชนบทไทยที่พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติโดยการไว้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นเอง เช่น เครื่องมือจับสัตว์น้ำดิน
- 3) เป็นเส้นทางติดต่อ สื่อสารของชุมชนชายฝั่งและริมน้ำ ทั้งโดยพื้นดินและทางน้ำ
- 4) เป็นแหล่งค้นคว้าและให้ความรู้ในเรื่องพืช สัตว์ มนุษย์ และนิเวศวิทยา

3. ด้านเศรษฐกิจ

- 1) ให้ผลผลิตทางการประมง
- 2) ให้ผลผลิตการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง
- 3) ให้ผลผลิตจากการเก็บของป่า เช่น น้ำผึ้งจากรังผึ้งในป่าชายเลน
- 4) ให้ผลผลิตจากการเผาถ่าน
- 5) ให้ผลผลิตจากการผลิตสารสกัดจากพันธุ์ไม้ เช่น เปลือกไม้บางชนิดใช้ย้อมแห อวน เพื่อเพิ่มความทนทาน
- 6) ให้ผลผลิตยารักษาโรค เช่น เหงือกปลาหมอ ตาตุ่ม
- 7) ลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการป้องกันชายฝั่ง
- 8) ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ

4.5. พืชและสัตว์ในป่าชายเลน

4.5.1. พืชในป่าชายเลน

พืชที่เจริญเติบโตได้ในพื้นที่ป่าชายเลน มีความหลากหลายและมีชนิดของพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศในแต่ละพื้นที่ แต่ส่วนมากจะเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณดินโคลนตามริมฝั่งทะเล แม่น้ำ ลำคลอง เกาะ ทะเลสาบ และอ่าวที่มีน้ำทะเลท่วมถึงอยู่เป็นประจำ และเป็นบริเวณที่มีมีคลื่นลมแรง สำหรับประเทศไทยจะพบได้ในบริเวณจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก ภาคกลาง และในแถบจังหวัดภาคใต้

กรมป่าไม้ (2550) แบ่งชนิดของพืชในป่าชายเลน ตามวงศ์ที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สกุลไม้โกงกาง ได้แก่ โกงกางใบใหญ่และโกงกางใบเล็ก
- 2) สกุลไม้ประสัก ได้แก่ พังกาหัวสุม ประสัก ถั่วดำ ถั่วขาว และรุ่ม
- 3) สกุลไม้โปรง ได้แก่ โปรงแดงและโปรงขาว
- 4) สกุลไม้แสม ได้แก่ แสมทะเล แสมขาว แสมดำ ส้มมะงา
- 5) สกุลไม้ลำพู และลำแพน ได้แก่ ลำพูทะเล และลำแพน
- 6) สกุลไม้ตะบูน ได้แก่ ตะบูน และตะบัน
- 7) สกุลไม้ฝาด ได้แก่ ฝาดดอกแดง และฝาดดอกขาว
- 8) สกุลเหงือกปลาหมอ ได้แก่ เหงือกปลาหมอดอกสีฟ้า เหงือกปลาหมอดอกสีขาว
- 9) สกุลไม้ตีนเป็ด ได้แก่ ตีนเป็ดทะเล และตีนเป็ดน้ำ
- 10) ไม้สกุลอื่นๆ เช่น ตาตุ่ม จาก เสม็ด กัลว่ยไม้สกุลรองเท้านารี

4.5.1.1. ประโยชน์ของพืชในป่าชายเลน

สุรินทร์ มัจฉาชีพ และ สมสุข มัจฉาชีพ (2539) กล่าวถึงประโยชน์ของพืชในป่าชายเลนในฐานะการใช้เป็นยาสมุนไพร รักษาโรค ได้ อาทิเช่น

- 1) โกงกางใบเล็กและโกงกางใบใหญ่ เปลือกใช้ต้มน้ำรับประทานเป็นยาสมานแก้ท้องร่วง คลื่นเหียนอาเจียน แก้บิดเรื้อรัง การรักษาความเจ็บป่วยภายนอกจะใช้เปลือกต้มน้ำล้างบาดแผลเรื้อรัง เปลือกตำพอกห้ามเลือด และรักษาบาดแผลสด
- 2) โปรงแดง เปลือกมีรสฝาด ใช้ต้มน้ำล้างบาดแผล
- 3) โปรงขาว ใช้เปลือกต้มน้ำรับประทานแก้ท้องร่วง แก้อาเจียน แก้บิด เปลือกตำพอกใช้ห้ามเลือด
- 4) แสมดำและแสมขาว นำมาต้มน้ำแก้ลมในกระดูก แก้กษัย โดยมากจะใช้คู่กับแก่นแสมสาร เป็นยาขับเลือดเสียของสตรี
- 5) ตะบูนขาวและตะบูนดำ เมล็ดใช้รับประทานแก้ท้องร่วง แก้บิด ผลใช้รับประทานแก้หวัด
- 6) ตาตุ่ม ใช้รักษาโรคเรื้อน ใบแก้ลมบ้าหมู
- 7) ลำมะงา ใบใช้ภายนอก ตำพอก ต้มน้ำชะล้างบาดแผลหรือตากแห้งบดเป็นผงทาหรือโรยบริเวณที่เป็นแผล ใบสดต้มน้ำแล้วนำมาชะล้างบริเวณที่เป็นฝี ผื่นคัน แผลเน่าเปื่อย
- 8) เหงือกปลาหมอดอกม่วงและดอกขาว นำต้นและรากมาต้มน้ำอาบแก้พิษไข้ ส่วนหัวแก้ผื่นคัน แก้โรคผิวหนังทุกชนิด ถ้าใช้รับประทานเป็นยาแก้ฝีดาษ
- 9) จาก ใบมีรสฝาด แก้ลมจระต่าง ๆ ขับเสมหะ และดับพิษทุกชนิดและน้ำตาลของจากใช้เป็นยาแก้ริดสีดวงทวาร

4.5.2. สัตว์ในป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และเป็นที่อยู่อาศัยสัตว์ทุกประเภท ป่าชายเลนจึงเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศ

สนิท อักษรแก้ว (2532) ได้รายงานไว้ในหนังสือป่าชายเลน ..นิเวศวิทยา และการจัดการว่า ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยและเจริญเติบโตของสัตว์หลายประเภท สรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มปลา เช่น ปลากระบอก ปลากระพง ปลานวลจันทร์ ปลากระรัง ปลาตีน เป็นต้น
2. กลุ่มกุ้ง เช่น กุ้งตืดขัน แม่หอบ กุ้งตะกาด กุ้งแชบ๊วย กุ้งก้ามกราม กุ้งน้ำจืด เป็นต้น
3. กลุ่มปู เช่น ปูก้ามดาบ ปูแสม ปูม้า ปูทะเล เป็นต้น
4. กลุ่มหอย เช่น หอยสองฝา หอยนางรม หอยแมลงภู่ หอยกระพง หอยแครง หอยจอบ

หอยเจาะ หอยขี้นก หอยตะไกรมเป็นต้น

5. กลุ่มนก เช่น นกยางควาย นกยางกรอก เหยี่ยวไคท์ นกหัวโต เหยี่ยว เป็นต้น
6. กลุ่มสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม เช่น ค้างคาว ลิงกัง ลิงแสม นาก แมวป่า ลิงลม เสือปลา เสือโคร่ง หมูป่า อีเก้ง เป็นต้น
7. กลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูชนิดต่างๆ กิ้งก่า ตะกวด เป็นต้น
8. กลุ่มสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น จระเข้ เต่า เป็นต้น
9. กลุ่มแมลง เช่น ผีเสื้อกลางคืน หนอนผีเสื้อ ผีเสื้อหนอนกอ แมลงปีกแข็งประเภทต่างๆ ยุง ริ้น เพลี้ย เป็นต้น
10. กลุ่มสัตว์ประเภทอาร์โทพอด (Arthropods) เป็นกลุ่มสัตว์ดิ๊กดำบรรพ์ เช่น แมงดาทะเล
11. กลุ่มสัตว์ขนาดเล็ก เช่น โปรโตซัว หนอนตัวแบน หนอนตัวกลม เป็นต้น

4.6. กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน

ปัจจุบันพบว่าการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของป่าชายเลนมีลักษณะแตกต่างกันหลายรูปแบบ แต่มีความคล้ายคลึงกันทั่วโลก เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนบก โดยเฉพาะป่าไม้มีค่อนข้างจำกัด ประกอบกับประชาชนในพื้นที่บริเวณชายฝั่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น ความต้องการไม้เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงและความต้องการสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหารมีมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจการต่างๆ มีเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต

กรมป่าไม้ (2550) กล่าวถึงรูปแบบของการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยที่ผ่านมา สามารถจำแนกออกได้เป็น 10 รูปแบบ แต่ละรูปแบบจะมีขนาดพื้นที่การ उपयोगที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดของการทำลายป่าชายเลนแต่ละรูปแบบดังนี้

1. การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำส่วนใหญ่จะทำนาุ้ง ซึ่งมีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามจังหวัดต่างๆ บริเวณชายฝั่งทะเล แต่จะพบมากด้านชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร ระยอง จันทบุรี ชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช

2. การทำเหมืองแร่

มีการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำเหมืองแร่อย่างกว้างขวางเป็นเวลานานแล้ว โดยส่วนใหญ่จะเป็นการทำเหมืองแร่ดีบุก กิจกรรมดังกล่าวจะพบมากในจังหวัดระนอง พังงา และภูเก็ต

3. การเกษตรกรรม

การทำเกษตรกรรมในพื้นที่ป่าชายเลน โดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าวและการปลูกมะพร้าว แต่ผลผลิตการเกษตรกรรมจะมีไม่มากเพราะคุณภาพดิน คุณภาพน้ำและปัจจัยอื่นๆ ไม่เหมาะกับการทำเกษตรกรรม

4. การขยายตัวของชุมชน

การพัฒนาแหล่งชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนจะพบเห็นได้ในหลายจังหวัดโดยเฉพาะจังหวัด ชลบุรี ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ นครศรีธรรมราช และภูเก็ต เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาในรูปแบบของนิคมสหกรณ์การประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ตลอดจนการถมที่และการทิ้งขยะมูลฝอย เป็นต้น พื้นที่ป่าชายเลนที่ใช้ในกิจกรรมเหล่านี้มีเนื้อที่ค่อนข้างสูงและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

5. การสร้างท่าเทียบเรือ

มีการสร้างท่าเทียบเรือโดยทำลายพื้นที่ป่าชายเลนในท้องที่จังหวัดบริเวณชายฝั่งทะเล ในจังหวัดกระบี่ นครศรีธรรมราช พังงาและสตูล

6. การสร้างถนนและสายส่งไฟฟ้า

การสร้างถนนในพื้นที่ป่าชายเลนส่วนใหญ่เป็นการตัดถนนจากเมืองไปสู่ท่าเทียบเรือหรือโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณชายฝั่งติดทะเลและแม่น้ำ แต่เนื่องด้วยลักษณะของดินในป่าชายเลนไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมประเภทนี้ จึงมีน้อยมาก มีในบางจังหวัดเท่านั้น คือ ภูเก็ตและสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

7. การอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้า

การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้านับว่ามีจำนวนน้อยมากในพื้นที่ป่าชายเลน โรงงานส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่องเนื่องจากกิจกรรมประมง เช่น โรงงานปลาป่น โรงงานทำกุ้งแห้ง โรงงานดังกล่าวมีจำนวนน้อย เช่น ในจังหวัดสมุทรปราการ ส่วนพื้นที่ป่าชายเลนที่นำมาสร้างโรงงานไฟฟ้านั้น พบว่ามีที่จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือโรงไฟฟ้าบางปะกงในจังหวัดฉะเชิงเทรา

8. การขุดลอกร่องน้ำ

กิจกรรมนี้ไม่ได้ทำในพื้นที่ป่าชายเลนโดยตรง แต่จะทำในบริเวณเส้นทางเดินเรือหรือร่องน้ำที่ผ่านป่าชายเลน เมื่อมีการขุดร่องน้ำ เรือขุดจะพ่นดินเลนหรือทรายที่ขุดลอกจากบริเวณท้องน้ำลงไปในพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณที่ทำกิจกรรมนี้ พบว่าเกิดขึ้นในจังหวัดสตูล พังงา และระนอง

9. การทำนาเกลือ

การทำนาเกลือในพื้นที่ป่าชายเลนได้ดำเนินการอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม และสมุทรปราการ

10. การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า

เนื่องจากในปัจจุบันมีความต้องการใช้ถ่านและฟืนเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีการเผาถ่านที่ผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการตัดไม้ผิดกฎหมายมากขึ้นจนเกินกำลังผลิตของป่า ทำให้ป่าชายเลนหลายแห่งเสื่อมสภาพและมีความสมบูรณ์ต่ำ

4.7. ผลกระทบจากการทำลายป่าชายเลน

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์ในกิจการต่างๆ ทำให้เกิดความสูญเสียและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นอย่างมาก

สนธิ อักษรแก้ว และคณะ (2532) กล่าวถึงลักษณะของผลกระทบโดยตรงที่เกิดต่อป่าชายเลน จำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ

1. ผลกระทบทางด้านกายภาพและเคมีภาพ ได้แก่ อุณหภูมิ น้ำ ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ ปริมาณธาตุอาหาร ความเค็ม การขึ้นลงของน้ำทะเล และปริมาณน้ำจืด การตกตะกอนและน้ำขุ่นขึ้น ปริมาณสารพิษในน้ำและการพังทลายของดิน เป็นต้น
2. ผลกระทบทางด้านชีวภาพ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชนิด ปริมาณและลักษณะโครงสร้างของพืชและสัตว์น้ำ
3. ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ ได้แก่ การสืบพันธุ์ การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงทำลายที่อยู่ การเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่อาหารที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศป่าชายเลน และระบบนิเวศประเภทอื่นในบริเวณชายฝั่งและใกล้เคียงป่าชายเลน

ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นต่อลักษณะดังกล่าวทั้งสามประการนี้ เกิดจากกิจกรรมต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่นการทำนากุ้ง

ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

- 1) การเปิดหน้าดินเพื่อทำนากุ้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของน้ำเพิ่มขึ้น เนื่องจากน้ำในนากุ้งได้รับแสงอย่างเต็มที่
- 2) เกิดการเปลี่ยนแปลงของการขึ้นลงของน้ำทะเล เนื่องจากมีการทำคั่นนากุ้งกีดขวางการขึ้นลงของน้ำทะเล
- 3) ความเค็มของน้ำเพิ่มขึ้นเนื่องจากอัตราการระเหยของน้ำสูงขึ้น
- 4) ลดธาตุอาหารที่ได้โดยตรงจากป่าชายเลน
- 5) ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ
- 6) พืชและสัตว์ในป่าชายเลนลดจำนวนลง
- 7) ผลกระทบความสมดุลของระบบนิเวศ
- 8) เนื่องจากต้องมีการเปิดป่าออกหมดเพื่อทำนากุ้ง จึงเป็นการการทำลายระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างสิ้นเชิง
- 9) ลดปริมาณธาตุอาหาร
- 10) เป็นการกีดขวางการขึ้นลงของน้ำทะเลและน้ำจืด
- 11) เกิดการพังทลายของดิน
- 12) น้ำเสียที่มาจากนากุ้งส่งผลต่อการสืบพันธุ์ของสัตว์น้ำ
- 13) เกิดการเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อาหาร
- 14) ลดความสมดุลทางธรรมชาติของระบบนิเวศป่าชายเลน

2. การทำเหมืองแร่บริเวณป่าชายเลน

ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

- 1) มวลดินและตะกอนที่ชะล้างจากการทำเหมืองแร่ทำให้น้ำขุ่นขึ้น
- 2) การฟุ้งกระจายของเศษใบไม้ในป่าชายเลนที่ได้รับอิทธิพลจากตะกอนเหมืองแร่เป็นไปได้ ทำให้ลดปริมาณของอาหารที่ได้รับจากการฟุ้งกระจายของเศษใบไม้

ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ

มีจำนวนพืชและสัตว์ในป่าชายเลนน้อยและให้ผลผลิตน้อย

ผลกระทบความสมดุลของระบบนิเวศ

- 1) ผลจากตะกอนแร่ถูกชะล้างลงไปในดินและน้ำ ทำให้การเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ในป่าชายเลนน้อยลง
- 2) เกิดน้ำเสียและมีผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ

3. การทำเกษตรบริเวณป่าชายเลน

ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

การขุดดินกั้นน้ำเค็มทำให้น้ำไม่สามารถขึ้นลงได้ ส่งผลให้ป่าชายเลนหลังคันดินตายและหมดสภาพความเป็นป่า

ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ

ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ

สารเคมีปราบศัตรูพืชที่ระบายลงในป่าชายเลนและแหล่งน้ำใกล้เคียงส่งผลกระทบต่อพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

4. การขยายตัวของแหล่งชุมชนบริเวณป่าชายเลน

ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

การปล่อยสิ่งปฏิกูลจากแหล่งที่อยู่อาศัยลงสู่แหล่งน้ำก่อให้เกิดความเน่าเหม็น ปริมาณออกซิเจนในน้ำลดลง และเกิดกาซไข่เน่าในน้ำและโคลน เป็นอันตรายต่อพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ

ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ

เกิดการทำลายที่อยู่อาศัยและอาหารของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

5. การทำกิจกรรมอื่นๆ ในป่าชายเลน เช่น การสร้างถนน การทำนาเกลือ การขุดลอกร่องน้ำ

ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

- 1) เป็นการสกัดกั้นการขึ้นลงของน้ำทะเล
- 2) การพ่นดินเลนหรือทรายที่ขุดลอกจากบริเวณท้องน้ำลงไปในพื้นที่ป่าชายเลนทำให้เกิดตะกอนทับถมและเกิดพื้นที่ที่สูงขึ้น ส่งผลให้น้ำทะเลไม่สามารถท่วมถึงได้

ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ

ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ

ส่งผลต่อระบบนิเวศของป่าชายเลนและพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

4.8. การอนุรักษ์และการจัดการป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ให้ประโยชน์ในด้านป่าไม้ และการประมง และการดำรงชีวิตของประชาชน แต่ปัจจุบันป่าชายเลนถูกทำลายด้วยกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการป่าชายเลนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป (กรมป่าไม้, 2550)

การจัดการป่าชายเลนมีนโยบายหลักในการจัดการอยู่ 2 ประการ(สนธิ อักษรแก้ว, 2535) คือ

1. อนุรักษ์ป่าชายเลนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนโดยการสงวนรักษาไว้และใช้ประโยชน์จากผลผลิตป่าชายเลนในระยะยาว รวมทั้งการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนขึ้นใหม่
2. ควบคุมและลดจำนวนกิจกรรมที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน โดยไม่ถูกหลักการอนุรักษ์ และนำไปสู่การทำลายป่าชายเลน

แนวทางดำเนินการที่จะคุ้มครองและอนุรักษ์ป่าชายเลนไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้ (สนธิ อักษรแก้ว, 2534 และ กรมป่าไม้, 2550)

- 1) เผยแพร่ข่าวสารความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับป่าชายเลนสู่ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน
- 2) สนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนของตนเองในลักษณะป่าชุมชน
- 3) จัดให้มีหน่วยพิทักษ์ป่าชายเลน พร้อมกำลังคนและอุปกรณ์ให้เพียงพอ ครอบคลุมพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศและจับกุมลงโทษผู้บุกรุกอย่างเข้มงวด
- 4) การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณหนึ่งบริเวณใด ควรเป็นลักษณะเอกประสงค์
- 5) ปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพขึ้นในบริเวณที่สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชมรมและกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 6) โครงการพัฒนาทุกชนิดและขนาดที่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จะต้องศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่คาดว่าจะเกิดจากโครงการอย่างเหมาะสม แต่ถ้าหลีกเลี่ยงได้ก็ไม่ควรจัดทำโครงการในพื้นที่ป่าชายเลน
- 7) ส่งเสริมการสร้างสื่อที่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับป่าชายเลนทั้งในภาครัฐและเอกชน
- 8) จัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ เช่นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชายเลนเพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนที่มีต่อสังคม

9) ใช้วัสดุอื่นแทนการใช้ไม้จากป่าชายเลน เช่นการสร้างบ้านเรือน สามารถใช้เสา ปูนแทนเสาไม้จากป่าชายเลน

10) ปลูกต้นไม้ชายเลนขึ้นใหม่ทดแทนต้นที่ถูกตัดออกไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่าแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการป่าชายเลนมีดังนี้ คือ อนุรักษ์ป่าชายเลนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนและปลูกป่าชายเลน ควบคุมและลดจำนวนกิจกรรมที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน เผยแพร่ข่าวสาร ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนสู่ประชาชนทุกระดับ สนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลป่าชายเลน จัดให้มีหน่วยพิทักษ์ป่าชายเลน จัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ให้ตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลน และใช้วัสดุอื่นทดแทนป่าชายเลน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมและงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1. งานวิจัยในประเทศ

มยุรี รังษีสัมบัติศิริ (2530) ศึกษาพฤติกรรมของผู้นำกับความพึงพอใจในงาน กรณีศึกษาการปิโตเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือพนักงานที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับกลางและผู้บริหารระดับต้น จำนวน 178 คน ผลการศึกษาพบว่าแบบพฤติกรรมผู้นำของผู้บังคับบัญชามีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในงานของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยพบว่าแบบพฤติกรรมของผู้นำมีความสัมพันธ์กับตัวแปรย่อยของความพึงพอใจในงาน ได้แก่ ความมั่นคงในการทำงาน ความเสมอภาคหรือความยุติธรรม โอกาสก้าวหน้าในการทำงาน และการยกย่องจากผู้บังคับบัญชา โดยที่ความพึงพอใจในงานของผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีต่อแบบพฤติกรรมผู้นำแบบปรึกษาหารือหรือแบบมีส่วนร่วมสูงกว่าแบบเผด็จการอย่างมีศิลป์ และผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนใหญ่มีความคาดหวังหรือต้องการให้ผู้บังคับบัญชามีพฤติกรรมแบบปรึกษาหารือมากที่สุด

เปรมวดี คฤหเดช (2540) ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาชุดฝึกอบรมเชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมสำหรับนักศึกษาพยาบาล พบว่า นักศึกษามีความเข้าใจในการทำงาน

เป็นทีม มีทักษะในการทำงานเป็นทีม มีกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีผลการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นทีม และมีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีมภายหลังการฝึกอบรมดีกว่าก่อนการฝึกอบรม

จรี เพ็ชรรัตน์ (2543) ศึกษาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับความพึงพอใจในงานของเจ้าหน้าที่ บุคลากร และอาสาสมัครในองค์การอาสาสมัคร จำนวน 23 องค์การ จำนวนตัวอย่าง 105 ราย พบว่าภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในงาน ส่วนระยะเวลาระหว่างการเป็นสมาชิกและขนาดขององค์กร ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มณี ภาณุวัฒน์สุข (2546) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการทำงาน ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของหัวหน้าผู้ป่วย การสนับสนุนจากองค์กร กับความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลสังกัดสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือพยาบาลประจำการ จำนวน 446 คน พบว่าการสนับสนุนจากองค์กรและภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของหัวหน้าหอผู้ป่วยเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มระดับความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการได้

6.2. งานวิจัยในต่างประเทศ

Lewin, Lippit และ White (1939, อ้างถึงใน Dunham, 1965) ศึกษาพฤติกรรมผู้นำและปฏิกิริยาของสมาชิกในบรรยากาศทางสังคม 3 แบบ ประกอบด้วย 2 การทดลอง ในการทดลองแรกมีตัวแปรอิสระคือผู้นำแบบมีส่วนร่วมและผู้นำแบบอัตตนิยม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัย 10 ปี กลุ่มละ 5 คน ผู้นำคนเดียวจะได้พบกับเด็กทั้ง 2 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะใช้ลักษณะความเป็นผู้นำที่ต่างกัน มีผู้คอยสังเกตพฤติกรรมของผู้นำและเด็กแล้วบันทึกไว้ ในการทดลองที่ 2 ใช้เด็ก 4 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน ให้ทำงานร่วมกับผู้นำ 3 ประเภท คือ แบบมีส่วนร่วม (Participative) อัตตนิยม (Autocratic) และแบบตามสบาย (Laissez-Faire) โดยให้ผู้ใหญ่เป็นผู้นำ จากนั้นที่พฤติกรรมของเด็กทั้ง 4 กลุ่ม พบว่าเด็กมีปฏิกิริยาต่อผู้นำทั้ง 3 ประเภทแตกต่างกัน ผู้นำแบบอัตตนิยมก่อให้เกิดปฏิกิริยา 2 แบบ คือยอมตาม (Submissive) หรือก้าวร้าว (Aggressive) ความก้าวร้าวมีหลายแบบ กลุ่มจะมีความขุ่นเคืองผู้นำที่ควบคุมตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกัน มีความเกรงกลัวจึงแสดงอาการก้าวร้าวทางอ้อม เช่น แสร้งไม่ได้ยินเมื่อผู้นำพูด ละเมิดกฎระเบียบ ออกจากห้องเรียนก่อนเวลา ทำลายสิ่งของ เป็นต้น นอกจากนั้นยังแสดงอาการก้าวร้าวกันเองระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

ด้วย เช่นคุณงานของผู้อื่น คิดว่าของตนเองเหนือกว่า ไม่มีการร่วมมือกัน เปรียบเทียบผลงานที่ได้กับกลุ่มอื่นๆ พบว่าผลงานได้มากกว่ากลุ่มอื่นเล็กน้อย ในกลุ่มผู้นำแบบมีส่วนร่วม เด็กก็มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีขวัญและกำลังใจในการทำงานสูง ผลงานที่ดีที่สุด และในกลุ่มผู้นำแบบตามสบาย ผลงานที่ได้มีคุณภาพไม่ดี เด็กมีความคับข้องใจ และก้าวร้าวสลับกัน

Likert (1961) ศึกษาถึงความเป็นผู้นำที่ให้ความสำคัญกับงานและให้ความสำคัญกับคน ในแบบจำลองที่แสดงให้เห็นถึงระบบความเป็นผู้นำ 4 ประเภท คือ 1.ระบบเผด็จการ(Explosive and Authoritative) ผู้บริหารตัดสินใจทุกอย่างเพียงคนเดียว 2. ระบบเผด็จการอย่างมีศิลป์ (Benevolent Authoritative) ผู้บริหารยังคงสั่งการอยู่ แต่ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถวิจารณ์คำสั่งได้บ้าง 3. ระบบปรึกษาหารือ (Consultative) ผู้บริหารกำหนดเป้าหมายและสั่งการหลังจากการปรึกษาหารือกับผู้ใต้บังคับบัญชาแล้ว 4. ระบบมีส่วนร่วม (Participative) เป็นแบบการบริหารที่ Likert ให้การสนับสนุนมากที่สุด เป้าหมายและการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานจะกระทำโดยกลุ่ม ในการจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารไม่เพียงแต่ใช้ผลตอบแทนด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่จะพยายามให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้สึกว่ามีคุณค่าและมีความสำคัญ จากผลการศึกษาของ Likert พบว่าผู้บริหารที่ใช้การบริหารแบบเผด็จการและเผด็จการอย่างมีศิลป์ จะมีประสิทธิภาพต่ำ ในทางตรงกันข้าม ผู้บริหารที่ใช้ระบบการปรึกษาหารือหรือการมีส่วนร่วมจะส่งผลต่อประสิทธิภาพสูงภายในองค์กร

Erez และ Arad (1986) ศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานในกลุ่มวิชาชีพที่ต้องใช้ทักษะและความสามารถเฉพาะตัวในการปฏิบัติงาน จำนวน 96 คน พบว่าการมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายจะนำไปสู่การเพิ่มผลงาน องค์ประกอบทางด้านสังคมและแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมสามารถเพิ่มปริมาณของงาน การเรียนรู้โดยใช้สถานการณ์จริง การยอมรับเป้าหมาย ความยืดหยุ่นผูกพันในกลุ่ม และความพึงพอใจในงาน องค์ประกอบด้านแรงจูงใจและความรู้ทำให้เกิดผลงานที่มีคุณภาพได้

Hargrove (1997) ศึกษาภาวะผู้นำของกลุ่มเยาวชนโดยมีการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นเวลา 20 สัปดาห์ และทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ผลปรากฏว่า เยาวชนมีความสนุกสนานกับการมีส่วนร่วมและการร่วมมือกันในชั้นเรียนและทำกิจกรรม กลุ่มเยาวชนมีความรู้ในเนื้อหาและมีทักษะการเป็นผู้นำ และกลุ่มเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะความเป็นผู้นำที่ดีได้

Barley (1998) ศึกษาประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตามการรับรู้ของนักศึกษา พบว่าการเข้าร่วมกิจกรรมของนักศึกษา ทำให้เกิดทักษะการอยู่ร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา ทักษะการเป็นผู้นำ และฝึกความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

Warfield (1999) ศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำของนักเรียนเกรด 6 จำนวน 50 คน พบว่านักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สามารถพัฒนาการมีส่วนร่วม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีทักษะทางสังคม มีความพึงพอใจในการทำงานกลุ่ม มีการสร้างพฤติกรรมของการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีพัฒนาการทางด้านความรู้ ทักษะและมีพฤติกรรมการเป็นผู้นำได้ในระดับดี

Sottile (2000) ศึกษาผลกระทบของการสอนเชิงประสบการณ์ในการพัฒนานิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย พบว่า ผลการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน การสื่อสารระหว่างบุคคล สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีทักษะทางสังคมและเสริมสร้างความสามารถทางร่างกาย

Ewert (2002) ศึกษาเรื่องการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยใช้แบบฝึกหัดในหลักสูตรการบริหารทางการตลาด ผลการวิจัยพบว่าสถาบันการศึกษาที่สอนด้านธุรกิจมักจะให้ความสนใจกับการฝึกทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ดังนั้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จึงเป็นรูปแบบการสอนที่สำคัญซึ่งช่วยพัฒนาการทำงานร่วมกันเป็นทีม การสร้างทีมงาน การพัฒนาทักษะการสื่อสาร ทักษะการรับฟัง รวมทั้งการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

Hammer (2000) ศึกษาผลการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนโดยการประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนโดยการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า การนำเทคนิคการสอนโดยใช้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์มาใช้ในชั้นเรียน ช่วยส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนเป็นกลุ่ม ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนและทำให้การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นลักษณะของผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีการตัดสินใจ และวางเป้าหมายร่วมกัน เป็นผู้ที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของสมาชิก ให้ความเสมอภาค มี

ความยุติธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน สามารถสร้างผลผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง สมาชิกมีความผูกพันกับองค์กร มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานสูง ดังในงานวิจัยของมยุรี รัชชีสมบัติศิริ(2530) จุรี เพ็ชรรัตน์ (2543) มณี ภาณุวัฒน์สุข (2546) Lewin, Lippit และ White (1939) และ Likert (1961)

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ และเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของตนเอง ผู้เรียนมีอิสระทางความคิด สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติในชีวิตจริงและสามารถเปลี่ยนแปลงให้เกิดทัศนคติและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้ นอกจากนี้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ยังส่งผลให้ผู้เรียนมีการพัฒนาภาวะผู้นำ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดีเช่นกัน ดังในงานวิจัยของเปรมวดี คฤหเดช (2540) Erez และ Arad (1986) Hargrove (1997) Barley (1998) และ Sottile (2000) และยังสามารถนำการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มาใช้ในการพัฒนาความเป็นผู้นำได้ ดังในงานของ Warfield (1999)

ตอนที่ 6 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการพัฒนาโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้เชิงประสบการณ์และแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี รวมถึงข้อมูลความต้องการการเรียนรู้ของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออก เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์ สามารถนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ โดยมีลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

ทำการรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสารมาเป็นพื้นฐานเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ด้วยการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานดังนี้

1) ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร งานวิจัยดังต่อไปนี้

- โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) เป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มุ่งปรับปรุงและพัฒนาบุคคลให้เกิดการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการให้ความรู้ ทักษะพื้นฐาน การพัฒนาโปรแกรมของ Boyle (1981)

ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ 2) ระบุเนื้อหาวิชา 3) กำหนดการเรียนรู้การสอน 4) นำแผนการสอนไปปฏิบัติ และ 5) ประเมินผลโปรแกรม

- กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ประกอบด้วย 4

ขั้นตอน คือ 1) ประสบการณ์เชิงรูปธรรม 2) สังเกต ไตร่ตรองหรือคิดทบทวน 3) สรุปหลักการและสร้างแนวคิดเชิงนามธรรม และ 4) การทดลองปฏิบัติจริง

- แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี (1993) เป็นวิธีที่นำไปใช้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดนี้กล่าวถึงเทคนิควิธีการพัฒนาผู้นำ 16 ประการ คือ 1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6. การเป็นผู้ฟังที่ดี 7. การทำงานเป็นทีม 8. การเคารพในตัวผู้อื่น 9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13. การใช้ชีวิตที่สมดุล 14. การมองโลกในแง่ดี 15. การจัดการกับความวิตกกังวล 16. การสร้างความกระตือรือร้น

2) คีกรวบรวมข้อมูลความต้องการการเรียนรู้ของผู้เรียนเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการตอบแบบสอบถามเรื่องประเภทของสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ที่ต้องการเรียนรู้ และคุณลักษณะของผู้มีส่วนร่วมที่ต้องการพัฒนา

2. กระบวนการ

เป็นขั้นตอนที่นำปัจจัยนำเข้าทั้งหมดมากำหนดเป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ

กำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนในด้านประสบการณ์การเป็นผู้มีส่วนร่วม โดยกำหนดให้ผู้เรียนต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่งเป็นประธานและรองประธานกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อย่างน้อย 1 ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

1) เนื้อหาความรู้ในแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี คือ 1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5.การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6.การเป็นผู้ฟังที่ดี 7.การทำงานเป็นทีม
8.การเคารพในตัวผู้อื่น 9.การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10.การรับมือกับความผิดพลาดและ
การวิจารณ์ผู้อื่น 11.การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12.การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย
13.การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ 14.การมองโลกในแง่ดี 15.การจัดการกับความวิตกกังวล 16.การสร้าง
ความกระตือรือร้น

2) เนื้อหาเรื่องปายายเลนและการอนุรักษ์ ได้แก่ 1.ความหมายและความสำคัญของปายายเลน 2.พืชและสัตว์ในปายายเลน 3.สาเหตุของการลดลงของปายายเลน 4.วิธีการอนุรักษ์ปายายเลน

ขั้นที่ 3 กำหนดการเรียนรู้การสอน

3.1 พัฒนาเนื้อหา ซึ่งประกอบไปด้วย

- เนื้อหาการพัฒนาภาวะผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี
- เนื้อหาปายายเลนและการอนุรักษ์

3.2 สร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb เป็น
หลัก

3.3 พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

3.3.1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3.3.2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

3.3.2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่

ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3.3.2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องปายายเลนและการอนุรักษ์ ที่ผู้วิจัย

พัฒนาขึ้น

3.3.3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3.3.4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัย

พัฒนาขึ้น

3.3.4.1) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ประเมินโดยผู้เรียน

3.3.4.2) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ประเมินโดยที่ปรึกษากลุ่ม

3. 3.4.3) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
ประเมินโดยผู้วิจัย

3.3.5) แบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตัวเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

3.3.6) แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะ
ผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.4 ประชาสัมพันธ์โปรแกรม

3.5 จัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม

ขั้นที่ 4 นำแผนการเรียนรู้ไปปฏิบัติ

4.1. คัดเลือกคุณสมบัติของอาสาสมัครที่ประสงค์เข้าร่วมโปรแกรมมาเป็นกลุ่มผู้เรียน

4.2. ออกแบบการทดลอง

4.3. เตรียมเนื้อหาสาระ กิจกรรม สถานที่ วิทยากรและสื่อการสอน

4.4. อาสาสมัครทุกคนทำแบบทดสอบ และแบบวัดก่อนการเรียนรู้

4.5. ดำเนินการฝึกอบรมตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะ
ผู้นำสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ
Kolb(1984) แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน
และการอนุรักษ์

4.6 ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโปรแกรมและการศึกษาด้วยตนเองไป
ปฏิบัติจริงในสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อพัฒนาให้เกิดทักษะและพฤติกรรมที่
สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน

ขั้นที่ 5 ประเมินผลโปรแกรม

1) กลุ่มทดลองทำแบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2) กลุ่มทดลองทำแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนา

2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3) กลุ่มทดลองทำแบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

4) กลุ่มทดลองทำแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัย
พัฒนาขึ้น

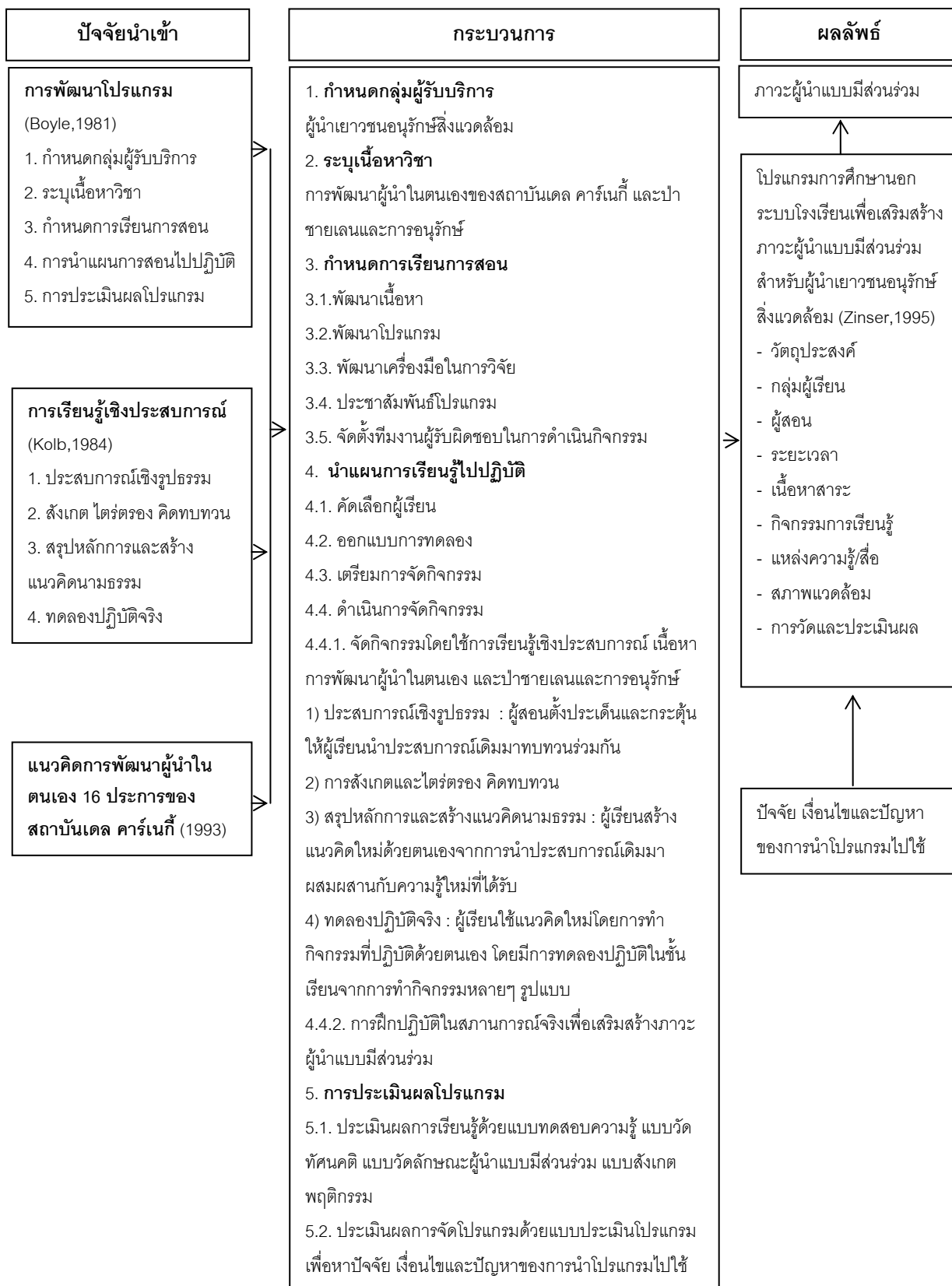
5) กลุ่มทดลองทำแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

6) กลุ่มทดลองอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมไปใช้

3. ผลลัพธ์

1) หลังจากจัดกิจกรรมด้วยโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับผู้ดูแลเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว ผู้วิจัยพัฒนาแบบสอบถามความคิดเห็น ประเด็นคำถามที่ใช้ในการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนเกี่ยวกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น รวมทั้งศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาในการนำโปรแกรมไปใช้

2) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาผลลัพธ์และศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาที่เกี่ยวข้องในการนำโปรแกรมไปใช้ แล้วนำมาปรับปรุงเพื่อให้ได้โปรแกรมที่มีความสมบูรณ์และถูกต้องมากยิ่งขึ้นโดยสามารถนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

แผนภาพที่ 11 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การดำเนินการวิจัยสรุปได้เป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อได้รับข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาสร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสม อันได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ความต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ความต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) ใน 3 ขั้นตอนแรกคือ

1. กำหนดกลุ่มผู้เรียน
2. ระบุเนื้อหาวิชา
3. กำหนดการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยการดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) ในขั้นที่ 4 และ 5 คือ

4. การนำแผนการจัดกิจกรรมไปปฏิบัติ
5. การประเมินผลโปรแกรม

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปทดลองใช้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดในขั้นที่ 4 การประเมินผลโปรแกรมมาปรับปรุง แก้ไขและ

พัฒนาโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การดำเนินการวิจัยทั้ง 4 ขั้นตอนดังกล่าว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษา วิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้ของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้ได้รับข้อมูลที่แสดงถึงความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนในการพัฒนาตนให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และความต้องการการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ ประสพการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 นำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อกำหนดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ สถานที่ ระยะเวลาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน

การดำเนินงานในขั้นตอนที่ 1 มีขั้นตอนปฏิบัติดังต่อไปนี้

1.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1. ประชากรในการศึกษาความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย มีจำนวนทั้งหมด 240 คน

1.1.2. กลุ่มตัวอย่างคือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยในภาคตะวันออก มีจำนวนทั้งหมด 50 คน

1.2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 แบบสอบถามความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1.2.1. ขั้นตอนการพัฒนาแบบสอบถาม มีดังต่อไปนี้

1.2.1.1. ศึกษาเอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประเภทของสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นในการหาความต้องการ

1.2.1.2. สร้างแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะ

ผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (รายละเอียดในภาคผนวก ข) ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อคำถาม 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นการตอบแบบเลือกคำตอบและการเติมคำในช่องว่างเพื่อให้ทราบข้อมูลส่วนบุคคล กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการ ตำแหน่งในกลุ่ม ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง สถานที่ปฏิบัติงาน และประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำ

ส่วนที่ 2 ความต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 3 ความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

โดยส่วนที่ 2 และ 3 มีข้อความคำถามที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) 6 ระดับ เพื่อตรวจสอบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความต้องการในประเด็นต่างๆ มากน้อยเพียงใด โดยมีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามมากที่สุด
4	หมายถึง	ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามมาก
3	หมายถึง	ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามปานกลาง
2	หมายถึง	ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามน้อย
1	หมายถึง	ผู้ตอบมีความต้องการในประเด็นที่ถามน้อยที่สุด
0	หมายถึง	ผู้ตอบไม่มีความต้องการในประเด็นที่ถาม

มีเกณฑ์การแปรผลตามเกณฑ์เฉลี่ย (ประคอง กรรณสูต, 2538) ดังนี้

- คะแนนเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายความว่า มีความต้องการมากที่สุด
- คะแนนเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายความว่า มีความต้องการมาก
- คะแนนเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายความว่า มีความต้องการปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายความว่า มีความต้องการน้อย
- คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายความว่า มีความต้องการน้อยที่สุด
- คะแนน 0 หมายความว่า ไม่มีความต้องการ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อความคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นการตอบ

แบบเติมคำในช่องว่าง เพื่อให้ทราบถึงความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม สถานที่จัดกิจกรรม ระยะเวลาในการจัด เดือนที่เหมาะสมในการจัดและประเภทของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา

1.2.2. การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นมาให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนทั้งหมด 7 ท่าน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 2 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบ โรงเรียน จำนวน 3 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและการดำเนินงานด้านเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ท่าน (ดังรายนามในภาคผนวก ก) เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 7 ท่าน โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence :IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบสอบถามมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ได้(คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0(รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าแบบสอบถามมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้สอบถามความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้

1.2.3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 มีขั้นตอนวิธีดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) ผู้วิจัยประสานงานกับเจ้าหน้าที่เครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยเพื่อทราบวัน เวลาที่จะมีการประชุมประจำปีของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม
- 2) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองในงานประชุมประจำปีของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในวันที่ 12 กรกฎาคม 2551 ณ ห้องประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี จังหวัดจันทบุรี และได้รับแบบสอบถามกลับคืนครบ 50 ฉบับ คิดเป็นร้อยละร้อย

1.2.4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยใช้สถิติขั้น

พื้นฐาน ได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นคำถามปลายเปิด และการเติมคำในช่องว่างนั้น ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม สถานที่จัดกิจกรรม ระยะเวลาในการจัด เดือนที่เหมาะสมในการจัดและประเภทของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่อไปนี้

1) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 รวมถึงศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb(1984) ปาชาชายเลนและการอนุรักษ์ของสนิท อักษรแก้ว(2532 และ 2534) สุรินทร์ มัจฉาชีพและสมสุข มัจฉาชีพ (2539) พิเชษฐ เดชผิว (2546) และกรมป่าไม้ (2550) และแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี อีกทั้งยังเข้ารับการอบรมหลักสูตรการพัฒนาผู้นำ “The Leadership Advantage” ของสถาบันเดล คาร์เนกี (ประเทศไทย) และอบรมหลักสูตร “ผู้นำกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์” ของศูนย์พัฒนาเยาวชน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และเกิดทักษะที่จะสามารถนำเนื้อหาและกิจกรรมมาพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยใช้ขั้นตอนการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle ในขั้นที่1-3 ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้เรียน

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้เรียนของโปรแกรมคือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 20 คน ที่มีตำแหน่งเป็นประธาน และรองประธานกลุ่มที่อยู่ในตำแหน่งไม่น้อยกว่า 1 ปี และเป็นผู้ที่มิใช่อยู่ระหว่าง 18-25 ปี ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีบทบาท มีความรับผิดชอบทางสังคม สามารถนำประสบการณ์ของตนเองมาใช้ในการเรียนรู้และ

สร้างเป็นความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเองได้ และเป็นผู้ที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ตามวันและเวลาที่กำหนด

ขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ในการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการ การเรียนรู้ มาวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาวิชาที่จะนำมาพัฒนาผู้เรียนให้ตรงกับความต้องการและสามารถแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ โดยใช้เนื้อหาของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ที่มีความสอดคล้องกับลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และเน้นเรื่องของจิตใจ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและสมาชิก อีกทั้งยังพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตัวของผู้นำให้เกิดความเข้มแข็งสร้างพลังใจ พลังชีวิตในการทำงานให้กับผู้นำ แนวคิดดังกล่าวประกอบด้วยเนื้อหา 16 หัวข้อ ดังนี้ 1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6. การเป็นผู้ฟังที่ดี 7. การทำงานเป็นทีม 8. การเคารพในตัวผู้อื่น 9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13. การใช้ชีวิตที่สมดุล 14. การมองโลกในแง่ดี 15. การจัดการกับความวิตกกังวล 16. การสร้างความกระตือรือร้น นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้เนื้อหาของป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการและประเภทของกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้เรียนที่เป็นผู้นำกลุ่มที่ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป้าชายเลน เนื้อหาดังกล่าวประกอบด้วยหัวข้อดังนี้ 1. ความหมายและความสำคัญของป้าชายเลน 2. พืชและสัตว์ในป้าชายเลน 3. สาเหตุของการลดลงของป้าชายเลน 4. วิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลน

ขั้นที่ 3 การกำหนดการเรียนการสอน

ผู้วิจัยดำเนินการในขั้นตอนกำหนดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

3.1. การพัฒนาเนื้อหา

ผู้วิจัยพัฒนาเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เนื้อหาจากวิธีการแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี (รายละเอียดในภาคผนวก ค) และเนื้อหาเกี่ยวกับป้าชายเลนและการอนุรักษ์ (รายละเอียดในภาคผนวก จ) โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการต่อไปนี้

3.1.1 การพัฒนาเนื้อหาเรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี

3.1.1.1. การตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหา

การตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหาแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง มีวิธีการตรวจสอบคือผู้วิจัยนำเนื้อหาที่พัฒนาไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ทำการตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content Validity)

3.1.1.2. การวิเคราะห์ผลการตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหา

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence:IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) ซึ่งจากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาเนื้อหาตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองมีความเหมาะสม

3.1.2. การพัฒนาเนื้อหาเรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์

3.1.2.1. การตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหา

การตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหาด้านป้าชายเลนและการอนุรักษ์ มีวิธีการตรวจสอบคือ ผู้วิจัยพัฒนาเนื้อหาและนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านป้าชายเลน จำนวน 2 ท่านและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ทำการตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content Validity)

3.1.2.2. การวิเคราะห์ผลการตรวจสอบคุณภาพของเนื้อหา

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิในเนื้อหาหัวข้อป้าชายเลนและการอนุรักษ์โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence :IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาที่มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 1.0

(รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาเกี่ยวกับป้าชายเลนและการอนุรักษ์ที่ใช้ในการให้ความรู้แก่ผู้เรียนมีความเหมาะสม

3.2 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการในการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ป้าชายเลนและการอนุรักษ์ และ ความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาพัฒนาเป็นโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วย 1.วัตถุประสงค์ 2. ผู้เรียน 3. ผู้สอน 4. เนื้อหา 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. ระยะเวลา 7. แหล่งความรู้และสื่อการเรียนการสอน 8. สภาพแวดล้อม และ 9. การประเมินผล (Zinser,1995) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ผู้เรียน

เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปีและเป็นผู้ที่มีตำแหน่งเป็นประธานและรองประธานกลุ่มไม่น้อยกว่า 1 ปี

3. ผู้สอน

ผู้สอนมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี
- 2) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านป้าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) เป็นผู้ที่มีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 4) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. เนื้อหาสาระ

ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ

1. ปาชาयเลนและการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1. ความหมายและความสำคัญของปาชายเลน 2. พืชและสัตว์ในปาชายเลน 3. สาเหตุของการลดลงของปาชายเลน 4. วิธีการอนุรักษ์ปาชายเลน

2. แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ประกอบด้วย 1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6. การเป็นผู้ฟังที่ดี 7. การทำงานเป็นทีม 8. การเคารพในตัวผู้อื่น 9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13. การใช้ชีวิตที่สมดุล 14. การมองโลกในแง่ดี 15. การจัดการกับความวิตกกังวล 16. การสร้างความกระตือรือร้น

5. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์เชิงรูปธรรม

ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อย 3-5 กลุ่ม โดยเลือกประธานและเลขานุการของกลุ่ม ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่จะนำเข้าสู่ประเด็นการถ่ายทอดประสบการณ์ กิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การทำงานศิลปะ เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ผู้สอนสรุปแนวคิดของกิจกรรมนั้น แล้วตั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดพัฒนาผู้นำในตนเองและปาชายเลนและการอนุรักษ์ ให้แต่ละกลุ่มส่งอาสาสมัครออกมาเล่าประสบการณ์ที่เคยพบ เคยปฏิบัติ เคยประสบปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา และความรู้เกี่ยวกับเรื่องปาชายเลนและการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ปาชายเลนของตน

ขั้นที่ 2 การสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน

เมื่ออาสาสมัครของทุกกลุ่มเล่าประสบการณ์ ความรู้ของตนครบทุกกลุ่มแล้ว ผู้สอนให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายในประเด็นเดียวกับที่อาสาสมัครได้เล่าประสบการณ์ในขั้นที่ 1 เพื่อทำการอภิปราย หาข้อสรุปของประเด็นนั้นๆ ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน เมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายครบทุกกลุ่มแล้วในหัวข้อปาชายเลนและการอนุรักษ์มีวิทยากรด้านปาชายเลนเป็นผู้ให้แนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ และเกร็ดความรู้เกี่ยวกับปาชายเลน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์กับผู้เรียน นอกจากนั้น

ในหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเองผู้สอนเป็นผู้ให้ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำในตนเองแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 3 สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม

เมื่อวิทยากรบรรยายให้แนวคิดในด้านการพัฒนาผู้นำในตนเองและป้าชายเลน และการอนุรักษ์แล้ว ผู้สอนกำหนดประเด็นการอภิปรายให้กับผู้เรียน โดยเป็นประเด็นเดิมจากการอภิปรายกลุ่มในระยะที่ 2 ให้กลุ่มผู้เรียนกลุ่มเดิมนำผลการอภิปรายในระยะที่ 2 กลับไปทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการบรรยายของวิทยากร วิเคราะห์ สังเคราะห์ออกมาเป็นความรู้ใหม่ กระบวนการแก้ปัญหาใหม่ หรือวิธีการปฏิบัติใหม่ เมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 ชั้นปฏิบัติ

เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายที่เป็นความรู้ใหม่ที่ตนและกลุ่มสร้างขึ้นร่วมกันแล้ว ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่นำมาใช้เพื่อทดลองปฏิบัติ ในเนื้อหาของป้าชายเลนผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มช่วยกันระดมสมองเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป้าชายเลนในชุมชนของตน และในด้านแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา การแสดงบทบาทสมมติ มีการฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล

6. ระยะเวลา

การจัดโปรแกรมใช้เวลาทั้งสิ้น 200 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ เป็นลักษณะการเข้าค่ายพักแรม เป็นเวลา 32 ชั่วโมง 30 นาที
2. การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 156 ชั่วโมง
3. การนำเสนอผลการฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ นำเสนอผลของโครงการอนุรักษ์ป้าชายเลนและการประเมินผลโปรแกรมเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำไปทดลองใช้ เป็นเวลา 11 ชั่วโมง 30 นาที

7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

- 1) แหล่งความรู้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

ของป้าชายเลนและวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำในตนเอง

2) สื่อการเรียนรู้ ได้แก่สื่อบุคคล คือวิทยากร เอกสารประกอบการสอน ป้ายโปสเตอร์
 ทัศนคติที่สัมพันธ์กับเนื้อหา แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือป้าชายเลน เป็นต้น

8. สภาพแวดล้อม

1) สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมที่ต้องการการ
 เคลื่อนไหวและการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแสดงละครการเล่น เกมต่างๆ

2) เป็นที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเท มีความเงียบสงบ ไม่รบกวนสมาธิในการ
 ทำกิจกรรม

1) บรรยากาศมีความเป็นกันเอง ผ่อนคลาย ระยะเวลาในการทำกิจกรรมสามารถ
 ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

2) โต๊ะ เก้าอี้สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก

3) มีอุปกรณ์การทำกิจกรรม เช่น สื่อทัศนคติ กระดาษ ดินสอ บอร์ดแสดงผลงาน

Flipchart

4) มีที่พักค้างแรมเนื่องจากต้องมีกิจกรรมช่วงกลางคืน

9. การประเมินผลการเรียนรู้

9.1. การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ได้แก่

1) แบบวัดลักษณะของผู้ นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้ นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

4.1) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดย

ผู้เรียน

4.2) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยที่

ปรึกษากลุ่ม

4.3) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดย

ผู้วิจัย

9.2. การประเมินผลหลังการเรียนรู้ ได้แก่

- 1) แบบวัดลักษณะของผู้ นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้
  - 2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
  - 2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- 3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้ นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- 4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
  - 4.1) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยผู้เรียน
  - 4.2) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยที่ปรึกษากลุ่ม
  - 4.3) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยผู้วิจัย

การตรวจสอบคุณภาพของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้ นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนจำนวน 5 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence : IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าร่างโปรแกรมมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา,2545) จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 0.8 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้ นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสม ในด้าน1.หลักการและเหตุผล 2. แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3. องค์ประกอบของโปรแกรม และ 4. แผนการจัดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ดำเนินการจัดกิจกรรมได้

3.3 การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิจัย (รายละเอียดในภาคผนวก ฉ) ดังต่อไปนี้

- 1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้
  - 2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
  - 2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องปาทายเลนและการอนุรักษ์ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- 3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
- 4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
  - 4.1) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยผู้เรียน
  - 4.2) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยที่ปรึกษากลุ่ม
  - 4.3) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยผู้วิจัย
- 5) แบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตัวเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 6) แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.3.1. วิธีการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิจัย โดยมีรายละเอียดวิธีการพัฒนาดังนี้

- 1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 1.1) วิธีการพัฒนาแบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนดังต่อไปนี้
    - 1.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และวิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิดออกมาเป็นลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้ง 16 ประการ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างเป็นลักษณะทั้ง 16 ประการของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นคำถาม

1.1.2) สร้างแบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมแนวคิด 16 ประการของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง มีจำนวนทั้งสิ้น 50 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่ 1-2	จำนวน 2 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 3-5	จำนวน 3 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 6-8	จำนวน 3 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 9-11	จำนวน 3 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่ 12-13	จำนวน 2 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่ 14-17	จำนวน 4 ข้อ
7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่ 18-22	จำนวน 5 ข้อ
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 23-24	จำนวน 2 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่ 25-27	จำนวน 3 ข้อ
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 28-32	จำนวน 5 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่ 33-35	จำนวน 3 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่ 36-38	จำนวน 3 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่ 39-41	จำนวน 3 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่ 42-45	จำนวน 4 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่ 46-48	จำนวน 3 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่ 49-50	จำนวน 2 ข้อ

แบบวัดลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีวิธีการคิดคะแนนเป็นค่าความถี่และร้อยละ

1.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำแบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบวัดมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545)

จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้วัดลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

หลังจากนั้นผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบวัดดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 20 คน ในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน(Kuder Richardson) โดยการใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า.60 หรือ 60% ขึ้นไป(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า KR-20 ของแบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8

2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.1. แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2.1.1) วิธีการพัฒนาแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และวิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของแนวคิดเพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นคำถาม

2.1.1.2) สร้างแบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ที่ครอบคลุมแนวคิด 16 ประการของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง มีจำนวนทั้งสิ้น 45 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่ 1-5	จำนวน 5 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 6-8	จำนวน 3 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 9-10	จำนวน 2 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 11-13	จำนวน 3 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่ 14	จำนวน 1 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่ 15-17	จำนวน 3 ข้อ
7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่ 18-19	จำนวน 2 ข้อ
8. การเคารพในตัวของผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 20-21	จำนวน 2 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่ 22	จำนวน 1 ข้อ

10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 23-26	จำนวน 4 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่ 27-30	จำนวน 4 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่ 31-32	จำนวน 2 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่ 33-35	จำนวน 3 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่ 36-38	จำนวน 3 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่ 39-42	จำนวน 4 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่ 43-45	จำนวน 3 ข้อ

แบบทดสอบนี้มีลักษณะคำถามเป็นปรนัย แบบเลือกตอบ 2 ตัวเลือก คือตัวเลือกถูก เมื่อคำตอบตรงกับเนื้อหาของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง และตัวเลือกผิด เมื่อคำตอบไม่ตรงกับเนื้อหาของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง โดยมีหลักการคิดคะแนนดังนี้ คือตอบถูก ได้ 1 คะแนน และตอบผิด ได้ 0 คะแนน

2.1.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำแบบทดสอบความรู้ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบัน เดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน(รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง(Item Objective Congruence:IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้(คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา,2545) และจากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 0.6-1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสม สามารถนำไปทดสอบให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

หลังจากนั้นผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก โดยนำแบบทดสอบความรู้ดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 20 คน ในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยมี

เกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า KR-20 ของแบบทดสอบนี้มีค่าเท่ากับ 0.8 ค่าความยากง่ายมีคุณภาพที่อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้นั้น ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .20 ถึง .80 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538)และผลจากการวิเคราะห์ค่าความยากง่ายจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปนั้นพบว่าอยู่ในช่วงระหว่าง .20 ถึง .80 และค่าอำนาจจำแนกที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้มีค่าอยู่ระหว่าง .20 ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ,2538)โดยการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปพบว่าค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบนี้มีค่าตั้งแต่ .20 ขึ้นไปทั้งหมด (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข) ซึ่งถือว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่น มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้

2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์

2.2.1) วิธีการพัฒนาแบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์

มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.2.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับป้าชายเลนของ สนิท อักษรแก้ว (2530 และ 2534) สุรินทร์ มัจฉาชีพ และสมสุข มัจฉาชีพ (2539) พิเชษฐ เดชผิว (2546) และกรมป่าไม้ (2550) และวิเคราะห์เนื้อหาสาระสำคัญของป้าชายเลน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวคำถามของแบบทดสอบนี้

2.2.1.2) สร้างแบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 4 หัวข้อ คือ 1.ความหมายและความสำคัญของป้าชายเลน 2. พืชและสัตว์ในป้าชายเลน 3. สาเหตุของการลดลงของป้าชายเลน และ 4. วิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลน แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์มีจำนวนคำถามทั้งสิ้น 30 ข้อ จำแนกได้ดังนี้

1.ความหมายและความสำคัญของป้าชายเลน	ได้แก่ข้อที่ 1-7,15	จำนวน 8 ข้อ
2. พืชและสัตว์ในป้าชายเลน	ได้แก่ข้อที่ 8-14, 16-18	จำนวน 10 ข้อ
3. สาเหตุของการลดลงของป้าชายเลน	ได้แก่ข้อที่ 21-24,29-30	จำนวน 6 ข้อ
4. วิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลน	ได้แก่ข้อที่ 19-20,25-28	จำนวน 6 ข้อ

ลักษณะของคำถามเป็นลักษณะของการเลือกตอบ (Multiple Choice) ที่ประกอบด้วยตัวเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ

2. การตรวจสอบคุณภาพของแบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลน และการอนุรักษ์

ผู้วิจัยนำแบบทดสอบความรู้ที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านป้าชายเลน จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง(Item Objective Congruence:IIOC) โดยใช้เกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 จึงถือว่าเนื้อหาแบบทดสอบความรู้มีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลค่าความสอดคล้องในระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์มีความเหมาะสม สามารถนำไปทดสอบผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

หลังจากนั้น ผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนก โดยนำแบบทดสอบความรู้ดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป้าชายเลนจำนวน 20 คน ในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น(Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสันโดยใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า KR-20 ของแบบทดสอบนี้มีค่าเท่ากับ 0.8 ซึ่งค่าความยากง่ายมีคุณภาพที่อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้นั้น ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .20 ถึง .80 (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ค่าความยากง่ายจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปนั้นพบว่าอยู่ในช่วงระหว่าง .20 ถึง .80 และค่าอำนาจจำแนกมีคุณภาพที่อยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้นั้น ควรมีค่าอยู่ระหว่าง .20 ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) โดยการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปพบว่าค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบนี้มีค่าตั้งแต่ .30 ขึ้นไปทั้งหมด (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ข) จึงถือว่าแบบทดสอบมีความเชื่อมั่น มีค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้

3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

3.1) วิธีการพัฒนาแบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

3.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิด พร้อมทั้งความคิดเห็นของผู้นำที่กล่าวถึงในเนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี แล้วนำเนื้อหา แนวคิดและตัวอย่างมาวิเคราะห์เพื่อนำมาใช้เป็นประเด็นคำถาม เกี่ยวกับความคิดเห็นที่สอดคล้องกับลักษณะ วิธีคิดของผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้ง 16 ประการ

3.1.2) สร้างแบบวัดทัศนคติเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมแนวคิด 16 ประการของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง มีจำนวนทั้งสิ้น 32 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่ 1-2	จำนวน 2 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 3-4	จำนวน 2 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 5-6	จำนวน 2 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 7-8	จำนวน 2 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่ 9-10	จำนวน 2 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่ 11-12	จำนวน 2 ข้อ
7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่ 13-14	จำนวน 2 ข้อ
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 15-16	จำนวน 2 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่ 17-18	จำนวน 2 ข้อ
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 19-20	จำนวน 2 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่ 21-22	จำนวน 2 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่ 23-24	จำนวน 2 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่ 25-26	จำนวน 2 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่ 27-28	จำนวน 2 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่ 29-30	จำนวน 2 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่ 31-32	จำนวน 2 ข้อ

ข้อคำถามของแบบวัดทัศนคตินี้มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Likert's Scale Type) 5 ระดับ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นคำถามต่างๆ มากน้อยเพียงใด โดยมีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์การประเมิน(ประคอง กรรณสูตร, 2538) คือ

- คะแนนเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นสอดคล้องต่อประเด็นคำถามในระดับมากที่สุด
- คะแนนเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นสอดคล้องต่อประเด็นคำถามในระดับมาก
- คะแนนเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นสอดคล้องต่อประเด็นคำถามในระดับปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นสอดคล้องต่อประเด็นคำถามในระดับน้อย
- คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นสอดคล้องต่อประเด็นคำถามในระดับน้อยที่สุด

3.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำแบบวัดทัศนคติที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก.) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง(Item Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบวัดมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้วัดทัศนคติให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

หลังจากนั้นผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำ

แบบวัดดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 20 คน ในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อัลฟาของครอนบัค(Cronbach)ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อัลฟาของครอนบัค(Cronbach)ของแบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85

4) . แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

4.1) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่สังเกตโดยผู้เรียนที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.1.1) วิธีการพัฒนาแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่สังเกตด้วยตัวผู้เรียนและที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี พร้อมทั้งศึกษาตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำที่กล่าวถึงในเนื้อหา และนำเนื้อหาและตัวอย่างมาสังเคราะห์ออกมาเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้ง 16 ประการนำมาใช้เป็นประเด็นการสังเกต

4.1.1.2) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมพฤติกรรมตามแนวคิด 16 ประการของการพัฒนาผู้นำในตนเอง มีจำนวนทั้งสิ้น 50 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่1-2	จำนวน 2 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่3-5	จำนวน 3 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่6-10	จำนวน 5 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่11-14	จำนวน 4 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่15-16	จำนวน 2 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่17-21	จำนวน 5 ข้อ
7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่22-25	จำนวน 4 ข้อ
8. การเคารพในตัวของผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่26-27	จำนวน 2 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่28-29	จำนวน 2 ข้อ

10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่30-34	จำนวน 5 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่35-37	จำนวน 3 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่38-41	จำนวน 4 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่42-43	จำนวน 2 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่44-45	จำนวน 2 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่46-48	จำนวน 3 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่49-50	จำนวน 2 ข้อ

แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะการคิดคะแนนเป็นค่าความถี่และร้อยละ

4.1.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง(Item Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบวัดมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 0.6-1.0(รายละเอียดในภาคผนวก ข)แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้สังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

หลังจากนั้น ผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบสังเกตดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 20คนในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป(ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า KR-20 ของแบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85

4.2) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่สังเกตโดยที่ปรึกษาในกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.2.1) วิธีการพัฒนาแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่สังเกตโดยที่ปรึกษาในกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.2.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ของสถาบันเดล คาร์เนกี พร้อมทั้งศึกษาตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำที่กล่าวถึงในเนื้อหา และนำเนื้อหาและตัวอย่างมาสังเคราะห์ออกมาเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้ง 16 ประการนำมาใช้เป็นประเด็นการสังเกต

4.2.1.2) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมพฤติกรรมตามแนวคิด 16 ประการการพัฒนาผู้นำในตนเอง มีจำนวนทั้งสิ้น 50 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่1-2	จำนวน 2 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่3-5	จำนวน 3 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่6-10	จำนวน 5 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่11-14	จำนวน 4 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่15-16	จำนวน 2 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่17-21	จำนวน 5 ข้อ
7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่22-25	จำนวน 4 ข้อ
8. การเคารพในตัวเอง	ได้แก่ข้อที่26-27	จำนวน 2 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่28-29	จำนวน 2 ข้อ
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่30-34	จำนวน 5 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่35-37	จำนวน 3 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่38-41	จำนวน 4 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่42-43	จำนวน 2 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่44-45	จำนวน 2 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่46-48	จำนวน 3 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่49-50	จำนวน 2 ข้อ

แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีลักษณะการคิดคะแนนเป็นค่าความถี่และร้อยละ

4.2.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่สังเกตโดยที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบวัดมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิสส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้สังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

หลังจากนั้น ผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบสังเกตดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 20 คน ในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า KR-20 ของแบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85

4.3. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมประเมินโดยผู้วิจัย

4.3.1) วิธีการพัฒนาแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ประเมินโดยผู้วิจัย มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.3.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี พร้อมทั้งศึกษาตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำที่กล่าวถึงในเนื้อหา และนำเนื้อหาและตัวอย่างมาสังเคราะห์ออกมาเป็นพฤติกรรมการแสดงออกที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมทั้ง 16 ประการนำมาใช้เป็นประเด็นการสังเกตโดยผู้วิจัย

4.3.1.2) สร้างแบบสังเกตพฤติกรรม ที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม 16 ประการของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ที่ประเมินโดยผู้วิจัย มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่ 1	จำนวน 1 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 2	จำนวน 1 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 3	จำนวน 1 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 4	จำนวน 1 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่ 5	จำนวน 1 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่ 6	จำนวน 1 ข้อ
7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่ 7	จำนวน 1 ข้อ
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 8	จำนวน 1 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่ 9	จำนวน 1 ข้อ
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 10	จำนวน 1 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่ 11	จำนวน 1 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่ 12	จำนวน 1 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่ 13	จำนวน 1 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่ 14	จำนวน 1 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่ 15	จำนวน 1 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่ 16	จำนวน 1 ข้อ

แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ประเมินโดยผู้วิจัย มีลักษณะการคิดคะแนนเป็นค่าความถี่และร้อยละ

หลังจากนั้น ผู้วิจัยทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยนำแบบสังเกตดังกล่าวไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 20 คน ในการประชุมผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลางที่เป็นสมาชิกสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปโดยมีเกณฑ์ที่ยอมรับได้นั้นควรมีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่า .60 หรือ 60% ขึ้นไป (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2538) และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่า KR-20 ของแบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.85

4.3.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ประเมินโดยผู้วิจัย

ผู้วิจัยนำแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ประเมินโดยผู้วิจัยที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีการใช้เกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบวัดมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้(คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ประเมินโดยผู้วิจัยมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้สังเกตพฤติกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

5) แบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตัวเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

5.1) วิธีการพัฒนาแบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตัวเองเพื่อเสริมสร้าง

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

5.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาและแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี 16 ประการแล้วนำเอาแนวคิดทั้ง 16 ประการดังกล่าวมาเป็นประเด็นของข้อคำถามเพื่อให้ผู้เรียนประเมินว่าตนเองได้มีการฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมในแต่ละแนวคิดหรือไม่

5.1.2) สร้างแบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตนเอง ที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ที่ประเมินโดยผู้เรียน มีจำนวนทั้งสิ้น 16 ข้อ จำแนกตามแนวคิดทั้ง 16 ประการได้ดังนี้

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	ได้แก่ข้อที่ 1	จำนวน 1 ข้อ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 2	จำนวน 1 ข้อ
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	ได้แก่ข้อที่ 3	จำนวน 1 ข้อ
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 4	จำนวน 1 ข้อ
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	ได้แก่ข้อที่ 5	จำนวน 1 ข้อ
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	ได้แก่ข้อที่ 6	จำนวน 1 ข้อ

7. การทำงานเป็นทีม	ได้แก่ข้อที่ 7	จำนวน 1 ข้อ
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 8	จำนวน 1 ข้อ
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	ได้แก่ข้อที่ 9	จำนวน 1 ข้อ
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	ได้แก่ข้อที่ 10	จำนวน 1 ข้อ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	ได้แก่ข้อที่ 11	จำนวน 1 ข้อ
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	ได้แก่ข้อที่ 12	จำนวน 1 ข้อ
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	ได้แก่ข้อที่ 13	จำนวน 1 ข้อ
14. การมองโลกในแง่ดี	ได้แก่ข้อที่ 14	จำนวน 1 ข้อ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	ได้แก่ข้อที่ 15	จำนวน 1 ข้อ
16. การสร้างความกระตือรือร้น	ได้แก่ข้อที่ 16	จำนวน 1 ข้อ

ข้อคำถามของแบบวัดทัศนคตินี้มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Likert's Scale Type) 5 ระดับ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นคำถามต่างๆ มากน้อยเพียงใด โดยมีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	ฝึกทุกครั้งเมื่อมีโอกาส
4	หมายถึง	ฝึกบ่อยครั้ง
3	หมายถึง	ฝึกบ้างเป็นบางโอกาส
2	หมายถึง	ฝึกน้อยครั้ง
1	หมายถึง	ไม่เคยฝึก

เกณฑ์การประเมิน(ประคอง กรวรรณสูตร, 2538) คือ

- คะแนนเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมฝึกทักษะทุกครั้ง
- คะแนนเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมฝึกทักษะบ่อยครั้ง
- คะแนนเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมฝึกทักษะบ้างเป็นบางโอกาส
- คะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมฝึกทักษะน้อยครั้ง
- คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมไม่เคยฝึกทักษะ

5.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยนำแบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ

แบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำของสถาบันเดค คาร์เนกี จำนวน 2 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย จำนวน 1 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก.) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของแบบวัดมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ประเมินการฝึกทักษะด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

6. แบบประเมินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

6.1) วิธีการพัฒนาแบบประเมินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

6.1.1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและตำราเกี่ยวกับองค์ประกอบของโปรแกรม ของ Zinser (1995) และรูปแบบของการจัดทำแบบประเมินผลของ ล้วน สายยศ และ อังคณา สายยศ (2538) เพื่อพัฒนาแบบประเมินโปรแกรมที่เหมาะสม

6.1.2) สร้างแบบประเมินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในด้าน 1.วัตถุประสงค์ 2. ผู้เรียน 3. ผู้สอน 4. เนื้อหาสาระ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. ระยะเวลา 7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8. สภาพแวดล้อม และ 9. การวัดและประเมินผล

แบบประเมินโปรแกรมมีจำนวนคำถามทั้งสิ้น 25 ข้อ และมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's Scale Type) ดังนี้

5	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมมากที่สุด
4	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมมาก
3	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมปานกลาง
2	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมน้อย
1	หมายถึง	โปรแกรมมีความเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การประเมิน(ประคอง กรรณสูตร, 2538) คือ

- คะแนนเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมในระดับมากที่สุด
- คะแนนเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมในระดับมาก
- คะแนนเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมในระดับปานกลาง
- คะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมในระดับน้อย
- คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีความคิดเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมในระดับน้อยที่สุด

6.2) การตรวจสอบคุณภาพของแบบประเมินการจัดโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยนำแบบประเมินการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 5 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ทำการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีการใช้เกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาแบบประเมินโปรแกรมมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา, 2545) จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ 1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาในแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ประเมินโปรแกรมได้

3.3.2. กลุ่มทดลองสำหรับทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยเลือกกลุ่มทดลองเป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลาง เนื่องจากภาคกลางมีลักษณะคล้ายกับภาคตะวันออก เช่น มีกลุ่มเยาวชนที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน และมีจำนวนกลุ่มเยาวชนเท่ากันกับกลุ่มเยาวชนในภาคตะวันออกคือ 25 กลุ่ม

ลักษณะของภูมิศาสตร์ของภาคกลางมีที่ราบลุ่ม มีทะเล ภูเขา ป่าบก ป่าชายเลนเช่นเดียวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากรในภาคกลางมีลักษณะการดำรงชีวิต มีค่านิยม ศาสนา ที่คล้ายกับประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนั้นกลุ่มทดลองที่ผู้วิจัยคัดเลือกนั้น เป็นกลุ่มทดลองที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมที่ผู้วิจัยจัดขึ้น และผู้วิจัยศึกษาข้อมูลของกลุ่มทดลองกลุ่มนี้จากข้อมูลของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยเกี่ยวกับจำนวนผู้นำกลุ่มเยาวชนที่ดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่ามีจำนวน 20 คน ด้วยเหตุนี้จำนวนผู้ทดสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยจึงมี 20 คน

3.4. ประชาสัมพันธ์โครงการจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยประสานงานกับสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อรับสมัครอาสาสมัครเพื่อเข้าร่วมโครงการ โดยมีการประชาสัมพันธ์จากเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมส่งโครงการจัดกิจกรรมที่มีใบแจ้งความจำนงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรม ไปยังกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลาง ใช้เวลาประชาสัมพันธ์เป็นระยะเวลา 2 เดือนตั้งแต่เดือนสิงหาคม-กันยายน 2551

3.5. จัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม

ผู้วิจัยจัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม โดยแบ่งทีมงานผู้รับผิดชอบออกเป็น 3 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วยวิทยากรด้านป่าชายเลน จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 จังหวัดตราด และวิทยากรด้านการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี 2) ฝ่ายดูแลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม และ 3) ฝ่ายจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ รวมทั้งสิ้น 5 คน ผู้วิจัยเป็นหัวหน้าโครงการ เป็นวิทยากรในหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเอง รวมทั้งช่วยดูแลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม

บทบาทของทีมงาน สามารถแจกแจงรายละเอียดได้ดังนี้

1. ทีมงานฝ่ายวิชาการ ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการเรียนการสอนตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ทั้ง 4 ขั้นตอน ในขั้นตอนที่ 2 สังเกต ไตร่ตรองและคิด ทบทวนที่ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่นั้น มีวิทยากรมาบรรยายในเนื้อหาต่างๆ ดังนี้

1.1) วิทยากรจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 จังหวัดตราดให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์โดยการบรรยายเกี่ยวกับความหมาย ความเป็นมาของป่าชายเลน ถิ่นกำเนิดของป่าชายเลนระบบนิเวศของป่าชายเลน หลักการอนุรักษ์ป่าชายเลน พืชและสัตว์ในป่าชายเลน การนำพืชจากป่าชายเลนไปใช้ประโยชน์ การบรรยายในหัวข้อดังกล่าวเป็น

การบรรยายเชิงวิชาการ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถามตอบปัญหา การดูวิดีโอที่สนใจเกี่ยวกับ ปาชาเลนและการอนุรักษ์ และพาผู้เรียนศึกษาเยี่ยมชมวิธีการอนุรักษ์ปาชาเลนและขยายพันธุ์ พืชปาชาเลนที่สถานีพัฒนาทรัพยากรปาชาเลนที่ 4 ได้ดำเนินการในปัจจุบัน

1.2) ประชาชนชาวบ้านในชุมชนบรรยายให้เกร็ดความรู้เกี่ยวกับปาชาเลน การนำพืชในปาชาเลนไปทำยาสมุนไพรพื้นบ้าน การนำพืชไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ และ ข้อควรระวังของการใช้พืชบางชนิด สัตว์ในปาชาเลน การอนุรักษ์ปาชาเลนตามชาวบ้าน และ อุปสรรคและวิธีแก้ไขปัญหาในการอนุรักษ์ปาชาเลน ความเชื่อและเรื่องเล่าต่างๆ ของชาวบ้าน เกี่ยวกับปาชาเลน เป็นต้น วิทยากรและประชาชนชาวบ้านพาผู้เรียนทัศนศึกษาปาชาเลนทางบก ทางน้ำ ในเวลากลางวันและกลางคืนเพื่อศึกษาสภาพจริงของปาชาเลน พร้อมบรรยายถึงสภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ในปาชาเลนที่ออกหากินตอนกลางคืน

1.3) วิทยากรด้านการพัฒนาผู้นำในตนเองเป็นผู้บรรยายแนวคิดทั้ง 16 ประการและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนนำแนวคิดที่ได้จากการฟังการ บรรยายและการอ่านเอกสารประกอบการสอน กลับไปคิดวิเคราะห์ อภิปรายกลุ่มเพื่อสร้างความรู้ ใหม่ด้วยตนเอง

2) ฝ่ายดูแลและอำนวยความสะดวกในการทำกิจกรรม ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลการ ดำเนินการทั่วไปและอำนวยความสะดวกผู้เรียนเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในการจัดกิจกรรมเช่น การดูแลเรื่องที่พัก อาหาร สถานที่ในการทำกิจกรรม ให้ความสะดวกแก่ผู้เรียนในเรื่องที่ผู้เรียน ต้องการ วางกฎ กติกาและข้อปฏิบัติของผู้เรียน เช่นการแบ่งหน้าที่ในการดูแลสถานที่และการทำ ความสะอาดสถานที่ และเครื่องใช้ต่างๆ เช่น จาน แก้วน้ำและช่วยผู้วิจัยในการดำเนินกิจกรรม ต่างๆ เช่น กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ และสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของ ผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในแต่ละวันแก่ผู้วิจัย

3) ฝ่ายจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทำหน้าที่เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ การนำเกม การร้องเพลง ในช่วงเวลาที่ว่างจากการเรียนรู้แนวคิดและเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนเกิด ความสนุกสนาน ผ่อนคลายจิตใจ และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันและมีความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างทีมวิจัย และเป็นผู้ช่วยผู้วิจัยในการดำเนินจัดกิจกรรมการเรียนรู้เช่น การเป็นผู้นำในการเล่น เกมที่จะนำเข้าสู่บทเรียนต่างๆ และมีส่วนร่วมในการสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำ แบบมีส่วนร่วมของผู้เรียนและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในแต่ละวันแก่ผู้วิจัย

4) ผู้วิจัย ทำหน้าที่เป็นผู้วางโครงการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลโดยการพูดคุยกับผู้เรียนถึงความรู้สึก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม และพยายามปรับปรุงในสิ่งที่พบข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในแต่ละวันในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนของผู้สอน สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ช่วยฝายจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เรียนให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจและความสนุกสนานในการมาเข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

หลังจากการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือการวิจัยและโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว ผู้วิจัย จึงนำโปรแกรมที่ได้รับการพัฒนาไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งการดำเนินงานในขั้นตอนที่ 3 เป็นการดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ขั้นที่ 4 (การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ) และ ขั้นที่ 5 (การประเมินผลโปรแกรม) ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 4 การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

4.1. คัดเลือกผู้เรียน

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณสมบัติและประสบการณ์การเป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 40 คน ของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยโดยคุณสมบัติคือมีประสบการณ์การเป็นผู้นำกลุ่มอย่างน้อย 1 ปี มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีความเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโปรแกรมในวันและเวลาที่กำหนดแล้วคัดเลือกผู้เรียนกลุ่มทดลองโดยการจับฉลากซึ่งเป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ได้ผู้เรียนจำนวน 20 คน

4.2. การออกแบบการทดลอง

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการทดลองแบบ 1 กลุ่ม มีการทดสอบก่อนและทดสอบหลังการทดลอง (One Group Pre-Post-Test Design) (Craig, 2000) มีผังการทดลองดังนี้

O1	X	O2
----	---	----

โดยที่

X	หมายถึง	การจัดกระทำตามโปรแกรมทดลอง
O1	หมายถึง	การวัดผลก่อนการทดลอง
O2	หมายถึง	การวัดผลหลังการทดลอง

4.3. เตรียมการ

ผู้วิจัยจัดเตรียมเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการสอน ติดต่อวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญด้านปายาเลน ปราชญ์ชาวบ้านด้านปายาเลนและติดต่อสถานที่จัดกิจกรรม คือ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว อำเภอเมือง ตำบลหนองโสน จังหวัดตราด เนื่องจากจังหวัดตราด เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกที่มีปายาเลนขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น มีการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ปายาเลนที่หลากหลาย อีกทั้งโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราดเป็นศูนย์ ศึกษารวมชาติปายาเลนที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ปายาเลนถึง 59,469 ไร่ ปายาเลน บ้านปากคลองน้ำเขียวเป็นปายาเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์พืชและสัตว์ในปายาเลนที่ สมบูรณ์ อีกทั้งโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียวมีที่พักซึ่งเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของจังหวัดตราด และมีเจ้าหน้าที่จากสถานีพัฒนาทรัพยากรปายาเลนที่ 4 จังหวัดตราดเป็นวิทยากรและมัคคุเทศพาผู้สนใจศึกษาปายาเลนได้

4.4. จัดประชุมผู้ที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อ

เสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อทำ แบบทดสอบความรู้เรื่องปายาเลนและการอนุรักษ์ แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมี ส่วนร่วม แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่ว นร่วม และแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเก็บ คะแนนจากแบบทดสอบและแบบวัดดังกล่าวเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของการวิจัย โดยผู้วิจัยจัดการ ประชุมเพื่อดำเนินการดังกล่าว ณ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว ตำบลหนองโสน จังหวัดตราด ในวันที่ 16 ตุลาคม 2551

4.5. การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนา ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยแบ่งระยะเวลาในการทดลอง เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในระหว่างวันที่ 20-23 ตุลาคม 2551 และ 17 มกราคม 2552 ณ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด เป็นระยะเวลา 32 ชั่วโมง 30 นาที

ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ทั้งในหัวข้อป้าชายเลนและการอนุรักษ์ และการพัฒนาผู้นำในตนเองดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์เชิงรูปธรรม

ผู้สอนให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมออกเป็นกลุ่มย่อย 3-5 กลุ่ม โดยผู้เรียนเลือกประธานและเลขานุการของกลุ่ม ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่จะนำเข้าสู่ประเด็นการถ่ายทอดประสบการณ์ โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การทำงานศิลปะ เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ผู้สอนสรุปแนวคิดของกิจกรรมนั้น แล้วตั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองและป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ให้แต่ละกลุ่มส่งอาสาสมัครออกมาเล่าประสบการณ์ที่เคยพบ เคยปฏิบัติ เคยประสบปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา และความรู้เกี่ยวกับเรื่องป้าชายเลนและการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป้าชายเลนของตน ผู้สอนให้กำลังใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เดิมของตน โดยเปิดโอกาสให้มีการซักถาม เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความรู้และประสบการณ์ของตนออกมาให้มากที่สุด

ขั้นที่ 2 การสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน

เมื่ออาสาสมัครของทุกกลุ่มเล่าประสบการณ์ ความรู้ของตนครบทุกกลุ่มแล้ว ผู้สอนให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายในประเด็นเดียวกับที่อาสาสมัครได้เล่าประสบการณ์ในขั้นที่ 1 เพื่อทำการอภิปราย หาข้อสรุปของประเด็นนั้นๆ ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน ผู้สอนเดินดูความเรียบร้อย ให้ความช่วยเหลือให้ข้อคิดเห็นและขยายความคิดเมื่อผู้เรียนร้องขอ หากแต่เมื่อให้คำอธิบายไปแล้ว ผู้เรียนจะต้องพิจารณาในการนำข้อคิดเห็นจากผู้สอนไปใช้ เพราะผู้สอนไม่ครอบงำความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียนแต่อย่างใด ผู้เรียนสามารถอภิปรายในกลุ่มได้อย่างเสรีตามมุมมองของผู้เรียน เมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายครบทุกกลุ่มแล้ว ในหัวข้อป้าชายเลนและการอนุรักษ์มีวิทยากรด้านป้าชายเลนและปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับเชิญมาให้แนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ และเกร็ดความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์กับผู้เรียน ดูวีดิทัศน์เกี่ยวกับป้าชายเลนและจัดกิจกรรมทัศนศึกษาป้าชายเลนทั้งทางบก ทางน้ำและในเวลากลางวันและกลางคืน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์

นอกจากนั้นในหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเองผู้สอนเป็นผู้ให้ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำในตนเองแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 3 สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม

เมื่อวิทยากรบรรยายให้แนวคิดในด้านการพัฒนาผู้นำในตนเองและป้าชายเลน และการอนุรักษ์แล้ว ผู้สอนกำหนดประเด็นการอภิปรายให้กับผู้เรียน โดยเป็นประเด็นเดิมจากการอภิปรายกลุ่มในระยะที่ 2 ให้กลุ่มผู้เรียนกลุ่มเดิมนำผลการอภิปรายในระยะที่ 2 กลับไปทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการบรรยายของวิทยากร วิเคราะห์ สังเคราะห์ออกมาเป็นความรู้ใหม่ กระบวนการแก้ปัญหาใหม่ หรือวิธีการปฏิบัติใหม่ ในระหว่างการอภิปรายกลุ่ม ผู้สอนเดินดูความเรียบร้อยและให้ความช่วยเหลือเพื่อให้การอภิปรายกลุ่มในขั้นตอนนี้ดำเนินไปอย่างถูกต้องทาง โดยไม่ชี้นำความคิดหรือแทรกแซงการพูดคุยในกลุ่มของผู้เรียนแต่อย่างใดเมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 ชั้นปฏิบัติ

เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายที่เป็นความรู้ใหม่ที่ตนและกลุ่มสร้างขึ้นร่วมกันแล้ว ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่นำมาใช้เพื่อทดลองปฏิบัติ ในเนื้อหาของป้าชายเลนผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มช่วยกันระดมสมองเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป้าชายเลนในชุมชนของตน และในด้านแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา การแสดงบทบาทสมมุติ มีการฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล ผู้สอนประเมินประสิทธิภาพของการเรียนรู้โดยพิจารณาความถูกต้องของการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมการฝึกปฏิบัติที่กำหนดขึ้น

ด้วยการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน การฟังการบรรยายจากผู้สอน การทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้ผู้เรียนได้ความรู้ แนวคิดใหม่ๆ และมีมุมมองใหม่ๆ จากการเรียนรู้ในหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเองและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์กับการทำงานด้านการบริหารกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาในด้านส่วนตัวของผู้เรียนได้

ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และ

การจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นระยะเวลา 156 ชั่วโมง ผู้เรียนวางแผนและดำเนินการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 1 โครงการ ในขณะที่ผู้เรียนวางแผนโครงการและดำเนินการ ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการอบรมในระยะที่ 1 มาฝึกปฏิบัติตนเพื่อสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยใช้แนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ทุกวัน วันละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 52 วัน และจัดบันทึกประจำวันให้ผู้เรียนจะได้รับจากผู้วิจัย เกี่ยวกับทักษะที่ได้ฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนจะต้องส่งบันทึกประจำวันให้กับผู้วิจัยเมื่อมาพบกันในระยะที่ 3

ที่ปรึกษากลุ่มจะเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิด การพัฒนาผู้นำในตนเองหรือไม่ จำนวน 2 ครั้ง คือก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติและเมื่อเสร็จสิ้นโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และส่งแบบสังเกตพฤติกรรมเมื่อมาพบกลุ่มเพื่อรายงานผลในระยะที่ 3

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และผลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการประเมินผลโปรแกรม ในระหว่างวันที่ 17-18 มกราคม 2552 ณ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด เป็นระยะเวลา 11 ชั่วโมง 30 นาที

ขั้นที่ 5 การประเมินผลโปรแกรม

5.1. การประเมินผลหลังการทดลอง

ผู้วิจัยประเมินผลกลุ่มทดลองด้วยเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้พัฒนาดังนี้

5.1.1. แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

5.1.2. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

5.1.2.1. แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม

5.1.2.2. แบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลนและการอนุรักษ์

5.1.3. แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

5.1.4. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

5.2.1. การประเมินลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง ด้วยค่าทดสอบ t (t-test)

5.2.2. การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม และป้าชายเลนและการอนุรักษ์ โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง ด้วยค่าทดสอบ t (t-test)

5.2.3. ประเมินทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง ด้วยค่าทดสอบ t (t-test)

5.2.4. ประเมินพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยเปรียบเทียบความแตกต่างพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังทดลองของกลุ่มทดลอง ตามความคิดเห็นของผู้เรียน ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผู้วิจัยด้วยค่า t(t-test)

ขั้นตอนที่ 4 การศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

เพื่อเป็นการศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้ ผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้

4.1. พัฒนาหัวข้อในการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้ ซึ่งมีประเด็นในการอภิปรายกลุ่มที่เป็นองค์ประกอบของโปรแกรมหดังนี้

1. วัตถุประสงค์ 2. ผู้เรียน 3. ผู้สอน 4. เนื้อหาสาระ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. ระยะเวลา
7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8. สภาพแวดล้อม และ 9. การวัดและประเมินผล(Zinser,1995) ข้อดี และข้อควรปรับปรุง (รายละเอียดในภาคผนวก ฉ)

4.2. ผู้วิจัยนำหัวข้อในการอภิปรายกลุ่มที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน จำนวน 5 ท่าน (รายนามในภาคผนวก ก) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ว่าดัชนีความสอดคล้องที่คำนวณได้มากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ถือว่าเนื้อหาของหัวข้อการอภิปรายมีความเหมาะสมที่จะสามารถนำไปใช้ได้ (คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา,2545) จากการวิเคราะห์ที่ได้ผลค่าความสอดคล้องระดับ

1.0 (รายละเอียดในภาคผนวก ข) แสดงว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าประเด็นในการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้อภิปรายกลุ่มได้

4.3. ผู้วิจัยนำหัวข้อการอภิปรายกลุ่มที่ได้รับการพัฒนาแล้วไปจัดการอภิปรายกลุ่มร่วมกับกลุ่มทดลองภายหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเอง และการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนแล้ว

4.4. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลการอภิปรายกลุ่มโดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในประเด็นที่เป็นองค์ประกอบของโปรแกรม 1. วัตถุประสงค์ 2. ผู้เรียน 3. ผู้สอน 4. เนื้อหาสาระ 5. กิจกรรมการเรียนรู้ 6. ระยะเวลา 7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8. สภาพแวดล้อม และ 9. การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าววิเคราะห์ปัจจัยที่จำเป็น ปัญหาอุปสรรคในการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พร้อมทั้งทำการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดเป็นปัจจัยและเงื่อนไขของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน แล้วนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมใหม่อีกครั้ง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้รับข้อมูลทั่วไปของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

1.1. ข้อมูลแสดงภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 ข้อมูลแสดงภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลแสดงภูมิหลัง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	22	44
หญิง	28	56
รวม	50	100
2. อายุ		
18 ปี	15	30
19 ปี	15	30
20 ปี	6	12
21 ปี	5	10
22 ปี	3	6
23 ปี	4	8
25 ปี	2	4
รวม	50	100
3. ตำแหน่ง		
ประธานกลุ่ม	25	50
รองประธานกลุ่ม	25	50
รวม	50	100
4. ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
1 ปี	28	56
2 ปี	16	32
3 ปี	6	12
รวม	50	100

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ข้อมูลแสดงภูมิหลัง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. ประเภทของกิจกรรมการอนุรักษ์		
สิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการ		
อนุรักษ์ป่าบก	6	12
อนุรักษ์ป่าชายเลน	30	60
อนุรักษ์ทะเลและชายฝั่ง	10	20
อนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง	4	8
อื่นๆ		
รวม	50	100
6. สถานที่ปฏิบัติงาน		
จังหวัดปราจีนบุรี	6	12
จังหวัดระยอง	10	20
จังหวัดตราด	10	20
จังหวัดจันทบุรี	10	20
จังหวัดชลบุรี	8	16
จังหวัดฉะเชิงเทรา	6	12
รวม	50	100

จากตารางที่ 7 พบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย กล่าวคือ เป็นเพศหญิงร้อยละ 56 และ เพศชายร้อยละ 44 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 18 และ 19 ปี (ร้อยละ 30) อายุ 20 ปี (ร้อยละ 12) อายุ 21 (ร้อยละ 10) อายุ 23 ปี (ร้อยละ 8) อายุ 22 ปี (ร้อยละ 6) และ อายุ 25 ปี (ร้อยละ 4) ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างมีประสบการณ์ในตำแหน่งผู้นำกลุ่มโดยส่วนใหญ่เป็นเวลา 1 ปี (ร้อยละ 56) 2 ปี (ร้อยละ 32) และ 3 ปี (ร้อยละ 12) ตามลำดับ

กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่กลุ่มกลุ่มตัวอย่างดำเนินการ ส่วนใหญ่เป็นการอนุรักษ์ป่าชายเลน (ร้อยละ 60) อนุรักษ์ทะเลและชายฝั่ง (ร้อยละ 20) อนุรักษ์ป่าบก (ร้อยละ 12) และอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง (ร้อยละ 8) ตามลำดับ

สถานที่ปฏิบัติงานของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ที่จังหวัดระยอง (ร้อยละ 20) ตราด (ร้อยละ 20) จันทบุรี (ร้อยละ 20) ชลบุรี (ร้อยละ 16) ปราจีนบุรี (ร้อยละ 12) และฉะเชิงเทรา (ร้อยละ 12)

1.2. ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในประเด็นที่แสดงถึงความต้องการเรียนรู้และการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองของกลุ่มตัวอย่างดังได้ผลโดยมีรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
1. การมีทักษะการสื่อสาร	4.22	0.61	มาก
2. การตั้งใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน	4.42	0.67	มาก
3. การแสดงความสนใจในตัวสมาชิก	4.15	0.83	มาก
4. การเอาใจใส่และเข้าใจมุมมองความคิดของผู้อื่น	4.07	0.91	มาก
5. การมีทักษะการฟัง	4.02	0.65	มาก
6. การทำงานเป็นทีม	4.47	0.67	มาก
7. การเคารพให้เกียรติสมาชิกและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเสมอภาค	4.25	0.74	มาก
8. การยอมรับนับถือในความสามารถ การยกย่องชมเชย	4.20	0.68	มาก
9. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	4.50	0.67	มากที่สุด
10. การวางเป้าหมายการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ	4.50	0.67	มากที่สุด
11. การมีความมุ่งมั่นและมีวินัยในการทำงาน	4.07	0.91	มาก
12. การมีทัศนคติและการมองโลกในแง่ดี	4.30	0.68	มาก
13. การมีความกระตือรือร้นในการทำงาน	4.27	0.66	มาก
รวม	4.26	0.61	มาก

จากตารางที่ 8 พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.26$) ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องการเรียนรู้และพัฒนามากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยสูงเรียงตามลำดับคือ การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น ($\bar{X} = 4.50$) การวางเป้าหมายการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.50$)

ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างต้องการจะเรียนรู้และพัฒนามาก โดยมีค่าเฉลี่ยสูงเรียงตามลำดับ คือการทำงานเป็นทีม ($\bar{X}=4.47$) การจูงใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน ($\bar{X}=4.42$) การมีทัศนคติ และการมองโลกในแง่ดี ($\bar{X}=4.30$) การมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ($\bar{X}=4.27$) การเคารพให้เกียรติสมาชิกและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเสมอภาค ($\bar{X}=4.25$) การมีทักษะการสื่อสาร ($\bar{X}=4.22$) การยอมรับนับถือในความสามารถ การยกย่องชมเชย ($\bar{X}=4.20$) การแสดงความสนใจในตัวสมาชิก ($\bar{X}=4.15$) การเอาใจใส่และเข้าใจมุมมองความคิดของผู้อื่น ($\bar{X}=4.07$) การมีความมุ่งมั่นและมีวินัยในการทำงาน ($\bar{X}=4.07$) และการมีทักษะการฟัง ($\bar{X}=4.02$) ตามลำดับ

1.3. ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในประเด็นที่แสดงถึงความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับประเภทของสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ และนำข้อมูลที่ได้รับมาวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความต้องการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่าง ดังได้ผลโดยมีรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของกลุ่มตัวอย่าง

สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ	$\bar{X}$	S.D	ความหมาย
1.ป่าไม้			
1.1ป่าไม้ (ป่าบก)	1.72	1.34	น้อย
1.2. ป่าชายเลน	3.70	1.70	มาก
1.3. น้ำ	1.82	1.13	น้อย
1.4. ดิน	1.46	0.78	น้อยที่สุด
1.5. อากาศ	1.54	0.76	น้อย
1.6. สัตว์ป่า	1.52	0.70	น้อย
17. แร่ธาตุและพลังงาน	1.34	0.65	น้อยที่สุด
1.8. สิ่งแวดล้อมชายฝั่ง	2.60	1.57	ปานกลาง

จากตารางที่ 9 พบว่าหัวข้อเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องการเรียนรู้ โดยมีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากระดับต้องการในการเรียนรู้มากไปถึงต้องการในการเรียนรู้ที่น้อยที่สุด คือ ป่าชายเลน ($\bar{X}=3.70$) สิ่งแวดล้อมชายฝั่ง ($\bar{X}=2.60$) น้ำ ($\bar{X}=1.82$) ป่าไม้ ($\bar{X}=1.72$) อากาศ ($\bar{X}=1.54$) สัตว์ป่า ($\bar{X}=1.52$) ดิน ($\bar{X}=1.46$) และแร่ธาตุและพลังงาน ($\bar{X}=1.34$) ตามลำดับ

1.4. ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามในประเด็นที่แสดงถึงความต้องการและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ จำนวนวันที่ใช้ในการจัดกิจกรรม เดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหา โดยได้รับข้อมูลตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 ความต้องการและความสนใจในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประเด็น	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต้องการเข้าร่วมโปรแกรม	50	100
ไม่ต้องการเข้าร่วมโปรแกรม	0	0
รวม	50	100

จากตารางที่ 10 พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความต้องการเข้าร่วมโปรแกรม (ร้อยละ 100) โดยกลุ่มตัวอย่างให้เหตุผลที่ต้องการเข้าร่วมโปรแกรม เนื่องจากต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ดีที่ลูกน้องรัก สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่ม ทำงานอย่างเป็นระบบ เนื้อหาที่จะใช้สอนมีความน่าสนใจ น่าจะนำไปใช้พัฒนาตนเองได้ ต้องการทราบวิธีจัดการกับความวิตกกังวล การตำหนิผู้อื่นที่ไม่ทำให้ผู้นั้นโกรธ และการวางเป้าหมายในการทำงาน ทำให้รู้จักเพื่อนต่างกลุ่มเพิ่มมากขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มระหว่างกันได้ จะนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดให้ลูกน้องทราบ เพื่อนำความรู้และทักษะที่ได้รับจากการเข้าร่วมโปรแกรมไปใช้แก้ปัญหาส่วนตัวและส่วนรวมได้ เพื่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง

ตารางที่ 11 ประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำของกลุ่มตัวอย่าง

ประเด็น	จำนวน(คน)	ร้อยละ
เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ	10	20
ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำ	40	80
รวม	50	100

จากตารางที่ 11 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำมาก่อน (ร้อยละ 80) และมีผู้เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำมาแล้ว (ร้อยละ 20)

ตารางที่ 12 จำนวนวันที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม

จำนวนวัน	จำนวน(คน)	ร้อยละ
3 วัน	10	20
4 วัน	32	64
5 วัน	8	16
รวม	50	100

จากตารางที่ 12 พบว่าผู้ที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เห็นว่าจำนวนวันที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม ควรเป็น 4 วัน (ร้อยละ64) 3 วัน (ร้อยละ20) และ 5 วัน (ร้อยละ16) ตามลำดับ เหตุผลที่ควรจัดกิจกรรมเป็นเวลา 4 วัน เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เหมาะสม ไม่มากและไม่น้อยเกินไป เป็นระยะเวลาที่น่าจะได้รับความรู้และประสบการณ์ครบถ้วน มีเวลาพอเพียงในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกันอย่างเต็มที่ เป็นระยะเวลาที่สามารถฝึกปฏิบัติได้ และเป็นระยะเวลาที่จะได้ทำความรู้จักเพื่อนจากต่างกลุ่มได้พอเพียง

ตารางที่ 13 เดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม

เดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีนาคม	13	26
เมษายน	5	10
พฤษภาคม	7	14
ตุลาคม	25	50
รวม	50	100

จากตารางที่ 13 พบว่าผู้ที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เห็นว่าเดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมควรเป็นเดือนตุลาคม (ร้อยละ50) มีนาคม (ร้อยละ26) พฤษภาคม(ร้อยละ14) และเมษายน (ร้อยละ10) ตามลำดับ

เหตุผลที่ควรจัดกิจกรรมในเดือนตุลาคม เนื่องจากเดือนตุลาคมเป็นช่วงเวลาปิดภาคเรียน มีเวลาและสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรม มีเวลาเพียงพอไม่ต้องรีบกลับไปเรียนหรือเบียดบังเวลาเรียน เป็นช่วงเวลาที่สามารถใช้เวลาอบรมได้เหมาะสม เป็นช่วงเวลาที่อากาศไม่ร้อนมากเหมือนเดือนอื่นๆ ถ้าปรับจัดได้ภายในปีนี้ก็จะสามารถนำความรู้ไปใช้ได้เร็วขึ้น และเป็นช่วงเวลาที่ไม่มีวันหยุดยาวเหมือนช่วงปิดภาคเรียนฤดูร้อน

ตารางที่ 14 กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหา

กิจกรรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์	11	22
การระดมสมอง	5	10
การเล่นบทบาทสมมติ	6	12
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง	4	8
การฝึกปฏิบัติจริง	10	20
การสาธิต	5	10
การฟังบรรยาย	4	8
การทำกรณีศึกษา	5	10
รวม	50	100

จากตารางที่ 14 พบว่าผู้ที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมเห็นว่ากิจกรรมที่ควรใช้ในการเสริมสร้างความเข้าใจเนื้อหาควรเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ (ร้อยละ 22) การฝึกปฏิบัติจริง (ร้อยละ 20) การเล่นบทบาทสมมติ (ร้อยละ 12) การระดมสมอง (ร้อยละ 10) การสาธิต (ร้อยละ 10) การทำกรณีศึกษา (ร้อยละ 10) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (ร้อยละ 8) และการฟังบรรยาย (ร้อยละ 8)

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีรายละเอียดที่สามารถศึกษาได้ดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ผู้เรียน

เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี เป็นผู้ที่มีตำแหน่งเป็นประธานและรองประธานกลุ่มไม่น้อยกว่า 1 ปี

3. ผู้สอน

ผู้สอนมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวทางการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี
- 2) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านป้าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) เป็นผู้ที่มีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 4) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. เนื้อหาสาระ

ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ

1. ป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1.ความหมายและความสำคัญของป้าชายเลน 2.พืชและสัตว์ในป้าชายเลน 3.สาเหตุของการลดลงของป้าชายเลน 4.วิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลน
2. แนวทางการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ประกอบด้วย 1.การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2.การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3.การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4.การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5.การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6.การเป็นผู้ฟังที่ดี 7.การทำงานเป็นทีม 8.การเคารพในตัวผู้อื่น 9.การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10.การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11.การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12.การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13.การใช้ชีวิตที่สมดุล 14.การมองโลกในแง่ดี 15.การจัดการกับความวิตกกังวล 16.การสร้างความกระตือรือร้น

5. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984)

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์เชิงรูปธรรม

ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมเป็นกลุ่มย่อย 3-5 กลุ่ม โดยเลือกประธานและ

เลขานุการของกลุ่ม ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่จะนำเข้าสู่ประเด็นการถ่ายทอดประสบการณ์ โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การทำงานศิลปะ เมื่อผู้เรียนทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ผู้สอนสรุปแนวคิดของกิจกรรมนั้น แล้วตั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาผู้นำในตนเองและป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ให้แต่ละกลุ่มส่งอาสาสมัครออกมาเล่าประสบการณ์ที่เคย

พบ เคยปฏิบัติ เคยประสบปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา และความรู้เกี่ยวกับเรื่องป้าชายเลนและการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป้าชายเลนของตน

ขั้นที่ 2 การสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน

เมื่ออาสาสมัครของทุกกลุ่มเล่าประสบการณ์ ความรู้ของตนครบทุกกลุ่มแล้ว ผู้สอนให้ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายในประเด็นเดียวกับที่อาสาสมัครได้เล่าประสบการณ์ในขั้นที่ 1 เพื่อทำการอภิปราย หาข้อสรุปของประเด็นนั้นๆ ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน เมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายครบทุกกลุ่มแล้วในหัวข้อป้าชายเลนและการอนุรักษ์วิถีชีวิตการด้านป้าชายเลนเป็นผู้ให้แนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ และเกร็ดความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์กับผู้เรียน นอกจากนั้นในหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเองผู้สอนเป็นผู้ให้ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำในตนเองแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 3 สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม

เมื่อวิทยากรบรรยายให้แนวคิดในด้านการพัฒนาผู้นำในตนเองและป้าชายเลนและการอนุรักษ์แล้ว ผู้สอนกำหนดประเด็นการอภิปรายให้กับผู้เรียน โดยเป็นประเด็นเดิมจากการอภิปรายกลุ่มในระยะที่ 2 ให้กลุ่มผู้เรียนกลุ่มเดิมนำผลการอภิปรายในระยะที่ 2 กลับไปทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการบรรยายของวิทยากร วิเคราะห์ สังเคราะห์ออกมาเป็นความรู้ใหม่ กระบวนการแก้ปัญหาใหม่ หรือวิธีการปฏิบัติใหม่ เมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 ชั้นปฏิบัติ

เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายที่เป็นความรู้ใหม่ที่ตนและกลุ่มสร้างขึ้นร่วมกันแล้ว ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่นำมาใช้เพื่อทดลองปฏิบัติ ในเนื้อหาของป้าชายเลนผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มช่วยกันระดมสมองเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป้าชายเลนในชุมชนของตน และในด้านแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา การแสดงบทบาทสมมุติ มีการฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล

6. ระยะเวลา

การจัดโปรแกรมใช้เวลาทั้งสิ้น 200 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

- 1) การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ เป็นลักษณะการเข้าค่ายพักแรม เป็นเวลา 32 ชั่วโมง 30 นาที
- 2) การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 156 ชั่วโมง
- 3) การนำเสนอผลการฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ นำเสนอผลของโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนและการประเมินผลโปรแกรมเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมไปทดลองใช้ เป็นเวลา 11 ชั่วโมง 30 นาที

7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

- 1) แหล่งความรู้มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านเนื้อหาของป่าชายเลนและวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผู้นำในตนเอง
- 2) สื่อการเรียนรู้ ได้แก่ สื่อบุคคล คือวิทยากร เอกสารประกอบการสอน ป้ายโปสเตอร์ วัสดุทัศน ที่สัมพันธ์กับเนื้อหา แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือป่าชายเลน เป็นต้น

8. สภาพแวดล้อม

- 1) สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหวและการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแสดงละครการเล่น เกมต่างๆ
- 2) เป็นที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเท มีความเงียบสงบ ไม่รบกวนสมาธิในการทำกิจกรรม
- 5) บรรยากาศมีความเป็นกันเอง ผ่อนคลาย ระยะเวลาในการทำกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม
- 6) โต๊ะ เก้าอี้สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก
- 7) มีอุปกรณ์การทำกิจกรรม เช่น สื่อโสตทัศน กระจดาษ ดินสอ บอร์ดแสดงผลงาน Flipchart
- 8) มีที่พักค้างแรมเนื่องจากต้องมีกิจกรรมช่วงกลางคืน

9. การประเมินผลการเรียนรู้

9.1. การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ ได้แก่

- 1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

- 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้
  - 2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

9.2. การประเมินผลหลังการเรียนรู้ ได้แก่

- 1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้
  - 2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่พัฒนาขึ้นในตอนต้นที่ 2 ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง ผลจากการศึกษาในตอนต้นที่ 3 สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 15 ข้อมูลแสดงภูมิหลังของผู้เรียน

ข้อมูลแสดงภูมิหลัง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	4	20
หญิง	16	80
รวม	20	100
2. อายุ		
18 ปี	10	50
19 ปี	9	45
20 ปี	1	5
รวม	20	100
3. ตำแหน่ง		
ประธานกลุ่ม	18	90
รองประธานกลุ่ม	2	10
รวม	20	100
4. ประสบการณ์ในตำแหน่ง		
1 ปี	5	25
2 ปี	15	75
รวม	20	100
5. ประเภทของกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการ		
อนุรักษ์ป่าบก	-	-
อนุรักษ์ป่าชายเลน	20	100
อนุรักษ์ทะเลและชายฝั่ง	-	-
อนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง	-	-
อื่นๆ		
รวม	20	100

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ข้อมูลแสดงภูมิหลัง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6. สถานที่ปฏิบัติงาน		
จังหวัดปราจีนบุรี	-	-
จังหวัดระยอง	7	35
จังหวัดตราด	4	20
จังหวัดจันทบุรี	6	20
จังหวัดชลบุรี	3	15
จังหวัดฉะเชิงเทรา	-	-
รวม	20	100

จากตารางที่ 15 พบว่าผู้เรียนเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย กล่าวคือ เป็นเพศหญิงร้อยละ 80 และ เพศชายร้อยละ 20 ตามลำดับ

ผู้เรียนส่วนใหญ่มีอายุ 18 ปี (ร้อยละ 50) 19 ปี (ร้อยละ 45) และอายุ 20 ปี (ร้อยละ 5) ตามลำดับ

ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นประธานกลุ่ม (ร้อยละ 90) เป็นรองประธานกลุ่ม (ร้อยละ 10)

ผู้เรียนมีประสบการณ์ในตำแหน่งในการบริหารกลุ่มโดยส่วนใหญ่เป็นเวลา 2 ปี (ร้อยละ 75) และ 1 ปี (ร้อยละ 25)

กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนดำเนินการ เป็นการอนุรักษ์ป่าชายเลน (ร้อยละ 100)

สถานที่ปฏิบัติงานของผู้เรียน ส่วนใหญ่อยู่ที่จังหวัดระยอง(ร้อยละ 35) จันทบุรี (ร้อยละ 30) ตราด (ร้อยละ 20) และ ชลบุรี (ร้อยละ 15)

3.2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 16 การเปรียบเทียบความแตกต่างของลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

เงื่อนไข	คะแนน	ร้อยละ	t-test	p-value
ก่อนการทดลอง	837	83.7	11.35	.00*
หลังการทดลอง	856	85.6		

*P<0.05

จากตารางที่ 16 พบว่ากลุ่มทดลองมีลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการทดลองมีลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3.3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 17 การเปรียบเทียบความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

เงื่อนไข	$\bar{X}$	S.D.	t-test	p-value
ก่อนการทดลอง	70.75	.44	4.66	.00*
หลังการทดลอง	73.55	.51		

*P<0.05

จากตารางที่ 17 พบว่ากลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3.3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 18 การเปรียบเทียบความแตกต่างทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

เงื่อนไข	$\bar{X}$	S.D.	t-test	p-value
ก่อนการทดลอง	110.95	8.40	7.49	.00*
หลังการทดลอง	118.55	3.88		

*P<0.05

จากตารางที่ 18 พบว่ากลุ่มทดลองมีทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

3. 4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจากการประเมินพฤติกรรมโดยกลุ่มทดลอง ที่ปรึกษา กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผู้วิจัย

ตารางที่19 การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

เงื่อนไข	คะแนน	ร้อยละ	t-test	p-value
ก่อนการทดลอง	1913	82.4	7.49	.00*
หลังการทดลอง	2010	90.5		

*P<0.05

จากตารางที่ 19 พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมก่อนการทดลองและหลังการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นผู้วิจัยสรุปรายละเอียดผลของการประเมินการพัฒนากภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลอง 3 ด้านจากแบบวัดลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบประเมินทัศนคติและแบบสังเกตพฤติกรรม คือ 1 ด้านลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม 2 ด้านทัศนคติที่สอดคล้องกับ

ผู้นำแบบมีส่วนร่วม และ 3 ด้านพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ตามตารางต่อไป

1) ผลการประเมินการพัฒนาลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 20 คะแนนลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

	จำนวนคำถาม (ข้อ)	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
		คะแนนรวม (คะแนน)	ร้อยละ	คะแนนรวม (คะแนน)	ร้อยละ
กลุ่มทดลอง 20 คน	50	837	83.7	913	91.3

จากตารางที่ 20 พบว่าหลังจากที่กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว มีลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

ตารางที่ 21 รายละเอียดของลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะ	ประเด็น	N	คะแนน	ร้อยละ
1. การรู้จัก ความเป็น ผู้นำใน ตนเอง	1. ท่านทราบถึงจุดเด่นและจุดด้อยในตัวของ ท่าน	20	20	100
	2. ท่านปรับปรุงจุดด้อยและพัฒนาจุดเด่นในตัว ของท่านให้เป็นผู้ที่นำที่ดี	20	20	100
รวม		40	40	100
2. การ สื่อสารอย่าง มี ประสิทธิภาพ	3. ท่านแสดงความคิดเห็นและรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่นด้วย	20	19	95
	4. ท่านให้โอกาสสมาชิกเข้ามาพูดคุย ปรึกษา ชี้แนะท่าน	20	19	95
	5. ท่านพูดคุยกับสมาชิกอย่างเป็นกันเอง	20	20	100
รวม		60	58	96.7

ตารางที่ 21 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	N	คะแนน	ร้อยละ
3. การจูงใจ อย่างมี ประสิทธิภาพ	6. ท่านส่งเสริมให้สมาชิกมีการพัฒนาตนเอง	20	14	70
	7. ท่านไว้วางใจในสมาชิกปฏิบัติงานเต็มตาม ศักยภาพ	20	18	90
	8. ท่านให้กำลังใจสมาชิกในการปฏิบัติงานไม่ว่า จะประสบความสำเร็จหรือพบความล้มเหลว	20	17	85
	รวม	60	49	81.7
4. การให้ ความสนใจ ต่อผู้อื่น	9. ท่านให้ความสนใจแก่สมาชิกและสอบถามถึง ความเป็นอยู่ของสมาชิก	20	18	90
	10. ท่านรู้จักสมาชิกทุกคนเป็นอย่างดี	20	17	85
	11. เมื่อท่านสนใจใคร ท่านแสดงออกอย่างเป็น มิตรให้เขารับรู้ว่าคุณสนใจเขา	20	17	85
	รวม	60	52	86.7
5. เอาใจเขา มาใส่ใจเรา	12. ท่านสนใจและใส่ใจในความรู้สึกของสมาชิก	20	17	85
	13. ท่านคิดถึงความรู้สึกและความต้องการของ ผู้อื่น	20	16	80
	รวม	40	33	82.5
6. การเป็น ผู้ฟังที่ดี	14. ท่านตั้งใจฟังเมื่อสมาชิกเสนอความคิดเห็น	20	18	90
	15. ท่านให้การสนับสนุนสมาชิกในการแสดง ความคิดเห็นอย่างเต็มที่	20	19	95
	16. ท่านไม่สรุปความเห็นก่อนที่สมาชิกจะพูด จบ	20	19	95
	17. เมื่อท่านมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับสมาชิก ท่านรอที่จะแสดงความคิดเห็นดังกล่าวออกมาเมื่อ สมาชิกพูดจบแล้ว	20	18	90
	รวม	80	74	92.5

ตารางที่ 21 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	N	คะแนน	ร้อยละ
7. การทำงานเป็นทีม	18. สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกับท่าน	20	20	100
	19. ท่านปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกันกับท่าน	20	20	100
	20. ท่านตระหนักถึงความสามารถของสมาชิกแต่ละคน แล้วนำศักยภาพของบุคคลนั้นมาใช้ให้ถูกกับลักษณะของงาน	20	18	90
	21. ท่านลงไปคลุกคลีกับสมาชิกในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน	20	20	100
	22. ท่านเป็นที่ปรึกษา ผู้แนะนำ แก่สมาชิก	20	18	90
	รวม	100	96	96
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	23. ท่านปรับตัวให้เข้ากับคนทุกระดับ	20	18	90
	24. ท่านให้เกียรติ เคารพความคิด ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีของผู้อื่นที่แตกต่างจากท่าน	20	20	100
	รวม	40	38	95
9. การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล	25. ท่านยอมรับในคุณค่าความสามารถของสมาชิก	20	18	90
	26. ท่านแสดงความชื่นชมหรือให้รางวัล เมื่อสมาชิกทำงานดี	20	18	90
	27. ท่านกล่าวขอบคุณสมาชิกในสิ่งที่สมาชิกได้กระทำ	20	19	95
	รวม	60	55	91.7
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	28. ท่านแก้ไขปัญหาร่วมกับสมาชิกเมื่อเกิดความผิดพลาด	20	20	100
	29. ท่านไม่ตอกย้ำความผิดพลาดของสมาชิก	20	19	95
	30. ท่านรับผิดชอบและรับชอบร่วมกับสมาชิก	20	20	100
	31. ท่านรับฟังเหตุผลของผู้อื่น	20	19	95
	32. ท่านคิดว่าความผิดพลาดหรือปัญหา เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้	20	20	100
	รวม	100	98	98

ตารางที่ 21 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	N	คะแนน	ร้อยละ
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	33. ท่านกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงาน	20	20	100
	34. ท่านกำหนดระยะเวลาในการไปถึงจุดหมาย	20	19	95
	35. ท่านสร้างกำลังใจให้กับตัวเองและสมาชิกในการไปถึงจุดหมายที่ตั้งไว้	20	18	90
	รวม	60	57	95
12. การสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย	36. ถ้าท่านล้มเหลวในจุดมุ่งหมายหนึ่ง ท่านจะพยายามต่อไปอีกจนกว่าจะถึงจุดหมายที่ตั้งไว้	20	20	100
	37. ท่านไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมาย	20	17	85
	38. ท่านไม่ยอมให้มีสิ่งใดมาบั่นทอนกำลังใจของท่าน	20	16	80
	รวม	60	53	88.3
13. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์	39. ท่านนำเวลาว่างส่วนใหญ่ที่มีไปใช้ในการพักผ่อน	20	20	100
	40. ท่านมีกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินต่อจิตใจและเสริมสร้างสุขภาพ	20	16	80
	41. ท่านจัดสรรเวลาการพักผ่อนและการทำงานที่สมดุลกัน	20	20	100
	รวม	60	56	93.3
14. การมองโลกในแง่ดี	42. ท่านมีความมั่นใจในตนเอง	20	16	80
	43. ท่านมีอารมณ์ขัน	20	18	90
	44. ท่านมีความสุขในชีวิตและการทำงาน	20	18	90
	45. ท่านเชื่อว่าคนทุกคนมีความดีและมีความสามารถ	20	18	90
	รวม	80	70	87.5

ตารางที่ 21 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	N	คะแนน	ร้อยละ
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	46. เมื่อเกิดปัญหาท่านสามารถแก้ไขปัญหาได้	20	19	95
47. ท่านไม่แสดงออกถึงความกังวลให้สมาชิกเห็น		20	18	90
	48.ท่านมีวิธีจัดการกับความวิตกกังวล	20	19	95
	รวม	60	56	93.3
16. การสร้างกระตือรือร้น	49. ท่านเป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการทำงาน	20	17	85
	50. ท่านนำความกระตือรือร้นไปสู่การกระทำเพื่อให้เกิดความสำเร็จ	20	17	85
	รวม	40	34	85
	รวมทั้งหมด	1,000	856	85.6

จากตารางที่ 21 พบว่ากลุ่มทดลองมีลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้ รู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง (ร้อยละ100) การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น(ร้อยละ98) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ96.6) การทำงานเป็นทีม(ร้อยละ96)การเคารพในตัวผู้อื่น(ร้อยละ 95) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน(ร้อยละ 95) การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ (ร้อยละ 93.3) การจัดการกับความวิตกกังวล (ร้อยละ 93.3) การเป็นผู้ฟังที่ดี (ร้อยละ92.5) การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล (ร้อยละ96.7) การมีความมุ่งมั่นและการมีวินัย (ร้อยละ88.3) การมองโลกในแง่ดี (ร้อยละ 87.5) การให้ความสนใจต่อผู้อื่น(ร้อยละ 86.7) การมีความกระตือรือร้น (ร้อยละ85) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (ร้อยละ 82.5) และการจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ 81.7)

2) ผลการประเมินทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 22 ทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. การรู้จัก ความเป็น ผู้นำใน ตนเอง	1. คุณเห็นด้วยว่า “การรู้จักข้อดีข้อด้อยในฐานะ ความเป็นผู้นำของคุณจะช่วยให้คุณทราบวิธี พัฒนาตนเองให้เป็นผู้เป็นที่ดีต่อไปได้”	4.95	.22	มากที่สุด
	2. คุณเห็นด้วยว่า “ทุกคนมีความเป็นผู้นำอยู่ใน ตนเอง” ดังนั้นทุกคนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ ผู้นำได้เช่นกัน	4.95	.22	มากที่สุด
รวม		4.95	.22	มากที่สุด
2. การ สื่อสารอย่าง มี ประสิทธิภาพ	3. คุณเห็นด้วยว่า “การเข้าไปพูดคุยรับฟังความ คิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสมาชิกเป็นสิ่งที่ผู้นำ พึงควรกระทำ”	4.75	.44	มากที่สุด
	4. คุณเห็นด้วยว่า “เมื่อคุณพูดคุยและรับฟัง สมาชิก ก็มีแนวโน้มว่าพวกเขาก็จะพูดคุยและรับ ฟังความคิดเห็นของคุณมากขึ้นด้วยเช่นกัน”	4.55	.51	มากที่สุด
รวม		4.65	.40	มากที่สุด
3. การตั้งใจ อย่างมี ประสิทธิภาพ	5. คุณเห็นด้วยว่า “การที่ผู้นำไม่เข้าไปครอบงำ ความสามารถ การให้อิสระแก่สมาชิกในการ ปฏิบัติงานตามความสามารถ” เป็นวิธีสามารถ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิกได้	4.50	.51	มากที่สุด
	6. คุณเห็นด้วยว่า “การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติงาน” เป็นการสร้าง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิกได้	4.65	.48	มากที่สุด
รวม		4.57	.40	มากที่สุด

ตารางที่ 22 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
	7. คุณเห็นด้วยว่า “การแสดงความสนใจต่อสมาชิกและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา” นั้นเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงานของผู้นำ	4.60	.50	มากที่สุด
	8. คุณเห็นด้วยว่า “เมื่อเราสนใจใคร เราควรแสดงออกให้เขารับรู้ที่เราสนใจเขา โดยการสังเกตสิ่งเล็กๆ น้อยๆ พูดคุยอย่างเป็นมิตร การแสดงความสนใจสามารถสื่อได้ว่าเขามีความสำคัญอย่างมากสำหรับคุณและคุณสนใจเขา”	4.60	.50	มากที่สุด
	รวม	4.60	.50	มากที่สุด
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	9. คุณเห็นด้วยว่า “การพูดคุย ซักถามสมาชิกถึงความต้องการ ปัญหาและอุปสรรค ความรู้สึกเกี่ยวกับการทำงาน” จะทำให้ผู้นำรู้ถึงมุมมองความคิดของสมาชิกได้	4.45	.51	มาก
	10. คุณเห็นด้วยว่า “การเอาใจเขามาใส่ใจเราจะทำให้คุณเริ่มคิดบนพื้นฐานเดียวกับพวกเขา ดังนั้นจงอย่าคิดถึงแต่ตัวเอง แต่คิดถึงความต้องการของทุกๆ คน”	4.45	.51	มาก
	รวม	4.45	.51	มาก
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	11. คุณเห็นด้วยว่า “การฟังที่ดีนั้นคุณจะต้องสนับสนุน ให้กำลังใจในการแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกแม้ว่าความคิดของพวกเขาอาจไม่ตรงกับคุณ”	4.65	.48	มากที่สุด

ตารางที่ 22 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
	12. คุณเห็นด้วยว่า “การฟังเป็นการแสดงความนับถือให้เกียรติผู้อื่น แสดงให้เห็นว่าคุณเห็นพวกเขาเป็นบุคคลสำคัญ สิ่งที่ทำและเชื่อของพวกเขาเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับคุณเสมอ”	4.70	.47	มากที่สุด
	รวม	4.67	.40	มากที่สุด
7. การทำงานเป็นทีม	13. คุณเห็นด้วยว่า “การทำงานเป็นทีมที่ฉันผู้นำจะต้องให้สมาชิกทุกคนร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการทำกิจกรรม ร่วมแก้ปัญหา กับสมาชิกและแสดงความเชื่อมั่นต่อสมาชิก”	4.80	.41	มากที่สุด
	14. คุณเห็นด้วยว่าการทำงานเป็นทีมต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในกลุ่ม ถ้าทีมไม่ชนะ ทุกคนก็ไม่ชนะเช่นกัน	4.85	.36	มากที่สุด
	รวม	4.82	.24	มากที่สุด
8. การเคารพในผู้อื่น	15. คุณเห็นด้วยว่าการเคารพผู้อื่นคือ “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเฉกเช่นที่คุณต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อคุณ” ดังนั้นจึงไม่ควรวางตัวเป็นผู้ที่เหนือกว่าหรือออกคำสั่งหรือใช้ความเกรี้ยวกราดต่อผู้อื่น	4.50	.51	มากที่สุด
	16. คุณเห็นด้วยว่า “การทำงานร่วมกับผู้อื่น คุณจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคน ไม่ว่าพวกเขาจะมีภูมิหลังหรือวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไร”	4.50	.51	มากที่สุด
	รวม	4.50	.51	มากที่สุด
9. การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล	17. คุณเห็นด้วยว่า “การที่คุณส่งเสริมให้สมาชิกมีความเคารพตนเอง รับฟังความคิดเห็นสมาชิก ให้ความสนใจในคำพูดและการกระทำของสมาชิก การแสดงความขอบคุณหรือชื่นชมสมาชิกก็ถือว่า คุณให้รางวัลแก่สมาชิกแล้ว”	4.45	.51	มาก

ตารางที่ 22 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
	18. คุณเห็นด้วยว่า “การแสดงการชื่นชมต่อหน้า ผู้คนจำนวนมากเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการชมเชย เป็นการส่วนตัว”	4.40	.50	มาก
	รวม	4.43	.30	มาก
10. การ รับมือกับ ความ ผิดพลาด	19. คุณเห็นด้วยว่า “การมีจิตใจที่พร้อมจะยอมรับ ความผิดพลาดนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้เพื่อ ปรับเปลี่ยนความตึงเครียดของสถานการณ์”	4.50	.51	มากที่สุด
และการ วิจารณ์ผู้อื่น	20. คุณเห็นด้วยว่า “ความผิดพลาดเป็นสิ่งปกติ” คุณจึงควรทบทวนอย่างรอบคอบก่อนที่จะวิจารณ์ หรือตำหนิใครโดยไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัวและพร้อม เสนอทางแก้ไขให้กับสมาชิก	4.45	.51	มาก
	รวม	4.47	.47	มาก
11. การ กำหนด เป้าหมายที่ ชัดเจน	21. คุณเห็นด้วยว่าเป้าหมายคือ “ความฝันที่มี กำหนดระยะเวลาที่แน่นอน” ดังนั้นคุณจึงควร กำหนดเป้าหมายให้อยู่บนหลักแห่งความจริง มี ความชัดเจนและสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้	4.60	.50	มากที่สุด
	22. คุณเห็นด้วยว่า “หากปราศจากเป้าหมายใน ชีวิตอย่างชัดเจน ย่อมจะทำให้ชีวิตเกิดการ เบี่ยงเบนออกไปอย่างไร้จุดหมาย ไม่สามารถ ควบคุมชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง” ดังนั้นการ กำหนดเป้าหมายทำให้เรามุ่งหน้าไปอย่างมีทิศทาง	4.60	.50	มากที่สุด
	รวม	4.60	.50	มากที่สุด
12. การสร้าง ความมุ่งมั่น และมีวินัย	23. คุณเห็นด้วยว่า “การทำงานใดๆ หากมีความ มุ่งมั่น อดทน พยายาม จะทำให้ประสบ ความสำเร็จมากกว่าการมีความฉลาดแต่ไม่อดทน พยายาม”	4.70	.47	มากที่สุด

ตารางที่ 22 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
	24. คุณเห็นด้วยว่า “ความมุ่งมั่นแน่วแน่ คือสิ่งที่แยกผู้ประสบความสำเร็จออกจากบรรดาผู้ไม่ประสบความสำเร็จทั้งหลาย”	4.70	.47	มากที่สุด
	รวม	4.70	.47	มากที่สุด
13. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์	25. คุณเห็นด้วยว่า “การดูแลร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ ช่วยให้ร่างกายเกิดความสมดุลย์และมีความสุข”	4.55	.51	มากที่สุด
	26. คุณเห็นด้วยว่าการให้เวลากับการพักผ่อนและการทำงานที่สมดุลย์กัน เป็นสิ่งที่เหมาะสมและจำเป็นอย่างยิ่ง	5.00	.00	มากที่สุด
	รวม	4.77	.25	มากที่สุด
14. การมองโลกในแง่ดี	27. คุณเห็นด้วยว่า “หากคุณคิดว่าคุณมีความสุข คุณก็จะมีความสุขหรือคิดว่าคุณประสบความสำเร็จ คุณก็จะประสบความสำเร็จ “พลังความคิดในด้านดีจะส่งผลที่ดีต่อคุณได้”	4.50	.51	มากที่สุด
	28. คุณเห็นด้วยว่า “การมองโลกในแง่ดีไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความสำเร็จแล้ว ยังทำให้มีคนอยากคบกับคุณเพราะทุกๆ คนต้องการจะอยู่ใกล้กับผู้ที่มองโลกในแง่ดีและมีความสุข”	4.55	.51	มากที่สุด
	รวม	4.47	.34	มาก
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	29. คุณเห็นด้วยว่า “เราไม่ควรคิดถึงความผิดพลาดในอดีตและคิดถึงสิ่งที่ยังเกิดขึ้นในอนาคต เพราะจะทำให้เกิดความวิตกกังวล แต่เราควรคิดถึงสิ่งที่ต้องทำให้ดีที่สุดในปัจจุบันเท่านั้น”	4.50	.51	มากที่สุด
	30. คุณเห็นด้วยว่า “เมื่อคุณเรียนรู้ความจริงและยอมรับกับปัญหาได้เร็วเท่าไรนั้น จะทำให้คุณเกิดความสุขและประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้นเท่านั้น”	4.40	.59	มาก
	รวม	4.45	.39	มาก

ตารางที่ 22 (ต่อ)

คุณลักษณะ	ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
16. การสร้าง ความ กระตือรือร้น	31. คุณเห็นด้วยว่า “ความกระตือรือร้นในการ ทำงานจะสามารถถ่ายทอดไปยังคนรอบๆข้างคุณ ได้ และความกระตือรือร้นสามารถสร้างให้เกิดขึ้น ได้กับทุกคน”	4.90	.30	มากที่สุด
	32. คุณเห็นด้วยว่าเมื่อคุณมีเป้าหมายที่ชัดเจน และมีความอยากจะทำในงานนั้นแล้ว ความ กระตือรือร้นก็จะตามมาเช่นกัน	4.65	.48	มากที่สุด
รวม		4.77	.34	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม		4.80	.48	มากที่สุด

จากตารางที่ 22 พบว่ากลุ่มทดลองมีทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$) กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากที่สุดจำนวน 11 ด้าน โดยเรียงลำดับทัศนคติที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดไปจนถึงน้อยสุดดังต่อไปนี้ รู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง ($\bar{X} = 4.95$) การทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 4.82$) การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ ($\bar{X} = 4.77$) การมีความกระตือรือร้น ($\bar{X} = 4.77$) การมีความมุ่งมั่นและการมีวินัย ($\bar{X} = 4.70$) การเป็นผู้ฟังที่ดี ($\bar{X} = 4.67$) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.65$) การให้ความสนใจต่อผู้อื่น ($\bar{X} = 4.60$) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน ($\bar{X} = 4.60$) การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{X} = 4.57$) และการเคารพในตัวผู้อื่น ($\bar{X} = 4.50$) ตามลำดับ

กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในระดับมากที่สุด จำนวนทั้งสิ้น 5 ด้าน โดยเรียงลำดับทัศนคติที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดไปจนถึงน้อยสุดดังต่อไปนี้ การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น ($\bar{X} = 4.47$) การมองโลกในแง่ดี ($\bar{X} = 4.47$) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ($\bar{X} = 4.45$) การจัดการกับความวิตกกังวล ($\bar{X} = 4.45$) และ การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล ($\bar{X} = 4.43$) ตามลำดับ

3) ผลการประเมินพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 23 คะแนนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

	จำนวนคำถาม (ข้อ)	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
		คะแนนรวม (คะแนน)	ร้อยละ	คะแนนรวม (คะแนน)	ร้อยละ
กลุ่มทดลอง 20 คน	50	831	83.1	922	92.2
ที่ปรึกษากลุ่ม (20 คน)	50	831	83.1	895	89.5
ผู้วิจัย (3คน)	16	251	78	283	89
รวม	116	1,913	82.4	2,010	90.5

จากตารางที่ 23 พบว่าหลังจากที่กลุ่มทดลองเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแล้ว มีคะแนนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสูงขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมโปรแกรม

3.1) ผลการประเมินพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองจากการประเมินตนเองของกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 24 รายละเอียดของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการประเมินตนเองของกลุ่มทดลอง

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
1. การรู้จัก ความเป็น ผู้นำใน ตนเอง	1. บอกข้อดีและข้อเสียของตนเองในฐานะผู้นำ 2.พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ดี	20 20	18 19	90 95
	รวม	40	37	92.5

ตารางที่ 24 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	3. รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสมาชิก	20	19	85
	4. สมาชิกสามารถเข้ามาพูดคุยปรึกษาชี้แนะได้	20	20	100
	5. เข้าไปพูดคุยและรับฟังกับสมาชิก	20	20	100
รวม		60	59	98.3
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	6. ไม่ครอบงำความคิดและความสามารถของสมาชิก	20	18	90
	7. ให้กำลังใจสมาชิกในการปฏิบัติงานถึงแม้ว่าสมาชิกจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว	20	18	90
	8. ให้อิสระในการทำงานแก่สมาชิกตามความสามารถ	20	19	85
	9. พัฒนาศักยภาพของสมาชิก	20	17	85
	10. ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน และปฏิบัติงาน	20	18	90
รวม		100	90	90
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	11. ยิ้มและทักทายสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ	20	20	100
	12. จดจำรายละเอียดของสมาชิกทุกคนได้ เช่น วันเกิด สิ่งที่ชอบหรือครอบครัวได้	20	19	85
	13. แสดงออกว่าสนใจความรู้สึกหรือสนใจคำพูดของสมาชิกได้	20	17	85
	14. ใช้น้ำเสียงที่น่าฟังเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณตั้งใจที่ได้พูดกับเขา	20	17	85
รวม		80	73	91.2

ตารางที่ 24 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
5. การเอาใจ เขามาใส่ใจ เรา	15. พุดคุย ชักถามสมาชิกถึงความ ต้องการ ปัญหา อุปสรรค ความรู้สึก เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน	20	18	90
	16. เอาใจใส่ความรู้สึก ความคิด ความ ต้องการก่อนจะพูดหรือกระทำ	20	18	90
รวม		40	36	90
6. การเป็น ผู้ฟังที่ดี	17. ไม่ด่วนสรุปความคิดในขณะที่ สมาชิกยังพูดไม่จบ	20	19	95
	18. ไม่พูดสอดแทรกหรือขัดจังหวะการ พูดของสมาชิก	20	17	85
	19. สนับสนุนสมาชิกและให้กำลังใจใน การแสดงความคิดเห็น	20	19	95
	20. ตั้งคำถามจากการฟัง	20	19	95
	21. สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ผ่อนคลาย เวลาพุดคุย	20	20	100
รวม		100	94	94
7. การ ทำงานเป็น ทีม	22. ให้สมาชิกทุกคนร่วมกำหนด เป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการทำกิจกรรม	20	20	100
	23. แก้ไขปัญหา ร่วมกับสมาชิกเมื่อเกิด ความผิดพลาด	20	20	100
	24. มอบหมายให้อำนาจในการ ตัดสินใจดำเนินการแก่สมาชิก	20	19	95
	25. มอบหมายงานที่เหมาะสมกับ ความสามารถหรือความสนใจของ สมาชิก	20	18	90
	รวม		80	77

ตารางที่ 24 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
8. การเคารพ ในตัวผู้อื่น	26. แสดงพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำให้สมาชิกรู้สึกดีต่อตนเอง	20	17	85
	27. ปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน อย่างเป็นปัจเจกบุคคล	20	20	100
รวม		40	37	92.5
9. การ ยอมรับ ยก ย่องและการ ให้รางวัล	28. แสดงการยอมรับความสามารถของ สมาชิก เช่น กล่าวคำชื่นชม ยินดี ให้ รางวัล ถึงแม้ว่าจะเป็นความสำเร็จใน เรื่องเล็กๆ น้อยๆ	20	18	90
	29. กล่าวคำขอบคุณในสิ่งดีๆ ที่สมาชิก กระทำ	20	18	90
รวม		40	36	90
10. การ รับมือกับ ความ ผิดพลาดและ การวิจารณ์ ผู้อื่น	30. ไม่ตอกย้ำความผิดพลาดของ สมาชิก	20	19	95
	31. สร้างบรรยากาศที่จะทำให้สมาชิก ได้เปิดกว้าง พร้อมรับคำแนะนำ คำติ ในเชิงสร้างสรรค์	20	17	85
	32. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง ได้	20	17	85
	33. วิพากษ์วิจารณ์สมาชิกด้วยน้ำเสียง คำพูดที่นุ่มนวล ไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัว	20	17	85
	34. สนับสนุน ให้กำลังใจและเสนอ วิธีแก้ไขความผิดพลาดแก่สมาชิกได้	20	17	85
รวม		100	87	87
11. การ กำหนด เป้าหมายที่ ชัดเจน	35. ตั้งเป้าหมายในการทำงานอยู่เสมอ	20	19	95
	36. วางเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะ ยาวก่อนการทำงาน	20	19	95
	37. สามารถปฏิบัติได้ตรงตาม เป้าหมายที่ตั้งไว้	20	17	85
รวม		60	55	91.7

ตารางที่ 24 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
12. การสร้าง ความมุ่งมั่น และมีวินัย	38. ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นและ ตั้งใจ	20	20	100
	39. ตรงต่อเวลา	20	18	90
	40. มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน	20	20	100
	41. มีความอดทนต่ออุปสรรคและบาก บันให้ถึงเป้าหมาย	20	17	85
	รวม	80	75	93.7
13. การใช้ ชีวิตที่ สมดุลย์	42. มีกิจกรรมยามว่าง	20	20	100
	43. สามารถแบ่งเวลาในการทำงานและ การพักผ่อนได้อย่างเหมาะสม	20	20	100
	รวม	40	40	100
14. การมอง โลกในแง่ดี	44. มีอารมณ์ขันและมั่นใจในตัวเอง	20	18	90
	45. สร้างความมั่นใจให้กับสมาชิก	20	19	95
	รวม	40	37	92.5
15. การ จัดการกับ ความวิตก กังวล	46. สามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่าง มั่นคงและมีสติ	20	18	90
	47. แก้ปัญหาเป็นระบบ	20	18	90
	48. ไม่เคร่งเครียดและรู้จักวิธีผ่อนคลาย อารมณ์	20	19	95
	รวม	60	55	91.7
16. การสร้าง ความ กระตือรือร้น	49. มีความอยากทำและมั่นใจในการทำ กิจกรรมนั้นๆ	20	17	85
	50. มีความกระตือรือร้นที่จะร่วม กิจกรรม	20	17	85
	รวม	40	34	85
รวมทั้งหมด		1,000	922	92.2

จากตารางที่ 24 พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยเรียงลำดับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่มีคะแนนมากไปหาน้อย ดังต่อไปนี้ การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ (ร้อยละ100) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ98.3) การ

ทำงานเป็นทีม (ร้อยละ96.2) การเป็นผู้ฟังที่ดี (ร้อยละ94) การมีความมุ่งมั่นและการมีวินัย (ร้อยละ 93.7) รู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง (ร้อยละ92.5) การเคารพในตัวผู้อื่น (ร้อยละ 92.5) การมองโลกในแง่ดี (ร้อยละ92.5) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (ร้อยละ 91.7) การจัดการกับความวิตกกังวล (ร้อยละ 91.7) การให้ความสนใจต่อผู้อื่น (ร้อยละ 91.2) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (ร้อยละ 90) การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล (ร้อยละ90) การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ(ร้อยละ 90) การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น (ร้อยละ87) และการมีความกระตือรือร้น (ร้อยละ 85)

3.2) ผลการประเมินพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม จากการประเมินโดยที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 25 รายละเอียดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตามความคิดเห็นของที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
1. การรู้จัก ความเป็น ผู้นำใน ตนเอง	1. บอกข้อดีและข้อเสียของตนเองใน ฐานะผู้นำ	20	20	100
	2. พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นผู้เป็นที่ ดี	20	18	90
รวม		40	38	95
2, การ สื่อสารอย่าง มี ประสิทธิภาพ	3. รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากสมาชิก	20	16	80
	4. สมาชิกสามารถเข้ามาพูดคุย ปรึกษา ชี้แนะได้	20	17	85
	5. เข้าไปพูดคุยและรับฟังกับสมาชิก	20	20	100
รวม		60	53	88.3
3. การจูงใจ อย่างมี ประสิทธิภาพ	6. ไม่ครอบงำความคิดและ ความสามารถของสมาชิก	20	17	85
	7. ให้กำลังใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าสมาชิกจะประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลว	20	17	85

ตารางที่ 25 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
	8. ให้อิสระในการทำงานแก่สมาชิกตาม ความสามารถ	20	20	100
	9. พัฒนาศักยภาพของสมาชิก	20	15	75
	10. ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติงาน	20	20	100
	รวม	100	89	89
4. การให้ ความสนใจ ต่อผู้อื่น	11. ยิ้มและทักทายสมาชิกอย่าง สม่ำเสมอ	20	16	80
	12. จัดจํารายละเอียดของสมาชิกทุกคน ได้ เช่น วันเกิด สิ่งที่ชอบหรือครอบครัว ได้	20	18	90
	13. แสดงออกว่าสนใจความรู้สึกหรือ สนใจคำพูดของสมาชิกได้	20	17	85
	14. ใช้น้ำเสียงที่น่าฟังเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกว่า คุณดีใจที่ได้พูดกับเขา	20	18	90
	รวม	80	69	86.2
5. การเอาใจ เขามาใส่ใจ เรา	15. พุดคุย ชักถามสมาชิกถึงความ ต้องการ ปัญหา อุปสรรค ความรู้สึก เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน	20	18	90
	16. เอาใจใส่ความรู้สึก ความคิด ความ ต้องการก่อนจะพูดหรือกระทำ	20	16	80
	รวม	40	34	85
6. การเป็น ผู้ฟังที่ดี	17. ไม่ด่วนสรุปความคิดในขณะที่ สมาชิกยังพูดไม่จบ	20	18	90
	18. ไม่พูดสอดแทรกหรือขัดจังหวะการ พูดของสมาชิก	20	18	90
	19. สนับสนุนสมาชิกและให้กำลังใจใน การแสดงความคิดเห็น	20	19	95
	20. ตั้งคำถามจากการฟัง	20	18	90

ตารางที่ 25 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
	21. สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ผ่อนคลายเวลาพูดคุย	20	20	100
	รวม	100	93	93
7. การทำงานเป็นทีม	22. ให้สมาชิกทุกคนร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการทำกิจกรรม	20	20	100
	23. แก้ไขปัญหา ร่วมกับสมาชิกเมื่อเกิดความผิดพลาด	20	19	95
	24. มอบหมายให้อำนาจในการตัดสินใจดำเนินการแก่สมาชิก	20	18	90
	25. มอบหมายงานที่เหมาะสมกับความสามารถหรือความสนใจของสมาชิก	20	18	90
	รวม	80	75	93.7
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	26. แสดงพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำให้สมาชิกรู้สึกดีต่อตนเอง	20	18	90
	27. ปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน อย่างเป็นปัจเจกบุคคล	20	20	100
	รวม	40	38	95
9. การยอมรับ ยกย่องและทำให้รางวัล	28. แสดงการยอมรับความสามารถของสมาชิก เช่น กล่าวคำชื่นชม ยินดี ให้รางวัล ถึงแม้ว่าจะเป็นความสำเร็จในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ	20	18	90
	29. กล่าวคำขอบคุณในสิ่งดีๆ ที่สมาชิกกระทำ	20	18	90
	รวม	40	36	90
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	30. ไม่ตอกย้ำความผิดพลาดของสมาชิก	20	18	90
	31. สร้างบรรยากาศที่จะทำให้สมาชิกได้เปิดกว้าง พร้อมรับคำแนะนำ คำติในเชิงสร้างสรรค์	20	17	85

ตารางที่ 25 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
	32. ยอมรับความผิดพลาดของตนเอง ได้	20	18	90
	33. วิพากษ์วิจารณ์สมาชิกด้วยน้ำเสียง คำพูดที่นุ่มนวล ไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัว	20	17	85
	34. สนับสนุน ให้กำลังใจและเสนอ วิธีแก้ไขความผิดพลาดแก่สมาชิกได้	20	16	80
	รวม	100	84	84
11. การ กำหนด เป้าหมายที่ ชัดเจน	35. ตั้งเป้าหมายในการทำงานอยู่เสมอ	20	18	90
	36. วางเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะ ยาวก่อนการทำงาน	20	18	90
	37. สามารถปฏิบัติได้ตรงตาม เป้าหมายที่ตั้งไว้	20	17	85
	รวม	60	53	88.3
12. การสร้าง ความมุ่งมั่น และมีวินัย	38. ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นและ ตั้งใจ	20	20	100
	39. ตรงต่อเวลา	20	18	90
	40. มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน	20	20	100
	41. มีความอดทนต่ออุปสรรคและบาก บันให้ถึงเป้าหมาย	20	16	80
	รวม	80	74	92.5
13. การใช้ ชีวิตที่สมดุลย์	42. มีกิจกรรมยามว่าง	20	20	100
	43. สามารถแบ่งเวลาในการทำงานและ การพักผ่อนได้อย่างเหมาะสม	20	19	95
	รวม	40	39	97.5
14. การมอง โลกในแง่ดี	44. มีอารมณ์ขันและมั่นใจในตัวเอง	20	17	85
	45. สร้างความมั่นใจให้กับสมาชิก	20	18	90
	รวม	40	35	87.5

ตารางที่ 25 (ต่อ)

คุณลักษณะ	พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
15. การจัดการกับ	46. สามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมั่นคงและมีสติ	20	17	85
ความวิตกกังวล	47. แก้ปัญหาเป็นระบบ	20	16	80
	48. ไม่เคร่งเครียดและรู้จักวิธีผ่อนคลายอารมณ์	20	18	90
	รวม	60	51	85
16. การสร้าง	49. มีความอยากทำและมั่นใจในการทำกิจกรรมนั้นๆ	20	17	85
ความกระตือรือร้น	50. มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรม	20	17	85
	รวม	40	34	85
	รวมทั้งหมด	1,000	895	89.5

จากตารางที่ 25 พบว่าที่ปรึกษาของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความเห็นว่าการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมและฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยใช้แนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีแล้ว กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยเรียงลำดับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่มีคะแนนมากไปถึ้น้อยดังต่อไปนี้ การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ (ร้อยละ 97.5) รู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง (ร้อยละ 95) การเคารพในตัวผู้อื่น (ร้อยละ 95) การทำงานเป็นทีม (ร้อยละ 93.7) การเป็นผู้ฟังที่ดี (ร้อยละ 93) การมีความมุ่งมั่นและการมีวินัย (ร้อยละ 92.5) การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล (ร้อยละ 90) การสนใจอย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ 89) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ 88.3) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (ร้อยละ 88.3) การมองโลกในแง่ดี (ร้อยละ 87.5) การให้ความสนใจต่อผู้อื่น (ร้อยละ 86.2) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (ร้อยละ 85) การจัดการกับความวิตกกังวล (ร้อยละ 85) การมีความกระตือรือร้น (ร้อยละ 85) และการรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น (ร้อยละ 84)

3.3) ผลการประเมินพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองจากการประเมินโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 26 รายละเอียดของพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการประเมินโดยผู้วิจัย

พฤติกรรมที่แสดงออก	N	คะแนน	ร้อยละ
1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	20	19	95
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	20	18	90
3. การตั้งใจอย่างมีประสิทธิภาพ	20	16	80
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	20	18	90
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	20	17	85
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	20	18	90
7. การทำงานเป็นทีม	20	20	100
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	20	18	90
9. การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล	20	18	90
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	20	17	85
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	20	17	85
12. การสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย	20	19	95
13. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์	20	19	95
14. การมองโลกในแง่ดี	20	18	90
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	20	16	80
16. การสร้างความกระตือรือร้น	20	17	85
รวมทั้งหมด	320	284	89

จากตารางที่ 26 พบว่าจากการสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองโดยผู้วิจัยนั้น ผู้วิจัยสังเกตว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยเรียงลำดับพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่มีคะแนนมากไปหาน้อยได้ดังนี้ การทำงานเป็นทีม (ร้อยละ100) การสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย(ร้อยละ95) การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ (ร้อยละ95) การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง (ร้อยละ95) การสื่อสารอย่างมี

ประสิทธิภาพ (ร้อยละ90) การให้ความสนใจต่อผู้อื่น(ร้อยละ90) การเป็นผู้ฟังที่ดี (ร้อยละ90) การเคารพในตัวผู้อื่น (ร้อยละ 90) การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล (ร้อยละ90) การมองโลกในแง่ดี (ร้อยละ90) . การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (ร้อยละ85) การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น (ร้อยละ85) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน (ร้อยละ85) การสร้างความกระตือรือร้น (ร้อยละ 85) การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ (ร้อยละ80) การจัดการกับความวิตกกังวล (ร้อยละ80)

ผลการฝึกปฏิบัติทักษะด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยมอบหมายให้ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองฝึกปฏิบัติทักษะด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยการฝึกทักษะทั้ง 16 ประการตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของเดล คาร์เนกี จำนวน 52 วัน วันละ 3 ชั่วโมง ตามสถานการณ์ของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ละคน จากการฝึกด้วยตนเองเป็นเวลา 52 วัน พบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีการฝึกทักษะและมีความพึงพอใจในการฝึกทักษะด้วยตนเอง ตามตารางสรุปต่อไปนี้

ตารางที่ 27 ผลการประเมินตนเองในการฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ทักษะที่ฝึก	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	3.99	.22	บ่อย
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	4.31	.21	บ่อย
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	3.97	.22	บ่อย
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	3.99	.21	บ่อย
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	3.98	.22	บ่อย
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	4.02	.22	บ่อย
7. การทำงานเป็นทีม	4.11	.14	บ่อย
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	4.09	.14	บ่อย
9. การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล	4.13	.13	บ่อย
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	4.15	.14	บ่อย
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	4.31	.20	บ่อย
12. การสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย	4.00	.20	บ่อย
13. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์	4.94	.12	ทุกครั้ง

ตารางที่ 27 (ต่อ)

ทักษะที่ฝึก	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
14. การมองโลกในแง่ดี	4.18	.11	บ่อย
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	3.00	.18	บางครั้ง
16. การสร้างความกระตือรือร้น	3.50	.20	บ่อย
รวม	4.04	.22	บ่อย

จากตารางที่ 27 พบว่าผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเองบ่อยครั้ง ($\bar{X} = 4.04$) และผู้เรียนทุกคนฝึกครบ 16 ทักษะในเวลาที่กำหนดให้

ทักษะที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัติทุกครั้งมีจำนวน 1 ทักษะ คือการใช้ชีวิตที่สมดุลย์ ($\bar{X} = 4.94$)

ทักษะที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัติบ่อยครั้ง มีจำนวน 14 ทักษะ โดยมีคะแนนเฉลี่ยสูงตามลำดับคือ การสื่อสาร ($\bar{X} = 4.31$) การกำหนดเป้าหมาย ($\bar{X} = 4.31$) การมองโลกในแง่ดี ($\bar{X} = 4.18$) การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น ($\bar{X} = 4.15$) การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล ($\bar{X} = 4.13$) การทำงานเป็นทีม ($\bar{X} = 4.11$) การเคารพในตัวผู้อื่น ($\bar{X} = 4.09$) การฟัง ($\bar{X} = 4.02$) การมุ่งมั่นและมีวินัย ($\bar{X} = 4.00$) การทำตัวเป็นผู้นำที่ดี ($\bar{X} = 3.99$) การให้ความสนใจผู้อื่น ($\bar{X} = 3.99$) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ($\bar{X} = 3.98$) การจูงใจ ($\bar{X} = 3.97$) และการสร้างความกระตือรือร้น ($\bar{X} = 3.50$)

ทักษะที่ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเป็นบางครั้ง คือ การจัดการกับความวิตกกังวล ($\bar{X} = 3.00$)

ผลการประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และได้ผลการประเมินโปรแกรมดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 28 ผลการประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประเด็น	N	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโปรแกรม	20	4.5	.51	มากที่สุด

ตารางที่ 28 (ต่อ)

ประเด็น	N	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
2. ความเหมาะสมของคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม	20	4.35	.48	มาก
3. ความพร้อมในการสอนของวิทยากร	20	4.65	.48	มากที่สุด
4. ความสามารถของวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้	20	4.55	.51	มากที่สุด
5. การอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้	20	4.65	.48	มากที่สุด
6. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	20	4.50	.51	มากที่สุด
7. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการเรียนรู้	20	4.40	.50	มาก
8. ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละเนื้อหา	20	4.30	.47	มาก
9. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม	20	4.35	.48	มาก
10. ความเหมาะสมของช่วงเดือนที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.85	.36	มากที่สุด
11. การนำเนื้อหาการอนุรักษ์ป่าชายเลนไปประยุกต์ใช้ได้จริง	20	4.35	.48	มาก
12. การนำเนื้อหาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีไปประยุกต์ใช้ได้จริง	20	4.60	.50	มากที่สุด
13. ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน	20	4.50	.51	มากที่สุด
14. ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี	20	4.75	.44	มากที่สุด
15. เนื้อหาสามารถพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมแก่ผู้เรียน	20	4.70	.47	มากที่สุด
16. ความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้กับเนื้อหา	20	4.75	.44	มากที่สุด
17. การได้รับประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.90	.30	มากที่สุด

ตารางที่ 28 (ต่อ)

ประเด็น	N	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
18. ความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.60	.50	มากที่สุด
19. ความหลากหลายของกิจกรรมการเรียนรู้	20	4.45	.51	มาก
20. บรรยากาศในการจัดกิจกรรม	20	4.65	.48	มากที่สุด
21. ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้	20	4.40	.50	มาก
22. ความเพียงพอของสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้	20	4.55	.51	มากที่สุด
23. ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม	20	4.45	.51	มาก
24. ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก	20	4.40	.50	มาก
25. ความเหมาะสมของวิธีการประเมินผลโปรแกรม	20	4.60	.50	มากที่สุด
รวม	20	4.84	.55	มากที่สุด

จากตารางที่ 28 พบว่าผู้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความเห็นต่อความเหมาะสมของการจัดโปรแกรมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.84$) โดยมีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมของโปรแกรมในระดับมากที่สุด เรียงตามลำดับคือ การได้รับประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.90$) ความเหมาะสมของช่วงเดือนที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.85$) ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และ ความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้กับเนื้อหา ($\bar{X} = 4.75$) เนื้อหาสามารถพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมแก่ผู้เรียน ($\bar{X} = 4.70$) ความพร้อมในการสอนของวิทยากร การอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากับบรรยากาศในการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.65$) การนำเนื้อหาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำในตนเองของเดล คาร์เนกีไปประยุกต์ใช้ได้จริงและความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากับความเหมาะสมของวิธีการประเมินผลโปรแกรม ($\bar{X} = 4.60$) ส่วนความสามารถของวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ ความเพียงพอของสื่อและอุปกรณ์การเรียนรู้ ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโปรแกรมและการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากับความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน ($\bar{X} = 4.50$) ตามลำดับ

ความเหมาะสมของโปรแกรมในระดับมากเรียงตามคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมตามลำดับได้ดังนี้ ความหลากหลายของกิจกรรมการเรียนรู้ มีคะแนนเฉลี่ยความเหมาะสมเท่ากับ ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม ($\bar{X} = 4.45$) ความเหมาะสมของระยะเวลาในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.40$) ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.40$) ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{X} = 4.40$) ความเหมาะสมของคุณสมบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X} = 4.35$) ความเหมาะสมของระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ($\bar{X} = 4.35$) การนำเสนอหากการอนุรักษ์ป่าชายเลนไปประยุกต์ใช้ได้จริง ($\bar{X} = 4.35$) และความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละเนื้อหา ($\bar{X} = 4.30$) ตามลำดับ

จากการอภิปรายกลุ่ม ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมและข้อควรปรับปรุงขององค์ประกอบของโปรแกรกดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าวัตถุประสงค์ของโปรแกรมมีความเหมาะสม เนื่องจากมีความชัดเจนและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ ดังจากการผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองต่อไปนี้

- “ผู้สอนอธิบายวัตถุประสงค์ของการจัดโปรแกรมก่อนที่จะเริ่มทำกิจกรรมได้ชัดเจนดี”
- “วัตถุประสงค์ของโปรแกรมสามารถตอบโจทย์ความต้องการและปัญหาของหนูได้อย่างดี”

2. ผู้เรียน

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าจำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสม ได้ทำกิจกรรมอย่างทั่วถึง การที่ผู้เรียนมาจากหลายๆ ที่ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน เกิดความรู้ใหม่ๆ ดังจากการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองต่อไปนี้

“ได้คุยกับเพื่อนๆ ตอนทำงานกลุ่มแล้ว ได้รับความรู้และประสบการณ์อีกมากกว่าเขาทำงานกันอย่างไร มีวิธีคิด วิธีทำที่แตกต่างจากการทำงานของเราอย่างไร ทั้งในด้านการบริหารกลุ่มและการทำงานด้านป่าชายเลน”

“ก็ดีค่ะ คนน้อยดี พวกหนูทุกคนเลยได้ทำกิจกรรมอย่างทั่วถึง แบบนี้แหละดีแล้ว ถ้าคนมากๆ ก็จะไม่มีโอกาสได้ทำอะไรเลย ต้องแย่งกัน”

“ได้เพื่อนหน้าตาใหม่ๆ มีมิตรภาพ คอยช่วยเหลือกัน ให้กำลังใจกัน”

“จำนวนผู้เรียนมี 20 คน คิดว่ามีความเหมาะสมดีแล้ว ไม่มาก ไม่น้อย ทำให้ได้รับการฝึกปฏิบัติอย่างเต็มที่ ทุกคนก็ได้รับการฝึกปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน มีความสามัคคีกันในกลุ่ม”

“การมีเพื่อนๆ พี่ๆ ที่มีอายุใกล้เคียงทำให้สามารถพูดคุยกันรู้เรื่อง มีความสนใจที่เหมือนกันทำให้เรียนและเล่นสนุกขึ้น”

3. ผู้สอน

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจ ให้กำลังใจผู้เข้าร่วมโปรแกรม ให้เกียรติต่อผู้เรียน เคารพความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียน ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมที่เป็นกันเอง ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองต่อไปนี้

“ผู้สอนมีวิธีการสอนที่ดี เข้าใจง่าย ไม่ดุ เป็นกันเอง”

“มีวิธีสอนที่สนุก ไม่เครียด ไม่ได้เป็นทฤษฎีแต่อย่างเดียว แต่บอกว่ามีวิธีการปฏิบัติได้จริงอย่างไร”

“วิทยากรมีหัวข้อต่างๆ ที่มาให้ความรู้ ทำให้เรามานั่งคิดว่าเรายังขาดตรงไหน แล้วจะนำมาเพิ่มเติมตรงสิ่งที่เราขาด ก็ดีครับ”

“วิทยากรมีตัวอย่างประกอบเยอะมาก ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย เพราะเป็นสิ่งที่เรามีอยู่ในตัวของเราเองอยู่แล้ว แต่เราไม่ได้นึกถึงมัน แล้วเราก็สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน

“ชอบตรงที่วิทยากรเน้นให้พวกเราทุกคนยอมรับฟังและให้เกียรติความคิดเห็นและประสบการณ์ของเรา ทำให้หนูรู้สึกว่าคุณๆ ความคิด ความรู้ ประสบการณ์ของพวกเรา มีความสำคัญ ไม่มีผิด”

“วิทยากรจะเน้นให้พวกเราใช้ความคิดและประสบการณ์ออกมาในการทำกิจกรรมให้มากที่สุด ทำให้พวกเรารู้ความคิดของคนอื่นด้วย”

“วิทยากรมีทั้งผู้เชี่ยวชาญและปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนที่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ทำให้เกิดความรู้และความเข้าใจได้มากขึ้น”

“วิทยากรสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร ให้กำลังใจ กระตุ้นให้พวกเรากล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิด ความรู้และประสบการณ์ของพวกเรา ให้พวกเราแสดงความคิดเห็น ความรู้ อย่างอิสระ และแสดงให้พวกเราเห็นว่าความคิดและประสบการณ์ของพวกเราเป็นสิ่งที่มีความค่า สามารถสร้างความรู้ใหม่ให้กับตัวเราเองได้”

4. เนื้อหา

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าเนื้อหามีประโยชน์ นำไปเสริมสิ่งที่ผู้เรียนยังขาดหรือต้องการได้เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาให้เป็นผู้บำนาญมีส่วนร่วมได้ ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองต่อไปนี้

“เป็นสิ่งที่เสริมประสบการณ์เดิมของเรา”

“เนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับผู้นำที่เน้นการมีส่วนร่วมและเน้นความสำคัญของจิตใจ ซึ่งตอนนี้เราก็ยังขาดคุณสมบัติอยู่ เราจะนำความรู้กลับไปฝึกปฏิบัติ”

“ทำให้เรารู้ว่าผู้นำที่ดีเป็นอย่างไร เราขาดคุณสมบัติข้อไหน จะได้นำไปปรับปรุงตัวเอง”

“เนื้อหาและกิจกรรมเหมาะสมกับคนทุกวัย ไม่ว่าจะแก่หรือเด็ก เรียนได้ทุกคน”

“ผมว่าหลังจากกลับจากค่ายนี้แล้วมันจะทำให้ผมเป็นผู้นำที่ดีขึ้น”

“เนื้อหาเข้าใจง่ายดี”

5. กิจกรรม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลาย ให้ทั้งหลักการและการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเล่นเกม การเล่นเกมบทบาทสมมติ การทำงานศิลปะ การทัศนศึกษาออกสถานที่ ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ และเข้าใจเนื้อหาได้ง่าย ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองต่อไปนี้

“ไม่เหมือนค่ายไหนๆ เพราะค่ายอื่นไม่ได้ให้หลักการ มีแต่เล่นเกมอย่างเดียว แต่ค่ายนี้มีทั้งเล่นและให้หลักการนำไปใช้ได้”

“เป็นกันเอง ไม่เหมือนการสอน แต่เป็นการคุยกัน นำสิ่งที่เราเคยเจอมานั่งคุยกัน”

“การทำกิจกรรมเดินป่าชายเลน ล่องเรือชมป่าชายเลนทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ดีมาก ทำให้เราเห็นสภาพป่าชายเลนที่แตกต่างไปจากป่าชายเลนที่บ้านของเรา เรายังได้รับแนวทงอนุรักษ์ป่าชายเลนไปใช้ที่บ้านของเราอีกด้วย”

“ชอบตรงที่เอาประสบการณ์ของเรามานั่งคุยกัน ทำให้เรารู้ว่าเพื่อนๆ มีวิธีคิด วิธีทำอย่างไรในหัวข้อต่างๆ แล้วได้รับประสบการณ์ใหม่จากวิทยากรที่จะนำมาเพิ่มเติมสิ่งที่เรามีในประสบการณ์เดิม เกิดเป็นความรู้ใหม่ ทำให้เรามีทางเลือกหลากหลายมากยิ่งขึ้น”

“ดีใจได้เข้าป่าตอนกลางคืน แม้ว่าฝนจะตก ทางจะลื่น แต่ก็ได้เห็นสัตว์และหิ่งห้อยใกล้ๆ สวยมาก”

“กิจกรรมเยอะมาก มีทั้งเล่นเกม แสดงละคร ทำงานศิลปะ เดินป่า นั่งเรือ ไม่เหมือนกับค่ายไหนๆ เลย ก็ดีนะคะ ทำให้หนูเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น”

“กิจกรรมมีความหลากหลาย เหมาะสมกับเนื้อหา เป็นสิ่งที่คอยเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาและการทดลองปฏิบัติได้มากขึ้น

“มีความรู้สึว่าการเล่นเกมของพวกเขา ถึงแม้ว่าจะแพ้ก็ไม่รู้สึกอะไร เพราะวิทยากรจะให้ทุกๆ กลุ่มชนะเหมือนกันหมด ดีค่ะ ไม่เหมือนกับค่ายอื่นๆ เวลาที่แพ้แล้วจะต้องออกมาเล่นอะไรที่

ทำให้หนูรู้สึกขายหน้า แต่การเล่นเกมในค่ายนี้ทำให้หนูได้เรียนรู้แนวคิดของเกมซึ่งสอดคล้องกับเนื้อหาที่วิทยากรสอนได้เข้าใจมากขึ้น”

“กิจกรรมที่เราต้องทำงานเป็นทีมอยู่ตลอดเวลา เราจึงมีโอกาสได้เป็นหัวหน้าทีมกันทุกคน และได้ฝึกการทำงานเป็นทีม ฝึกการรู้จักรับฟังและเคารพความคิดเห็นของลูกทีมทุกคน”

“กิจกรรมทำให้เรามีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีมทุกขั้นตอน”

“ทำให้เราฝึกการตัดสินใจ และวางแผนร่วมกันในการทำงานเป็นกลุ่ม”

6. ระยะเวลา

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าระยะเวลาในการเรียนรู้และปรับพฤติกรรมมีความเหมาะสมดี และช่วงเดือนที่จัดก็มีความเหมาะสมเนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนว่างจากการทำกิจกรรมของตน ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังนี้

“ค่ายนี้ดีนะ ให้เวลาพักผ่อนเพียงพอ แล้วก็ได้ลงไปพบคนในหมู่บ้าน สัมผัสกับธรรมชาติ เต็มๆ อากาศก็ดี ได้เห็นพระอาทิตย์ตกในปากอ่าวด้วย ไม่เหมือนกับค่ายอื่นๆ ที่เอาแต่อยู่ในห้อง ไม่ได้ออกไปเจอโลกภายนอกเลย มีแต่อัดความรู้ อัดกิจกรรม ไม่มีเวลาหายใจ หายคอกเลย ทำให้เครียดนะ แล้วก็น่าเบื่อ”

“เสียค่ายที่มีเวลาอยู่ด้วยกันน้อยไปหน่อย น่าจะจัดให้นานกว่านี้ กำลังสนุก ก็ต้องกลับแล้ว”

“ระยะเวลาในการเรียนในแต่ละหัวข้อมีความเหมาะสม ไม่บีบหรือเร่งจนเกินไป”

“ช่วงระยะเวลาและเดือนในการจัดกิจกรรม คือตุลาคม มีความเหมาะสมดีกว่าช่วงเวลาใดๆ เนื่องจากเป็นช่วงปิดเทอมสั้นๆ เป็นช่วงเวลาที่พวกเราไม่มีกิจกรรมอะไรทำมากนัก การเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงนี้ทำให้เราใช้เวลาว่างอย่างคุ้มค่า หากเป็นช่วงมีนาคม เมษายนและ พฤษภาคมก็เป็นช่วงปิดเทอมใหญ่ มีกิจกรรมให้ทำมากมาย และมีช่วงวันหยุดเทศกาลต่างๆ จึงคิดว่าไม่เหมาะสมถ้าจะจัดช่วงนั้น ถึงแม้ว่าเดือนตุลาคมยังมีฝนตก แต่เราก็ไม่คิดว่าจะเป็นอย่างอุปสรรคใดๆ ในการมาเข้าร่วมกิจกรรมนี้”

“ระยะเวลาในการปรับพฤติกรรมมีความเหมาะสมและเพียงพอทำให้สามารถปรับพฤติกรรมบางอย่างได้ แต่พฤติกรรมบางอย่างก็จำเป็นต้องใช้เวลานานกว่านี้เพราะเป็นนิสัยหรือความเคยชินที่ยังแก้ไขได้ยาก แต่ก็พยายามปรับและรู้สึกว่าเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น”

7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

7.1. แหล่งความรู้

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าแหล่งความรู้ช่วยเสริมเนื้อหาในโปรแกรมและได้รับ

ประสบการณ์ตรง ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังนี้

“เดินป่าชายเลน ล่องเรือชมป่าชายเลนสนุกมาก ได้เห็นสภาพป่าชายเลนที่แตกต่างไปจากป่าที่บ้านเรา”

“ได้ฟังพี่ๆ วิทยากรด้านป่าชายเลนจากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 และคุณลุงปราชญ์ชาวบ้านให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนก็รู้สึกดีใจและได้เกร็ดความรู้มากมายเกี่ยวกับป่าชายเลน

“วิทยากรเป็นแหล่งความรู้ของเรา เมื่อไหร่เราไม่เข้าใจในเนื้อหาบางอย่างก็สามารถไปถามได้ จะได้รับคำตอบและตัวอย่างที่ชัดเจนมากขึ้น”

7.2. สื่อการสอน

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าสื่อการสอนมีความเหมาะสม มีความหลากหลาย มีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าร่วมโปรแกรม เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังนี้

“เป็นสื่อการสอนที่ไม่ซับซ้อน ทำง่ายๆ แต่ก็สามารถสื่อถึงเนื้อหาได้เป็นอย่างดีและเข้าใจเหมาะสมกับสภาพของสถานที่จัดกิจกรรม สามารถเคลื่อนย้ายไปยังที่ต่างๆ ได้สะดวก”

“อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมเดี่ยวมีจำนวนเพียงพอกับจำนวนผู้เรียนและมีความหลากหลาย”

“เอกสารการศึกษาด้วยตัวเองมีเนื้อหาที่ทำให้เราเข้าใจมากขึ้นเพราะมีตัวอย่างของประสบการณ์ของหลายๆ คนที่ประสบความสำเร็จแล้วมาถ่ายทอดให้เห็นว่าเขาเคยเจอปัญหาอย่างไร และมีวิธีการแก้ปัญหาหรือมีพฤติกรรมที่ดีที่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้กับพวกเราได้”

“มีทั้งของจริงตามธรรมชาติ”

8. สภาพแวดล้อม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าสภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมเนื่องจากมีอากาศที่บริสุทธิ์ มีความสงบเงียบ ใกล้ชิดกับธรรมชาติ เป็นสถานที่ที่ผู้เรียนจะผ่อนคลายจิตใจได้ ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังนี้

“อาหารอร่อยมาก บรรยากาศดี อยากเข้าค่ายที่นี่อีกนานๆ”

“ที่นี่อากาศสดชื่น เย็นสบาย ไม่มีมลพิษเหมือนระยอง ที่นี่ก็แปลกดี แตกต่างจากที่ที่เรา

“ลูกทุ่งดี ลูกทุ่งกว่าที่บ้าน”

“ที่พักดี มีหลายแบบให้เลือก คือจะนอนที่โรงเรียนหรือที่บ้านพักที่เรียกว่า Home Stay ในป่าชายเลน ซึ่งก็มีสภาพที่ดี สะดวก การนอนที่บ้านพักทำให้เราได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ถึงเราจะทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน แต่เราไม่เคยได้มีประสบการณ์ในการนอนในป่าชายเลนอย่างนี้มาก่อน”

“ถึงแม้ว่าโรงเรียนจะอยู่กลางทุ่ง ไกลจากถนนใหญ่มาก แต่ก็มีร้านขายของในหมู่บ้านเปิดขาย ทำให้เราสามารถซื้อของที่เรากำลังต้องการหรือยังขาดได้”

“ถึงพวกเราจะเดินทางมาเอง แต่การเดินทางไปมาก็สะดวก มีรถรับส่งถึงที่”

“โรงเรียนมีพื้นที่ให้พวกเราได้ทำกิจกรรมได้หลายๆ รูปแบบ มีทั้งห้องโถงที่เป็นที่นั่งเรียน กินข้าว เล่นเกม เล่นละครได้ เวลาที่ฝนตกก็ขึ้นไปเรียนบนห้องเรียนได้ ไม่เกิดความลำบากอะไรมาก สะดวกดี”

9. การประเมินผล

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าการประเมินผลมีความเหมาะสม แบบทดสอบมีความเหมาะสม ทั้งความยากง่าย ทำให้ผู้เรียนรู้จักตัวเองมากขึ้น สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น และมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมมากขึ้นหรือไม่ ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังนี้

“เนื้อหาในแบบทดสอบเข้าใจง่าย จำนวนข้อคำถามคิดว่าเหมาะสมแล้ว การวัดพฤติกรรมและลักษณะผู้นำทำให้เรารู้ตัวว่าเรายังขาดหรือมีคุณสมบัติของผู้นำข้อใดบ้าง”

“การประเมินพฤติกรรมโดยอาจารย์ที่ปรึกษามีความเหมาะสม ทำให้เรารู้ว่าความจริงแล้วเรามีพฤติกรรมอย่างไร แล้วเวลาหมดช่วงฝึกทักษะแล้ว เรามีพฤติกรรมที่ดีขึ้นหรือไม่ การประเมินอย่างนี้ดีเพราะบางครั้งเราจะเข้าใจตัวเองมากเกินไป เราจะต้องคิดถึงด้วยว่าคนอื่นเขามองเราอย่างไร”

ภาพรวมของโปรแกรม

กลุ่มทดลองมีความเห็นว่าการประเมินมีความเหมาะสม มีความชัดเจน สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ดี เป็นโปรแกรมที่เหมาะสมกับทุกๆ คน มีเนื้อหาและกิจกรรมที่เหมาะสม ดังจากผลการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มทดลองดังนี้

“ไม่ได้เป็นอย่างที่คาดคิดมาก่อน ตอนแรกคิดว่าจะเป็นเรื่องที่เคร่งเครียดเหมือนหลักสูตรผู้ใหญ่ แต่พอมาเจอแล้วก็เป็นเรื่องที่เด็กอย่างเราก็สามารถเรียนได้”

“ภูมิใจที่ได้มาเรียน ได้ประสบการณ์หลายๆ อย่าง”

“มีเนื้อหาที่นำไปเสริมในสิ่งที่เราขาด”

“ได้ประสบการณ์ พัฒนาตัวเอง ปรับปรุงตัวเองเป็นผู้นำที่ดีขึ้น”

“การออกค่ายแต่ละค่ายจะแตกต่างกัน ให้ความรู้หลายๆ อย่างที่แตกต่างกัน ส่วนมากค่ายที่เคยเข้าไปก็จะเล่นเยอะกว่าการให้สาระ ส่วนมากรู้สึกได้ว่าไร้สาระ มีสันตนาการมากกว่าให้ความรู้ แต่ค่ายนี้แปลกดี มีทั้งให้สาระ ความรู้และการเล่น เทาๆ กันไป”

“เราไม่จำเป็นต้องเอาไปใช้กับการทำงานของกลุ่มอย่างเดียว แต่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันก็ได้”

“ไม่ผิดหวังที่มา”

“ค่ายนี้เกินความคาดหมายไปมาก”

ผลจากการอภิปรายกลุ่มในเรื่องความเหมาะสมขององค์ประกอบของโปรแกรม ผู้วิจัยวิเคราะห์และสรุปออกมาในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 29 สรุปความคิดเห็นของกลุ่มทดลองเกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบของโปรแกรม

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	1. มีความชัดเจน 2. สามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้	
2. ผู้เรียน	1. จำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสมทำให้มีโอกาสในการฝึกปฏิบัติอย่างทั่วถึงทุกคน 2. ผู้เรียนมีประสบการณ์ สามารถนำความรู้และประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนระหว่างกัน 3. มีมิตรภาพ ให้กำลังใจและคอยช่วยเหลือในการเรียนรู้และทำกิจกรรม 4. ผู้เข้าร่วมโปรแกรมมีอายุ มีความสนใจใกล้เคียงกัน สามารถสื่อสารกันได้ดี มีความสนใจที่เหมือนๆ กันทำให้เรียนและเล่นได้ดี	

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
4. ผู้สอน	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความรู้ในเนื้อหาสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ได้อย่างชัดเจน 2. มีวิธีการสอนที่สนุกและมีตัวอย่างประกอบมากมาย 3. ให้เกียรติและเคารพความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมโปรแกรมและแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นและความรู้และประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมโปรแกรมแต่ละคนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ 4. กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด 5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกียรติและเคารพความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้เรียนด้วยกัน 6. สร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรในการทำกิจกรรมและการเรียนรู้ 7. มีความรู้ในเนื้อหา สามารถถ่ายทอดเนื้อหาและประสบการณ์ได้ชัดเจน 	
5. เนื้อหา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เนื้อหามีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งด้านส่วนตัวและการทำงานกับผู้อื่น 2. นำมาเสริมในสิ่งที่ผู้เรียนยังขาดหรือต้องการได้ 3. เหมาะสมกับทุกคน 4. สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้ 5. เนื้อหาเข้าใจง่าย 6. เนื้อหามีประโยชน์ต่อผู้เรียนทั้งด้านส่วนตัวและการทำงานกับผู้อื่น 	

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
6. กิจกรรม	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความหลากหลาย 2. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมอย่างมีส่วนร่วม 3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกคนเกิดภาวะการเป็นผู้นำทีมที่เคารพความคิดเห็นและการตัดสินใจของสมาชิก 4. ได้รับประสบการณ์ใหม่มาเพิ่มเติมในสิ่งที่มืออยู่เกิดเป็นความรู้ใหม่และมีตัวเลือกในการปฏิบัติที่หลากหลายมากขึ้น 	
7. แหล่งความรู้และ สื่อการสอน		
7.1 แหล่งความรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความหลากหลาย สื่อบุคคล สื่อสิ่งพิมพ์ ของจริงตามธรรมชาติ 2. ช่วยเสริมเนื้อหาและทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง 	
7.2 สื่อการสอน	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความหลากหลาย 2. มีจำนวนที่เพียงพอต่อผู้เรียน 3. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น 4. ประกอบด้วยสื่อบุคคล ของจริงตามธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ 5. เหมาะสมกับสภาพของสถานที่เรียนสามารถปรับและเคลื่อนย้ายได้สะดวก 	

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
8. ระยะเวลา	1. ช่วงเดือนที่จัดมีความเหมาะสมเพราะเป็นช่วงที่ว่างจากการทำกิจกรรมและเป็นช่วงปิดภาคเรียน 2. จำนวนวันที่จัดค่ายและระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติมีความพอเพียง 3. มีความยืดหยุ่นในการทำกิจกรรม 4. มีเวลาพักผ่อนเพียงพอ ไม่เครียด	การปรับเปลี่ยนบางพฤติกรรมต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยนมากกว่าที่กำหนดให้เพราะเป็นนิสัย ความเคยชิน ดังนั้นเมื่อทราบปัญหาของตนผู้เรียนต้องฝึกฝนทักษะดังกล่าวด้วยตนเองเพิ่มเติมและผู้วิจัยติดตามผลการฝึกเป็นระยะๆ
9. สภาพแวดล้อม	1. มีอากาศบริสุทธิ์ อยู่กับธรรมชาติ 2. มีความสงบเงียบ ไม่รบกวนสมาธิของผู้เรียน 3. มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เช่น ที่พัก อาหาร ร้านสะดวกซื้อ 4. สถานที่เรียนสามารถปรับทำกิจกรรมได้หลายๆรูปแบบ เช่น เป็นที่รับประทานอาหาร นั่งพักผ่อน ฟังการบรรยาย และการทำกิจกรรมที่เคลื่อนไหว	

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ประเด็น	เหมาะสม	ควรปรับปรุง
10. การประเมินผล	1.แบบทดสอบและแบบวัดมีความเหมาะสม 2.ไม่ยากและไม่ง่ายเกินไป 3.เนื้อหาในแบบทดสอบและแบบวัดเข้าใจง่าย มีจำนวนคำถามที่เหมาะสม 4.สามารถตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนได้ 5.ทำให้ผู้เรียนรู้จักตัวเองมากขึ้นว่ามีจุดเด่นและมีจุดด้อยที่จะต้องปรับอย่างไร 6.สามารถตรวจสอบได้ว่าผู้เรียนมีพัฒนาการจริง จากความคิดเห็นของผู้อื่นที่เป็นหัวหน้าหรือที่ปรึกษากลุ่ม	

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

ผู้วิจัยศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปทดลองใช้ โดยการอภิปรายกลุ่มผู้เข้าร่วมโปรแกรมที่เป็นกลุ่มทดลองหลังจากที่ผู้เข้าร่วมโปรแกรมได้รับความรู้และผ่านการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมแล้ว

จากการอภิปรายกลุ่มทำให้ทราบถึงปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมดังกล่าวไปใช้ดังต่อไปนี้

4.1. ปัจจัยของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ผู้เรียน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าจำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสม สามารถทำกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง การที่มีผู้นำเยาวชนที่มาจากสถานที่ที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกันทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ระหว่างกัน ผู้นำเยาวชนมีอายุที่ใกล้เคียงกันทำให้

สามารถปรับตัวให้เข้ากันได้ง่าย สื่อสารเข้าใจกัน เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมและการเรียนรู้ เนื้อหาพร้อมกัน

ดังนั้นผู้เรียนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการจัดโปรแกรม ที่จะต้องจัดผู้เรียนให้มีวัยที่ใกล้เคียงกัน มีความสนใจหรือมีปัญหาที่คล้ายกัน มีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกัน จำนวนผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักในการจัดโปรแกรม โดยจะต้องจัดผู้เรียนให้มีจำนวนที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการทดลองปฏิบัติและการทำกิจกรรมหลายรูปแบบ ดังนั้นจำนวนผู้เรียนจึงไม่ควรมากเกินไป เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสทดลองหรือฝึกปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง และการที่ผู้เรียนมาจากที่ต่างกันจะทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดความรู้ใหม่ที่กว้างขึ้น และการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมโปรแกรมและการฝึกฝนด้วยตนเองเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้เรียนก็เป็นปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่มีต่อความสำเร็จของการจัดโปรแกรมด้วยเช่นกัน

2. ผู้สอน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจ ให้กำลังใจผู้เรียน ให้เกียรติต่อผู้เรียน เคารพความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียน ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมที่เป็นกันเอง

ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดโปรแกรม เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับบทบาทและลักษณะของผู้สอนเป็นสำคัญที่จะหาวิธีการจัดกิจกรรม วิธีการถ่ายทอดความรู้ การกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้ นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องเข้าใจและปฏิบัติตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์แล้ว ผู้สอนต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาของการพัฒนาความเป็นผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีและความรู้เกี่ยวกับปายาเลนและการอนุรักษ์ เพื่อที่จะถ่ายทอดให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่และนำไปใช้ได้ และผู้สอนต้องมีความเข้าใจในพัฒนาการและธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้เรียน ก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดโปรแกรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน

3. กิจกรรมการเรียนรู้

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่ากิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมมีการดำเนินตามขั้นตอนของการเรียนรู้ตามขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนแล้ว ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกัน กิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลาย มีความสนุกสนาน ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่ นำความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างและหลากหลายมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ มีการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ผู้เรียนมีการฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกเป็นผู้นำและผู้ตาม ฝึกการตัดสินใจและวางแผนการทำงานร่วมกัน ทำให้รู้จักรับฟังและเคารพความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดโปรแกรมด้วยเช่นกัน

4. เนื้อหา

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าเนื้อหาที่มีประโยชน์ สามารถนำไปเสริมในสิ่งที่ผู้เรียนยังขาดหรือต้องการได้ เหมาะกับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย สามารถนำเนื้อหาที่ได้รับไปพัฒนาตนเองในด้านส่วนตัวและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เนื้อหาเข้าใจง่ายและมีตัวอย่างต่างๆ ที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไปได้

ดังนั้นเนื้อหาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ และต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายเพื่อนำไปพัฒนาตนเองได้จึงจะทำให้การจัดโปรแกรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. ระยะเวลา

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าระยะเวลาของโปรแกรมที่ใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาแนวคิดและการฝึกฝนเพื่อปรับพฤติกรรมให้มีความสอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่กำหนดให้ นั้นมีความเหมาะสม เพียงพอ จำนวนวันที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยเกินไป ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหา ช่วงเดือนที่จัดมีความเหมาะสมเพราะเป็นช่วงเวลา que ผู้เรียนมีความสะดวกในการมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลา ผู้เรียนจำนวน 15 คน ให้ความคิดเห็นที่ตรงกันว่าระยะเวลาในการฝึกฝนเพื่อปรับพฤติกรรมมีความเหมาะสมและสามารถปรับพฤติกรรมได้เป็นส่วนใหญ่ แต่มีผู้เรียนจำนวน 5 คนมีความคิดเห็นว่ระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติมีน้อยเกินไป ยังไม่สามารถฝึกปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างได้ เนื่องจากเป็นพฤติกรรมที่เป็นนิสัยมานาน จึงควร

ต้องใช้เวลามากกว่า 156 ชั่วโมง แต่เวลาที่ให้ในการฝึกปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ดีขึ้นได้เป็นส่วนใหญ่

ดังนั้นระยะเวลาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสามารถตอบสนองความต้องการและความสะดวกในการมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาของผู้เรียน และต้องจัดให้มีระยะเวลาพอเพียงในการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ โดยเฉพาะโปรแกรมที่เน้นการให้ความรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งหากผู้จัดโปรแกรมสามารถจัดโปรแกรมให้มีระยะเวลาที่เหมาะสม ก็จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจสามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลา และสามารถเรียนรู้และปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าแหล่งความรู้มีความหลากหลาย เป็นแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ช่วยเสริมความรู้เนื้อหาและได้รับประสบการณ์ตรงได้เป็นอย่างดี สื่อการสอนมีความหลากหลายเช่นกัน มีจำนวนเพียงพอ มีความน่าสนใจ ส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหา ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น และสื่อการสอนสามารถปรับใช้เข้ากับสถานที่จัดกิจกรรมได้

ดังนั้นแหล่งความรู้และสื่อการสอนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ แหล่งความรู้จึงต้องมีความหลากหลาย การมีสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคลทั้งที่เป็นวิทยากรและผู้ทรงความรู้ในชุมชน เอกสารประกอบการสอน ของจริงตามธรรมชาติในชุมชน เป็นสิ่งที่ล้วนแต่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ใหม่ที่จะนำมาผสมผสานกับประสบการณ์และความรู้เดิมในตนเองให้เป็นความรู้ใหม่ของตนเองได้ รูปแบบของสื่อสามารถนำไปปรับใช้ให้เข้ากับสถานที่จัดกิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ที่ไม่ได้คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างการจัดกิจกรรม และสื่อควรมีจำนวนที่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับการทดลองปฏิบัติและพัฒนาให้เกิดเป็นทักษะของตนต่อไป

7. สภาพแวดล้อม

จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองจำนวน 20 คนมีความคิดเห็นตรงกันว่าสภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม เนื่องจากมีอากาศที่บริสุทธิ์ มีความสงบเงียบ ใกล้ชิดธรรมชาติ รู้สึกผ่อนคลายจิตใจ สภาพของสถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม สามารถปรับใช้ทำกิจกรรมหลายๆ รูปแบบได้ สามารถจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหว เช่น การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมุติและกิจกรรมที่ไม่

ต้องการการเคลื่อนไหวได้ เช่นการฟังการบรรยาย การระดมสมอง การประชุมกลุ่ม และสถานที่จัดกิจกรรมอยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาติที่ใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาปายาเลน

ดังนั้นสภาพแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องให้ความสำคัญ เพราะเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมในทุกรูปแบบ การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ที่ไม่เคร่งเครียด มีสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ ทำให้ผู้เรียนเกิดสมาธิและเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

4.2. เงื่อนไขของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการทดลองจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยผู้วิจัยและผลจากการอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่จะนำมาเป็นเงื่อนไข ซึ่งเป็นข้อกำหนดเพื่อให้การจัดโปรแกรมประสบผลสำเร็จและเกิดโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

1. ด้านผู้เรียน

1.1. ผู้เรียนต้องมีความเต็มใจและมุ่งมั่นที่จะฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำตามระยะเวลาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

1.2. ผู้เรียนต้องมีประสบการณ์เป็นผู้นำกลุ่มอย่างน้อย 1 ปี เพราะการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ต้องนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียนรู้ มีการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มของตน หากผู้เรียนไม่มีประสบการณ์การเป็นผู้นำมาก่อนอาจทำให้เกิดความยากลำบากในการทำกิจกรรมนี้ เพราะไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เพียงพอที่จะนำมาแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนคนอื่นได้ และอาจเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายกับการทำกิจกรรมในโปรแกรมที่เน้นการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนจึงอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโปรแกรมนี้เท่าใดและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของโปรแกรม

2. ด้านผู้สอน

ผู้สอนต้องมีความรู้และมีความเข้าใจในแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ของสถาบันเดล คาร์เนกี และสามารถยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย และประพฤติหรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้

3. ด้านระยะเวลา

3.1. มีระยะเวลาในการฝึกทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อย่างอย่างน้อย 100 ชั่วโมง

3.2. หากศึกษาเรื่องปาชายเลน ต้องจัดกิจกรรมในช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ เพราะเป็นช่วงหน้าแล้ง และเป็นช่วงที่น้ำทะเลไม่ท่วมถึงปาชายเลน และต้องไม่จัดในช่วงฤดูฝน เพื่อจะมีเวลาเดินเข้าไปศึกษาปาชายเลนได้ละเอียดขึ้น

4. ด้านแหล่งความรู้และสื่อการสอน

หากศึกษาเรื่องปาชายเลน สถานที่จัดกิจกรรมควรมีปาชายเลนอยู่ภายในบริเวณนั้น เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาสภาพความเป็นจริงได้และเกิดประสบการณ์ตรงจากการศึกษาปาชายเลน

5. ด้านการวัดและประเมินผล

ต้องมีการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนจากอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มหรือผู้บังคับบัญชา เพื่อทราบข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนเกี่ยวกับผลของฝึกการพัฒนาพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่ามีประสิทธิภาพเช่นไร สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ตั้งใจไว้ได้จริงหรือไม่

4.3. ปัญหาที่พบในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการทดลองจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยผู้วิจัยและผลจากการอภิปรายกลุ่มในด้านการจัดกิจกรรมและการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้พบกับปัญหาในการทดลองจัดโปรแกรมดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม

สภาพดินฟ้าอากาศเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฝึกอบรมในหัวข้อปาชายเลนและการอนุรักษ์ เนื่องด้วยปลายเดือนตุลาคมยังคงมีฝนตก และจัดอยู่ในระยะที่น้ำทะเลท่วมปาชายเลน ในช่วงกลางวันถึงเย็น จึงทำให้ไม่มีเวลาศึกษาปาชายเลนได้อย่างละเอียด ต้องรีบเข้าและรีบออกจากป่าเพื่อไม่ต้องเผชิญกับน้ำท่วมในปาชายเลน และต้องปรับเปลี่ยนตารางกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสม เช่น การล่องเรือชมสภาพปาชายเลนทางน้ำ ต้องปรับมาเป็นจัดวันที่ประเมินและ

ติดตามผลการจัดโปรแกรมในเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงหน้าแล้ง ไม่มีฝนตก คลื่นลมในคลองสงบ จึงมีเวลา่องเรือชมสภาพป่าชายเลนเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงได้อย่างสะดวก

2. ปัญหาด้านการฝึกทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จากการอภิปรายกลุ่มเรื่องผลการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม พบว่าผู้เรียนมีปัญหาในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองดังนี้

2.1 ทักษะบางทักษะต้องใช้เวลาในการปรับเนื่องจากเป็นนิสัยประจำตัวและต้องมีการปรับอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น ทักษะการสร้างแรงจูงใจ ทักษะการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การแก้ปัญหาและการเผชิญปัญหา การจัดการกับความเครียดและวิตกกังวล

2.2 บางทักษะผู้เรียนไม่สามารถฝึกได้ทุกวัน เนื่องจากไม่มีเหตุการณ์ที่จะนำทักษะไปใช้ฝึกปฏิบัติได้ เช่น ทักษะด้านการสร้างแรงจูงใจสมาชิก เนื่องจากวันเสาร์-อาทิตย์ ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่มีการทำงานกับทีม จึงไม่สามารถฝึกทักษะดังกล่าวได้เต็มที่ ทักษะการจัดการกับความวิตกกังวล สำหรับผู้เรียนบางคน เป็นทักษะที่ไม่ได้นำมาใช้บ่อยครั้ง เนื่องจากช่วงฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนไม่มีปัจจัยใดที่ทำให้เกิดความวิตกกังวล

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เพื่อทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. เพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

การดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อได้รับข้อมูลพื้นฐานที่จะนำมาสร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้มีความเหมาะสม อันได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ความต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ความต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้ดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของ Boyle (1981) ใน 3 ขั้นตอนแรกคือ

ขั้นที่ 1 กำหนดผู้เรียน

กลุ่มผู้เรียนเป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีตำแหน่งประธานและรองประธานกลุ่ม

ขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาวิชา

เนื้อหาวิชาประกอบด้วย 2 หัวข้อ คือ

1) เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับวิธีการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี จำนวน 16 ประการ คือ 1.การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2.การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3.การตั้งใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4.การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5.การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6.การเป็นผู้ฟังที่ดี 7.การทำงานเป็นทีม 8.การเคารพในตัวของผู้อื่น 9.การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10.การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11.การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12.การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13.การใช้ชีวิตที่สมดุล 14.การมองโลกในแง่ดี 15.การจัดการกับความวิตกกังวล 16.การสร้างความสำเร็จหรือวัน

2) เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1.ความหมายและความสำคัญของป่าชายเลน 2.พืชและสัตว์ในป่าชายเลน 3.สาเหตุของการลดลงของป่าชายเลน 4.วิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ขั้นที่ 3 การกำหนดการเรียนการสอน

3.1 การพัฒนาเนื้อหา

ผู้วิจัยพัฒนาเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการจากขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้เนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และป่าชายเลนและการอนุรักษ์ และนำเนื้อหาทั้ง 2 หัวข้อที่ได้พัฒนาขึ้นแล้วไปตรวจสอบคุณภาพ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี และด้านป่าชายเลนทำการตรวจสอบคุณภาพ ด้านความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

3.2. การพัฒนาโปรแกรม

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการในการศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ป่าชายเลนและการอนุรักษ์ และความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มาพัฒนาเป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ประกอบด้วย 1.วัตถุประสงค์ 2.ผู้เรียน 3.ผู้สอน 4.เนื้อหาสาระ 5.กิจกรรมการเรียนรู้ 6.ระยะเวลา 7.แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8.สภาพแวดล้อม และ 9.การวัดและประเมินผล แล้วนำโปรแกรมที่พัฒนาไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

3.3. การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิจัย

ผู้วิจัยพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวิจัยซึ่งประกอบด้วย

- 1) แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 2) แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 4) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 5) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 5.1. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยผู้เรียนและที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
  - 5.2) แบบสังเกตพฤติกรรมในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรม
- 6) แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 7) แบบประเมินทักษะที่ฝึกปฏิบัติ
- 8) ประเด็นการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนไปใช้

ผู้วิจัยนำเครื่องมือสำหรับการวิจัยที่พัฒนาแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน ด้านการวิจัย ด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี และด้านป่าชายเลนตรวจสอบคุณภาพด้านความตรงตามเนื้อหา(Content Validity) ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้

ผู้วิจัยนำเครื่องมือสำหรับการวิจัยไปทดลองใช้ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยง (Reliability) ค่าความยากง่ายของเครื่องมือ และหาค่าอำนาจจำแนกและตรวจสอบความเหมาะสมในการนำไปใช้ การทดลองใช้เครื่องมือสำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยทดลองใช้เครื่องมือสำหรับการวิจัยกับกลุ่มผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านปายายเลนในภาคกลางที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรม และมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านปายายเลนในภาคตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นกลุ่มทดลองของการจัดโปรแกรมในครั้งนี้

3.4. ประชาสัมพันธ์โครงการจัดกิจกรรม

ผู้วิจัยประสานงานกับสภาเครือข่ายเยาวชนสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เพื่อรับสมัครอาสาสมัครเพื่อเข้าร่วมโครงการ โดยมีการประชาสัมพันธ์จากเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมส่งโครงการจัดกิจกรรมที่มีใบแจ้งความจำนงค์ในการเข้าร่วมกิจกรรม ไปยังกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคกลาง ใช้เวลาประชาสัมพันธ์เป็นระยะเวลา 2 เดือนตั้งแต่เดือนสิงหาคม-กันยายน 2551

3.5. จัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม

ผู้วิจัยจัดตั้งทีมงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรม โดยแบ่งทีมงานผู้รับผิดชอบออกเป็น 3 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วยวิทยากรด้านปายายเลน จากสถานีพัฒนาทรัพยากรปายายเลนที่ 4 จังหวัดตราด และวิทยากรด้านการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี 2) ฝ่ายดูแลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม และ 3) ฝ่ายจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ รวมทั้งสิ้น 5 คน ผู้วิจัยเป็นหัวหน้าโครงการและเป็นวิทยากรด้านการพัฒนาภาวะผู้นำ รวมทั้งช่วยดูแลและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมของ Boyle ในขั้นที่ 4 และ 5 ดังนี้

ขั้นที่ 4 นำแผนการจัดกิจกรรมไปปฏิบัติ

4.1. คัดเลือกผู้เรียน

ผู้วิจัยตรวจสอบคุณสมบัติและประสบการณ์การเป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจำนวน 40 คนของสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทยโดยคุณสมบัติคือมีประสบการณ์การเป็นผู้นำกลุ่มอย่างน้อย 1 ปี มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีความเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรมได้ตลอดโปรแกรมในวันและเวลาที่กำหนดแล้วคัดเลือกผู้เรียนกลุ่มทดลองโดยการจับฉลากซึ่งเป็นวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่ายจำนวน 20 คน

4.2. การออกแบบการทดลอง

ผู้วิจัยออกแบบการทดลอง โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบ 1 กลุ่มที่มีการทดสอบก่อนและทดสอบหลังการทดลอง

4.3. การเตรียมการ

ผู้วิจัยจัดเตรียมสถานที่ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอน วิทยากรด้านป้าชายเลนและสถานที่จัดกิจกรรม ณ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว อำเภอเมือง ตำบลหนองโสน จังหวัดตราด

4.4. จัดประชุมผู้ที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อทำแบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลนและการอนุรักษ์ แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม และแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อเก็บคะแนนจากแบบทดสอบและแบบวัดดังกล่าวเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานของการวิจัย

4.5. ดำเนินการทดลอง โดยแบ่งระยะเวลาในการดำเนินการทดลองออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ในระหว่างวันที่ 20-23 ตุลาคม 2551 และ 17 มกราคม 2552 ณ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด

ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน ณ ภูมิลำเนาของกลุ่มทดลอง ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม 2551 มีการสังเกตพฤติกรรมโดยที่ปรึกษากลุ่มเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมและการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จำนวน 2 ครั้งคือก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติและเมื่อเสร็จสิ้นการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และผลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการประเมินผลโปรแกรม ในระหว่างวันที่ 17-18 มกราคม 2552 ณ โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด

ขั้นที่ 5 การประเมินผลโปรแกรม

การประเมินผลหลังการทดลอง

ผู้วิจัยประเมินผลด้วยเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้พัฒนาดังนี้

- 1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้
  - 2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม
  - 2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 ศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

เป็นการศึกษาความคิดเห็นโดยการอภิปรายกลุ่มผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นกับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้รับข้อมูลทั่วไปของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

1.1. ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1. ข้อมูลแสดงภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-25 ปี โดยส่วนใหญ่แล้วมีอายุ 18 ปี มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำกลุ่มโดยส่วนใหญ่ 1 ปี กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการโดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยมีพื้นที่การปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดระยอง จังหวัดตราด และจังหวัดจันทบุรี

1.1.2 ความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความต้องการเรียนรู้และพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับที่ 4.26 และมีประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ในระดับมากที่สุดคือ การรับมือและแก้ปัญหาความผิดพลาด และการวางแผนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.3. ความต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสนใจและต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์

1.4. ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำถึงร้อยละ 100 โดยส่วนใหญ่แล้วยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำถึงร้อยละ 80 จำนวนวันที่ผู้นำคิดว่ามีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมโดยส่วนใหญ่คือ 4 วัน ช่วงเดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมคือเดือนตุลาคม และกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาที่มีความหลากหลาย คือการระดมสมอง การเล่นเกมบทบาทสมมติ

การศึกษาด้วยตนเอง การสาธิต การฟังบรรยาย การทำกรณีศึกษา และกิจกรรมที่เป็นที่ต้องการมากที่สุดคือการฝึกปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกัน

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้นนี้ใช้แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb(1984) และวิธีการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันของ Boyle (1981) เป็นหลัก มีองค์ประกอบของโปรแกรมที่ประกอบด้วย 1.วัตถุประสงค์ 2.ผู้เรียน 3.ผู้สอน 4.เนื้อหาสาระ 5.กิจกรรมการเรียนรู้ 6.ระยะเวลา 7.แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8.สภาพแวดล้อม และ 9.การวัดและประเมินผล (Zinser,1995) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ผู้เรียน

เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี เป็นผู้ที่มีตำแหน่งเป็นประธานและรองประธานกลุ่ม

3. ผู้สอน

ผู้สอนมีคุณสมบัติดังนี้

- 2) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี
- 3) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านป่ายและการเล่นและการอนุรักษ์
- 4) เป็นผู้ที่มีความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
- 5) เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

4. เนื้อหาสาระ

ขอบเขตของเนื้อหา แบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ

- 1) ป่าชายเลนและการอนุรักษ์
- 2) แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี

5. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรมใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1.ประสบการณ์เชิงรูปธรรม 2.สังเกต ไตร่ตรอง คิดทบทวน 3.สรุปหลักการและสร้างแนวคิดนามธรรม 4.ทดลองปฏิบัติจริง โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประเภทต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหา เช่น เกม การระดมสมอง การปฏิบัติ การบรรยาย การแสดงบทบาทสมมุติ และมีการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อสร้างทักษะการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม

6. ระยะเวลา

การจัดโปรแกรมใช้เวลาทั้งสิ้น 200 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

- 1) การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะการเข้าค่ายพักแรม เป็นเวลา 32 ชั่วโมง 30 นาที
- 2) การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 156 ชั่วโมง
- 3) การนำเสนอผลการฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม นำเสนอผลของโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนและการประเมินผลโปรแกรมเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมไปทดลองใช้ เป็นเวลา 11 ชั่วโมง 30 นาที

7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

- 1) แหล่งความรู้ที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหา เช่น วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านป่าชายเลนและการพัฒนาผู้นำในตนเอง
- 2) สื่อการเรียนรู้ ได้แก่สื่อบุคคล คือวิทยากร ผู้ทรงความรู้ในชุมชน เอกสารประกอบการสอน ป้ายโปสเตอร์ วิดีทัศน์ ที่สัมพันธ์กับเนื้อหา แหล่งทรัพยากรธรรมชาติคือป่าชายเลน เป็นต้น

8. สภาพแวดล้อม

- 1) สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหวและการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแสดงละครการเล่น เกมต่างๆ

2) เป็นที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเท มีความเงียบสงบ ไม่รบกวนสมาธิในการทำกิจกรรม

3) บรรยากาศมีความเป็นกันเอง ผ่อนคลาย ระยะเวลาในการทำกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

4) โต๊ะ เก้าอี้สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก

5) มีอุปกรณ์การทำกิจกรรม เช่น สื่อโสตทัศน กระจกใส ดินสอ บอร์ดแสดงผลงาน

Flipchart

6) มีที่พักค้างแรมเนื่องจากต้องมีกิจกรรมช่วงกลางคืน

9. การประเมินผล

9.1. การประเมินผลก่อนการเรียนรู้ได้แก่

1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์

3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

9.2. การประเมินผลหลังการเรียนรู้ได้แก่

1) แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2) แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

2.1) แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม

2.2) แบบทดสอบความรู้เรื่องป้าชายเลนและการอนุรักษ์

3) แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

4) แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.1. ข้อมูลของผู้เรียน

ผู้เรียนโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 18-20 ปี โดยส่วนใหญ่มีอายุ 18 ปี มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำกลุ่มโดยส่วนใหญ่ 2 ปี กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการคือกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน และมีพื้นที่การปฏิบัติงานอยู่ในจังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด และจังหวัดชลบุรี

3.2 ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปทดลองใช้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลอง ได้ผลการทดลองได้ดังนี้

1. กลุ่มทดลองมีลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยลักษณะของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
2. กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ในเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนความรู้ของกลุ่มทดลองหลังการจากการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
3. กลุ่มทดลองมีทัศนคติที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยทัศนคติที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้
4. กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังการทดลองแตกต่างจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง ซึ่งเป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้

ตอนที่ 4 ผลการศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

ผู้วิจัยจัดการอภิปรายกลุ่มผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองในการวิจัยนี้เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้ข้อสรุปดังนี้

4.1. ปัจจัยของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ผู้เรียน

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าจำนวนผู้เรียนมีความเหมาะสม สามารถทำกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง การที่มีผู้เรียนที่มาจากสถานที่ที่แตกต่างกัน มีประสบการณ์ต่างกันทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ระหว่างกัน ผู้เรียนมีอายุที่ใกล้เคียงกันทำให้สามารถปรับตัวให้เข้ากันได้ง่าย สื่อสารเข้าใจกัน เกิดแรงจูงใจในการทำกิจกรรมและการเรียนรู้เนื้อหาาร่วมกัน ดังนั้นผู้เรียนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญของการจัดโปรแกรม ที่ต้องจัดผู้เรียนให้มีวัยที่ใกล้เคียงกัน มีความสนใจหรือมีปัญหาที่คล้ายกัน มีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกัน จัดผู้เรียนให้มีจำนวนที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องมีการทดลองปฏิบัติและการทำกิจกรรมหลาย รูปแบบ และการที่ผู้เรียนมาจากที่ต่างกัน ส่งผลให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดความรู้ใหม่ที่กว้างขึ้น และการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมโปรแกรมและการฝึกฝนด้วยตนเองเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้เรียนจึงเป็นปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่มีต่อความสำเร็จของการจัดโปรแกรมด้วยเช่นกัน

2. ผู้สอน

ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองให้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่าผู้สอนเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจ ให้กำลังใจผู้เรียน ให้เกียรติต่อผู้เรียน เคารพความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียน ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสร้างบรรยากาศในการทำกิจกรรมที่เป็นกันเอง ดังนั้นผู้สอนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดโปรแกรม ผู้สอนต้องมีวิธีการจัดกิจกรรม วิธีการ

ถ่ายทอดความรู้ เชิงประสบการณ์ กระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด และผู้สอนต้องมีความเข้าใจในพัฒนาการและธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้เรียน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดโปรแกรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน

3. กิจกรรมการเรียนรู้

การเรียนรู้ของโปรแกรมมีการดำเนินตามขั้นตอนของการเรียนรู้ตามขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนแล้ว ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกัน ซึ่งผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นที่สอดคล้องว่ากิจกรรมการเรียนรู้มีความหลากหลาย มีความสนุกสนาน ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่ นำความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างและหลากหลายมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ มีการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ผู้เรียนมีการฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกเป็นผู้นำและผู้ตาม ฝึกการตัดสินใจและวางแผนการทำงานร่วมกัน ทำให้รู้จักรับฟังและเคารพความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการจัดโปรแกรมด้วยเช่นกัน

4. เนื้อหา

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า เนื้อหามีประโยชน์ สามารถนำไปเสริมในสิ่งที่ตนเองยังขาดหรือต้องการได้ เหมาะกับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย สามารถนำเนื้อหาที่ได้รับไปพัฒนาตนเองในด้านส่วนตัวและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เนื้อหาเข้าใจง่ายและมีตัวอย่างที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่แตกต่างกันออกไปได้ ดังนั้นเนื้อหาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ และต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายเพื่อนำไปพัฒนาตนเองได้จึงจะทำให้การจัดโปรแกรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. ระยะเวลา

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า ระยะเวลาของโปรแกรมที่ใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาแนวคิด และการฝึกฝนเพื่อปรับพฤติกรรมให้มีความสอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมที่กำหนดให้นั้นมีความเหมาะสม เพียงพอ จำนวนวันที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในเนื้อหา ช่วงเดือนที่จัดมีความเหมาะสม เพราะเป็นช่วงเวลาที่ผู้เรียนมีความสะดวกในการมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลา ระยะเวลาในการ

ฝึกฝนเพื่อปรับพฤติกรรมมีความเหมาะสมและสามารถปรับพฤติกรรมได้เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ระยะเวลาจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสามารถตอบสนองความต้องการและความสะดวกในการมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาของผู้เรียน โดยจะต้องจัดให้มีระยะเวลาพอเพียงในการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ โดยเฉพาะโปรแกรมที่เน้นการให้ความรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งหากผู้จัดโปรแกรมสามารถจัดโปรแกรมให้มีระยะเวลาที่เหมาะสมส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจสามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาและสามารถเรียนรู้และปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า แหล่งความรู้มีความหลากหลาย เป็นแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ช่วยเสริมความรู้เนื้อหาและได้รับประสบการณ์ตรงได้เป็นอย่างดี สื่อการสอนมีความหลากหลายเช่นกัน มีจำนวนเพียงพอ มีความน่าสนใจ ส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหา ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น และสื่อการสอนสามารถปรับใช้เข้ากับสถานที่จัดกิจกรรมได้ ดังนั้นแหล่งความรู้และสื่อการสอนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ แหล่งความรู้จึงต้องมีความหลากหลาย การมีสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคลทั้งที่เป็นวิทยากรและผู้ทรงความรู้ในชุมชน เอกสารประกอบการสอน ของจริงตามธรรมชาติในชุมชน เป็นสิ่งที่ล้วนแต่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ใหม่ที่จะนำมาผสมผสานกับประสบการณ์และความรู้เดิมในตนเองให้เป็นความรู้ใหม่ของตนเองได้ รูปแบบของสื่อสามารถนำไปปรับไปใช้ให้เข้ากับสถานที่จัดกิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ที่ไม่ได้คาดคิดที่อาจเกิดขึ้นได้ระหว่างการจัดกิจกรรม และสื่อควรมีจำนวนที่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับการฝึกปฏิบัติและพัฒนาให้เกิดเป็นทักษะของตนต่อไป

7. สภาพแวดล้อม

ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า สภาพแวดล้อมในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมเนื่องจากมีอากาศที่บริสุทธิ์ มีความสงบเงียบ ใกล้ชิดธรรมชาติ รู้สึกผ่อนคลายจิตใจ สภาพของสถานที่จัดกิจกรรมมีความเหมาะสม สามารถปรับใช้ทำกิจกรรมหลายๆ รูปแบบได้ สามารถจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหว เช่นการเล่น เกม การแสดงบทบาทสมมุติและกิจกรรมที่ไม่ต้องการการเคลื่อนไหวได้ เช่นการฟังการบรรยาย การระดมสมอง การประชุมกลุ่ม และสถานที่จัดกิจกรรมอยู่ใกล้กับแหล่งธรรมชาติที่ใช้ในการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมที่ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์นั้น ดังนั้นสภาพแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องให้ความสำคัญเพราะเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่

ดีขึ้น อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมในทุกรูปแบบ การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดีที่ไม่เคร่งเครียด มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อยส่งเสริมทำให้ผู้เรียนเกิดสมาธิและเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น

4.2. เงื่อนไขของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการทดลองจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยได้ข้อสรุปที่จะนำมาเป็นเงื่อนไข ซึ่งเป็นข้อกำหนดเพื่อให้การจัดโปรแกรมประสบผลสำเร็จและเกิดโปรแกรมที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

1. ด้านผู้เรียน

1.1. ผู้เรียนต้องมีความเต็มใจและมุ่งมั่นที่จะฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำตามระยะเวลาที่ผู้จัดโปรแกรมกำหนดขึ้น

1.2. ผู้เรียนต้องมีประสบการณ์เป็นผู้นำกลุ่มอย่างน้อย 1 ปี เพราะการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จะต้องนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียนรู้ มีการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มของตน หากผู้เรียนไม่มีประสบการณ์การเป็นผู้นำมาก่อนอาจทำให้เกิดความยากลำบากในการทำกิจกรรมนี้ เพราะไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เพียงพอที่จะนำมาแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนคนอื่นได้ และอาจเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายกับการทำกิจกรรมในโปรแกรมที่เน้นการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโปรแกรมนี้เท่าที่ควรและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของโปรแกรม

1.3. จำนวนผู้เรียนต้องเหมาะสมกับรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ สามารถทำกิจกรรมได้อย่างทั่วถึงทุกคน

2. ด้านผู้สอน

ผู้สอนต้องมีความรู้และมีความเข้าใจในแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และสามารถยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย และประพจน์หรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้ และผู้สอนก็ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านป้าชายเลนและการอนุรักษ์ด้วยเช่นกัน

3. ด้านระยะเวลา

3.1. หากศึกษาเรื่องปาชายเลน ต้องจัดกิจกรรมในช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ เพราะเป็นช่วงหน้าแล้ง และเป็นช่วงที่น้ำทะเลไม่ท่วมถึงปาชายเลน และต้องไม่จัดในช่วงฤดูฝน เพื่อจะมีเวลาเดินเข้าไปศึกษาปาชายเลนได้ละเอียดขึ้น

3.2. มีระยะเวลาในการฝึกทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อย่างน้อย 100 ชั่วโมง

4. ด้านแหล่งความรู้และสื่อการสอน

หากศึกษาเรื่องปาชายเลน สถานที่จัดกิจกรรมควรมีปาชายเลนอยู่ภายในบริเวณนั้น เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาสภาพความเป็นจริงได้และเกิดประสบการณ์ตรงจากการศึกษาปาชายเลน

5. ด้านการประเมินผล

ต้องมีการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนจากอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มหรือผู้บังคับบัญชา เพื่อทราบข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนเกี่ยวกับผลของฝึกการพัฒนาพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่ามีประสิทธิภาพเช่นไร สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ตั้งใจไว้ได้จริงหรือไม่

4.3. ปัญหาที่พบในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการทดลองจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยผู้วิจัย และการอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยได้พบปัญหาในการทดลองจัดโปรแกรมดังต่อไปนี้

1. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม

สภาพดินฟ้าอากาศเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฝึกอบรมในหัวข้อปาชายเลนและการอนุรักษ์ เนื่องด้วยปลายเดือนตุลาคมยังคงมีฝนตก และจัดอยู่ในระยะที่น้ำทะเลท่วมปาชายเลน จึงทำให้ไม่มีเวลาศึกษาปาชายเลนได้อย่างละเอียด และต้องปรับเปลี่ยนตารางกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสม

2. ปัญหาด้านการฝึกทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จากการอภิปรายกลุ่มเรื่องผลการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม พบว่าผู้เรียนมีปัญหาในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองดังนี้

2.1. ทักษะบางทักษะต้องใช้เวลานานในการปรับเนื่องจากเป็นนิสัยประจำตัวและต้องมีการปรับอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น ทักษะการสร้างแรงจูงใจ ทักษะการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การแก้ปัญหาและการเผชิญปัญหา การจัดการกับความเครียดและวิตกกังวล

2.2. บางทักษะผู้เรียนไม่สามารถฝึกได้ทุกวัน เนื่องจากไม่มีเหตุการณ์ที่จะนำทักษะไปใช้ฝึกปฏิบัติได้ เช่น ทักษะด้านการสร้างแรงจูงใจสมาชิก เนื่องจากวันเสาร์-อาทิตย์ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่มีการทำงานกับทีม จึงไม่สามารถฝึกทักษะดังกล่าวได้เต็มที่ ทักษะการจัดการกับความวิตกกังวล สำหรับผู้เรียนบางคน เป็นทักษะที่ไม่ได้นำมาใช้บ่อย เนื่องจากช่วงฝึกปฏิบัติผู้เรียนไม่มีปัจจัยใดๆ ที่จะทำให้เกิดความวิตกกังวล

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยมีประเด็นที่นำมาอภิปราย 4 ประเด็นคือ

1. ผลการวิเคราะห์ความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
2. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. ผลการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมจากผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่ามีความต้องการพัฒนาตนให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมในระดับมาก ในด้านการสื่อสาร การจูงใจสมาชิก การให้ความสนใจสมาชิก การเอาใจใส่และเข้าใจมุมมอง ความคิดของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การให้เกียรติสมาชิก การยอมรับ ยกย่อง ชมเชย การมีความมุ่งมั่นและมีวินัย การมองโลกในแง่ดี การมีความกระตือรือร้นในการทำงาน การยอมรับข้อผิดพลาด และการวางเป้าหมายในการทำงาน ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชนมีความต้องการเรียนรู้ในเรื่องป่าชายเลนและการอนุรักษ์

เพื่อนำไปใช้ปฏิบัติงานในชุมชนของตน ผู้วิจัยนำข้อมูลความต้องการดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาเนื้อหา ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม สามารถใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการบริหารกลุ่มของตน และพัฒนาป้าชายเลนในชุมชนได้ เป็นการสนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างตรงจุด ตรงประเด็น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของศรีประภา ชัยสินธพ (2550) ที่กล่าวว่าบุคคลเรียนรู้เพื่อนำไปปรับใช้ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง นำความรู้ที่ได้ไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาตนเองในด้านส่วนตัวและการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของ Knowles(1981) ที่กล่าวว่าผู้ใหญ่เรียนได้ดีเมื่อมีความพร้อมและความต้องการที่จะพัฒนาตนเองและต้องการนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตจริงได้

นอกจากการหาความต้องการที่นำมาพัฒนาเป็นเนื้อหาการเรียนรู้ของโปรแกรมแล้ว ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่เหมาะสมในการนำมาเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ที่มีความหลากหลาย และกิจกรรมที่มีความต้องการใช้ในการจัดกิจกรรมมากที่สุดคือการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประสบการณ์และเป็นการนำความรู้ใหม่ไปทดลองใช้ ผู้วิจัยนำข้อมูลความต้องการด้านกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาดังกล่าวไปพัฒนาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้หลักของโปรแกรม คือการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ และการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียนและการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเองในสถานการณ์ของผู้นำเยาวชนแต่ละคน กิจกรรมการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันและการฝึกปฏิบัติมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ เป็นกิจกรรมหลักในการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกัน ใช้ประสบการณ์เดิมของตนเป็นฐานความรู้ การนำความรู้เดิมและความรู้ใหม่และประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกัน ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองและนำความรู้ที่ได้ใหม่ไปทดลองปฏิบัติจนเกิดเป็นองค์ความรู้และทักษะของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ Rogers (1996) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ที่สำคัญส่วนใหญ่ต้องเกิดขึ้นจริงไม่ได้เกิดขึ้นเพียงการได้รับรู้ข้อมูลเท่านั้นจึงจะเกิดผลต่อการเรียนรู้อย่างแท้จริง และสอดคล้องกับ Lee and Caffarella(1994) ที่กล่าวว่าการทำกิจกรรมหลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนรับความรู้สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดกว้าง ได้รับความคิดที่หลากหลาย มองเห็นทางเลือกที่หลากหลาย กิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติช่วยส่งเสริมและสร้างทักษะให้เกิดแก่ผู้เรียนได้

ข้อมูลเกี่ยวกับช่วงเวลาและเดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นเวลา 4 วัน ในเดือนตุลาคม ผู้วิจัยนำข้อมูลดังกล่าวมาวางแผนการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจำนวนแนวคิด เนื้อหาและออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่นำมาถ่ายทอดความรู้และสร้างประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และกำหนดวันและเวลาในการจัดกิจกรรมที่มีความสอดคล้อง

กับความสะดวกในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจัดกิจกรรมในช่วงเวลาที่ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีความพร้อม มีความเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการดำเนินการจัดกิจกรรมและผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มที่ ได้รับความรู้แนวคิดจากวิทยากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันและการมีการฝึกปฏิบัติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Matin(1990, อ้างใน Zinser,1995) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน ความสะดวกในด้านเวลา การเดินทางและความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียน

2. ผลการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน โดยประกอบด้วยแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของKolb(1984) และแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้เนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดลคาร์เนกี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการวิเคราะห์หาความต้องการเรียนรู้ด้านการพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ความต้องการการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความต้องการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จึงพบว่าโปรแกรมที่เหมาะสมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันของ Boyle (1981) ที่สรุปว่ากระบวนการพัฒนาโปรแกรมเชิงสถาบันมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลและพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ดังนั้นองค์กรหรือสถาบันจะเป็นผู้พิจารณาว่าควรปรับปรุงพัฒนาด้านสติปัญญา เจตคติ ทักษะหรือสมรรถภาพอะไรได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981)นำมาเป็นกรอบการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและกำหนดองค์ประกอบของโปรแกรมการเรียนรู้

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบของโปรแกรมที่ประกอบด้วย 1.วัตถุประสงค์ 2.ผู้เรียน 3.ผู้สอน 4.เนื้อหาสาระ 5.กิจกรรมการเรียนรู้ 6.ระยะเวลา 7.แหล่งความรู้และสื่อการสอน 8.สภาพแวดล้อม และ 9.การวัดและประเมินผล โดยสามารถอธิบายแยกตามองค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมไว้ว่า ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่

เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้ ดังนั้นโปรแกรมที่จัดขึ้นควรตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ ซึ่งสอดคล้องกับ อาศัญญา รัตนอุบล (2542) ที่กล่าวว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ควรกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมให้มีความชัดเจน โดยคำนึงถึงปัญหาความต้องการของผู้เรียนเพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตรงตามปัญหาและความต้องการของผู้เรียน และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับศรีประภา ชัยสินธพ (2550) ที่กล่าวว่าบุคคลจะเรียนรู้เพื่อปรับใช้ให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง นำความรู้และประสบการณ์ไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาของตัวผู้เรียนได้ทันที ตรงจุด ตรงประเด็น อีกทั้งการเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมยังเป็นคุณลักษณะที่ดีของผู้นำที่จะส่งผลให้กลุ่มปฏิบัติงานอย่างมีความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของChemers and Ayman (1985) พบว่า ผู้นำที่เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ มีการสื่อสารที่ดีระหว่างกัน รับฟังความคิดเห็น เคารพในความคิดของสมาชิก ให้ความสำคัญต่อสมาชิกและปฏิบัติตัวต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน ลักษณะดังกล่าวของผู้นำจะส่งผลให้กลุ่มทำงานอย่างมีความสุขและได้ผลงานที่ดีและมีประสิทธิภาพ

2. ผู้เรียน

ผู้เรียนที่เหมาะสมกับโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นนี้ คือ ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอายุอยู่ในช่วง 18-25 ปี การกำหนดผู้เรียนให้เป็นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเนื่องจากกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนและผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดระบบการบริหาร แบ่งงาน กำหนดหน้าที่ของสมาชิกให้เกิดความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ ผู้นำจึงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่มีส่วนทำให้การดำเนินการของกลุ่มประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็ได้ สอดคล้องกับสมพงษ์ เกษมสิน (2533) ที่กล่าวว่าภาวะผู้นำของกลุ่มสามารถสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงานของกลุ่มได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินการของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่าผู้นำเป็นปัจจัยหนึ่งที่เกิดปัญหาการดำเนินการ ดังนั้นการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนั้นผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี เป็นผู้ใหญ่วัยตอนต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านพัฒนาการของบุคคลที่เป็นผู้ใหญ่วัยตอนต้นของ Harvighurst (1972) ที่กล่าวว่าบุคคลวัยนี้เรียนรู้ได้ดีที่สุดในช่วงอายุ 20-22 ปี การเรียนรู้และ

กระบวนการคิดของบุคคลวัยนี้จะเริ่มนำประสบการณ์มาเป็นพื้นฐานในการคิด ดังนั้นเรื่องที่เรารู้ จึงควรมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับประสบการณ์ที่สะสมไว้ ก็จะเป็นผลดีต่อการเรียนรู้และทำกิจกรรมนั้นๆ ผู้เรียนวัยนี้จะชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น ยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้อื่น และมองว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ Lee และ Caffarella (1994) ที่กล่าวว่าผู้เรียนมีบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้ความช่วยเหลือ มีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การเรียนรู้จึงสามารถนำประสบการณ์มาใช้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ได้ ดังนั้นกิจกรรมที่จัดควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันให้มากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเชิรศรี วิวิธศิริ (2534) ที่ว่าผู้เรียนเริ่มนำประสบการณ์ในอดีตของตนเองมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการดำรงชีวิตและการแก้ปัญหาหรือจะใช้ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ มีความสนใจในสิ่งที่จำเป็นหรือตรงกับสิ่งที่กำลังเผชิญ และเรียนได้ดีเมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมและได้ปฏิบัติจริงในกิจกรรมนั้นๆ ต้องการสภาพแวดล้อมของการศึกษาที่มีความเป็นกันเอง ไม่ชอบการบังคับ หรือการชี้แนะหากแต่เป็นการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย

3. ผู้สอน

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญมากคือ ผู้สอน กล่าวคือผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน เข้าใจในการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ให้กำลังใจผู้เรียน เคารพความคิดเห็นและประสบการณ์ที่มีความแตกต่างกันของผู้เรียน ไม่ครอบงำความคิด กระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น นำความรู้และประสบการณ์ของตนออกมาใช้ให้มากที่สุด และสนับสนุนในการสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง สร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง รู้จักธรรมชาติของผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชน และเป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งบทบาทของผู้สอนนี้มีความสอดคล้องกับลักษณะของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1993) Lee และ Caffarella (1994) Roger (1996) Conner (1997) และพรปภัทสร ปริญาญกุล (2546) ที่กล่าวว่า ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียน โดยวิธีการต่างๆ ไม่ครอบงำหรือบงการความคิดของผู้เรียนมีเวลาให้แก่ผู้เรียน จัดวัสดุอุปกรณ์ ทรัพยากรการเรียนรู้ให้พร้อมและมีจำนวนที่เหมาะสม มีความเป็นกันเอง สร้างบรรยากาศที่ดีต่อการเรียน สนใจ ให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้เรียนต้องการ กระตุ้นให้ผู้เรียนเสนอความคิดเห็นและแบ่งปันข้อมูลให้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง เพียงพออย่างตรงไปตรงมา จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นในเรื่องที่เรียนรู้และมีโอกาสเรียนรู้จากผู้อื่น แนะนำให้ผู้เรียนสรุปในสิ่งที่ผู้เรียนรู้และเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับและมอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อทดลองนำความรู้ไปใช้ ผู้สอนต้องยอมรับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นโดยไม่มี การแปลความหมายหรือให้คุณค่ากับความรู้ใหม่ เนื่องจากผู้เรียนมีหน้าที่ที่ต้องตีค่าหรือให้คุณค่า

กับการเรียนรู้ของเขาเองสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีเชิงบวก สนับสนุนให้ผู้เรียนใช้ประสบการณ์เดิมและยอมรับประสบการณ์ใหม่

4. เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระของโปรแกรมแบ่งเป็น 2 เรื่องใหญ่คือ

1) การพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำในตนเอง ของสถาบันเดล คาร์เนกี มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยเนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเอง มี 16 ประการคือคือ 1.การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง 2.การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 3.การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ 4.การให้ความสนใจต่อผู้อื่น 5.การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 6.การเป็นผู้ฟังที่ดี 7.การทำงานเป็นทีม 8.การเคารพในตัวผู้อื่น 9.การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล 10.การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น 11.การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน 12.การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย 13.การใช้ชีวิตที่สมดุล 14.การมองโลกในแง่ดี 15.การจัดการกับความวิตกกังวล 16.การสร้างความสำเร็จหรือวัน มีความสอดคล้องกับลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ของ Likert (1961) Maier (1970) Mitchill (1973) House (1988) Osborn และ Osborn (2003) และClaremont EAP (2004) คือมีทักษะในการสื่อสาร ให้เกียรติสมาชิกและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเสมอภาคเหมือนเพื่อนร่วมงาน ให้การยอมรับและเชื่อถือ ไว้วางใจสมาชิก รับฟังความคิดเห็นและการชี้แนะของสมาชิกทุกคน สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างอิสระในการกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผน ดำเนินการ การตัดสินใจและแก้ปัญหาาร่วมกันกับผู้นำ พัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีทักษะในการแก้ปัญหา ชี้แนะแนวทางให้แก่สมาชิก เอาใจใส่ความคิด ความรู้สึกและเข้าใจความรู้สึกของสมาชิก วางเป้าหมายในการดำเนินการ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีความกระตือรือร้นและมีความสุขในการทำงาน มีทัศนคติที่ดีต่อสมาชิก การทำงานและปัญหาที่เผชิญ

2) เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1.ความหมายและความสำคัญของป่าชายเลน 2.พืชและสัตว์ในป่าชายเลน 3.สาเหตุของการลดลงของป่าชายเลน 4.วิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งเป็นพื้นฐานของผู้ที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (มปป) ที่กล่าวว่าในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมใดๆ ผู้ที่ปฏิบัติงานจะต้องเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมนั้นในทุกด้านและวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น

การกำหนดเนื้อหาของโปรแกรมที่มีความสอดคล้องกับปัญหาที่ต้องการได้รับการ

พัฒนาและการใช้ความรู้ที่ได้รับเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานของผู้เรียนนั้น มีความสอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล (2540) ที่กล่าวว่าเนื้อหาความรู้ที่นำมาใช้ในการฝึกอบรม ควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นจริงของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการดำเนินในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับศรีปภา ชัยสินธพ (2550) ที่กล่าวว่า ผู้เรียนจะมีความสนใจหรือมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่การงานของตนเองและสามารถนำความรู้ไปใช้ได้ทันที

5. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้ของโปรแกรม ดำเนินการตามขั้นตอนของการเรียนรู้เชิง ประสบการณ์ของ Kolb(1984) มี 4 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน ดังจากที่ได้ปฏิบัติในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมดังนี้

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์เชิงรูปธรรม

ผู้สอนให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่มทำกิจกรรมออกเป็นกลุ่มย่อย 3-5 กลุ่ม โดยผู้เรียนเลือก ประธานและเลขานุการของกลุ่ม ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่จะนำเข้าสู่ประเด็นการถ่ายทอด ประสบการณ์ โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การทำงานศิลปะ เมื่อผู้เรียน ทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว ผู้สอนสรุปแนวคิดของกิจกรรมนั้น แล้วตั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด การพัฒนาผู้นำในตนเองและป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ให้แต่ละกลุ่มส่งอาสาสมัครออกมาเล่า ประสบการณ์ที่เคยพบ เคยปฏิบัติ เคยประสบปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา และความรู้เกี่ยวกับ เรื่องป้าชายเลนและการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป้าชายเลนของตน ผู้สอนให้กำลังใจและกระตุ้นให้ ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เดิมของตน โดยเปิดโอกาสให้มีการซักถาม เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความรู้และ ประสบการณ์ของตนออกมาให้มากที่สุด

ขั้นที่ 2 การสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน

เมื่ออาสาสมัครของทุกกลุ่มเล่าประสบการณ์ ความรู้ของตนครบทุกกลุ่มแล้ว ผู้สอนให้ ผู้เรียนทุกกลุ่มอภิปรายในประเด็นเดียวกับที่อาสาสมัครได้เล่าประสบการณ์ในขั้นที่ 1 เพื่อทำการ อภิปราย หาข้อสรุปของประเด็นนั้นๆ ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นความรู้และประสบการณ์ ระหว่างกัน ผู้สอนเดินดูความเรียบร้อย ให้ความช่วยเหลือให้ข้อคิดเห็นและขยายความคิดเมื่อ ผู้เรียนร้องขอ หากแต่เมื่อให้คำอธิบายไปแล้ว ผู้เรียนจะต้องพิจารณาในการนำข้อคิดเห็นจาก ผู้สอนไปใช้ เพราะผู้สอนไม่ครอบงำความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียนแต่อย่างใด ผู้เรียน สามารถอภิปรายในกลุ่มได้อย่างเสรีตามมุมมองของผู้เรียน เมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่ง ตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการ อภิปรายครบทุกกลุ่มแล้วในหัวข้อป้าชายเลนและการอนุรักษ์มีวิทยากรด้านป้าชายเลนและ

ปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับเชิญมาให้แนวคิด ความรู้ ประสบการณ์ และเกร็ดความรู้เกี่ยวกับปายาเลน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์กับผู้เรียน ดุวิตทัศน์เกี่ยวกับปายาเลนและจัดกิจกรรมทัศนศึกษาปายาเลนทั้งทางบก ทางน้ำและในเวลากลางวันและกลางคืน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้เรื่องปายาเลนและการอนุรักษ์ นอกจากนี้ในหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเองผู้สอนเป็นผู้ให้ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำในตนเองแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 3 สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม

เมื่อวิทยากรบรรยายให้แนวคิดในด้านการพัฒนาผู้นำในตนเองและปายาเลน และการอนุรักษ์แล้ว ผู้สอนกำหนดประเด็นการอภิปรายให้กับผู้เรียน โดยเป็นประเด็นเดิมจากการอภิปรายกลุ่มในระยะที่ 2 ให้กลุ่มผู้เรียนกลุ่มเดิมนำผลการอภิปรายในระยะที่ 2 กลับไปทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการบรรยายของวิทยากร วิเคราะห์ สังเคราะห์ออกมาเป็นความรู้ใหม่ กระบวนการแก้ปัญหาใหม่ หรือวิธีการปฏิบัติใหม่ ในระหว่างการอภิปรายกลุ่ม ผู้สอนเดินดูความเรียบร้อยและให้ความช่วยเหลือเพื่อให้การอภิปรายกลุ่มในขั้นตอนนี้ดำเนินไปอย่างถูกต้องทิศทาง โดยไม่ชี้นำความคิดหรือแทรกแซงการพูดคุยในกลุ่มของผู้เรียนแต่อย่างใดเมื่อถึงเวลาที่กำหนด กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมารายงานผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อชั้นเรียน

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติ

เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มเสนอผลการอภิปรายที่เป็นความรู้ใหม่ที่ตนและกลุ่มสร้างขึ้นร่วมกันแล้ว ผู้สอนกำหนดกิจกรรมที่นำมาใช้เพื่อทดลองปฏิบัติ ในเนื้อหาของปายาเลนผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มช่วยกันระดมสมองเกี่ยวกับการอนุรักษ์ปายาเลนในชุมชนของตน และในด้านแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ผู้สอนกำหนดให้ผู้เรียนทำกิจกรรมที่มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การเล่นเกม การระดมสมองเพื่อแก้ปัญหา การแสดงบทบาทสมมติ มีการฝึกปฏิบัติเป็นรายบุคคล ผู้สอนประเมินประสิทธิภาพของการเรียนรู้โดยพิจารณาความถูกต้องของการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมการฝึกปฏิบัติที่กำหนดขึ้น

จากวิธีการการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนโดยใช้ขั้นตอนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้สอนใช้กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น เกม การระดมสมอง การทำกรณีศึกษา การแสดงบทบาทสมมติ การทำงานศิลปะเป็นกลุ่ม การทัศนศึกษานอกสถานที่ ร่วมกับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้เดิมของผู้เรียน จึงมีความสอดคล้องกับ Burnhard (1996) ว่าประสบการณ์ของผู้เรียน

เป็นแหล่งความรู้ที่มีค่า สามารถนำมาใช้ร่วมกับการทำกิจกรรมที่เสริมการเรียนรู้ได้หลายรูปแบบ เช่น บรรยาย อภิปรายกลุ่ม ระดมสมอง แสดงบทบาทสมมุติ และการทำกรณีศึกษา และ Brookfield (1986) ที่กล่าวว่านักการศึกษาผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงสิ่งที่สร้างประสบการณ์ของผู้ใหญ่ ในการดำเนินการให้ความรู้ เช่น เกม กรณีศึกษา บทบาทสมมุติ เนื่องจากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของโปรแกรมนี้ ผู้เรียนจะเรียนรู้ร่วมกันเป็นทีม มีการตั้งประธานของกลุ่มในการ ดำเนินการทำกิจกรรมกลุ่ม และเนื่องจากผู้เรียนมีจำนวนไม่มาก ทุกคนจึงมีโอกาสในการเป็น ประธานกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ผู้เรียนจึงได้ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามในการทำงาน ฝึก การตัดสินใจ วางแผนการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนมีความพึงพอใจในกิจกรรมของโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นนี้ ดังนั้นกิจกรรมในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเปรมวดี คฤหเดช (2540) ที่ พบว่าผู้เรียนมีทักษะในการทำงานเป็นทีม มีกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีผลการ ปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาร่วมกันเป็นทีม และมีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีมภายหลังการ ฝึกอบรมดีกว่าก่อนการฝึกอบรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Barley(1998) ที่ศึกษาประโยชน์ที่ ได้รับจากการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตามการรับรู้ของนักศึกษา พบว่า ทำให้เกิดทักษะการอยู่ ร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การแก้ปัญหา ทักษะการเป็นผู้นำ และฝึกความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hargrove (1987) ที่สังเกตว่าเยาวชนมีความสนุกสนานกับการมีส่วนร่วม และการร่วมมือกันในห้องเรียนและทำกิจกรรม กลุ่มเยาวชนมีความรู้ในเนื้อหาและมีทักษะการ เป็นผู้นำ และกลุ่มเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะความเป็นผู้นำที่ดีได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sottile(2000) ที่พบว่าผลการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน การสื่อสารระหว่างบุคคล สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีทักษะทาง สังคม และการที่ผู้วิจัยกำหนดให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้แนวคิดกลับไปฝึกปฏิบัติด้วย ตนเองในสถานการณ์จริงของผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้เรียน ส่งผลให้ ผู้เรียนสามารถพัฒนาพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้ ซึ่งสอดคล้องกับ อาชัญญา รัตนอุบล (2541) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วย ตนเอง ได้สัมผัสด้วยตนเอง และได้มีโอกาสฝึกทำซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญจนเกิดเป็นทักษะและ ความชำนาญของตนเอง

6. ระยะเวลา

ระยะเวลาของการจัดโปรแกรมที่กำหนดไว้คือ 200 ชั่วโมง แบ่งการจัดกิจกรรม ออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นระยะเวลา 32 ชั่วโมง 30 นาที

ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นระยะเวลา 156 ชั่วโมงผู้เรียนวางแผนและดำเนินการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 1 โครงการ ในขณะที่ผู้เรียนวางแผนโครงการและดำเนินการให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในระยะที่ 1 มาฝึกปฏิบัติตนเพื่อสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ทุกวัน วันละ 3 ชั่วโมง และจดบันทึก เกี่ยวกับสิ่งที่ได้ฝึกปฏิบัติ มีการสังเกตพฤติกรรมโดยที่ปรึกษากลุ่มจะเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมหรือไม่ จำนวน 2 ครั้ง คือก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติและเมื่อเสร็จสิ้นการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และผลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการประเมินผลโปรแกรม เป็นระยะเวลา 11 ชั่วโมง 30 นาที

ผู้เรียนมีความพึงพอใจในระยะเวลาของการจัดกิจกรรมในโปรแกรมในระยะที่ 1 ที่เป็นการเรียนรู้เนื้อหาของแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองและเนื้อหาป่าชายเลนและการอนุรักษ์ และมีความพึงพอใจในระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเองในระยะที่ 2 ระยะเวลาของโปรแกรมคือ 200 ชั่วโมงมีความสอดคล้องกับคำกล่าวของ Martin (1990,อ้างใน Zinser,1995) ที่ว่าการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะที่ยั่งยืนต้องใช้เวลารวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง และระยะเวลาของการจัดโปรแกรมนี้มีความใกล้เคียงกับการจัดโปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำของสถาบันการศึกษาในต่างประเทศซึ่งมีการจัดโปรแกรมห่างกล่าวมาแล้ว หลายรุ่นและสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดภาวะผู้นำที่ดีได้ ได้แก่หลักสูตร Women's Leadership Development Program (WLDP) ของ University of Delaware University of Delaware,(2007) หลักสูตร Leadership Development Program (LDP) ของ National Leadership Institute, University of Maryland University College (National Leadership Institute, 2007) โปรแกรม Leadership Development Program (LDP) ของ Northern California Local Government Leadership Institute(LGLI) (California State University,Chico, 2007) โปรแกรม Leadership Development Program (LDP) ของ Melbourne Business School ของ University of Melbourne (Melbourne Business School, 2007)

นอกจากระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติมีความเหมาะสมแล้ว ช่วงเดือนที่จัดก็มีความเหมาะสมที่ผู้เรียนจะสามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมและฝึกปฏิบัติได้เต็มเวลา ซึ่งจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดโปรแกรมและผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะอย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ Matin (1990, อ้างใน Zinser, 1995) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน ความสะดวกในด้านเวลา การเดินทาง และความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เรียน และ สอดคล้องกับ Knowles (1980) ที่กล่าวว่าผู้ใหญ่พร้อมที่จะเรียนรู้และเรียนรู้ได้ดีที่สุดหากเขาได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาเป็นประโยชน์และมีความจำเป็นที่ต้องรู้

7. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

7.1. แหล่งความรู้ที่นำมาใช้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ประกอบด้วยสื่อบุคคล ที่เป็นวิทยากรในเรื่องปายายเลนและการอนุรักษ์ และการพัฒนาผู้นำในตนเอง วิทยากรด้านปายายเลนเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เป็นเจ้าหน้าที่ดูแลปายายเลนของกรมป่าไม้ และผู้ที่เป็นผู้รู้ในชุมชนที่เรียกว่าปราชญ์ชาวบ้านด้านปายายเลนในชุมชน และวิทยากรด้านการพัฒนาผู้นำในตนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถซักถามปัญหาที่ได้จากการฟังการบรรยาย และการทัศนศึกษานอกสถานที่ได้อย่างเต็มที่ และแหล่งความรู้ที่อยู่ในธรรมชาติ คือปายายเลนที่ผู้เรียนมีโอกาสศึกษาจากสถานที่จริง ซึ่งเป็นแหล่งความรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ สนุกสนานในการเรียนรู้ เสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ตรงจากการได้รับประโยชน์จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นและเกิดความรู้ด้วยตนเองแล้วนำมาผสมผสานกับความรู้และประสบการณ์เดิมของตนเองเป็นความรู้ใหม่ได้ ลักษณะของแหล่งความรู้ของโปรแกรมมีความสอดคล้องกับนฤมล ตันนสุเรชษฐ์(2533) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดเวลาโดยการศึกษาจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น ความรู้จากต้นกำเนิดและวิทยากรในชุมชนประเภทบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน

7.2. สื่อการสอนที่นำมาใช้ในโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความ

หลากหลาย เช่น เอกสารประกอบการสอน สื่อโสตทัศน Flipchart มีความหลากหลาย และมีจำนวนเพียงพอ ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในเนื้อหา ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้นและสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับสถานที่จัดกิจกรรมได้ ดังจากการวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่พบว่าสื่อการเรียนรู้ที่จัดควรมีความหลากหลาย ได้แก่ รูปภาพต่างๆ อุปกรณ์ หรือตัวอย่างที่เป็นเชิงประจักษ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Nicol (มปป. อ้างถึงใน Roy, 1985) ที่กล่าวว่าสื่อการสอนที่ใช้ในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถรับแนวคิด ความรู้ ค่านิยม

ใหม่ๆ มาใช้ในการคิดวิเคราะห์ ผนวกกับความรู้เดิมแล้วสร้างเป็นความรู้ใหม่ เพราะฉะนั้นสื่อที่ใช้จะต้องมีความหลากหลาย มีความชัดเจนทำความเข้าใจได้ง่าย และมีความน่าสนใจ

8. สภาพแวดล้อม

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นหลัก ผู้วิจัยได้จัดสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบ มีอากาศบริสุทธิ์ ถ่ายเทได้สะดวก มีแสงสว่างที่เพียงพอ ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลายจิตใจ ใกล้ชิดกับธรรมชาติ สอดคล้องตามคำกล่าวของ Michell (2000) ถ้าบรรยากาศและสภาพแวดล้อมดี มีความเงียบสงบ มีอากาศที่ถ่ายเท มีแสงสว่างเพียงพอ ผู้เรียนก็จะมีสมาธิในการเรียนรู้ที่ดีขึ้นได้ และจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของผู้เรียน สถานที่จัดกิจกรรมสามารถปรับใช้ทำกิจกรรมได้หลายรูปแบบเช่น เป็นสถานที่เรียน สถานที่รับประทานอาหาร การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยพื้นที่ในการเคลื่อนไหว การทำกิจกรรมที่ไม่ต้องการการเคลื่อนไหว สอดคล้องกับความคิดของ Heimstra (1991) ที่ว่าการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนส่งผลต่อประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้เรียน และการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนควรสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมที่หลากหลาย สถานที่จัดกิจกรรมนี้ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งศึกษาทางธรรมชาติที่ใช้ในการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บรรยากาศการทำกิจกรรมการเรียนรู้มีความเป็นกันเองและสนุกสนาน ซึ่งลักษณะของสภาพแวดล้อมมีความสอดคล้องกับ Knox (1986) ที่กล่าวว่า ผู้สอนจะต้องสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยการสนับสนุนให้กำลังใจและเป็นกันเองกับผู้เรียน และสอดคล้องกับ Sisco (1991) ที่ผู้สอนจะต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย ปลอดภัย เป็นกันเอง ไม่ให้ผู้เรียนรู้สึกว่าถูกคุกคาม สามารถสร้างความมั่นใจในการร่วมทำกิจกรรมได้

9. การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีวิธีการประเมินผลหลายรูปแบบ เช่น วัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา วัดทัศนคติ ประเมินพฤติกรรม ประเมินลักษณะที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม และประเมินการจัดการเรียนการสอน ผู้เรียนมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีความเหมาะสม วิธีการประเมินผลของโปรแกรมมีความสอดคล้องกับความคิดของ Boyatzis, Cowen และ Kolb (1995) ที่กล่าวว่าการประเมินผลควรมีหลายรูปแบบ มีทั้งประเมินกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน ประเมินการปฏิบัติและประเมินผลผลิต การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และประเมินคุณภาพของผลงาน และนอกจากนั้นยังให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งหลังจากที่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้าง

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมในระยะที่ 2 แล้ว ทำให้ทราบว่าผู้เรียนมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ลักษณะการประเมินพฤติกรรมโดยให้บุคคลภายนอกมีส่วนร่วมในการประเมินสอดคล้องกับความคิดของ Boyatzis, Cowen และ Kolb (1995) ที่กล่าวว่า การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์สามารถประเมินได้หลายด้าน นอกจากการประเมินผลการเรียนรู้จากผู้สอนแล้ว บุคคลภายนอกสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนได้เช่นกัน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดวิธีการประเมินผลที่สอดคล้องกับวิธีการประเมินผลหลักสูตร Women's Leadership Development Program (WLDP) ของ University of Delaware (University of Delaware, 2007) หลักสูตร Leadership Development Program (LDP) ของ National Leadership Institute, University of Maryland University College (National Leadership Institute, 2007) โปรแกรม Leadership Development Program (LDP) ของ Northern California Local Government Leadership Institute (LGLI) (California State University, Chico, 2007) โปรแกรม Leadership Development Program (LDP) ของ Melbourne Business School ของ University of Melbourne (Melbourne Business School, 2007) ที่มีการเรียนรู้เนื้อหา แนวคิด และการฝึกปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นผู้นำที่ดี มีการติดตามและประเมินผลการฝึกปฏิบัติโดยผู้บังคับบัญชาเมื่อถึงเวลาที่กำหนด

3. ผลการทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นไปใช้พบว่าโปรแกรมนี้สามารถเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ กล่าวคือจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของภาคตะวันออกเฉียงใต้ เป็นกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 มีทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 มีลักษณะที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 มีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังเข้าร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 สรุปได้ว่าผลการทดลองทั้งหมดเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสวัสดิ ภูทอง (2546) พบว่าผู้เรียนที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเข้าร่วมกิจกรรมที่ใช้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีคะแนนผลการ

เรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะและพฤติกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับที่ .05

ด้วยผลการทดลองการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถสนับสนุนได้ว่าโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นสามารถส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนามาจากความต้องการของหน่วยงาน คือสภาเครือข่ายเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมที่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิธีการบริหารกลุ่มและลักษณะของผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและต้องการพัฒนาผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นสมาชิกของตนให้เป็นผู้ร่วมแบบมีส่วนร่วม และจากความต้องการของผู้เรียนที่ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ร่วมที่เน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม เป็นผู้นำที่คำนึงถึงการให้ความเคารพในความคิดจิตใจของสมาชิกกลุ่ม สร้างความสามัคคี ความร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จึงได้จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่นำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาให้เหมาะสมกับผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเชิงสถาบันของ Boyle (1981) ที่กล่าวว่าโปรแกรมเชิงสถาบันมีแนวคิดที่เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบุคคลทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติของผู้เรียน โดยความต้องการการเรียนรู้นั้นมาจากความต้องการของหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนและความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการเข้าร่วมโปรแกรม จากการประเมินโปรแกรมพบว่าสามารถสนองตอบความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Zinser (1995) ที่นำโปรแกรมของ Boyle (1981) ไปใช้ในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำของกลุ่มลูกเสือและเนตรนารี โดยผู้สอนเป็นผู้พัฒนาโปรแกรม และผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้เพื่อพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงตนเอง และพบว่าผู้เรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมสามารถพัฒนาภาวะผู้นำด้วยตนเอง และมีความพึงพอใจผลของการเข้าร่วมโปรแกรมนี้อย่างดีในทุกๆ ด้าน

การจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้เป็นการจัดโปรแกรมสำหรับผู้ร่วมแบบมีส่วนร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น สามารถเรียนได้ดีเมื่อได้เรียนรู้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมกัน และทำงานเป็นทีม จึงทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอายุ ประสบการณ์ มีปัญหา และมีความสนใจที่คล้ายกัน จึงส่งผลให้เกิดความสนิทสนมและสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันได้อย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับ Rogers (1996) ที่กล่าวว่าผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความสัมพันธ์หรือทำงานร่วมกันกับบุคคลที่มีความสนใจคล้ายกัน การจัดกิจกรรมนี้ผู้สอนเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน ช่วยกันสร้างความรู้ใหม่ร่วมกัน

เรียนรู้และทำกิจกรรม และสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำได้ ดังจากการวิจัยของ Warfield(1999)ที่พบว่านักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ มีพัฒนาการทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และการทำกิจกรรมที่เป็นกลุ่มในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นั้น ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีความสนุกสนาน บรรยายภาคการเรียนรู้ไม่เครียด ช่วยพัฒนาการทำงานร่วมกันเป็นทีม ฝึกการเป็นผู้นำ มีสัมพันธภาพภายในกลุ่มที่ดี พัฒนาทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหา วางแผนร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Hammer (2000) ที่พบว่าการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนโดยประยุกต์ใช้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน เกิดความสนุกสนานและเกิดการ ทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ และการวิจัยของ Hargrove (1987) ที่พบว่าการนำการเรียนรู้เชิง ประสบการณ์มาใช้เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำ นั้นผู้เรียนมีทักษะการเป็นผู้นำและสามารถเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะความเป็นผู้นำที่ดีได้

การเข้าร่วมโปรแกรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม โดยใช้แนวคิดการ พัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี พบว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาทัศนคติ ลักษณะของ การเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้ จากการทดสอบ และสังเกตพฤติกรรมในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้โดยทีมผู้วิจัย และจากการฝึกปฏิบัติด้วย ตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม สังเกตพฤติกรรมและประเมินผลพฤติกรรม โดยที่ บริรักษากลุ่มของผู้เรียน ดังต่อไปนี้ ผู้เรียนมีการวางแผนเป้าหมายในการทำงาน มีระเบียบวินัยและมี ความมุ่งมั่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกันและวางแผนและตัดสินใจร่วมกัน กับผู้อื่น สามารถงูใจสมาชิก มีการสื่อสารพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น มีความ กระตือรือร้นในการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มีการยกย่องชมเชย ให้กำลังใจ สมาชิกกลุ่ม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น ยอมรับข้อบกพร่องของตนเองได้และรู้จักใช้คำพูดที่ เหมาะสมเมื่อต้องวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่น รู้ข้อดี ข้อบกพร่องของตนเองและปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น เสมอ เอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้ความสนใจผู้อื่น และมีกิจกรรมที่ผ่อนคลายจิตใจในยามว่างหลัง เลิกงานหรือเลิกเรียน ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมของ Likert (1961) Maier(1970) Mitchill (1973) House (1988) OsbornและOsborn(2003) และClaremont EAP(2004) คือมีทักษะในการสื่อสาร ให้เกียรติสมาชิกและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเสมอภาค เหมือนเพื่อนร่วมงาน ให้การยอมรับและเชื่อถือ ไว้วางใจสมาชิก รับฟังความคิดเห็นและการ ชี้แนะของสมาชิกทุกคน สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก สนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่าง อิสระในการกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนดำเนินการ การตัดสินใจและแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้นำ พัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ มีทักษะในการแก้ปัญหา ชี้แนะแนวทางให้แก่สมาชิก เอาใจใส่ความคิด ความรู้สึกและเข้าใจความรู้สึกของสมาชิก วางเป้าหมายในการดำเนินการ มี

ความมุ่งมั่นในการทำงาน มีความกระตือรือร้นและมีความสุขในการทำงาน มีทัศนคติที่ดีต่อสมาชิก การทำงานและปัญหาที่เผชิญ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของสถาบันเดล คาร์เนกีที่ทำการสำรวจและติดตามผลของผู้ที่เข้าร่วมการอบรมหลักสูตร Developing the Leader in You จำนวน 10 รุ่น พบว่าผู้เข้าอบรมสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีส่วนร่วมสามารถนำทักษะไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างทีมงานที่ทำงานอย่างมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและทีมงานที่ดี และสร้างบรรยากาศที่ดีในการปฏิบัติงาน(Dale Carnegie and Associates ,Inc., 1993) โดยซึ่งข้อมูลของสถาบันเดล คาร์เนกีสอดคล้องกับผลการวิจัยของจูลี เพ็ชรรัตน์(2543)พบว่าภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในงาน ส่วนระยะเวลาระหว่างการเป็นสมาชิกและขนาดขององค์กร ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับการวิจัยของมณี ภาณุวัฒน์สุข (2546)ที่พบว่าภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของหัวหน้าหรือผู้ปวยเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มระดับความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการได้ และสอดคล้องกับความพึงพอใจในการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนและความพึงพอใจของที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นผู้ประเมินพฤติกรรมของผู้เรียน ซึ่งอยู่ในระดับมาก

นอกจากนั้นจากการฝึกฝนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเองของผู้เรียนเป็นเวลา 156 ชั่วโมงส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาพฤติกรรมกาเป็นผู้มีส่วนร่วมได้ จากการสังเกตพฤติกรรมของตนเอง จากการสังเกตพฤติกรรมของที่ปรึกษากลุ่มโดยเปรียบเทียบก่อนฝึกและหลังฝึก ซึ่งสอดคล้องกับ Martin (1990, อ้างจาก Zinser,1995) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะที่ยั่งยืนต้องใช้เวลาร่วมกันไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง และสอดคล้องกับ Boyatzis,Cowen และ Kolb (1995) ที่กล่าวว่า การประเมินผลสามารถเชิญบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนเข้าร่วมประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนได้ จึงเป็นการยืนยันผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

ดังนั้นการที่ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมที่ดำเนินการตามขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และเนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีจะส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ พัฒนาลักษณะ ทัศนคติ พฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้สูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม

จุดเด่นของโปรแกรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม สำหรับผู้ดูแลเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

จากการจัดโปรแกรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้ดูแลเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน การสัมภาษณ์ผู้เรียน และจากการอภิปรายกลุ่ม ผู้วิจัยพบว่าโปรแกรมมีจุดเด่นในประเด็นต่อไปนี้

1. การเชิญปราชญ์ชาวบ้านด้านป่ายเล่นในชุมชนมาให้บรรยาย ให้ความรู้และเกร็ดความรู้เกี่ยวกับป่ายเล่น การนำประโยชน์จากพืชในป่ายเล่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ เช่น ยารักษาโรค ยาปราบศัตรูพืชและการอนุรักษ์ป่ายเล่นตามวิถีชาวบ้าน ความเชื่อและเรื่องเล่าต่างๆ ของชาวบ้านเกี่ยวกับป่ายเล่น และการเป็นมัคคุเทศก์ในการนำผู้เรียนเข้าไปศึกษาป่ายเล่นทั้งทางบกและทางน้ำ ในเวลากลางวันและกลางคืน ส่งผลให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์เกี่ยวกับป่ายเล่นกว้างขวางมากยิ่งขึ้น และได้ศึกษาประสบการณ์ตรงในการศึกษาป่ายเล่น ซึ่งจะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่ายเล่นในชุมชนของตน

2. กิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของโปรแกรมที่จัดขึ้น เป็นกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นทีมจึงต้องมีการตั้งประธานกลุ่มในการบริหารทีมงานในการเรียนรู้ และเนื่องจากผู้เรียนมีจำนวนไม่มาก ผู้เรียนทุกคนจึงมีโอกาสเป็นประธานกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการฝึกให้เป็นผู้นำและผู้ตาม ฝึกการตัดสินใจ การวางแผน การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การแก้ปัญหาคความขัดแย้งในการทำงานกลุ่ม การให้กำลังใจซึ่งกันและกันในการทำงาน การสื่อสารระหว่างกัน โดยเฉพาะการฟัง การให้เกียรติและเคารพความคิดเห็นของสมาชิก ฝึกการจูงใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การให้ความสนใจต่อสมาชิกของกลุ่ม

3. มีการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมในสถานการณ์จริง โดยผู้เรียนนำความรู้ที่ได้สร้างขึ้นด้วยตนเองในเรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเองและการอนุรักษ์ป่ายเล่นไปใช้ในการบริหารกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและจัดโครงการอนุรักษ์ป่ายเล่นในชุมชนของตน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้ และสามารถนำความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่ายเล่นไปทำประโยชน์ให้กับชุมชนของตน โดยการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่ายเล่นในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. บรรยากาศของการเรียนรู้มีความเป็นมิตร ให้เกียรติต่อกัน สิ่งแวดล้อมมีความสงบเงียบ มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทำให้เกิดการผ่อนคลาย สร้างสมาธิ ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนานในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ ได้รับความรู้และการฝึกปฏิบัติควบคู่กันไปด้วยการทำกิจกรรมที่หลากหลาย ส่งเสริมให้เกิดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม เช่น การอภิปราย ส่งเสริมให้เกิดทักษะการฟัง การสื่อสาร การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น การเล่นเกม ส่งเสริมให้เกิดการทำงานเป็นทีม การวางแผนเป้าหมาย การแก้ไขปัญหา การยอมรับ ยก

ย่อง การทำงานศิลปะ ส่งเสริมให้เกิดทักษะการตัดสินใจ ความมุ่งมั่นให้การทำงานเกิดความสำเร็จ เป็นต้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ของตนเองในการเรียนรู้มากที่สุด ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็น แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนมีความสำคัญ มีคุณค่าและสามารถสร้างความรู้ใหม่ให้กับตนเอง มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้เรียนคนอื่น และเนื้อหาสามารถนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มอื่นได้และเนื้อหาเหมาะกับทุกเพศ ทุกวัย

5. สถานที่จัดกิจกรรมเป็นศูนย์ศึกษารวมชาติป้าชายเลนที่เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีพันธุ์พืชและสัตว์ครบทุกสายพันธุ์ อีกทั้งโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียวมีที่พักซึ่งเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติที่สำคัญที่สุดของจังหวัดตราด และมีเจ้าหน้าที่จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 จังหวัดตราดเป็นวิทยากรและมัคคุเทศาผู้สนใจศึกษาป่าชายเลนได้ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในเนื้อหาการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้อย่างเต็มที่

6. จากการศึกษาค้นคว้าแบบวัด การสังเกตพฤติกรรม และการอภิปรายกลุ่มพบว่าผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมโปรแกรมคือผู้เรียนรู้จักข้อดีและข้อควรปรับปรุงของตนในฐานะผู้นำกลุ่มเคารพความคิดเห็นและศักดิ์ศรีของผู้อื่น รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำงานเป็นทีมวางเป้าหมายในการทำงาน มีทักษะในการสื่อสาร การฟัง รู้จักยอมรับ ยกย่องผู้อื่นได้ดีขึ้น

4. ผลการศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปใช้

4.1. ปัจจัยของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ผู้เรียน

ผู้เรียนเป็นปัจจัยที่สำคัญของการจัดโปรแกรม ที่ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดผู้เรียนให้มีวัยที่ใกล้เคียงกัน มีความสนใจหรือมีปัญหาที่คล้ายกัน มีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกัน จำนวนผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องตระหนักในการจัดโปรแกรม โดยต้องจัดผู้เรียนให้มีจำนวนที่เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการทดลองปฏิบัติและการทำกิจกรรมหลายๆ รูปแบบ ดังนั้นจำนวนผู้เรียนจึงไม่ควรมากเกินไป เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสทดลองหรือฝึกปฏิบัติได้อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับ Michill (2000) ที่กล่าวว่ารูปแบบของกิจกรรมมีผลต่อจำนวนผู้เรียน หากเป็นกิจกรรมที่ต้องการฝึกปฏิบัติ ก็ควรจะมีผู้เรียนจำนวนไม่มาก เพื่อสามารถฝึกปฏิบัติได้ทุกคน และ

สอดคล้องกับชาญ สวัสดิ์สาดี (2539) ที่ว่าผู้เรียนควรมีจำนวนเหมาะสมกับกิจกรรมและรูปแบบของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง และการที่ผู้เรียนมาจากที่ต่างๆ กันจะทำให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดความรู้ใหม่ที่กว้างขึ้น และการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม การเห็นความสำคัญของการเข้าร่วมโปรแกรมและการฝึกฝนด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่มีต่อความสำเร็จของการจัดโปรแกรมด้วยเช่นกันสอดคล้องกับชาญ สวัสดิ์สาดี (2539) ที่กล่าวว่าผู้เข้าอบรมจะต้องให้ความสนใจ มีความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง และจะสามารถเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะหรือปรับเปลี่ยนทัศนคติไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ในหลักสูตรได้อย่างแท้จริง

2. ผู้สอน

ผู้สอนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดโปรแกรม เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่ในส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับบทบาทและลักษณะของผู้สอนเป็นสำคัญที่จะหาวิธีการจัดกิจกรรม วิธีการถ่ายทอดความรู้ การกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์เดิมของตนมาใช้ในการเรียนรู้ให้มากที่สุด นอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องเข้าใจและปฏิบัติตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์แล้ว ผู้สอนต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาของการพัฒนาความเป็นผู้นำในตนเองของสถาบันเคล คาร์เนกีและความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลนและการอนุรักษ์ เพื่อที่จะถ่ายทอดให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ใหม่และนำไปใช้ได้ สอดคล้องกับ ชาญ สวัสดิ์สาดี (2539) ที่ว่า ผู้สอนต้องมีความรอบรู้ มีประสบการณ์ในเนื้อหาที่จะถ่ายทอดเป็นอย่างดี และมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และเนื้อหา อีกทั้งผู้สอนต้องมีความเข้าใจในพัฒนาการและธรรมชาติของผู้เรียนที่เป็นเด็กและเยาวชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มผู้เรียนและสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ผู้เรียนสามารถเข้าถึงผู้สอนได้ ก็จะเป็นสิ่งที่ทำให้การจัดโปรแกรมดำเนินไปได้ด้วยดีเช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับประชิด เขยกิจวงศ์ (2541) ที่กล่าวว่า ผู้สอนต้องให้ความเป็นกันเอง สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและปลอดภัย มีเวลาเพียงพอที่จะให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียนทุกเวลา

3. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้เป็นปัจจัยสำคัญของการจัดโปรแกรม โดยต้องมีการดำเนินตามขั้นตอนของการเรียนรู้ตามขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนแล้ว ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่หลากหลายร่วมกัน มีความสนุกสนาน ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่ นำความรู้และประสบการณ์เดิมที่แตกต่างและหลากหลายมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ

มีการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ระหว่างกัน ผู้เรียนมีการฝึกทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกเป็นผู้นำและผู้ตาม ฝึกการตัดสินใจและวางแผนการทำงานร่วมกัน ทำให้รู้จักรับฟังและเคารพความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่ม สอดคล้องกับงานวิจัยของEwart (2000)พบว่ากลุ่มทดลองที่เรียนด้วยการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในหลักสูตรการบริหารการตลาดนั้นสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น การสร้างทีมงาน การพัฒนาภาวะผู้นำ พัฒนาทักษะการสื่อสารและการรับฟัง และสอดคล้องกับการวิจัยของWarfield(1999) ที่พบว่านักเรียนที่ผ่านการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ มีพัฒนาการทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น และการทำกิจกรรมที่เป็นกลุ่มในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นั้น ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกลุ่มทดลองมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีความสนุกสนาน จะช่วยพัฒนาการทำงานร่วมกันเป็นทีม ฝึกการเป็นผู้นำ มีสัมพันธภาพภายในกลุ่มที่ดี พัฒนาทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหา วางแผนร่วมกัน

4. เนื้อหา

เนื้อหาเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมจะต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สามารถตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับประชิด เขยกีวงศ์(2541) ที่กล่าวว่าทุกคนเรียนได้ดีที่สุดเมื่อบทเรียนนั้นสนองความต้องการของตนมากที่สุด และต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายเพื่อที่จะนำไปพัฒนาตนเองได้จึงทำให้การจัดโปรแกรมเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5. ระยะเวลา

ระยะเวลาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสามารถตอบสนองความต้องการและความสะดวกในการมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาของผู้เรียน สอดคล้องกับ Matin(1990,อ้างถึงในZinser,1995) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดีจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน ความสะดวกในด้านเวลา การเดินทาง และความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมจะต้องจัดให้มีระยะเวลาพอเพียงในการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ โดยเฉพาะโปรแกรมที่เน้นการให้ความรู้และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งหากผู้จัดโปรแกรมสามารถจัดโปรแกรมให้มีระยะเวลาที่เหมาะสม ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจ สามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้เต็มเวลาและสามารถเรียนรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. แหล่งความรู้และสื่อการสอน

แหล่งความรู้และสื่อการสอนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ แหล่งความรู้จึงต้องมีความหลากหลาย การมีสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคลทั้งที่เป็นวิทยากรและผู้ทรงความรู้ในชุมชน เอกสารประกอบการสอน ของจริงตามธรรมชาติในชุมชน เป็นสิ่งที่ล้วนแต่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์ใหม่ที่จะนำมาผสมผสานกับประสบการณ์และความรู้เดิมในตนเองให้เป็นความรู้ใหม่ของตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของกระทรวงศึกษาธิการ (2542) ที่พบว่าสื่อการเรียนรู้ที่จัดควรมีความหลากหลาย ได้แก่ วัสดุประเภทต่างๆ อุปกรณ์ หรือตัวอย่างที่เป็นเชิงประจักษ์ รูปแบบของสื่อสามารถนำไปปรับไปใช้ให้เข้ากับสถานที่จัดกิจกรรมและสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ระหว่างการจัดกิจกรรม และสื่อควรจะต้องมีจำนวนที่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับการทดลองปฏิบัติและพัฒนาให้เกิดเป็นทักษะของตนต่อไป สอดคล้องกับ Zinser(1995) ที่กล่าวว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ผู้สอนจะต้องจัดสรรสื่อการสอนที่มีความน่าสนใจและมีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับชาญ สวัสดิ์สาส์(2539) ที่กล่าวว่าผู้สอนจะต้องจัดเตรียมสื่อการสอนที่มีคุณภาพเหมาะสมและสอดคล้องกับเทคนิคหรือวิธีการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อวิชา ขนาดของกลุ่มผู้เข้าอบรม และเหมาะสมกับลักษณะและขนาดของห้องฝึกอบรมนั้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับRogers(1996) ที่ว่าผู้สอนจะต้องจัดทรัพยากรในการเรียนรู้ให้เหมาะสม

7. สภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้จัดโปรแกรมต้องให้ความสำคัญเพราะเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมในทุกๆ รูปแบบ การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ที่ไม่เคร่งเครียด มีสภาพแวดล้อมที่เงียบสงบทำให้ผู้เรียนเกิดสมาธิและเกิดการเรียนรู้ที่ดีขึ้น สอดคล้องกับRogers(1996) ที่กล่าวว่าผู้สอนต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสมและสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน สภาพของสถานที่จัดกิจกรรมควรมีความเหมาะสม สามารถปรับใช้ทำกิจกรรมหลายๆ รูปแบบได้ สอดคล้องกับ Sisco(1991) ที่ว่าการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนส่งผลต่อประสิทธิภาพและความพึงพอใจของผู้เรียน และการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนควรสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมที่หลากหลาย

4.2. เงื่อนไขของการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ด้านผู้เรียน

- 1.1. ผู้เรียนต้องมีความเต็มใจและมุ่งมั่นที่จะฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำตามระยะเวลาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น
- 1.2. ผู้เรียนต้องมีประสบการณ์เป็นผู้นำกลุ่มอย่างน้อย 1 ปี เพราะการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จะต้องนำประสบการณ์มาใช้ในการเรียนรู้ มีการแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มของตน หากผู้เรียนไม่มีประสบการณ์การเป็นผู้นำมาก่อนอาจทำให้เกิดความยากลำบากในการทำกิจกรรมนี้ เพราะไม่มีความรู้หรือประสบการณ์เพียงพอที่จะนำมาแลกเปลี่ยนกับผู้เรียนคนอื่นได้ และอาจเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายกับการทำกิจกรรมในโปรแกรมที่เน้นการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ผู้เรียนจึงอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโปรแกรมนี้เท่าใดและไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ของโปรแกรม

2. ด้านผู้สอน

ผู้สอนต้องมีความรู้และมีความเข้าใจในแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และสามารถยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับแนวคิดให้ผู้เรียนเข้าใจง่าย และประพฤติหรือแสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนได้

3. ด้านระยะเวลา

- 3.1. มีระยะเวลาในการฝึกทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อย่างน้อย 100 ชั่วโมง สอดคล้องกับ Matin(1990, อ้างใน Zinser,1995) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะที่ยั่งยืนนั้นจะต้องใช้เวลารวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง
- 3.2. หากศึกษาเรื่องปายายเลน ต้องจัดกิจกรรมในช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ เพราะเป็นช่วงหน้าแล้ง และเป็นช่วงที่น้ำทะเลไม่ท่วมถึงปายายเลน และต้องไม่จัดในช่วงฤดูฝน เพื่อจะมีเวลาเดินเข้าไปศึกษาปายายเลนได้ละเอียดขึ้น

4. ด้านแหล่งความรู้และสื่อการสอน

หากศึกษาเรื่องปายายเลน สถานที่จัดกิจกรรมควรมีปายายเลนอยู่ภายในบริเวณนั้น เพื่อให้ผู้เรียนศึกษาสภาพความเป็นจริงได้และเกิดประสบการณ์ตรงจากการศึกษาปายายเลน

5. ด้านการวัดและประเมินผล

ต้องมีการประเมินพฤติกรรมผู้เรียนจากอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มหรือผู้บังคับบัญชา เพื่อทราบข้อมูลตามสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนเกี่ยวกับผลของฝึกการพัฒนาพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมว่ามีประสิทธิภาพเช่นไร สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามที่ตั้งใจไว้ได้จริงหรือไม่

4.3. ปัญหาที่พบในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมและช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม

สภาพดินฟ้าอากาศเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการฝึกอบรมในหัวข้อป้าชายเลนและการอนุรักษ์ เนื่องด้วยปลายเดือนตุลาคมยังคงมีฝนตก และจัดอยู่ในระยะที่น้ำทะเลท่วมป่าชายเลน จึงทำให้ไม่มีเวลาศึกษาป่าชายเลนได้อย่างละเอียด ต้องรีบเข้าและรีบออกจากป่า และต้องปรับเปลี่ยนตารางกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสม เช่น การล่องเรือชมสภาพป่าชายเลนที่ปากคลองต้องปรับมาจัดวันที่ประเมินและติดตามผลการจัดโปรแกรมในเดือนมกราคม ซึ่งเป็นช่วงหน้าแล้งไม่มีฝนตก คลื่นลมในคลองสงบ จึงมีเวลาล่องเรือชมสภาพป่าชายเลนเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงได้อย่างสะดวก

2. ปัญหาด้านการฝึกทักษะเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

จากการอภิปรายกลุ่มเรื่องผลการฝึกปฏิบัติของผู้เรียนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม พบว่าผู้เรียนมีปัญหาในการฝึกปฏิบัติด้วยตนเองดังนี้

2.1. ทักษะบางทักษะต้องใช้เวลานานในการปรับเนื่องจากเป็นนิสัยประจำตัว และต้องมีการปรับอย่างค่อยเป็นค่อยไป เช่น ทักษะการสร้างแรงจูงใจ ทักษะการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การแก้ปัญหาและการเผชิญปัญหา การจัดการกับความเครียดและวิตกกังวล

2.2. บางทักษะผู้เรียนไม่สามารถฝึกได้ทุกวัน เนื่องจากไม่มีเหตุการณ์ที่จะนำทักษะไปใช้ฝึกปฏิบัติได้ เช่น ทักษะด้านการสร้างแรงจูงใจสมาชิก เนื่องจากวันเสาร์-อาทิตย์ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่มีการทำงานกับทีม จึงไม่สามารถฝึกทักษะดังกล่าวได้เต็มที่ ทักษะการจัดการกับความวิตกกังวล สำหรับผู้เรียนบางคน เป็นทักษะที่ไม่ได้นำมาใช้บ่อย เนื่องจากช่วงฝึกปฏิบัติผู้เรียนไม่มีปัจจัยใดๆ ที่จะทำให้เกิดความวิตกกังวล

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่พบว่าโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ดังนี้

1. ผู้สอน

1. ผู้สอนต้องศึกษาให้เข้าใจในวิธีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีและทดลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเองให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม 16 ประการ ก่อนการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้เรียน เนื่องจากเมื่อผู้สอนถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวให้กับผู้เรียนแล้ว ผู้สอนสามารถยกตัวอย่างวิธีการปฏิบัติตัวตามแนวคิดและการนำแนวคิดไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

2. ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีจิตวิทยาในการถ่ายทอดความรู้ เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียนที่เป็นเยาวชนทั้งด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และสติปัญญา เป็นผู้ที่ทำให้กำลังใจ ยกย่อง ชมเชย มีความคิด การพูด การกระทำในด้านบวก ให้การสนับสนุนผู้เรียนในทุกๆ ด้าน จัดกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมโดยคำนึงความรู้สึกนึกคิดและค่านิยม ความเชื่อของผู้เรียนเป็นสำคัญและปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีโดยการปฏิบัติตนตามแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกีที่เน้นในด้านการตระหนักถึงความรู้สึก ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีของผู้อื่น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ให้ความสนใจต่อผู้อื่น การรับฟังผู้อื่น เป็นต้น เมื่อผู้สอนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง ผู้เรียนสามารถจดจำและปฏิบัติตามต่อไปได้

3. จากการอภิปรายกลุ่มพบว่าผู้เรียนมีความพึงพอใจในการทำกิจกรรมกิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีแนวคิดที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะถ่ายทอด กรณีของการเล่นเกมหรือการทำกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ควรเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ในแนวคิดและสาระของกิจกรรมนั้นๆ มากกว่าเน้นที่การแข่งขัน หรือการแพ้ชนะ ซึ่งต้องถูกลงโทษเมื่อแพ้ ผู้เรียนอาจเกิดความอับอาย หากกำหนดให้การเล่นไม่มีแพ้ชนะ หรือทุกคนเป็นผู้ชนะอย่างเท่าเทียมกัน ผู้เรียนรู้สึกพึงพอใจในการทำกิจกรรมนั้นๆ มากกว่า

4. จากการอภิปรายกลุ่มและการสังเกตผู้เรียนในขณะฟังการบรรยายจากผู้สอน พบว่าในช่วงแรกของสอน ผู้เรียนแสดงความไม่เข้าใจในเนื้อหา ผู้สอนต้องอธิบายหรือขยายความให้ผู้เรียนเข้าใจ ดังนั้นผู้สอนควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ควรใช้ศัพท์ภาษาต่างประเทศในการสอนมากเกินไป เพราะทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสน ไม่เข้าใจในเนื้อหา หากแปลเนื้อหาแนวคิดที่เป็นภาษาต่างประเทศ ควรเรียบเรียงภาษาให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจได้ง่าย

2. ผู้จัดโปรแกรม

1. จากการการสังเกตประสิทธิภาพในการจัดกิจกรรมในเนื้อหาปายาเลนและการอนุรักษ์ที่พบว่าฤดูกาล สภาพดินฟ้าอากาศเป็นอุปสรรคต่อการจัดการทัศนศึกษาปายาเลน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะว่าควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องปายาเลนและการอนุรักษ์ปายาเลนในช่วงเวลาที่เหมาะสม โดยไม่ควรจัดกิจกรรมในช่วงฤดูฝน และอยู่ในระยะน้ำทะเลท่วมปายาเลน หากแต่ควรจัดกิจกรรมในฤดูแล้ง คือตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่ฝนไม่ตกและน้ำไม่ท่วมปายาเลน คลื่นลมในแม่น้ำหรือทะเลสงบ จึงสามารถเดินเข้าไปทัศนศึกษาในปายาเลนหรือล่องเรือชมปายาเลนได้สะดวก

2. จากการอภิปรายกลุ่มและการรายงานผลการฝึกทักษะด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมพบว่าระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติมีน้อยเกินไป ดังนั้นผู้วิจัยเสนอแนะว่าผู้เรียนควรต้องฝึกทักษะต่างๆ ด้วยตนเองต่อไปและควรมีการติดตามและประเมินผลพฤติกรรมเป็นระยะจากผู้วิจัยและที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ถึงแม้ว่าการวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้เรียนเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะเสร็จสิ้นลงไปแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนมีเวลาฝึกปฏิบัติได้อย่างเพียงพอ และผู้วิจัยทราบผลการฝึกทักษะนั้นว่ามีการพัฒนาหรือไม่

3. จากการอภิปรายกลุ่ม การสังเกตพฤติกรรมในขณะที่เรียนและการรายงานผลการฝึกทักษะด้วยตนเองของผู้เรียน ผู้วิจัยพบว่าผู้เรียนเห็นความสำคัญของโปรแกรม จึงทำให้ผู้เรียนความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรม ตั้งใจฝึกทักษะเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่าในการจัดโปรแกรมใดๆ ก็ตามให้ประสบความสำเร็จ ผู้จัดโปรแกรมต้องคำนึงถึงความเต็มใจในการเข้าร่วมโปรแกรมของผู้เรียน เพราะผู้เรียนมีความพึงพอใจและเต็มใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและฝึกฝนตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมและการฝึกฝนตนเองอย่างเต็มที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้เรียนเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในภูมิภาคอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำเยาวชนเหล่านั้น และขยายการจัดกิจกรรมไปยังเครือข่ายอื่นๆ ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านอื่นๆทั่วประเทศ

2. ควรมีการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้กับผู้นำในทุกๆ กลุ่ม ไม่กำหนดว่าจะต้องเป็นด้านสิ่งแวดล้อมแต่เพียงอย่างเดียว

3. ควรมีการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำใน

ตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ให้กับทุกๆ คน ทุกเพศ ทุกวัย ดังคำกล่าวของเดล คาร์เนกีที่ว่า “ทุกคนมีความเป็นผู้นำอยู่ในตนเอง” ดังนั้นทุกคนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ทำได้เช่นกัน

4. ควรมีการวิจัยโปรแกรมการศึกษาจากระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ให้กว้างขวางออกไปทุกกลุ่มเป้าหมาย โดยต้องปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับเพศและวัยของกลุ่มเป้าหมายนั้นๆ

5. หากต้องมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมใด ผู้จัดโปรแกรมต้องจัดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมนั้น จัดสถานที่ในการทำกิจกรรมให้มีความเหมาะสม โดยมีแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่จัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ทัศนศึกษา เห็นสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ และได้รับประสบการณ์ตรง อีกทั้งต้องศึกษาช่วงเวลาที่เหมาะสมในการศึกษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรีซ อัมโกชนน์. การพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานก.พ., 2524.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542.
กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, 2542.

คณะกรรมการผลิตและบริหารชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการประเมินการศึกษา การพัฒนาเครื่องมือสำหรับการประเมินการศึกษา. นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.

เครือข่ายเยาวชนชนด้านสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย,สภา. รายงานผลการดำเนินการจัดกิจกรรม
อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประจำปี 2550. กรุงเทพมหานคร, 2550. (อัดสำเนา)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยาลัยประชากรศาสตร์. ประชากรกับการพัฒนา[Online]. 2550 .
แหล่งที่มา: <http://www.cps.chula.ac.th> [23 กรกฎาคม 2551].

จรี เพ็ชรรัตน์. ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมกับความพึงพอใจในงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ชาญ สวัสดิ์สาลี. คู่มือนักฝึกอบรมอาชีพ : การจัดดำเนินการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิภาพ.
กรุงเทพมหานคร : นำงการพิมพ์, 2539.

เชียวศรี วิจิตรศิริ. จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร , 2534.

ทองหล่อ เดชไทย. ภาวะผู้นำเพื่อการบริหารสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา
บริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2544.

นฤมล ตันธสุเรชษฐ์. แหล่งวิทยาการในชุมชน. เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาและการใช้
แหล่งวิทยาการในชุมชน, หน่วยที่ 1. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

นิตย์ สัมมาพันธ์. ภาวะผู้นำ:พลังขับเคลื่อนองค์กรสู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร : อินโน
กราฟฟิกส์, 2546.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. การจัดทำโครงการกิจกรรมเยาวชน. เอกสารการสอนชุดวิชากิจกรรม
เยาวชน, หน่วยที่ 15. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539.

- นิสา ชูโต. การประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โปรดักชั่น, 2538.
- ประคอง วรรณสุต. สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ประชิด เขยกิจวงศ์. พื้นฐานการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- ป่าไม้,กรม. สภาพความเปลี่ยนแปลงของเนื้อที่ป่าชายเลนในช่วง 35 ปี (พ.ศ. 2504-2539)[Online]. 2540. แหล่งที่มา : <http://www.forest.go.th> [7 กันยายน 2551].
- ปรีดา เรื่องวิชาธร. งาน พลังกลุ่มและความสุข: แนวทางการบริหารแบบพุทธ สำหรับองค์กรที่เปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพมหานคร : เฟื่องฟ้าพริ้นติ้ง, 2547.
- เปรมวดี คฤหเดช การพัฒนาชุดฝึกอบรมเชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมสำหรับนักศึกษาพยาบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.
- พิเชษฐ เดชนิว. ป่าชายเลนและชุมชนป่าชายเลนที่บ้านยี่สาร. กรุงเทพมหานคร : แม็ค, 2546.
- พินิจและคุ่มครองเด็กและเยาวชน, กรม. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 [Online]. 2550. แหล่งที่มา : <http://www.2djob.moj.go.th> [15 กรกฎาคม 2550].
- พรปภัสสร ปริญาญกุล. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานสำหรับนักศึกษาสาขาศิลปศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- พรพรรณ มุลราช. ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ตะวันออก วิทยาเขตบางพระ. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2550.
- มณี ภาณุวัฒน์สุข. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการทำงาน ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของหัวหน้าหอผู้ป่วย การสนับสนุนจากองค์กรกับความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลสังกัดสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- มยุรี รัชชีสมบัติศิริ. พฤติกรรมผู้นำกับความพึงพอใจในงาน: ศึกษากรณีการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

พิเชษฐ เดชผิว. ป้าชายเลนและชุมชนป้าชายเลนที่บ้านยี่สาร. กรุงเทพมหานคร : แม็ค, 2546.

พินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, กรม. พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 [Online]. 2550. แหล่งที่มา : <http://www.2djob.moj.go.th> [15 กรกฎาคม 2550].

พรปภัตสร ปริญาญกุล. การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานสำหรับนักศึกษาสาขาศิลปศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

พรพรรณ มุลราช. ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตบางพระ. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2550.

มณี ภาณุวัฒน์สุข. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการทำงาน ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของหัวหน้าหอผู้ป่วย การสนับสนุนจากองค์กรกับความพึงพอใจในงานของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลสังกัดสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

มยุรี รัชชีสมบัติศิริ. พฤติกรรมผู้นำกับความพึงพอใจในงาน: ศึกษากรณีการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

มหาดไทย, กระทรวง. กรมการพัฒนาชุมชน. ความสำคัญของเยาวชน [Online]. 2550. แหล่งที่มา : <http://www.cdd.moi.go.th> [7 กรกฎาคม 2550].

ยงยุทธ์ เกษสาคร. ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม. กรุงเทพมหานคร : เอส.แอนด์.จี กราฟฟิค, 2546.

เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านปากคลองน้ำเขียว, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2550.

เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรักป้าชายเลน, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2550.

เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโรงเรียนมาบตาพุดพันพิทยาคาร, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2550.

เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดป่าประดู่, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550.

- มหาดไทย,กระทรวง. กรมการพัฒนาชุมชน. ความสำคัญของเยาวชน[Online]. 2550.
แหล่งที่มา: <http://www.cdd.moi.go.th> [7 กรกฎาคม 2550].
- ยงยุทธ์ เกษสาคร. ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม. กรุงเทพมหานคร : เอส.แอนด์.จี กราฟฟิค,
2546.
- เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมลุ่มบ้านปากคลองน้ำเขียว, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 1 กรกฎาคม 2550.
- เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมรักป่าชายเลน, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2550.
- เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโรงเรียนมาตาพุดพันพิทยาคาร, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม
2550.
- เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโรงเรียนวัดป่าประดู่, กลุ่ม. สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2538.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. ภาวะผู้นำ (Leadership). กรุงเทพมหานคร : ธนรัชการพิมพ์, 2544.
- รัตนา พุ่มไพศาล. ปรัชญาและหลักการของการศึกษานอกระบบ กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต,
2543.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร :
สุวีริยาสาส์น, 2538.
- วิชุดา อมรพันธุ์ หลักการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : เพมโปรดักชั่นส์,
2532.
- ศิริพร เกิดญาติ. ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมบ้านปากคลองน้ำเขียว. สัมภาษณ์, 29
กันยายน 2550.
- ศรีประภา ชัยสินธพ. สภาพจิตใจของเด็ก ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ [Online]. 2550. แหล่งที่มา :
<http://www.mahidol.ac.th/mahidol/ra/rapc/old3.html> [7 กรกฎาคม 2550].
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. นโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส.
กรุงเทพมหานคร , 2542. (อัดสำเนา)
- สงวน นิตยารัมภ์พงศ์. ภาวะผู้นำ พยาธิสภาพในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : พิษณุเวชพริ้นท์ติ้ง
เซ็นเตอร์, 2540.
- สนิท อักษรแก้ว. ป่าชายเลน นิเวศวิทยาและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,

2532.

สนิท อักษรแก้ว. ป้าชายเลน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

สวัสดิ์ ภูทอง. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตสำหรับผู้ใหญ่ในชุมชนชนบทภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

สิ่งแวดล้อมไทย, สถาบัน. การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา [Online]. 2550. แหล่งที่มา : <http://www.tei.or.th> [27 กรกฎาคม 2550]

สุภาพจิต, กรม. รายงานการประชุมวิชาการเรื่องทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมครั้งที่ 2 : สังคมแห่งการเรียนรู้...ก้าวไกล. นนทบุรี : กรมสุภาพจิต, 2542.

สุนทร สุนันท์ชัย. การเรียนการสอนการศึกษานอกระบบ เอกสารการสอนชุดวิชาการศึกษาดลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ, หน่วยที่ 1. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.

สุมาลี สังข์ศรี การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาดลอดชีพตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542, 2546.(อัดสำเนา)

สุรินทร์ มัจฉาชีพ และ สมสุข มัจฉาชีพ. สิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ. กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา, 2539.

ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย, ศูนย์. การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อการศึกษาดลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : กรมการศึกษา นอกโรงเรียน, 2542.

ส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ, สำนักงาน. กฎหมายคุ้มครองและพิทักษ์เยาวชน [Online]. 2546. แหล่งที่มา : <http://www.opp.go.th>[23 กรกฎาคม 2550].

สมพงษ์ เกษมสิน. การบริหารงานบุคคลแผนใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2533.

โสมสินี สมทอง. ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีชลบุรี. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2550.

ศิริชัย กาญจนวาสี. แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

อมรพันธ์ เลิศผลบุญ. นักวิชาการเผยแพร่. สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2550.

อาชัญญา รัตนอุบล. กระบวนการฝึกอบรมสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียน.

กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

อาชัญญา รัตนอุบล. การเรียนรู้และพัฒนาการของผู้ใหญ่. ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อาชัญญา รัตนอุบล. การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็กด้อยโอกาส. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อิสระ สุไลมาน. ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมราชภัฏรำไพพรรณี. สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2550.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. การบริหารทักษะและการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2538.

อุดม เขยกิจวงศ์. หลักสูตรท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991, 2545.

อุ้นตา นพคุณ. กรอบแนวความคิดการพัฒนาโปรแกรมอย่างมีส่วนร่วมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2546.

ภาษาอังกฤษ

Barley, M. Experiential learning. San Francisco: Jossey-Bass, 1998.

Bennis, W., and Nanus, B. Leaders: The strategies of taking changes. New York : Harper and Row, 1985.

Boone, E. J., Developing program in adult education. Illinois : Waveland Press, 1985.

Boyatzis, R.E, Cowen, S.S., and Kolb, D.A. Innovation in professional education : Steps in a journey from teaching to learning. San Francisco : Jossey-Bass, 1995.

Boyle, P.J., Planning better programs. New York : Mc.Graw-Hill, 1981

Brookfield, S. D. Understanding and facilitating adult learning. San Francisco : Jossey-Bass, 1986.

- Burnhard, P. A handbook of experiential learning for health professionals. 2nd ed.
London : Chapman & Hall, 1996.
- California State University, Chico. Northern California Local Government Leadership
Institute Leadership development program[Online]. 2007. Available from :
<http://www.rce.csuchico.edu/leader>. [2007, October 25].
- Caffarella, R. Planning program for adult learners. San Francisco : Jossey-Bass, 1994.
- Chemers, M. M. and Ayman, R. Leadership orientation as a moderator of the
relationship between job performance and job satisfaction of Mexican managers.
[Online]. 2004. Available from : <http://www.chemers.com> [2007, July 25].
- Claremont EAP. Characteristics of a participation leader in Impact manager supplement
[Online]. 2004. Available from : <http://www.claremonteap.com> [2007, July 23].
- Conner, M. L. Learning from experience. (n.p.) : Aneless Learner, 1997.
- Coombs, P, H. Non-formal education for rural development, strengthening learning
opportunities for children and youth . Interim report Prepared by International
Council for Education Development, 1973.
- Craig, R, L. Training and development handbook. New York : McGraw-Hill, 1997.
- Craig, W. Research design. New York : McGraw-Hill, 2000.
- Dale Carnegie and Associates. Inc. The leadership in you. New York : Simon &
Schuster, 1993.
- Delbeq, A. L. Managerial leadership styles. UK : McGraw-Hill, 1965.
- Dewey, J. Experiential and education. New York : Collier, 1983.
- Dixon, N. The organizational learning cycle: How can we learn collectively. UK :
McGraw-Hill, 1999.
- DuBrin, J. A. Leadership research finding: Practice and skills. (n.p.): Houghton Mifflin,
1998.
- Dunham, J. Appropriate leadership pattern. New York : Scott and Foresman 1965.

- Eisner, E. W. Reshaping assessment in education: Some criteria in search of practice.
New York : McGraw-Hill, 1993.
- Erez, S. and Arad, M . Participative goal-setting social motivation and cognitive factors.
San Francisco : Jossey-Bass, 1986.
- Ewert, A. Group development through experiential learning[Online]. 2000. Available
from :[http:// www.hper.indian.edu](http://www.hper.indian.edu) [2007,October 5].
- Filly,A,S. V. House, R, J, and Kerr,S . Managerial process and organization behavior.
NewYork : Scott and Foresman, 1976.
- Good,C. V. Dictionary of education. New York : McGraw-Hill, 1973.
- Green, M. F. Leader for a new era. New York : Macmillan, 1988.
- Hammer, L. O. An Application of classroom-based experiential learning techniques .
Chicago : University of Chicago Press.2000.
- Hargrove, W. The effective of expecriential learning for enhancing the leadership of the
student grade 6[Online]. 1987. Available from :[http:// www.pub.aged.tamu.edu](http://www.pub.aged.tamu.edu)
[2007,October 5].
- Harvighurst, R.J. Development task and education. 3nd ed. New York : Mckay, 1972.
- Heimstra, P. Creating environments for effective adult learning. San Francisco : Jossey-
Bass, 1991.
- Hodgetts, R. M. Modern human's relation at work. 7th ed. New York : Harcourt Brace
Collage Publications, 1999.
- Houle, C. The design of education. San Francisco : Jossey-Bass, 1972.
- House, R, J. Power and personality in organizations. Connecticut :JAI Press,1988.
- Juch, A. Personal development :Theory and practice in management training
(n.p.):Wiley. 1983 .
- Kidd, R.J. How adults learn. New York : Association Press, 1973.
- Knox, A.B. Helping adults learn : Guide to plnning, implementing, and conducting

- Programs. San Francisco : Jossey-Bass, 1986.
- Knowles, M. S. The modern practices of adult education: Andragogy versus pedagogy.
New York : Association Press, 1980.
- Kolb,D. A. Experiential learning. New Jersey : Prentice-Hall, 1984.
- Kolb,D. A. The process of experiential laening. New Jersey : Prentice-Hall , 1993.
- Komfer,D. A. Developing the lifelong learning. New Jersey : Prentice-Hall, 1988.
- Lee, P. and Caffarella, R.S. Experiential learning : A New approach. San Francisco:
Jossey-Bass, 1994.
- Lewis, H. and William, C.J. Experiential learning : Past and present. San Francisco:
Jossey-Bass, 1994.
- Likert,R. New patterns of management. New York : McGraw-Hill, 1961.
- Luckman, C. Defining experiential education. Nashville : Thomas Nelson,1988.
- Maier,N. R. F. Problem solving discussion and conferences. New York : Wilay, 1970.
- Maxwell,J. C. Developing the leader within you. Nashville : Thomas Nelson, 2002.
- Minnesota State University,Moorhead. Physical and cognitive development in early adulthood[Online].2007. Available from :
<http://www.mnstate.edu/kausa/psyc202/chapter14.htm> [2007,October 25].
- Mitchell, M. The effective training. San Francisco: Jossey-Bass, 2000.
- Mitchill, T. R. Motivation and participation: An integration. San Francisco: Jossey-Bass
1973.
- Osborn, M. and Osborn, S. Analyzing leadership behavior. India : Wiley Dreamtech,
2003.
- Owen,R. G. Organizational behavior in education. 3rd ed. Massachusetts : Allyn and
Bacon, 1991.
- Pfeiffer, W.and Jones,J,E. Experiential learning cycles. London : Chapman & Hall , 1993.
- Robbins,S. P. Organizational behavior. 9th ed. New Jersey : Prentice-Hall, 1990.

- Rogers, A. Teaching adult. 2nd ed. Buckingham : Open University Press, 1996.
- Roy, B. Core skills and participative learning [Online]. 1985. Available from :
<http://www.gdrc.org> [2007,July 23].
- Sales, S. M. Leader & the leadership process : Reading, self-assessment & applications. New York : Irwin/McGraw-Hill, 1995.
- Schroeder, W. Building and Effective Adult Education Enterprise, San Francisco :
 Jossey-Bass, 1980.
- Sisco, B. Setting the climate for effective teaching and learning. San Francisco: Jossey-Bass, 1991.
- Sottile, J. The impact of an experiential instructional design on college student development. Moorhead: Minnesota State University Press, 2000.
- Tittly, M. Experiential learning [Online]. 1994 . Available from:
[http://www.sonlifeafrica.com /model / learning](http://www.sonlifeafrica.com/model/learning). [2007,Feb 2].
- Tuck School of Business @ Dartmouth. Leadership development [Online]. 2008 .
 Available from: <http://www.tuck.dartmouth.edu/mba.leadership.html> [2008,Feb 2].
- Tyler,R. W. Basic principles of curriculum and instruction. Chicago : University of Chicago Press, 1986.
- University of Delaware. Women's leadership development program[Online]. 2007.
 Available from :<http://www.ipa.udel.edu> [2007, October 25].
- University of Maryland University College, National Leadership Institute. Leadership development program[Online].2007. Available from : <http://www.umuc.edu> [2007,October 25]
- University of Melbourne, Melbourne Business School. Leadership development program[Online].2007. Available from : <http://www.mbs.edu/go> [2007,October 25].
- University of Waterloo, Faculty of Applied Health Sciences. Early adulthood [Online].2007. Available from :

http://www.ahs.uwaterloo.ca/~geron220/Early_Adulthood_Webnote.pdf
[2007,October 25].

U.S. Army Handbook. Leadership styles[Online]. 1973. Available from :

<http://www.nwlink.com/donclark/leader/leadstl.html> [2007,July 23].

U.S.Department of Commerce, Office of Human Resources Management. Executive leadership development program 2005-2007 [Online]. 2007 . Available from:

<http://www.ohrm.os.doc.gov> [2007,Feb 2].

Warfield, S. Enhancing leadership through the experiential learning[Online]. 1999.

Available from : <http://www.tedi.ug.edu.au> [2007,July 7].

Webster's online dictionary. Leadership [Online]. 2007. Available from :

<http://www.websters-online-dictionary.org>, [2007,October 25].

Wikipedia. Experiential learning [Online]. 2008. Available from :

http://www.enwikipedia.org/wiki/experiential_learning, [2008,October 25].

Zinser, R. Education and training project management. Kalamazoo : Western Michigan University, 1995.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1. ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.เสาวนีย์ เลวลีย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร
4. อาจารย์ ดร.วรรัตน์ อภินันท์กุล คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. ดร.ปาน กิมปี กระทรวงศึกษาธิการ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐสุภรณ์ หลาวทอง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาภาวะผู้นำของสถาบันเดล คาร์เนกี ประเทศไทย

1. คุณ เทมส์นที ชินะผา
2. ดร.กิตติกร ดาวิเศษ

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและป่าชายเลน

1. คุณเอกราช ขำมะโน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. คุณอมรพันธ์ เลิศผลบุญ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
3. คุณไทรรัตน์ เรืองงาม ป่าไม้ชายเลนที่ 4 กรมป่าไม้

ภาคผนวก ข

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. หลักการและเหตุผล

จากการทบทวนผลการพัฒนาประเทศของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 7 ได้ข้อสรุปที่ว่าแม้เศรษฐกิจจะขยายตัวดี แต่การพัฒนาคน สังคม และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงกันยังเป็นไปได้ช้า ส่งผลให้การพัฒนาไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน กล่าวคือ การที่คุณภาพสิ่งแวดล้อมมีความเชื่อมโยง มีสาเหตุสำคัญมาจากการขยายตัวของจำนวนประชากรและแบบแผนการดำรงชีวิตที่ไม่เหมาะสมจึงส่งผลให้เกิดปัญหาความเชื่อมโยงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

ด้วยความตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 จึงส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกภาคส่วน ชุมชน ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนและดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) รวมถึงกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่เป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปรับปรุง แก้ไขสิ่งแวดล้อมที่เชื่อมโยงและรักษาสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนของตน(สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.)

อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จจึงเป็นหน้าที่สำคัญของสมาชิกกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทุกๆ คน โดยเฉพาะผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผู้มีหน้าที่จัดการบริหาร แบ่งงาน กำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกให้เกิดความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2550) และเป็นผู้จูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นการมีความสัมพันธ์ที่ดี สร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การฟังและเคารพความคิดเห็น การตัดสินใจ การให้กำลังใจในการปฏิบัติงาน การพัฒนาและนำเอาศักยภาพของสมาชิกมาใช้อย่างเต็มที่ จึงเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญยิ่งของผู้นำกลุ่ม คุณลักษณะของผู้นำกลุ่มดังกล่าวมีความสอดคล้องกับลักษณะภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม (Participative Leadership) ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นลักษณะของผู้นำที่เห็นคุณค่าและให้เกียรติสมาชิกในทุกๆ ด้าน ให้โอกาสสมาชิกในการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน นำพลังและศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการร่วมคิด ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายและวิธีการดำเนินการของกลุ่ม และร่วมสร้างสรรค์งานอย่างอิสระ มีความเอาใจใส่ ดูแลและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน ดังนั้น

ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นภาวะผู้นำที่ควรพัฒนาให้กับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพราะจะสามารถสร้างแรงจูงใจในการทำงาน สร้างความภาคภูมิใจ ก่อให้เกิดความมุ่งมั่น ความทุ่มเทร่างกาย แรงใจในการปฏิบัติงานของสมาชิกได้อย่างแท้จริง (สมพงษ์ เกษมสิน, 2533)

คนเราไม่ได้เป็นผู้นำมาตั้งแต่กำเนิด แต่สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ผู้นำที่ดีได้ ดังนั้น คุณภาพของความเป็นผู้นำที่ดีนั้นจึงขึ้นอยู่กับหลักการ วิธีการในการฝึกอบรม ประสบการณ์และความสามารถของแต่ละบุคคล (Maxwell, 2003) เช่นเดียวกับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก็สามารถได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ผู้นำแบบมีส่วนร่วมได้

แนวทางหนึ่งในการพัฒนาผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมคือการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในช่วงระยะวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม สามารถนำประสบการณ์ในอดีตของตนมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อการดำรงชีวิต นำมาใช้ในการแก้ปัญหาและใช้ประกอบการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จึงมีความสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984) ที่เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้หรือประสบการณ์ใหม่ โดยใช้ประสบการณ์เดิมของตนเป็นฐานความรู้ การได้รับประสบการณ์หรือความรู้ใหม่จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ สังเกตอย่างไตร่ตรอง คิดทบทวน การสรุปรวบยอดเป็นนามธรรม และทดลองปฏิบัติในสถานการณ์หรือเงื่อนไขอื่นๆ จนเกิดแนวปฏิบัติของตนเอง

ผู้นำที่ดีนั้น นอกจากจะต้องมีทักษะด้านการจัดการบริหารที่งานอย่างมีส่วนร่วมแล้ว ยังจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกด้วย การตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของสมาชิก การให้ความสนใจแก่สมาชิกอย่างแท้จริง การปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเป็นปัจเจกบุคคล เคารพและให้ความสำคัญต่อความรู้สึก ความคิดเห็นของสมาชิก ทักษะเหล่านี้จะทำให้ผู้นำสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล และเป็นแรงจูงใจภายในที่จะทำให้สมาชิกมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพและมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับกลุ่มของตน ผู้นำที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิก การทำงานเป็นทีม การจูงใจสมาชิก และตระหนักถึงความสำคัญด้านมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างตนกับสมาชิก จะสามารถเปลี่ยนตนเองจากการบริหารผู้อื่นมาเป็นผู้ที่ชี้นำผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตัวของผู้นำให้มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการกับปัญหาในการทำงานและสร้างพลังใจ พลังชีวิตในการทำงานให้กับตัวผู้นำเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Dale Carnegie and Associates, Inc., 1993)

แนวความคิดการพัฒนภาวะผู้นำที่เน้นเรื่องจิตใจ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและสมาชิกและการพัฒนาตนเองของผู้นำให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีที่มีการกล่าวถึงและเน้น

มากคือเทคนิควิธีการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี เป็นวิธีที่มีการนำมาใช้แก้ปัญหา ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพอย่างแพร่หลาย ประกอบด้วยวิธีการพัฒนาผู้นำคือ การรู้จักความเป็นผู้นำของตน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความสนใจต่อผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ การเป็นผู้ฟังที่ดี การทำงานเป็นที่มีการให้ความเคารพในตัวผู้อื่น การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น การมองโลกในแง่ดี การจัดการกับความวิตกกังวล การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ และการสร้างความกระตือรือร้น(Dale Carnegie and Associates, Inc., 1993)

การดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จนั้นผู้ที่ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีทักษะในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี(สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, มปป.) ดังนั้นในฐานะผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงควรได้รับการเสริมความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ตนเองเป็นผู้ดำเนินการเพื่อที่จะสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม น่าจะส่งผลให้ผู้นำเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงานของสมาชิก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำกลุ่มและสมาชิก การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การรับฟัง และการเคารพในความคิดเห็นและความเป็นปัจเจกบุคคลของสมาชิก ซึ่งจะทำให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของตนเอง เกิดความเคารพและเชื่อมั่นในตนเอง มีความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่มและเป็นเจ้าของผลงานร่วมกัน มีความผูกพันต่อกลุ่มของตนเองและมีความคาดหวังร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและเกิดผลงานที่มีประสิทธิภาพต่อไป และผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติงานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนต่อไป

2. แนวคิดในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีแนวคิดที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1. แนวคิดการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981)

เป็นแนวคิดในการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่เน้นการสร้างความรู้

เจริญงอกงาม พัฒนาความสามารถ ทักษะ ความรู้ขั้นพื้นฐานของบุคคล เน้นการเปลี่ยนแปลงเชิงบุคคลเป็นหลัก ประกอบด้วยขั้นตอนการพัฒนาโปรแกรมจำนวน 4 ขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มผู้เรียนให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ และกิจกรรมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและพัฒนาตัวผู้เรียนที่ต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีการพิจารณาถึงประสบการณ์ภูมิหลังของผู้เรียน จัดให้กับผู้เรียนที่มีประสบการณ์หรือปัญหาที่คล้ายกัน มีเนื้อหาวิชาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 2 วางแผนการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้มีความเหมาะสมในการให้ความรู้

ขั้นตอนที่ 3 นำแผนการสอนไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้และนำไปเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาพฤติกรรม

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลเพื่อให้ทราบถึงผลของการจัดโปรแกรมและผลสัมฤทธิ์ของการเข้าร่วมโปรแกรมของผู้เรียน

2.2. แนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (1984)

เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเป็นวงจรแห่งการเรียนรู้ การเรียนรู้อาจเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งของวงจรแห่งการเรียนรู้ก็ได้ แต่ต้องดำเนินการให้ครบวงจรแห่งการเรียนรู้ โดยขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงรูปธรรม (Concrete Experience) เป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของผู้เรียน เพื่อจะนำไปสู่การรวบรวมความสามารถในการจัดการความคิด

ขั้นตอนที่ 2 การสังเกต การไตร่ตรองและคิดทบทวน (Reflective Observation) มีการไตร่ตรองประสบการณ์ที่ได้รับเพื่อนำมาใช้พิจารณาว่าสิ่งใดมีประโยชน์สิ่งใดไม่มีประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ผู้เรียนทำความเข้าใจความหมายของสิ่งต่างๆ โดยการสังเกตและการคิด มองได้หลายแง่มุม

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปหลักการและสร้างแนวคิดนามธรรม (Abstract Conceptualization) เป็นการรวบรวมความคิดเพื่อสร้างแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอื่นๆ ที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตและการที่ได้รับข้อมูลใหม่มาจากการพูดคุย สนทนา แล้วนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของเราเอง มีการพิจารณาสร้างแนวคิดและแบบแผนในการอธิบาย วางแผนอย่างเป็นระบบ

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองปฏิบัติจริง (Active Experimentation) ผู้เรียนนำแนวคิดใหม่ๆ ไปทดลองปฏิบัติเป็นการฝึกปฏิบัติจริง ทดลอง และตรวจสอบเพื่อการลงมือ ลองดู เป็นการ

ตรวจสอบแนวคิด หาความจริงในสถานที่แตกต่างกันแล้วนำไปสู่การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียน

ประสบการณ์ทุกอย่างจะเป็นการเตรียมผู้เรียนให้จัดการกับประสบการณ์ใหม่ได้อย่างลึกซึ้งและมีคุณภาพมากขึ้น ประสบการณ์ใหม่จะได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นประสบการณ์ที่สร้างสรรค์ (Burnard, 1996)

2.3. วิธีพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบัน เดล คาร์เนกี

เป็นวิธีพัฒนาภาวะผู้นำที่เน้นทางด้านจิตใจ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้นำและสมาชิก มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยวิธีการพัฒนาผู้นำ คือ การรู้จักความเป็นผู้นำของตน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การให้ความสนใจต่อผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ การเป็นผู้ฟังที่ดี การทำงานเป็นทีมการให้ความเคารพในตัวผู้อื่น การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น การมองโลกในแง่ดี การจัดการกับความวิตกกังวล การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ และการสร้างความกระตือรือร้น

2.4. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เนื้อหาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะมุ่งเน้นที่เนื้อหาของป่าชายเลนและการอนุรักษ์ป่าชายเลน เนื้อหาที่ใช้สอนประกอบด้วยความหมายของป่าชายเลน ความสำคัญของป่าชายเลน พันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์ในป่าชายเลน ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลนและวิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าชายเลน

กิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมดจัดโดยผู้วิจัยและทีมผู้ช่วยผู้วิจัย ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้สอนและผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ให้คำแนะนำ กระตุ้นให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความรู้ เจตคติและพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนต่อไป

3. องค์ประกอบของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีองค์ประกอบดังนี้

3.1. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม

เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

3.2. ผู้เรียน

ผู้เรียนเป็นผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่มีอายุตั้งแต่ 18-25 ปี เป็นผู้ที่มิตำแหน่งผู้นำกลุ่มคือประธาน รองประธานกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่น้อยกว่า 1 ปี มีความเต็มใจ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดโปรแกรม

3.3. ผู้สอน

ผู้สอนเป็นผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และผู้เชี่ยวชาญด้านปายายเลนและการอนุรักษ์ป่าชายเลน มีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เข้าร่วมโปรแกรม มีความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าใจในผู้เข้าร่วมโปรแกรมที่เป็นเยาวชน ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา

3.4. เนื้อหาสาระ

แบ่งออกเป็น 2 หัวข้อใหญ่ ดังนี้

3.4.1. ป่าชายเลน และการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ขอบเขตของเนื้อหา เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับป่าชายเลนและการอนุรักษ์ โดยประกอบด้วย หัวข้อย่อยต่อไปนี้

- 1) ความหมายของป่าชายเลน และความสำคัญของป่าชายเลน
- 2) พันธุ์ไม้และพันธุ์สัตว์ในป่าชายเลน
- 3) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชายเลน
- 4) วิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3.4.2. แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี

ขอบเขตของเนื้อหา เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ร่วมแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี ประกอบด้วยหัวข้อย่อยต่อไปนี้

- 1) การรู้จักความเป็นผู้นำของตน

การรู้จักจุดเด่นของความเป็นผู้นำในตัวเอง ลักษณะของผู้นำที่ดีและวิธีการพัฒนาตนให้เป็นผู้ร่วมที่ดี

- 2) การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย
 ความสำคัญของการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและความมุ่งมั่นและมีวินัย
 วิธีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่น มีวินัย
- 3) การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและ การเป็นผู้ฟังที่ดี
 คุณค่าของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เทคนิควิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
 ความสำคัญของการฟัง เทคนิควิธีการฟังที่มีประสิทธิภาพ
- 4) การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ
 ความสำคัญของการจูงใจ วิธีการจูงใจที่มีประสิทธิภาพ
- 5) การให้ความสนใจต่อผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
 ความสำคัญของการให้ความสนใจต่อผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เทคนิค
 วิธีการให้ความสนใจต่อผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
- 6) การทำงานเป็นทีม
 ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม บทบาทของผู้นำในการทำงานเป็นทีม
- 7) การให้ความเคารพในตัวเอง การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล
 ความสำคัญของการเคารพในตัวเอง เทคนิควิธีแสดงความเคารพในตัวเอง
 ความสำคัญของการยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล วิธีการแสดงออกถึงการ
 ยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล
- 8) การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น
 ความสำคัญของการเผชิญกับปัญหา ความผิดพลาด และวิธีการปฏิบัติตัวต่อ
 สมาชิกเมื่อเกิดความผิดพลาด
- 9) การมองโลกในแง่ดีและการจัดการกับความวิตกกังวล
 ความสำคัญของการมองโลกในแง่ดี วิธีการสร้างการมองโลกในแง่ดี
 สาเหตุของความวิตกกังวล ผลที่เกิดจากความวิตกกังวล วิธีการจัดการกับความ
 วิตกกังวล
- 10) การใช้ชีวิตที่สมดุลย์
 ความสำคัญของการสมดุลภาพของชีวิต วิธีการใช้ชีวิตให้เกิดความสมดุล
- 11) การสร้างความกระตือรือร้น
 ความหมายของความกระตือรือร้น วิธีการสร้างความกระตือรือร้น

3.5. กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ 4 ขั้นตอน คือ 1. ประสบการณ์การเรียนรู้เชิงรูปธรรม 2. การสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน 3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดนามธรรม และ 4. ทดลองปฏิบัติจริง

นอกจากนั้นยังมีการใช้เกม การระดมสมอง การเล่นเกมบทบาทสมมุติ การบรรยาย การฝึกปฏิบัติ การทำกรณีศึกษา การทำงานศิลปะ การทัศนศึกษา เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีความน่าสนใจและผู้เรียนจะสามารถได้รับประสบการณ์ต่างๆ จากกิจกรรมการเรียนรู้

3.6. ระยะเวลา

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใช้เวลาจัดทั้งสิ้น 200 ชั่วโมง แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อศึกษาแนวคิดในด้านการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นเวลา 32 ชั่วโมง 30 นาที

ระยะที่ 2 การปฏิบัติโดยใช้ความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมของผู้เรียนแต่ละคน โดยให้ผู้เรียนจัดโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และนำความรู้ที่ได้จากระยะที่ 1 ไปฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาพฤติกรรมให้สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 156 ชั่วโมง

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงาน ผลของการนำความรู้และทักษะไปปฏิบัติให้เกิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เป็นเวลา 11 ชั่วโมง 30 นาที

3.7. สภาพแวดล้อม

1) สถานที่ในการจัดกิจกรรมควรเป็นสถานที่ที่มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมที่ต้องการการเคลื่อนไหวและการทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแสดงละครการเล่น เกมต่างๆ

2) เป็นที่ที่มีแสงสว่างเพียงพอ มีอากาศถ่ายเท มีความเงียบสงบ ไม่รบกวนสมาธิในการทำกิจกรรม

3) บรรยายภาคีมีความเป็นกันเอง ผ่อนคลาย ระยะเวลาในการทำกิจกรรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

4) โต๊ะ เก้าอี้สามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก

5) มีอุปกรณ์การทำกิจกรรม เช่น สื่อโสตทัศน์ กระดาษ ดินสอ บอร์ดแสดงผลงาน Flipchart

6) มีที่พักค้างแรมเนื่องจากต้องมีกิจกรรมช่วงกลางคืน

3.8. แหล่งค้นคว้า/ สื่อการสอน

- เอกสารประกอบการสอนหัวข้อป่ายายเลนและการอนุรักษ์
- เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการพัฒนาผู้นำในตนเอง
- กระดาษ
- Power Point/ แผ่นใส
- Flipchart
- ผู้เชี่ยวชาญด้านแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์ป่ายายเลน
- แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ

3.9. การประเมินผลการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

3.9.1 การอนุรักษ์ป่ายายเลน

แบบทดสอบความรู้เรื่องป่ายายเลนและการอนุรักษ์

3.9.2 แนวความคิดพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของสถาบันเดล คาร์เนกี

1. แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
2. แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม
3. แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
4. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

แนวทางการใช้โปรแกรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การใช้โปรแกรมตามแนวความคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผู้สอนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่จะนำไปใช้และเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด ดังนั้นการที่ผู้สอนจะนำไปใช้โปรแกรมที่พัฒนาขึ้นนี้ไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในประเด็นต่อไปนี้

1. ทำความเข้าใจกับพื้นฐานและธรรมชาติของผู้เรียน

ผู้สอนต้องทำความเข้าใจ รู้จักกลุ่มเป้าหมายของโปรแกรมคือผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการจัดระบบการบริหาร แบ่งงาน กำหนดหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดความชัดเจนในการนำไปปฏิบัติ ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มี

ประสบการณ์ในการบริหารกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ในด้านสังคมแล้ว ผู้เรียนจะเริ่มมีบทบาททางสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม ในด้านการเรียนรู้สามารถนำประสบการณ์ของตนเองมาเป็นพื้นฐานในการคิดและการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ดังนั้นเรื่องที่เรียนรู้จึงควรมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กับประสบการณ์ที่สะสมไว้ ก็จะเป็นผลดีต่อการเรียนรู้และทำกิจกรรมนั้นๆ ผู้เรียนวัยนี้จะชอบทำงานร่วมกับผู้อื่น ยอมรับนับถือความคิดเห็นของผู้อื่น และมองว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ดังนั้นกิจกรรมที่จัดควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันให้มากที่สุด มีความสนใจในสิ่งที่จำเป็นหรือตรงกับสิ่งที่กำลังเผชิญ และจะเรียนได้ดีเมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมและได้ปฏิบัติจริงในกิจกรรมนั้นๆ ต้องการสภาพแวดล้อมของการศึกษาที่มีความเป็นกันเอง ไม่ชอบการบังคับ หรือการชี้แนะหากแต่เป็นการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย

ดังนั้นผู้สอนจำเป็นต้องมีความเข้าใจในพื้นฐานและธรรมชาติของผู้เรียนดังกล่าว เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และจัดหาเนื้อหาและกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม

2. มีความเข้าใจในโปรแกรมโดยใช้แนวความคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

สาระสำคัญของโปรแกรมที่ผู้สอนต้องทำความเข้าใจ ได้แก่

- 1) หลักการและวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งเน้นการเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เกิดการทำงานร่วมกันในกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) เนื้อหาสาระ ประกอบด้วย 2 หัวข้อ คือ การพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวความคิดพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และป้าชายเลนและการอนุรักษ์
- 3) กิจกรรมการเรียนรู้ เน้นกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ร่วมกับการทำกิจกรรมที่มีความหลากหลายได้แก่เกม การระดมสมอง การเล่นเกมบทบาทสมมุติ การบรรยาย การฝึกปฏิบัติ การทำกรณีศึกษา การทำงานศิลปะ การทัศนศึกษา เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้มีความน่าสนใจและผู้เรียนจะสามารถได้รับประสบการณ์ต่างๆ จากกิจกรรมการเรียนรู้
- 4) การวัดและประเมินผล มีการวัดและประเมินผลเพื่อดูความก้าวหน้าของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม

แนวทางการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องศึกษา วิเคราะห์ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อวางแผนในการเรียนรู้ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโปรแกรม รวมทั้งพัฒนาเนื้อหา

กิจกรรม กำหนดระยะเวลาการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติ การจัดหาแหล่งความรู้และสื่อการสอน จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโปรแกรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

- 1) ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้ง ผู้สอนจะต้องทำความเข้าใจกับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละเนื้อหา
- 2) ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครั้งแรก ให้กลุ่มทดลองทำแบบทดสอบและแบบวัดต่างๆ
- 3) แบ่งการทำกิจกรรมของโปรแกรมออกเป็น 3 ระยะเวลา

ระยะที่ 1 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในแนวคิดและเนื้อหา มีขั้นตอนของการดำเนินการตามกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ประสบการณ์เชิงรูปธรรม ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยและตั้งประเด็นเพื่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น เล่าประสบการณ์เดิมหรือทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น การแสดงบทบาทที่กำหนด การทำงานศิลปะ วาดรูป การเล่นเกม เพื่อนำเข้าสู่ประเด็นที่จะใช้อภิปราย หลังจากการทำกิจกรรมเพื่อนำเข้าสู่ประเด็นแล้ว กลุ่มย่อยส่งตัวแทนออกมาเล่าประสบการณ์เดิม ความรู้ของตนในประเด็นที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 2 การสังเกต ไตร่ตรองและทบทวน ผู้สอนมอบหมายให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่ม นำประเด็นที่ผู้สอนให้ไว้กลับไปพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ ความคิดเห็นระหว่างกันแล้วช่วยกันสรุปผลอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับประเด็นที่พูดคุยกันแล้วเขียนลงใน Flip Chart ประจำกลุ่ม แล้วนำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่ วิทยากรให้ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ในลักษณะการพูดคุยระหว่างกัน การยกตัวอย่างให้เห็นเป็นรูปธรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน การบรรยาย การดูวีดีทัศน์ ทัศนศึกษาป่าชายเลนทั้งทางบก ทางน้ำ ในเวลากลางวันและกลางคืนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับป่าชายเลนอย่างครบถ้วน

ขั้นที่ 3 สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม ผู้เรียนกลุ่มย่อยยกกลุ่มเดิมนำผลการอภิปรายกลุ่มที่ได้เสนอไปแล้วในขั้นที่ 2 กลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ในประเด็นที่ให้ไว้เดิม แล้วนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่

ขั้นที่ 4 การปฏิบัติ วิทยากรมอบหมายกิจกรรมให้กับผู้เรียนนำความรู้ใหม่มา

ทดลองปฏิบัติในรูปแบบของการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเล่นเกม การทำกรณีศึกษา การฝึกทักษะด้วยตนเองเป็นคู่ เดี่ยว เป็นกลุ่มใหญ่ การเล่นเกม และการตอบคำถามในขณะเดินทัศนศึกษาป่าชายเลน และการระดมสมองว่าจะอนุรักษ์ป่าชายเลนแห่งนี้ได้อย่างไร

ในแต่ละขั้นตอนของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละคนให้มากที่สุดในการอภิปรายกลุ่ม โดยสร้างความตระหนักแก่ผู้เรียนว่าความคิดเห็น ประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนมีคุณค่า ดังนั้นจึงไม่มีความคิดของใครที่ผิดเพราะเป็นประสบการณ์เฉพาะของผู้เรียนแต่ละคน การสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของความคิดเห็นนั้นทำให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจที่จะกล้าแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างเสรี ผู้สอนเดินสังเกตการอภิปรายกลุ่มย่อยและให้ความช่วยเหลือ ขยายความคิด ให้กำลังใจ ไม่เข้าไปแทรกแซงระหว่างการพูดคุยในกลุ่มยกเว้นว่าผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือหรือต้องการให้ผู้สอนแสดงความคิดเห็น ในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอนผู้เรียนจะได้รับคำชมจากทีมวิทยากรให้ผู้เรียนเกิดกำลังใจที่จะทำกิจกรรมต่อไป

เมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการให้ความรู้ให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบความรู้ เพื่อทราบถึงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน

ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นระยะเวลา 156 ชั่วโมงผู้เรียนวางแผนและดำเนินการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำนวน 1 โครงการ ในขณะที่ผู้เรียนวางแผนโครงการและดำเนินการ ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในระยะที่ 1 มาฝึกปฏิบัติตนเพื่อสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเอง ทุกวัน วันละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 52 วัน และฉบับที่กประจำวันที่ผู้เรียนจะได้รับจากผู้จัดโครงการ เกี่ยวกับสิ่งที่ได้ฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนจะต้องส่งบันทึกประจำวันให้กับผู้สอนเมื่อมาพบกันในระยะที่ 3

ในระหว่างการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ที่ปรึกษากลุ่มเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิด การพัฒนาผู้นำในตนเองหรือไม่ จำนวน 2 ครั้ง คือก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติและเมื่อเสร็จสิ้นการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และส่งแบบสังเกตพฤติกรรมเมื่อมาพบกลุ่มเพื่อรายงานผล ในระยะที่ 3

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และผลการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการประเมินผลโปรแกรม เป็นระยะเวลา 9 ชั่วโมง 30 นาที

เมื่อสิ้นสุดการฝึกปฏิบัติให้ผู้เรียนทำการประเมินผลหลังการทดลอง โดยการทำแบบวัด
ลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบวัดทัศนคติเกี่ยวกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบประเมินพฤติกรรม
ที่แสดงถึงคุณลักษณะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

จากขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถสรุปเป็นตารางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
ดังนี้

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
ปฐมนิเทศ		ผู้สอนชี้แจงวัตถุประสงค์ของ โปรแกรม วิธีการเรียนรู้ และผู้สอน กำหนดวิธีการปฏิบัติตัวในการเข้า ร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน	1 ชั่วโมง
กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์		ผู้เรียนและผู้สอนทำกิจกรรมเพื่อสร้าง ความรู้จักระหว่างกันโดยใช้เกมต่างๆ	1 ชั่วโมง 30 นาที
ป่ายายเลนและการ อนุรักษ์ (10 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์ เชิงรูปธรรม	1. แบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่ม 5 กลุ่ม 2. แต่ละกลุ่มส่งอาสาสมัครออกมา เล่าให้เพื่อนฟังถึงเกี่ยวกับความรู้ เกี่ยวกับป่ายายเลน ประโยชน์ของป่าย ายเลนปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าย ายเลนในชุมชนของตนและกิจกรรมการ อนุรักษ์ป่ายายเลนที่ผู้เรียนดำเนินการ	1/2 ชั่วโมง

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	2. การสังเกต ไต่ร่องและ ทบทวน	<p>4. ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์เกี่ยวกับป่าชายเลน ประโยชน์ของป่าชายเลนปัญหาที่เกิด ขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชนของตนและ กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ ผู้เรียนดำเนินการ</p> <p>5. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อย</p> <p>6. เสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อ กลุ่มใหญ่</p> <p>4. ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์เกี่ยวกับป่าชายเลน ประโยชน์ของป่าชายเลนปัญหาที่เกิด ขึ้นกับป่าชายเลนในชุมชนของตนและ กิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ ผู้เรียนดำเนินการ</p> <p>5. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อย</p> <p>6. เสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยต่อ กลุ่มใหญ่</p> <p>7. วิทยากรจากสถานีพัฒนา ทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 จังหวัด ตราดให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน และการอนุรักษ์โดยการบรรยาย เกี่ยวกับความหมาย ความเป็นมาของ ป่าชายเลน ถิ่นกำเนิดของป่าชายเลน ระบบนิเวศของป่าชายเลน หลักการ อนุรักษ์ป่าชายเลน พืชและสัตว์ในป่า ชายเลน การนำพืชจากป่าชายเลนไป ใช้ประโยชน์ การบรรยายในหัวข้อ</p>	9 ชั่วโมง

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		<p>ดังกล่าวเป็นการบรรยายเชิงวิชาการ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การถามตอบปัญหา การดูวิดีโอที่สนใจเกี่ยวกับป้าชายเลนและการอนุรักษ์ ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนบรรยายให้เกร็ดความรู้เกี่ยวกับป้าชายเลน การนำพืชในป้าชายเลนไปทำยาสมุนไพรพื้นบ้าน การนำพืชไปใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ และข้อควรระวังของการใช้พืชบางชนิด สัตว์ในป้าชายเลน การอนุรักษ์ป้าชายเลนตามวิถีชาวบ้าน และอุปสรรคและวิธีแก้ไขปัญหาในการอนุรักษ์ป้าชายเลน ความเชื่อและเรื่องเล่าต่างๆ ของชาวบ้านเกี่ยวกับป้าชายเลน เป็นต้น วิทยากรและปราชญ์ชาวบ้านพาผู้เรียนทัศนศึกษาป้าชายเลนทางบก ทางน้ำ ในเวลากลางวันและกลางคืนเพื่อศึกษาสภาพจริงของป้าชายเลน พร้อมบรรยายถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสัตว์ในป้าชายเลนที่ออกหากินตอนกลางคืนและศึกษาชมวิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลนและขยายพันธุ์พืชป้าชายเลนที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป้าชายเลนที่ 4 ได้ดำเนินการในปัจจุบัน ปัญหาของการดำเนินการที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป้าชายเลนที่ 4 พบในการอนุรักษ์ป้าชายเลน</p>	

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
2. การรู้จักผู้นำในตนเอง (1 ชั่วโมง 30 นาที)	3. สรุปลักษณ์การและสร้างแนวคิดรูปธรรม	8. ผู้เรียนกลุ่มเดิมทบทวนความรู้เดิมและประสบการณ์ความรู้ใหม่ และสรุปผลการอภิปราย 9. เสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่	1/2 ชั่วโมง
	4. การฝึกปฏิบัติ	10. วิทยากรตั้งคำถามเกี่ยวกับป้าชายเลนและการระดมความคิดเกี่ยวกับการจัดโครงการอนุรักษ์ป้าชายเลนในพื้นที่ที่ไปทัศนศึกษาและพื้นที่ในชุมชนของตน	1/2 ชั่วโมง
	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	1. ผู้เรียนเขียนจุดเด่นของความเป็นผู้นำของตนเองลงในกระดาษรูปดาวสีทอง 2. ผู้เรียนทุกคนอ่านจุดเด่นของตนให้เพื่อนๆ ฟังแล้วนำดาวสีทองไปติดลงในกระดาษแผ่นใหญ่หน้าชั้นเรียนที่มีอยู่ 5 แผ่น ผู้เรียนสามารถเลือกติดดาวของตนในกระดาษแผ่นใดก็ได้ 3. นำกระดาษแผ่นใหญ่ที่มีดาวของแต่ละกลุ่มกลับมายังกลุ่มของตนเอง	20 นาที
2. การสังเกตไตร่ตรองและทบทวน	4. สมาชิกในกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม 5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำที่ดี 6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อย 7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่ 8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของผู้นำ	20 นาที	

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม	<p>9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้ว</p> <p>ช่วยกันลงความเห็นสรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพึงจะมี</p> <p>10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่</p>	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	<p>11. ผู้เรียนเขียนจุดเด่นของตนเองและเลือกคุณลักษณะที่ดีของผู้นำเพิ่มเติมที่ผู้เรียนคาดว่าจะสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้</p> <p>12. ผู้เรียนเล่าให้เพื่อนฟังเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำที่อยากจะเป็นและวิธีปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ดี</p>	1/2 ชั่วโมง
2. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่น และมีวินัย (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	<p>1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่มสมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม</p> <p>2. เล่นเกมโยนเหรียญลงแก้ว</p> <p>3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม</p> <p>4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนที่แสดงตัวว่าตนเองมีการวางแผนเป้าหมายในการดำเนินงาน มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มบรรลุเป้าหมาย แล้วเล่าให้เพื่อนๆ ฟังเกี่ยวกับวิธีการกำหนด</p>	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	2. การสังเกต ไตร่ตรองและ ทบทวน	<p>เป้าหมายและการสร้างความมุ่งมั่นในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย</p> <p>5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการกำหนดเป้าหมายและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง</p> <p>6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง</p> <p>7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่</p> <p>8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง</p>	20 นาที
	3. สรุปหลักการ และสร้างแนวคิด รูปธรรม	<p>9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยาย</p> <p>10. ผู้เรียนช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง</p> <p>11. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่</p>	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	4. การฝึกปฏิบัติ	12. ผู้เรียนฝึกการกำหนดเป้าหมายและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเองในการดำเนินกิจกรรม อนุรักษ์ป่าชายเลน เล่นเกมประกาศเป้าหมายและสร้างความมุ่งมั่น	1/2 ชั่วโมง
3 การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ / การเป็นผู้ฟังที่ดี (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	1. เล่นเกมยอมรับและไม่ยอมรับ 2. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม 3. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าถึงวิธีการสื่อสารภายในกลุ่มและวิธีการฟังและปัญหาที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารและฟัง	20 นาที
	2. การสังเกตไตร่ตรองและทบทวน	4. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 กลุ่มสมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม 5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสื่อสารและการฟังที่ประสบความสำเร็จ 6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสื่อสารและการฟังที่มีประสิทธิภาพ 7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่ 8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้ฟังที่ดีและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม	9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการสื่อสารภายในกลุ่มและการเป็นผู้ฟังที่ดี 10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	11. กลุ่มระดมสมองเพื่อแก้ปัญหาและออกมาเสนอผลหน้าชั้นเรียน	1/2 ชั่วโมง
4. การให้ความสนใจผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	1. แบ่งกลุ่ม 5 กลุ่มสมาชิกในกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม 2. สัมภาษณ์รายละเอียดของสมาชิกในกลุ่มให้รู้จักสมาชิกกลุ่มดียิ่งขึ้น 3. เล่นเกมจินตนาการรูป 4. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม 5. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมากล่าวถึงวิธีการแสดงความสนใจในตัวเพื่อน และการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน	20 นาที
	2. การสังเกตไตร่ตรองและทบทวน	6. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกกลุ่มและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		<p>7. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกกลุ่มและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน</p> <p>8. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่</p> <p>9. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงความสนใจผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา</p>	
	3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม	<p>10. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็นสรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน</p> <p>11. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่</p>	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	12. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น	1/2 ชั่วโมง
5. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	1 ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คน ออกมาเล่าประสบการณ์ วิธีการสร้างแรงจูงใจของสมาชิกในการทำงาน	10 นาที
	2. การสังเกตไตร่ตรองและทบทวน	2 แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		<p>3. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ ประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อย เกี่ยวกับวิธีการสร้างแรงจูงใจสมาชิก ของผู้เรียน</p> <p>4. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อย เกี่ยวกับวิธีการสร้างแรงจูงใจสมาชิก</p> <p>5. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่ม ใหญ่</p> <p>6. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้าง แรงจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ</p>	
	3. สรุปหลักการ และสร้างแนวคิด รูปธรรม	<p>7. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่ม ย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวน ร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟัง การบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการสร้าง แรงจูงใจสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>8. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่ม ใหญ่</p>	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	9. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติตาม กรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น	40 นาที
6 การทำงานเป็นทีม (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์ เชิงรูปธรรม	<p>1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิก กลุ่มเลือกประธานและเลขานุการ ประจำกลุ่ม</p> <p>2. เล่นเกมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว</p> <p>3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม</p>	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนที่คิดว่ากลุ่มของตนเองเป็นทีมงานที่แข็งแกร่งออกมาเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการทีมงาน	
	2. การสังเกต ไตร่ตรองและ ทบทวน	5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการบริหารทีมงานที่เป็นจุดแข็งของกลุ่ม 6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการทำงานเป็นทีม 7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่ 8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม	20 นาที
	3. สรุปหลักการ และสร้างแนวคิด รูปธรรม	9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็นสรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการทำงานเป็นทีม 10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	11. กลุ่มผู้เรียนนำเสนอความคิดเห็นต่อกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดให้	1/2 ชั่วโมง
7 การเคารพในตัวของผู้อื่น/การยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	1. เล่นเกมขึ้นชมคนเก่ง 2. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม	10 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
(1 ชั่วโมง 30 นาที)		3. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าวิธีการปฏิบัติตนต่อสมาชิกในกลุ่มของตน และวิธีการปฏิบัติต่อสมาชิกผู้ทำดี	
	2. การสังเกต ไตร่ตรองและ ทบทวน	4. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิก กลุ่มเลือกประธานและเลขานุการ ประจำกลุ่ม 5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ ประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อย เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตัวต่อสมาชิก และวิธีปฏิบัติต่อสมาชิกผู้ทำดี 6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อย เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตัวต่อสมาชิก และวิธีปฏิบัติต่อสมาชิกผู้ทำดี 7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่ม ใหญ่ 8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการให้ ความเคารพในตัวผู้อื่น การยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล	20 นาที
	3. สรุปหลักการ และสร้างแนวคิด รูปธรรม	9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่ม ย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวน ร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟัง การบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการเคารพ ในตัวสมาชิกกลุ่ม และวิธีการปฏิบัติ กับสมาชิกผู้ทำดี	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		10.กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่	
	4. การฝึกปฏิบัติ	11.ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น	40 นาที
8 การรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	1. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเผชิญกับความผิดพลาดหรือวิจารณ์สมาชิก ออกมาเล่าให้เพื่อนๆ ฟังว่ามีวิธีการรับมือหรือจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร	10 นาที
	2. การสังเกตไตร่ตรองและทบทวน	2. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม 3. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น 4. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการรับมือกับความผิดพลาด ผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น 5. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่ 6. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการรับมือกับความผิดพลาด ผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	3. สรุปลักษณะ และสร้างแนวคิด รูปธรรม	7.กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตน กลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟัง การบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปรูปวิธีที่ผู้นำ กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เมื่อเผชิญกับ ปัญหาหรือเมื่อต้องวิจารณ์สมาชิก 8. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่ปัญหาหรือ เมื่อต้องวิจารณ์สมาชิก 8. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	9. ตัวแทนกลุ่มจับฉลากเลือกกรณีปัญหาและแสดง บทบาทสมมติตามกรณีศึกษาที่กำหนดให้ เรื่องละ 2 กลุ่ม	40 นาที
9 การ มองโลก ในแง่ดี/ การ จัดการ กับความ วิตก	1. ประสพการณ์ เชิงรูปธรรม	1. เล่นเกมบัตรยืม 2. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม 3. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาพูดถึง วิธีการสร้างความรู้สึที่ดีต่องานของตนและ ประสพการณ์เกี่ยวกับความวิตกกังวลในการ ปฏิบัติงานและวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลนั้น	20 นาที
วิตก กังวล (1 ชั่วโมง 30 นาที)	2. การสังเกต ไต่ร่องและ ทบทวน	4. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือก ประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		<p>5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างทัศนคติที่ดีต่องานของตน และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลในการทำงานของตนเมื่อเกิดปัญหาขึ้น</p> <p>6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวล</p> <p>7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่</p> <p>8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างทัศนคติ มองโลกในแง่ดี และการจัดการกับความวิตกกังวล</p>	
	3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม	<p>9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวล</p> <p>10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่</p>	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	4. การฝึกปฏิบัติ	<p>11. ผู้เรียนกำหนดปัญหาหรือสิ่งที่ตนเองมักจะวิตกกังวลแล้วหาวิธีการที่จะช่วยแก้ไขความวิตกกังวลของผู้เรียนได้และการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานของตน</p> <p>2. ผู้สอนขออาสาสมัคร 2-3 คนออกมาเล่าให้เพื่อนๆ ฟังถึงปัญหาที่</p> <p>ทำให้เกิดความวิตกกังวลและวิธีการแก้ไขความวิตกกังวลของตนและการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงานของตน</p>	1/2 ชั่วโมง
10 การใช้ชีวิตที่สมดุลย์ (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสบการณ์เชิงรูปธรรม	<p>1. ผู้เรียนแบ่งสัดส่วนของการทำกิจกรรมที่ทำเป็นประจำใน 1 สัปดาห์ลงในกระดาษรูปวงกลมที่จัดให้</p> <p>2. ผู้สอนขออาสาสมัคร 2-3 คน เล่ากิจกรรมของตนที่ทำในแต่ละสัปดาห์</p> <p>3. ผู้เรียนแต่ละคนนำกระดาษรูปวงกลมของตนเองไปติดที่กระดานที่มีอยู่ 5 กลุ่มให้เห็นได้ชัดเจน</p>	20 นาที
	2. การสังเกตไตร่ตรองและทบทวน	<p>4. ผู้เรียนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มตามกระดาษที่ผู้เรียนนำกระดาษรูปวงกลมของตนไปติด สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม</p> <p>5. ผู้เรียนนำกระดาษรูปวงกลมที่มีข้อมูลของตนกลับมาพิจารณา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแบ่งเวลาในการทำกิจกรรมของเพื่อน6. ผู้เรียนช่วยกันนำสัดส่วนของกิจกรรมของเพื่อนมารวบรวมเป็นสัดส่วนของการทำกิจกรรมใน 1 สัปดาห์ให้เป็นภาพรวมของกลุ่ม</p> <p>7. ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ว่าการแบ่งเวลาในการดำเนินชีวิตโดยภาพรวมแล้วมีความเหมาะสมหรือไม่และจะช่วยให้ชีวิตมีความสุข มีสุขภาพกายและจิตที่ดีและประสบความสำเร็จได้หรือไม่ และควรจะมีวิธีใดที่ทำให้ชีวิตมีความสุข</p> <p>8. สรุปเป็นผลการอภิปรายของกลุ่มย่อย</p>	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		9. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่ 10. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับจัดการกับความวิตกกังวล	
	3. สรุปหลักการและสร้างแนวคิดรูปธรรม	11. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็นสรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อสร้างความสมดุลย์ให้แกชีวิต 12. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่	20 นาที
	4. การฝึกปฏิบัติ	13. ผู้เรียนจัดตารางการดำเนินชีวิตของตนเองให้เกิดความสมดุลย์ เพื่อนำกลับไปปฏิบัติให้ชีวิตมีความสุข 14. ผู้เรียนนำเสนอตารางการดำเนินชีวิตของตนเองแก่เพื่อนๆ	1/2 ชั่วโมง
11 การสร้างความกระตือรือร้น (1 ชั่วโมง 30 นาที)	1. ประสพการณ์เชิงรูปธรรม	1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม 2. เล่นเกมสร้างบ้านแปลงเมือง 3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม 4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้นของตนเอง และผลของความกระตือรือร้นในการทำงาน	1/2 ชั่วโมง

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	2. การสังเกต ไตร่ตรองและ ทบทวน	<p>5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ ประสบการณ์ระหว่างกันใน กลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้าง ความกระตือรือร้นให้กับตนเอง และการปฏิบัติงาน</p> <p>6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่ม ย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างความ กระตือรือร้นให้กับตนเองและ การปฏิบัติงาน</p> <p>7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อ กลุ่มใหญ่</p> <p>8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการ สร้างความกระตือรือร้นให้กับ ตนเองและการปฏิบัติงาน</p>	20 นาที
	3. สรุปหลักการ และสร้างแนวคิด รูปธรรม	<p>9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปราย กลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมา ทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ ได้รับจากการฟัง การบรรยายแล้วช่วยกันลง ความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่ม เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควร จะใช้เพื่อการสร้าง ความกระตือรือร้นให้กับตนเองและ การปฏิบัติงานอย่างมี ประสิทธิภาพ</p> <p>10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อ กลุ่มใหญ่</p>	20 นาที

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
	4. การฝึกปฏิบัติ	11. ผู้เรียนคิดโครงการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมที่อยากจะทำและมีความ มั่นใจ และอธิบายถึงวิธีดำเนินการให้ บรรลุผล โดยใช้ความกระตือรือร้น เป็นแรงผลักดัน ผู้เรียนออกมาเล่าโครงการของตนให้ เพื่อนๆ ฟัง	20 นาที
การทดสอบหลังการ เรียนรู้		ทดสอบความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน และแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ของสถาบันเดล คาร์เนกี	1 ชั่วโมง
ชี้แจงวิธีการฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างภาวะ ผู้นำแบบมีส่วนร่วม และจัดโครงการ อนุรักษ์ป่าชายเลน		ผู้สอนชี้แจงเกี่ยวกับวิธีการฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วน ร่วมโดยใช้แนวความคิดพัฒนาผู้นำใน ตนเอง การประเมินพฤติกรรมโดยที่ ปรึกษากลุ่ม และการจัดทำโครงการ อนุรักษ์ป่าชายเลน และนัดหมายการ เข้าร่วมโครงการในระยที่ 3	1/2 ชั่วโมง

ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมด้วยตนเองและ
การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
การนำความรู้จากการ เข้าร่วมกิจกรรมการ เรียนรู้ในระยะที่ 1 ไป ฝึกปฏิบัติตนให้มี พฤติกรรมที่สอดคล้อง กับผู้นำแบบมีส่วน ร่วม และการจัด โครงการอนุรักษ์ป่า		การฝึกปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อ เสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการจัด โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็น ระยะเวลา 156 ชั่วโมงผู้เรียนวางแผน และดำเนินการจัดโครงการอนุรักษ์ป่า ชายเลนจำนวน 1 โครงการ ในขณะที่ ผู้เรียนวางแผนโครงการและ	156 ชั่วโมง

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
ชายเลน		<p>ดำเนินการ ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในระยะที่ 1 มาฝึกปฏิบัติตนเพื่อสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของการพัฒนาผู้นำในตนเองทุกวัน วันละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 52 วัน และจดบันทึกประจำวัน ที่ผู้เรียนจะได้รับจากผู้จัดโครงการ เกี่ยวกับสิ่งที่ได้ฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนจะต้องส่งบันทึกประจำวันให้กับผู้สอนเมื่อมาพบกันในระยะที่ 3</p> <p>ระหว่างการฝึกปฏิบัติที่ปรึกษา กลุ่มเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้นำแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิด การพัฒนาผู้นำในตนเอง หรือไม่ จำนวน 2 ครั้ง คือก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติและเมื่อเสร็จสิ้นการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และส่งแบบสังเกตพฤติกรรมเมื่อมาพบกลุ่มเพื่อรายงานผลในระยะที่ 3</p>	

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงาน ผลการฝึกปฏิบัติ การประเมินผลโปรแกรมและการศึกษา
ปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการนำไปใช้

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
1. จัดเตรียมการ แสดงผลงานกิจกรรม การอนุรักษ์ป่าชาย เลน		ผู้เรียนจัดเตรียมการแสดงผล งานกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า ชายเลนที่กลุ่มของตนได้ ดำเนินการ	4 ชั่วโมง
2. การนำเสนอผลงาน การจัดกิจกรรมการ อนุรักษ์ป่าชายเลน		ผู้เรียนนำเสนอผลงาน กิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน	1 ชั่วโมง 30 นาที
3. การนำเสนอผลการ ฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนา ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม		ผู้เรียนแต่ละคนนำเสนอผล การฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนา ตนเองให้มีภาวะผู้นำแบบมี ส่วนร่วม	1 ชั่วโมง 30 นาที
4. การทำแบบ ประเมินผลการพัฒนา ลักษณะ ทักษะ และ พฤติกรรมที่สอดคล้อง กับภาวะผู้นำแบบมี ส่วนร่วม และทำแบบ ประเมินโปรแกรม		ผู้เรียนทำแบบวัดลักษณะที่ สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบ มีส่วนร่วม ผู้เรียนทำแบบประเมิน พฤติกรรมที่สอดคล้องกับ ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม ผู้เรียนทำแบบวัดทัศนคติที่ สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบ มีส่วนร่วม ผู้เรียนทำแบบประเมินความ พึงพอใจของโปรแกรม การศึกษานอกระบบ	1 ชั่วโมง

หัวข้อ	ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลา
		โรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	
6. ศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมไปใช้		ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายกลุ่มเพื่ออภิปรายเกี่ยวกับความเหมาะสม ปัญหา และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมในด้านต่างๆ คือ วัตถุประสงค์ ผู้เรียน ผู้สอน เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ ระยะเวลา สภาพแวดล้อม แหล่งความรู้และสื่อการสอน และการประเมินผล เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขและปัญหาของการนำโปรแกรมไปใช้ เพื่อปรับปรุงโปรแกรมให้ดีขึ้นต่อไป	1/2 ชั่วโมง
7. ปิดการจัดกิจกรรม		ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว และผู้ใหญ่บ้านปากคลองน้ำเขียวกล่าวให้โอวาทและกล่าวปิดการจัดกิจกรรม	1/2 ชั่วโมง

ตารางการจัดกิจกรรม

ระยะที่ 1 กิจกรรมการเรียนรู้เนื้อหา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยใช้แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี และการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำนวน 4 วัน 3 คืน ณ. โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว อ.เมือง ต.หนองโสน จังหวัดตราด

วันที่ 20 ตุลาคม 2551

15.00-16.00 น.	ลงทะเบียนเข้าที่พัก ณ. โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด
16.00-16.15 น.	เปิดการอบรม
16.15-17.15 น.	ปฐมนิเทศ
17.15-18.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00-20.30 น.	กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์
20.30-20.30 น.	ทำสมาธิ ผ่อนคลายจิตใจ
20.30 น.	เข้านอน

วันที่ 21 ตุลาคม 2551

06.00 น.	ตื่นนอน
07.00-08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00-08.30 น.	กิจกรรมกลุ่ม
08.30-12.00 น.	ป่าชายเลนและการอนุรักษ์
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00-14.30 น.	ป่าชายเลนและการอนุรักษ์ (ต่อ)
14.30-14.40 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
14.40-16.10 น.	การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง
16.10-17.40 น.	กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และการสร้างความมุ่งมั่น การมีวินัย
17.40-18.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00-20.30 น.	การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ/การเป็นผู้ฟังที่ดี
20.30-21.00 น.	กิจกรรมกลุ่ม
21.00 น.	เข้านอน

วันที่ 22 ตุลาคม 2551

06.00 น.	ตื่นนอน
07.00-08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00-10.30 น.	การให้ความสนใจต่อผู้อื่น และการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
10.30-10.40 น.	พัก
10.40-12.00 น.	การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00-13.30 น.	กิจกรรมกลุ่ม
13.30-15.00 น.	การทำงานเป็นทีม
15.00-15.10 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.10-16.40 น.	การเคารพในตัวผู้อื่น/ การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล
16.40-18.00 น.	พักผ่อนตามอัธยาศัย
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00-20.30 น.	การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น
20.30-22.30 น.	สำรวจป่าชายเลนตอนกลางคืน
22.30 น.	เข้านอน

วันที่ 23 ตุลาคม 2551

06.00 น.	ตื่นนอน
07.00-08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00-09.30 น.	การมองโลกในแง่ดี/ การจัดการกับความวิตกกังวล
09.30-11.00 น.	การใช้ชีวิตที่สมดุลย์
11.00-12.30 น.	การสร้างความกระตือรือร้น
12.30-13.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.30-14.30 น.	ทำแบบทดสอบ
14.30-15.00 น.	ชี้แจงการฝึกปฏิบัติและการทำโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และนัดหมายการกลับมาเพื่อรายงานผลการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีแบบมีส่วนร่วมและนำเสนอโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน และอภิปรายเกี่ยวกับปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาของการจัดโปรแกรม

ระยะที่ 2 การฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม และการจัด โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ผู้เรียนวางแผนและดำเนินการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน 1 โครงการ ในขณะที่ผู้เรียนวางแผนโครงการและดำเนินการ ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้จากการอบรมทั้ง 4 วันมาฝึกปฏิบัติตนเพื่อสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองทุกวัน วันละ 3 ชั่วโมง เป็นเวลา 52 วัน และฉบับที่กประจำวันที่ผู้เรียนจะได้รับจากผู้จัดโครงการ เกี่ยวกับสิ่งที่ได้ฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนจะต้องส่งบันทึกประจำวันให้กับผู้สอนเมื่อมาพบกันในระยะที่ 3

ในระหว่างการฝึกปฏิบัติและจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสังเกตพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนว่ามีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองหรือไม่ จำนวน 2 ครั้ง คือก่อนเริ่มฝึกปฏิบัติและเมื่อจัดโครงการเสร็จ และส่งแบบสังเกตเมื่อมาพบกลุ่มเพื่อรายงานผลในระยะที่ 3

ระยะที่ 3 การนำเสนอผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน ผลการฝึกปฏิบัติ การประเมิน โปรแกรม

ผู้เรียนนำเสนอผลโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยการจัดทำนิทรรศการ หรือนำเสนอผลงานในรูปแบบต่างๆ ที่ผู้เรียนเห็นสมควร และมีการรายงานผลการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของผู้เรียน และทำแบบประเมินผลวัดลักษณะภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหลังจากผู้เรียนได้พัฒนาด้วยตนเองแล้ว และประเมินโปรแกรมที่ผู้เรียนเข้าร่วมเพื่อให้ผู้จัดโครงการได้รับข้อมูลมาปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

วันที่ 17 มกราคม 2552

11.00-12.00 น.	ลงทะเบียนเข้าที่พัก ณ. โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จังหวัดตราด
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00- 13.30 น.	กิจกรรมกลุ่ม
13.30 -15.00 น.	ฟังบรรยายเรื่องป่าชายเลนจากปราชญ์ชาวบ้าน
15.00-17.00 น.	ล่องเรือดูป่าชายเลน
17.00-18.00 น.	จัดนิทรรศการแสดงผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน
18.00-19.00 น.	รับประทานอาหารเย็น
19.00-20.00 น.	จัดนิทรรศการแสดงผลงานโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน (ต่อ)
20.00 -21.30 น.	กิจกรรมกลุ่ม
21.30 น.	เข้านอน

วันที่ 18 มกราคม 2552

- 06.00 น. ตื่นนอน
- 07.00-08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.00-09.30 น. นำเสนอผลการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- 09.30-11.00 น. นำเสนอผลการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
- 11.00-12.00 น. ทำแบบทดสอบ แบบประเมินโปรแกรม ทำแบบวัดลักษณะผู้นำ แบบวัดทัศนคติ และพฤติกรรม
- 12.00-13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00-14.30 น. อภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข และปัญหาของการนำโปรแกรมไปใช้
- 14.30-15.00 น. ปิดโครงการ

รายละเอียดของการจัดกิจกรรม

1.1. ป่าชายเลนและการอนุรักษ์

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกความหมายความสำคัญของป่าชายเลน พืชและสัตว์ในป่าชายเลน สาเหตุของการลดลงของป่าชายเลน และวิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้ถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความหมายของป่าชายเลน
2. ความสำคัญของป่าชายเลน
3. พืชและสัตว์ในป่าชายเลน
4. สาเหตุของการลดลงของป่าชายเลน
5. วิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ระยะเวลา

10 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่มแต่ละกลุ่มเลือกตัวแทนออกมากล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนของผู้เรียน
2. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญของป่าชายเลน พืชและสัตว์ในป่าชายเลน สาเหตุการลดลงของป่าชายเลนและการอนุรักษ์ป่าชายเลน
3. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับความหมายสาเหตุการลดลงของป่าชายเลน และการอนุรักษ์ป่าชายเลน
4. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
5. วิทพยากรณ์ให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน
6. เดินสำรวจป่าชายเลนพร้อมทั้งศึกษาพันธุ์ไม้ สัตว์และประโยชน์ของพืชในป่าชายเลน และร่องรอยทัศนศึกษาป่าชายเลน และทัศนศึกษาป่าชายเลนตอนกลางคืน เพื่อศึกษาชีวิตสัตว์ป่าชายเลนในตอนกลางคืน
7. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายและทัศนศึกษาแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปในสิ่งที่ได้เรียนรู้

8. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
9. กลุ่มย่อยร่วมกันคิดวิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลนและนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. เอกสารเรื่องป่าชายเลน
5. วิดีทัศน์ป่าชายเลน
6. วิทยากรด้านป่าชายเลน

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลน
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.2. แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี

เรื่องที่ 1 การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกจุดเด่นในความเป็นผู้นำของตนได้

เนื้อหา

1. การรู้จักจุดเด่นของเราในฐานะที่เป็นผู้นำกลุ่ม
2. ลักษณะของผู้นำที่ดี

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ผู้เรียนเขียนจุดเด่นของความเป็นผู้นำของตนเองลงในกระดาษรูปดาว
2. ผู้เรียนทุกคนอ่านจุดเด่นของตนให้เพื่อนฯ ฟังแล้วนำดาวสีทองไปติดลงในกระดาษแผ่นใหญ่หน้าชั้นเรียนที่มีอยู่ 5 แผ่น ผู้เรียนสามารถเลือกติดดาวของตนในกระดาษแผ่นใดก็ได้
3. นำกระดาษแผ่นใหญ่ที่มีดาวของแต่ละกลุ่มกลับมายังกลุ่มของตนเอง
4. สมาชิกในกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำที่ดีและสรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อย
6. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
7. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะที่ดีของผู้นำ
8. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปลักษณะของผู้นำที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพึงจะมี
9. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
10. ผู้เรียนเขียนจุดเด่นของตนเองและเลือกคุณลักษณะที่ดีของผู้นำเพิ่มเติมที่ผู้เรียนคาดว่าจะสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้
11. ผู้เรียนเล่าให้เพื่อนฟังเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำที่อยากจะเป็นและวิธีปฏิบัติเพื่อพัฒนา

ตนเองให้เป็นผู้นำที่ดี

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. กระดาษรูปดาว
3. ปากกา/ดินสอ
4. กระดาษ
5. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 2 การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเขียนเป้าหมายในการทำงานได้อย่างชัดเจน และสามารถบอกวิธีการสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัยให้กับตนเองได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการกำหนดเป้าหมาย ความมุ่งมั่นและการมีวินัย
2. เทคนิควิธีการกำหนดเป้าหมายและสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
2. เล่นเกมโยนเหรียญลงแก้ว
  - แจกเหรียญบาทกลุ่มละ 2 เหรียญให้ผู้เรียนแต่ละคนโยนเหรียญลงในแก้วใสที่ใส่น้ำ
  - ผู้ที่โยนเหรียญลงจะได้ 10 คะแนน ผู้ที่โยนครบ 2 เหรียญแล้วจะให้ผู้อื่นโยนต่อจนครบคนในกลุ่ม
  - ผู้สอนรวมคะแนน กลุ่มใดได้คะแนนมากที่สุดจะเป็นผู้ชนะ
3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม : การทำงานใดๆ ต้องกำหนดเป้าหมายในการทำงาน มีความมุ่งมั่น มีวินัย ฝึกฝนตนเองให้เกิดทักษะ งานจึงจะบรรลุผล
4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนที่แสดงตัวว่าตนเองมีการวางเป้าหมายในการดำเนินงาน มีความมุ่งมั่นที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มบรรลุเป้าหมาย แล้วเล่าให้เพื่อนๆ ฟังเกี่ยวกับวิธีการกำหนดเป้าหมายและการสร้างความมุ่งมั่นในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการกำหนดเป้าหมายและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง
6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่

8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง

9. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่

10. กลุ่มย่อยนำเสนอผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัยในตนเอง

11. ผู้เรียนฝึกการกำหนดเป้าหมายและการสร้างความมุ่งมั่นในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน และเล่นเกมประกาศเป้าหมายและสร้างความมุ่งมั่น

- ผู้เรียนนึกถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

- ผู้เรียนแต่ละคนบอกชื่อและเป้าหมายที่กำหนดว่า ฉัน..... พร้อมทั้งจะทำ.....ให้สำเร็จ ฉันทำได้ ฉันทำได้ ฉันทำได้

- ผู้เรียนประกาศเป้าหมายต่อหน้าเพื่อนอย่างมุ่งมั่น เอาจริงเอาจัง

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. เหรียญ 10 บาท 5 เหรียญ
3. แก้วน้ำใส ใสน้ำ 5 ใบ
4. ปากกา/ดินสอ
5. กระดาษ
6. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน
7. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 3 การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ / การเป็นผู้ฟังที่ดี

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการสื่อสารและวิธีการฟังอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. คุณค่าของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
2. เทคนิคการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
3. ความสำคัญของการฟัง
4. เทคนิควิธีการฟังที่มีประสิทธิภาพ

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. เล่นเกมยอมรับและไม่ยอมรับ
  - หาอาสาสมัคร 3 คน
  - ให้อาสาสมัคร 3 คนออกนอกห้องแล้วกำหนดหัวข้อให้อาสาสมัครพูดคนละ 2 นาที
    - ขณะที่อาสาสมัครอยู่นอกห้อง ให้ผู้สอนตกลงกับผู้เรียนคนอื่นๆ ให้ปฏิบัติต่ออาสาสมัครแต่ละคนดังนี้
      - คนที่ 1 เมื่อพูดให้ตั้งใจฟัง ชักถาม เห็นด้วย
      - คนที่ 2 เมื่อพูด ผู้ฟังจะเฉยเมย ไม่ตั้งใจฟัง ไม่สนใจ
      - คนที่ 3 เมื่อพูด ผู้ฟังไม่สนใจ ต่อด้าน ไม่รับฟัง
      - อาสาสมัครทั้ง 3 คน พูดในหัวข้อที่กำหนดให้
    - สัมภาษณ์ความรู้สึกของอาสาสมัครทั้ง 3 คน
2. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม : การทำงานเป็นทีม การสื่อสารอย่างเปิดกว้างระหว่างกันเป็นสิ่งสำคัญ สมาชิกและผู้นำควรมีการสื่อสารระหว่างกัน เมื่อมีผู้พูดก็ควรมีผู้ฟังที่ให้ความสำคัญต่อการพูดนั้น การพูดคุยระหว่างกันจะทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เกิดความเข้าใจกัน งานก็จะบรรลุเป้าหมายได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าถึงวิธีการสื่อสารภายในกลุ่มและวิธีการฟัง และปัญหาที่เกิดขึ้นกับการสื่อสารและฟัง
4. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีสื่อสารและการฟัง
6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสื่อสารและการฟัง
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นผู้ฟังที่ดีและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสมควรจะใช้เพื่อการสื่อสารภายในกลุ่มและการเป็นผู้ฟังที่ดี
10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
11. กลุ่มระดมสมองเพื่อแก้ปัญหาและออกมาเสนอผลหน้าชั้นเรียน

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ
5. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการเป็นผู้ฟังที่ดี
6. สลากข้อมูลของกรณีศึกษาและกล่องใส่สลาก

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 4 การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการจูงใจสมาชิกได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการจูงใจสมาชิก
2. เทคนิควิธีการจูงใจที่มีประสิทธิภาพ

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าประสบการณ์ วิธีการสร้างแรงจูงใจของสมาชิกในการทำงาน
2. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
3. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างแรงจูงใจสมาชิกของผู้เรียน
4. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างแรงจูงใจสมาชิก
5. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
6. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสมควรจะใช้เพื่อการสร้างแรงจูงใจสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ
7. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ
8. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
9. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติตามกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ

4. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 5 การให้ความสนใจผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการแสดงความสนใจผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเราได้
อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการแสดงความสนใจผู้อื่น
2. ความสำคัญของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
3. เทคนิควิธีการแสดงความสนใจผู้อื่น
4. เทคนิควิธีการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. แบ่งกลุ่ม 5 กลุ่มสมาชิกในกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
2. สัมภาษณ์รายละเอียดของสมาชิกในกลุ่มให้รู้จักสมาชิกกลุ่มดียิ่งขึ้น แล้วเล่นเกม

จินตนาการรูป

- แจกกระดาษที่มีรูปทรงเรขาคณิตให้กับผู้เรียน
  - ผู้เรียนจินตนาการว่ารูปทรงที่ให้เป็นรูปอะไร ควรจะวาดต่อเติมอย่างไรแล้วนำรูปไปติดไว้ที่หน้าห้อง
  - ผู้เรียนทุกคนดูผลงานแล้วให้ อาสาสมัคร 2 คนออกมาพูดถึงภาพที่ชอบที่สุด แล้วเดาความคิดของเจ้าของภาพว่าเป็นรูปอะไรเจ้าของภาพเฉลยว่าถูกหรือผิด
3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม : การทำงานร่วมกันต้องให้ความสนใจในกันและกันอย่างแท้จริง และการทำงานต้องทำงานร่วมกับคนหลายๆ คน แต่ละคนก็มีมุมมองที่แตกต่าง เราจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อความนึกคิดและมุมมองของผู้อื่น ให้เกียรติและยอมรับมุมมองนั้นๆ
  4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมากล่าวถึงวิธีการแสดงความสนใจในตัวเพื่อนและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน
  5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกกลุ่มและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกกลุ่มและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงความสนใจผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา
9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็นสรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรปฏิบัติเพื่อแสดงความสนใจในตัวสมาชิกและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน
10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
11. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติตามกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. รูปสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลม และ เส้นตรง
5. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการแสดงความสนใจผู้อื่นอย่างแท้จริง
6. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 6 การทำงานเป็นทีม

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการทำงานเป็นทีมได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม
2. บทบาทของผู้นำในการสร้างทีมงาน

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
2. เล่นเกมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว
  - แจกหนังสือพิมพ์ให้กลุ่มละ 1 คู่
  - ให้เวลากลุ่ม 3 นาที วางแผนให้ทุกคนเหยียบบนหนังสือพิมพ์ ทำข้างใดข้างหนึ่งต้องเหยียบบนกระดาษ ห้ามออกนอกกระดาษและห้ามทำหนังสือพิมพ์ขาด
  - เปิดเพลงให้ผู้เรียนเดินรอบกระดาษ เมื่อปิดก็ให้ทุกคนยืนบนกระดาษ
  - ผู้สอนเดินตรวจดูความถูกต้อง แล้วพับกระดาษอีก 1 ทบ แล้วเปิดเพลง
  - กลุ่มที่มีคนยืนบนกระดาษมากที่สุดเป็นผู้ชนะ
3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม: การทำงานเป็นทีมจะต้องวางเป้าหมายร่วมกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำเป้าหมายให้บรรลุความสำเร็จร่วมกัน
4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนที่คิดว่ากลุ่มของตนเองเป็นทีมงานที่แข็งแกร่งออกมาเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการบริหารจัดการทีมงาน
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการบริหารทีมงานที่เป็นจุดแข็งของกลุ่ม
6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการทำงานเป็นทีม
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม
9. กลุ่มผู้เรียนนำเสนอความคิดเห็นต่อกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดให้

10. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการทำงานเป็นทีม
11. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
12. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมุติตามกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการทำงานเป็นทีม
5. กระดาษหนังสือพิมพ์ 2 หน้ากระดาษ จำนวน 5 แผ่น
6. เทปเพลงและวิทยุ

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 7 การเคารพในตัวผู้อื่น/การยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนแสดงออกถึงความเคารพในตัวผู้อื่น และการยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัลได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการเคารพในตัวผู้อื่น
2. ความสำคัญของการยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัลผู้ที่ดี
3. เทคนิควิธีการแสดงความเคารพในตัวผู้อื่น
4. เทคนิควิธีการแสดงการยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. เล่นเกมชื่นชมคนเก่ง
  - ผู้เรียนทั้งหมดนั่งเป็นวงกลม
  - ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 1 คน ออกมานั่งกลางวง
  - ผู้สอนบอกให้ผู้เรียนมองดูอาสาสมัครผู้นั้นแล้วสมมุติว่าเขาเป็นผู้ที่สร้างผลงานให้กับทีมของเรา แล้วให้ผู้เรียนทุกคนคิดและกล่าวคำชมหรือประโยคที่แสดงการยอมรับ ชื่นชม ยกย่องในตัวบุคคลนั้นมาคนละ 1 ประโยค โดยจะต้องเป็นประโยคที่ไม่ซ้ำกัน
2. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม คนเรามีศักดิ์ศรี มีความสามารถอยู่ในตัวทุกคน เราต้องการการยกย่องจากผู้อื่นเมื่อเราทำได้ดี เราไม่ต้องการถูกล้อเลียน หรือการดูถูก ดังนั้นผู้นำจึงควรเคารพในศักดิ์ศรี และเพิ่มความภาคภูมิใจแก่สมาชิก โดยการยกย่อง ยอมรับ และให้รางวัลเมื่อสมาชิกทำงานได้ดีแม้ว่าจะเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ก็ตาม ผู้นำที่ดีจะต้องให้การแสดงการยอมรับ แสดงความชื่นชมให้แก่คนผู้นั้น เพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานให้ดีขึ้นต่อไป
3. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าวิธีการปฏิบัติตนต่อสมาชิกในกลุ่มของตน และการปฏิบัติตัวต่อสมาชิกกลุ่มเมื่อปฏิบัติงานได้ดี
4. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติ

ตัวต่อสมาชิก

6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตัวต่อสมาชิกและวิธีการปฏิบัติต่อสมาชิกผู้ที่ดี
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความเคารพในตัวเองและการยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล
9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการเคารพในตัวเองสมาชิกกลุ่ม และวิธีการปฏิบัติต่อสมาชิกผู้ที่ดี
10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
11. ผู้เรียนแสดงบทบาทสมมติตามกรณีศึกษาที่ผู้สอนกำหนดขึ้น

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการให้ความเคารพในตัวเอง
5. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 8 การรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตัวได้ถูกต้องเมื่อต้องเผชิญกับความผิดพลาด ในฐานะผู้นำของกลุ่ม และการต้องวิจารณ์สมาชิกที่ทำผิดพลาด

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการเผชิญกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น
2. วิธีการปฏิบัติตัวต่อสมาชิกผู้ทำผิดพลาด

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการเผชิญกับความผิดพลาดหรือวิจารณ์สมาชิก ออกมาเล่าให้เพื่อนๆ ฟังว่ามีวิธีการรับมือหรือจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร
2. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 4 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
3. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น
4. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการรับมือกับความผิดพลาด ผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น
5. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
6. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการรับมือกับความผิดพลาด ผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น
7. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เมื่อเผชิญกับปัญหาหรือเมื่อต้องวิจารณ์สมาชิก
8. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
9. ตัวแทนกลุ่มจับฉลากเลือกกรณีปัญหาและแสดงบทบาทสมมุติตามกรณีศึกษาที่กำหนดให้ เรื่องละ 2 กลุ่ม

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น
5. สลากข้อมูลของกรณีศึกษาและกล่องใส่สลาก

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 9 การมองโลกในแง่ดี/ การจัดการกับความวิตกกังวล

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนแสดงออกถึงการมองโลกในแง่ดีได้
2. เพื่อให้ผู้เรียนบอกถึงวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลได้

เนื้อหา

1. ความสำคัญของการสร้างทัศนคติ มองโลกในแง่ดี
2. เทคนิควิธีการสร้างทัศนคติ มองโลกในแง่ดี
3. สาเหตุของความวิตกกังวล
4. เทคนิคการจัดการกับความวิตกกังวล

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. เล่นเกมบัตรยืม
  - ผู้สอนให้ card เปล่าแก่ผู้เรียนทุกคน ผู้เรียนทุกคนเขียนข้อดีและข้อเสียของแต่ละคน และเขียนชื่อบนมุมขวาของ card
  - ผู้สอนรวบรวมกระดาษของผู้เรียนแล้วแจกให้กับผู้เรียนคนอื่นๆ 2 รอบและเขียนสิ่งที่ตนเองชอบในตัวเจ้าของ card ผู้เรียนที่ได้รับ card จะต้องไม่ซ้ำกับคนเดิมที่เขียนไปแล้ว
  - ผู้สอนรวบรวม card คืนแล้วอ่านข้อความในกระดาษให้ทุกคนฟัง
2. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม จงมุ่งมองในสิ่งที่ดีของผู้อื่น ถ้าต่างคนต่างมองในสิ่งที่ดีก็จะทำให้ทุกคนมีกำลังใจจะทำในสิ่งที่ดี เช่นเดียวกับงาน การทำงานย่อมมีปัญหา อุปสรรค ซึ่งเป็นสิ่งธรรมดา จงมองว่าทุกปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขหรือมีทางออกได้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องวิตกกังวลมากจนเกินไป
3. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาพูดถึงวิธีการสร้างความรู้สึกที่ดีต่องานของตน และประสบการณ์เกี่ยวกับความวิตกกังวลในการปฏิบัติงานและวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลนั้น
4. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้าง

ทัศนคติที่ดีงานของตน และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลในการทำงานของตนเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวล
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างทัศนคติ มองโลกในแง่ดี และการจัดการกับความวิตกกังวล
9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น
10. สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลในงานที่เกิดขึ้น
11. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
12. ผู้เรียนจับกลุ่มฝึกปฏิบัติการสร้างทัศนคติที่ดีต่องานการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของตน โดยกล่าวถึงความรู้สึกที่ดีต่องานของตน
13. ผู้เรียนกำหนดปัญหาหรือสิ่งที่ตนเองมักจะวิตกกังวลแล้วหาวิธีการที่จะช่วยแก้ไขความวิตกกังวลของผู้เรียนได้โดยใช้แนวคิดที่ได้เรียนรู้ไป
14. ผู้สอนขออาสาสมัคร 2-3 คนออกมาเล่าให้เพื่อนๆ ฟังถึงปัญหาที่ทำให้เกิดความวิตกกังวลและวิธีการแก้ไขความวิตกกังวลของตน

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. Card เปล่า
5. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการมองโลกในแง่ดี
6. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการจัดการกับความวิตกกังวล

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 10 การใช้ชีวิตที่สมดุลย์

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวางแผนวิธีการพัฒนาตนเองให้เกิดความสมดุลย์ในชีวิต

เนื้อหา

1. ความสำคัญของชีวิตที่มีความสมดุลย์
2. เทคนิควิธีการสร้างชีวิตให้เกิด ความสมดุลย์

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. ผู้เรียนแบ่งสัดส่วนของการทำกิจกรรมที่ทำเป็นประจำใน 1 สัปดาห์ลงในกระดาษรูปวงกลมที่จัดให้
2. ผู้สอนขออาสาสมัคร 2-3 คน เล่ากิจกรรมของคนที่ทำในแต่ละสัปดาห์
3. ผู้เรียนแต่ละคนนำกระดาษรูปวงกลมของตนเองไปติดที่กระดานที่มีอยู่ 5 กลุ่มให้เห็นได้ชัดเจน
4. ผู้เรียนเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มตามกระดาษที่ผู้เรียนนำกระดาษรูปวงกลมของตนไปติดสมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
5. ผู้เรียนนำกระดาษรูปวงกลมที่มีข้อมูลของตนกลับมาพิจารณา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแบ่งเวลาในการทำกิจกรรมของเพื่อน
6. ผู้เรียนช่วยกันนำสัดส่วนของกิจกรรมของเพื่อนมารวบรวมเป็นสัดส่วนของการทำกิจกรรมใน 1 สัปดาห์ให้เป็นภาพรวมของกลุ่ม
7. ผู้เรียนร่วมกันวิเคราะห์ว่าการแบ่งเวลาในการดำเนินชีวิตโดยภาพรวมแล้วมีความเหมาะสมหรือไม่และจะทำช่วยให้ชีวิตมีความสุข มีสุขภาพกายและจิตที่ดีและประสบความสำเร็จได้หรือไม่ และควรจะมีวิธีใดที่ทำให้ชีวิตมีความสมดุลย์
8. สรุปเป็นผลการอภิปรายของกลุ่มย่อย
9. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
10. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับจัดการกับการใช้ชีวิตที่สมดุลย์
11. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่

ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์
สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการสร้างความสมดุลให้แก่ชีวิต

12. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
13. ผู้เรียนจัดสัดส่วนการดำเนินชีวิตของตนเองให้เกิดความสมดุล เพื่อนำกลับไปปฏิบัติให้
ชีวิตมีความสุขลงในวงกลม
14. ผู้เรียนนำเสนอสัดส่วนการดำเนินชีวิตของตนเองแก่เพื่อนๆ

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. กระดาษรูปวงกลม
3. สีเมจิก/สีไม้
4. ปากกา/ดินสอ
5. กระดาษ
6. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการบรรลุสู่สมดุลภาพ
7. กระดาษกาว

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม
และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

เรื่องที่ 11 การสร้างความกระตือรือร้น

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับตนเองได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบอกวิธีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับตนเองได้อย่างถูกต้อง

เนื้อหา

1. ความหมายของความกระตือรือร้น
2. เทคนิควิธีการสร้างความกระตือรือร้น

ระยะเวลา

1 ชั่วโมง 30 นาที

กิจกรรม

1. แบ่งผู้เรียนออกเป็น 5 กลุ่ม สมาชิกกลุ่มเลือกประธานและเลขานุการประจำกลุ่ม
2. เล่นเกมสร้างบ้านแปลงเมือง
  - แจกกระดาษ 50 แผ่นให้กับทุกกลุ่ม
  - ให้ทุกกลุ่มนำกระดาษมาสร้างเป็นบ้านโดยต้องใช้กระดาษที่แจกไปให้ครบ
  - ให้คะแนนความสวยงาม
3. ผู้สอนสรุปแนวคิดของเกม การทำงานใดๆ แม้ว่าจะยากเย็น ก็จะต้องมุ่งมั่น เชื่อมมั่นในตนเอง มีความกระตือรือร้นในการทำงานให้สำเร็จ
4. ผู้สอนขออาสาสมัครจำนวน 2-3 คนออกมาเล่าถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้นของตนเอง และผลของความกระตือรือร้นในการทำงาน
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกันในกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับตนเองและการปฏิบัติงาน
6. สรุปเป็นผลการอภิปรายกลุ่มย่อยเกี่ยวกับวิธีการสร้างความกระตือรือร้นให้กับตนเองและการปฏิบัติงาน
7. นำเสนอผลการอภิปรายต่อกลุ่มใหญ่
8. ผู้สอนให้แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความกระตือรือร้นให้กับตนเองและการปฏิบัติงาน
9. กลุ่มย่อยนำผลการอภิปรายกลุ่มย่อยข้างต้นของตนกลับมาทบทวนร่วมกับความรู้ใหม่ที่

ได้รับจากการฟังการบรรยายแล้วช่วยกันลงความเห็น สรุปวิธีที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควรจะใช้เพื่อการสร้างความกระตือรือร้นให้กับตนเองและการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

10. กลุ่มย่อยนำเสนอข้อสรุปต่อกลุ่มใหญ่
11. ผู้เรียนคิดโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อยากจะทำและมีความมั่นใจ และอธิบายถึงวิธีดำเนินการให้บรรลุผล โดยใช้ความกระตือรือร้นเป็นแรงผลักดัน
12. ผู้เรียนออกมาเล่าโครงการของตนให้เพื่อนๆ ฟัง

สื่อการเรียนรู้

1. Flip Chart
2. ปากกา/ดินสอ
3. กระดาษ
4. เอกสารประกอบการสอนหัวข้อการสร้างความกระตือรือร้น
5. กระดาษที่ใช้แล้วที่มีละประมาณ 50 แผ่น

การประเมินผล

1. การนำความรู้ที่ได้รับมาใช้ในการทำกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง
2. การทำแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำในตนเอง
3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่น

ภาคผนวก ค

เอกสารประกอบการสอน แนวคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ของสถาบันเดล
คาร์เนกี

เอกสารประกอบการสอน แนวคิดการพัฒนาผู้นำ
ในตนเอง ของสถาบันเดล คาร์เนกี

เป็นของ

---

1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง

การเป็นผู้นำไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ความเป็นผู้นำสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวทุกคนได้ โดยไม่จำเป็นว่าผู้นำจะต้องเป็นหัวหน้าหรือผู้บริหารเสมอไป หากแต่สมาชิกทุกคนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ชี้แนะที่ดีด้วย ผู้นำในอดีตคือเจ้านายหรือผู้ที่อยู่ในตำแหน่งควบคุม บงการ โดยห้ามมีข้อโต้แย้งจากสมาชิก แต่ผู้นำในปัจจุบันไม่ใช้การบงการหรือสั่งการ แต่ใช้วิธีการยัดเยียด โน้มน้าว จูงใจคนเท่านั้น ผู้นำต้องมีทักษะในการมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่น มองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่น ลงมือปฏิบัติ ทำวิสัยทัศน์ให้เป็นความจริง รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก

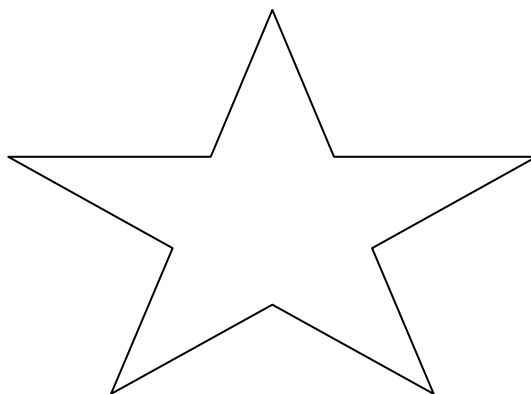
ดังนั้นคุณจำเป็นต้องพิจารณาทบทวนตนเองอย่างตรงไปตรงมาแล้วถามตัวเองว่าตนเองมีคุณสมบัติเด่นอย่างไรที่สามารถพัฒนาให้เป็นผู้สมบัตินของการเป็นผู้นำได้และปรับปรุงตัวเองให้เป็นผู้ชี้แนะที่ดีอยู่เสมอ จงมีความเป็นตัวของตัวเองและเชื่อมั่นในตนเอง

เดล คาร์เนกี้กล่าวว่า “ก้าวแรกสู่ความสำเร็จคือการค้นให้พบพลังความเป็นผู้นำที่มีในตัวคุณ”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

การดำเนินงานอนุรักษ์ป่าชายเลนที่มีประสิทธิภาพเกิดจากหลายปัจจัย ปัจจัยหนึ่งคือลักษณะของผู้นำกลุ่ม ในฐานะของผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่าชายเลน คุณคิดว่าคุณมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนที่สมาชิกยอมรับอย่างไร จงเขียนจุดเด่นของคุณในฐานะผู้นำกลุ่มที่คุณและสมาชิกมีความพึงพอใจให้ได้มากที่สุดลงในกระดาษรูปดาว

กิจกรรมที่ 2

จงอภิปรายลักษณะเด่นของคุณและการนำลักษณะเด่นในตัวคุณแต่ละคนไปใช้ในการบริหารงานกลุ่ม แล้วสรุปออกมาเป็นลักษณะของผู้นำที่ดี ตามความคิดเห็นของพวกคุณ และนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าลักษณะของผู้นำที่ผู้นำกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ป่าชายเลนพึงจะมีเป็นอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

จงเขียนจุดเด่นของตนเองลงในกระดาษและเลือกลักษณะของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนที่คุณคาดว่าจะสามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวคุณได้มา 2-3 ลักษณะ แล้วเล่าให้เพื่อนในกลุ่มฟังเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำที่อยากจะเป็นและวิธีการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ดี

---

2 การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และการสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย

■ การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน

เป้าหมายคือความฝันที่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน เป็นสิ่งที่ทำให้รู้ว่าเราจะพยายามทำอะไรเพื่ออะไร เป้าหมายทำให้เรามุ่งมั่นมานะทำให้เราได้วัดระดับความสามารถของตัวเอง หากปราศจากเป้าหมายในการดำเนินงานหรือดำเนินชีวิตอย่างชัดเจนแล้ว จะทำให้เกิดการเบี่ยงเบนโดยไร้จุดหมาย ไม่สามารถควบคุมชีวิตของตนเองและเกิดการสูญเสียเวลาอันมีค่าของชีวิตได้ ดังนั้นจึงควรมีการวางเป้าหมายและมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

วิธีการกำหนดเป้าหมาย

1. ถามตัวเองว่าคุณต้องการอะไรจริงๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
2. วางลำดับความสำคัญของเป้าหมายและจัดลำดับเป้าหมาย 1-10 เป้าหมายในอันดับที่ 1 เป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดที่ควรจะทำสำเร็จเป็นอันดับแรก
3. เป้าหมายที่กำหนดต้องอยู่บนหลักแห่งความจริงและกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนที่สามารถทำให้สำเร็จได้
4. กำหนดวิธีการหรือขั้นตอนที่จะทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลสำเร็จ
5. กำหนดวิธีการตรวจสอบและประเมินผลของแต่ละเป้าหมาย
6. ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่วางไว้อย่างมุ่งมั่น โดยทำให้สำเร็จทีละ 1 เป้าหมาย
7. เมื่อสำเร็จเป้าหมายหนึ่งก็ให้กำลังใจตัวเองและปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายในลำดับต่อไปให้สำเร็จ

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “จงกำหนดเป้าหมายที่มีความชัดเจน ทำทนายและสามารถทำได้จริง”

■ การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย

ผู้ที่มีวินัยความอดทนพยายามและความมุ่งมั่นจะประสบความสำเร็จได้มากกว่าผู้ที่มีแต่ความเฉื่อยฉลาดเพียงอย่างเดียว

วิธีการสร้างความมุ่งมั่นและวินัย

1. กำหนดเป้าหมายพื้นฐานและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ชัดเจนเพื่อให้เป้าหมายที่ตั้งไว้บรรลุผล

2. ยึดถือและปฏิบัติตามเป้าหมายให้ได้ทุกขั้นตอน ตามลำดับขั้นตอนที่กำหนดไว้
3. ตั้งสมาธิ จดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ โดยไม่สนใจสิ่งที่มารบกวน ไม่ใช่ัว้เขว เอนเอียงจากเป้าหมายนั้นๆ
4. หากมีเหตุขัดข้องหรือผิดพลาด จงอย่าท้อถอย พยายามดำเนินการขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างมุ่งมั่น ไม่เลิกรา

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “คนที่เป็นผู้นำจะไม่มีวันสูญเสียสมาธิ ความมุ่งมั่น พวกเขาจะจับตาอยู่แต่ที่เป้าหมายสำคัญ”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

เป้าหมายในการดำเนินงานอนุรักษ์ป่าชายเลนของกลุ่มของคุณคืออะไร ในฐานะที่คุณเป็นหัวหน้ากลุ่ม คุณมีวิธีกำหนดเป้าหมายอย่างไร คุณมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้เป้าหมายที่ตั้งไว้สำเร็จหรือไม่ คุณปฏิบัติตัวอย่างไร

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการกำหนดเป้าหมายในการทำงาน และการสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัยในตนเองแล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการกำหนดเป้าหมาย และสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัยในตนเองที่พวกคุณปฏิบัติอยู่ทุกวัน แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าควรมีวิธีการกำหนดเป้าหมาย และ สร้างความมุ่งมั่นและวินัยในตัวเองอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

หากชุมชนของคุณประสบปัญหาเกี่ยวกับการลดลงของป่าชายเลนในท้องถิ่นที่เกิดจากการทำลายป่าชายเลน มีผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนในชุมชน ซึ่งต้องใช้เวลานานในการฟื้นฟูและเพิ่มจำนวนป่าชายเลนในฐานะที่คุณเป็นหัวหน้ากลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน

จงกำหนดเป้าหมายที่เป็นไปได้ในการดำเนินการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่เป็นเป้าหมายระยะยาวและระยะสั้นต่อไปนี้

สิ่งที่ต้องการของกลุ่ม

---

1. เป้าหมายระยะยาว

ลำดับ	เป้าหมาย
1	
2	

เป้าหมายที่ 1 _____

วิธีการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

วิธีการประเมินความสำเร็จของเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

เป้าหมายที่ 2 _____

วิธีการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

วิธีการประเมินความสำเร็จของเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

2. เป้าหมายระยะสั้น

ลำดับ	เป้าหมาย
1	
2	

เป้าหมายที่ 1 _____

วิธีการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

วิธีการประเมินความสำเร็จของเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

เป้าหมายที่ 2 _____

วิธีการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

วิธีการประเมินความสำเร็จของเป้าหมาย

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____

3. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการเป็นผู้ฟังที่ดี

■ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

การติดต่อสื่อสารเป็นสิ่งที่ทุกคนกระทำอยู่ในชีวิตประจำวัน หากแต่การติดต่อสื่อสารก็เป็นสิ่งที่สามารถล้มเหลวได้ง่ายเช่นกัน ในอดีตผู้นำจะสั่งการโดยใช้ภาษา ท่าทางที่ไม่เหมาะสม มีการตะคอก ต้าหนิ ดุฎกดูหมิ่น ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องปกติและเป็นสิทธิของผู้นำที่จะกระทำเช่นนั้น เพื่อให้ผลงานออกมาดี หากแต่ในปัจจุบัน ผู้นำจำนวนมากเริ่มเห็นความสำคัญของการติดต่อสื่อสารเพราะการติดต่อสื่อสารคือหัวใจของความสำเร็จในการทำงาน เป็นเครื่องเปลี่ยนความคิด จินตนาการให้กลายเป็นความจริงขึ้นมา

วิธีการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

1. ให้ความสำคัญสูงสุดต่อการติดต่อสื่อสารเป็นอันดับแรก ไม่ว่าจะคุณจะมีงานยุ่ง แต่ก็ต้องให้เวลาสำหรับการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกทุกๆ คน เพราะในการพบปะผู้คนที่ได้ก็ตาม การสื่อสารคือหัวใจสำคัญ

เทคนิคการสื่อสาร : ใช้การสื่อสารแบบ 2 ทางอย่างไม่เป็นทางการ

1) เทคนิคตัวต่อตัว (One-on-One) พบปะ พูดคุยกับผู้ที่คุณอยากพบและรับฟังความคิดเห็นของผู้นั้น

2) การสื่อสารแบบตาสบตา (Eyeball to Eyeball Communication) เดินไปพบปะทุกคนแทนที่จะเรียกเข้ามาพบ แล้วทำการพูดคุยอย่างเป็นกันเองทุกวัน

3) การกวาดจากฐานล่างขึ้นมา (Bottom Trawling) พูดคุยกับพนักงานระดับล่างสุดขึ้นมา เพื่อทำความรู้จัก รับทราบความคิดเห็น ความรู้สึกและปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ต้องเปิดใจกว้างกับผู้อื่นในทุกๆ ระดับชั้น แสดงให้เห็นว่าคุณสนใจและรับฟังความคิดเห็นก็จะทำให้สมาชิกมีแนวโน้มที่จะรับฟังความคิดเห็นของคุณมากยิ่งขึ้นและกล้าแสดงความคิดเห็นของตนมากขึ้นเช่นกัน

3. ต้องสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง พร้อมที่จะรับการติดต่อสื่อสาร โดย

1) ปลูกฝังความไว้วางใจและความสนใจร่วมกันระหว่างคุณและสมาชิก

2) มีความจริงใจ แสดงให้สมาชิกเห็นว่าคุณชอบพวกเขา มีความถ่อมตัว ตีตนเป็นกันเอง และปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนอย่างเสมอภาค

3) เปิดโอกาสให้สมาชิกกล้าเปิดเผยความคิดโดยไม่ทำให้เสียกำลังใจ

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “การติดต่อสื่อสาร มีรากฐานมาจากความไวเนื้อเชื้อใจ”

■ การเป็นผู้ฟังที่ดี

เหตุผลที่ดีที่สุดที่ควรรับฟังผู้อื่นคือการฟังซึ่งเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่ให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้มากขึ้น และผู้คนจะตอบสนองผู้ที่ฟังพวกเขาในแง่บวก การฟังมีความสำคัญอย่างยิ่งกับผู้ที่ต้องการจะติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นและเป็นทักษะการติดต่อสื่อสารเพียงอย่างเดียวที่สำคัญมากที่สุดเช่นกัน ผู้นำส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จจะเป็นกลุ่มคนผู้เรียนรู้คุณค่าของการฟัง หากแต่ในความเป็นจริงแล้ว มีคนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่รับฟังจริงๆ และรับฟังอย่างดี

เทคนิคการฟังเพื่อการเรียนรู้

1. ต้องใช้สมาธิ มุ่งมั่นและจดจ่ออยู่กับการฟัง มีความตั้งใจที่จะรับฟังอย่างแท้จริง
2. ต้องมีคำถาม มีการตั้งกระทู้คำถามเพื่อแสดงการติดตามการพูด
3. ไม่สอดแทรก ชัดแจ้งหวัะในขณะที่มีการพูดหรือเสนอความคิดเห็น
4. อาจพยักหน้า ยิ้ม สายหน้า สบตาเป็นครั้งคราวหรือโน้มตัวไปข้างหน้าเพื่อแสดงให้เห็นให้ผู้พูดรู้ว่าคุณกำลังตั้งใจฟังในสิ่งที่กำลังพูดอยู่
5. เมื่อมีการหยุดเว้นระยะการพูดให้คุณถามคำถามที่แสดงถึงการติดตามเรื่องราวอย่างใกล้ชิด ไม่ด่วนสรุปความคิดเห็นก่อนที่ผู้พูดจะพูดจบ
6. จะต้องสร้างบรรยากาศที่ดี มีความเป็นกันเอง สร้างความรู้สึกผ่อนคลายและเต็มไปด้วยมิตรไมตรีให้เกิดขึ้นในห้องเสมอ โดยการให้กำลังใจในการแสดงความคิดเห็น
7. แสดงความนับถือ ให้เกียรติต่อผู้พูด เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้พูดมีความสำคัญ สิ่งที่ผู้พูดกล่าวออกไปเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อคุณเสมอ
8. หากสิ่งที่พูดนั้นขัดต่อความคิดเห็นอย่างยิ่งสำหรับคุณ จะต้องไม่ขัดแจ้งหวัะ หากแต่ต้องเปิดใจให้กว้าง ปล่อยให้พูดจนจบ สนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “ไม่มีใครสามารถโน้มหน้าชกจูงได้เก่งกว่านักฟังที่ดี”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

1.1. อาสาสมัคร จำนวน 3 คน เลือกประเด็นที่กำหนดให้ แล้วออกมาพูดให้เพื่อนๆ ฟังในประเด็นต่อไปนี่

- ภาพยนตร์ที่เพิ่งไปดู
- อาชีพที่อยากเป็น
- สถานที่ที่ประทับใจมากที่สุด

1.2. จงเล่าให้เพื่อนๆ ฟังว่าทุกๆ วัน คุณมีวิธีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกของคุณอย่างไร คุณเคยมีปัญหาการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกหรือไม่ และคุณมีวิธีการจัดการกับปัญหานั้นอย่างไร และเมื่อมีใครมาพูดให้คุณฟัง คุณมีวิธีการฟังอย่างไร เคยเกิดปัญหาในการฟังหรือไม่ เพราะเหตุใด

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการสื่อสารและการฟังสมาชิกในกลุ่มของคุณ แล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการสื่อสารและการฟังที่พวกคุณปฏิบัติเป็นประจำ แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าวิธีที่ผู้นำควรจะใช้เพื่อการติดต่อสื่อสารและการฟังที่มีประสิทธิภาพนั้นควรจะเป็นอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณแล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

เมื่อการดำเนินโครงการด้านปายาเลนไม่บรรลุผลตามที่กำหนดไว้ ซึ่งตรวจสอบแล้วพบว่าปัญหาเกิดจากการขาดการสื่อสารร่วมกัน ขาดการฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกและผู้นำเข้าใจไม่ตรงกันและเกิดความขัดแย้ง ในฐานะที่คุณเป็นผู้นำกลุ่มเมื่อทราบสาเหตุของปัญหา คุณจะมีวิธีการอย่างไรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเช่นนี้อีก

จงระดมความคิดเห็นในกลุ่มของคุณแล้วออกมาเสนอผลการอภิปราย

---

4. การให้ความสนใจผู้อื่นและการเอาใจเขามาใส่ใจเรา

■ การให้ความสนใจผู้อื่น

จิตวิทยาพื้นฐานเกี่ยวกับมนุษย์ได้กล่าวไว้ว่า คนเราจะตอบสนองต่อคนที่ให้ความสนใจเขาอย่างแท้จริง จะรู้สึกยินดีเมื่อได้รับความสนใจจากผู้อื่นเพราะทำให้เรารู้สึกว่ามีค่า มีความสำคัญ ทำให้อยากอยู่ใกล้และคนเรามากจะตอบสนองของความสนใจด้วยการแสดงความสนใจในตัวผู้สนนั้นเช่นกัน การแสดงความสนใจอย่างแท้จริงจะช่วยในการพัฒนามิตรภาพระหว่างกัน ความคิดเชิงลบระหว่างกันก็จะลดน้อยลง

เทคนิควิธีการแสดงความสนใจผู้อื่นอย่างแท้จริง

1. ไม่ทำตัวเหินห่างสมาชิก พยายามเข้าไปช่วยเหลือหรือร่วมกิจกรรมกับสมาชิก
2. ใช้น้ำเสียงที่น่าฟังเมื่อพูดคุยหรือโทรศัพท์ เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณตั้งใจที่ได้พูดคุยหรือรับโทรศัพท์จากเขา
3. ยิ้มให้กัน ยิ้มทักทายและแสดงความดีใจที่ได้พบกัน
4. จดจำรายละเอียดของสมาชิกทุกๆ คน เช่น วันเกิด สิ่งที่ชอบ ครอบครั้ว ความคิดเห็น ชื่อ-นามสกุล
5. เป็นผู้ฟังที่ดี และพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่สมาชิกแต่ละคนสนใจ
6. สังเกตสิ่งของสักอย่างที่สามารถเชื่อมโยงถึงผู้ที่คุณพูดคุยด้วย
7. สังเกตสิ่งเล็กๆ น้อยๆ หรือให้ความสนใจเกี่ยวกับความต้องการของสมาชิก
8. ให้ความสนใจด้วยความจริงใจต่อผู้ที่คุณสนใจและผู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณในทุกๆ ระดับที่ทำให้งานของคุณประสบความสำเร็จ
9. หากคุณสนใจใครก็จงแสดงความรู้สึกให้เขารับรู้ รับทราบ

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “ไม่มีสิ่งใดที่จะทรงประสิทธิภาพและอำนาจสิ่งใดๆ ได้มากไปกว่าการแสดงความสนใจผู้อื่นอย่างแท้จริง”

■ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (คิดในมุมมองของผู้อื่น)

การคิดในมุมมองของผู้อื่นจะทำให้ผู้เรามีความคิดบนพื้นฐานเดียวกันกับสมาชิก จะทำให้เราสามารถเข้าใจถึงความต้องการของพวกเขาอย่างแท้จริง สามารถช่วยผู้อื่นแก้ปัญหาของพวกเขาได้ อีกทั้งยังสามารถคลี่คลายสถานการณ์ที่ยุ่งยากลำบากใจระหว่างกันได้อย่างได้ผล

เทคนิคการคิดในมุมมองของผู้อื่น

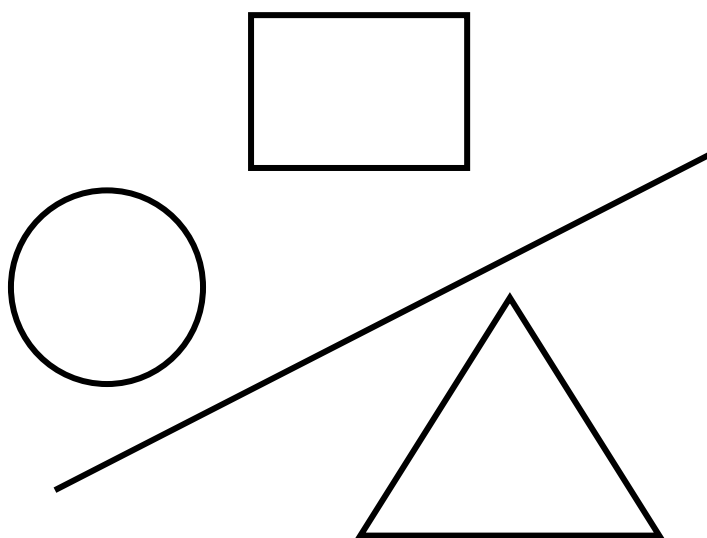
1. จะต้องไม่คิดถึงแต่ตนเอง แต่ต้องคิดถึงความต้องการของสมาชิกเป็นสำคัญ
2. หาวิธีการที่จะทำให้รู้หรือเข้าใจถึงความต้องการของสมาชิก
3. ให้ทำความเข้าใจในมุมมองความคิดของสมาชิกและมองสิ่งต่างๆ จากแง่มุมของสมาชิก
4. เดาความคิดหรือความต้องการของสมาชิก เช่น ถ้าคุณเป็นเขา คุณจะทำอย่างไร, ถามตัวเองว่าทำไมเขาจึงทำแบบนั้น, เขาต้องการอะไร
5. ไม่พูดถึงสิ่งที่ตัวคุณต้องการตลอดเวลา แต่ให้พูดถึงสิ่งที่สมาชิกต้องการและวิธีที่เขาจะได้มาในสิ่งนั้น
6. พุดคุยหรือซักถามอย่างเป็นกันเองด้วยความจริงใจและพยายามด้วยความตั้งใจจริงที่จะค้นพบความต้องการของสมาชิก

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “อย่ามัวแต่มองตนเอง จงก้าวออกมาเพื่อค้นพบว่าอะไรสำคัญกับผู้อื่น”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

1.1. ให้คุณจินตนาการว่ารูปทรงที่ให้มานี้ เมื่อนำมารวมกันแล้ว เป็นรูปอะไร และจงวาดต่อเติมให้เกิดความสมบูรณ์ตามจินตนาการและมุมมองของคุณเอง

1.2. จงสัมภาษณ์ เพื่อนในกลุ่มในประเด็นต่อไปนี้

1. ชื่อ นามสกุล ชื่อเล่น
2. วันเดือนปีเกิด
3. คนในครอบครัว
4. สิ่งที่ชอบ
5. สิ่งที่ไม่ชอบ
6. ลักษณะคนที่ชอบ
7. สัตว์เลี้ยงที่ชอบ
8. อาหารที่ไม่ชอบกิน
9. ไตขึ้นอยากเป็นอะไร
10. กิจกรรมยามว่าง
11. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่แผ่นดินจะหายไปเพราะโดนทะเลกลืนที่บ้านขุนสมุทรจีน

1.3. จงเล่าให้เพื่อนๆ ฟังว่าการทำงานที่ประสบความสำเร็จ หน้าที่หนึ่งของผู้นำคือทำให้ความสนใจในด้านความคิด ความรู้สึก ผลงาน ของสมาชิก คุณเคยให้ความสนใจแก่สมาชิกของคุณหรือไม่ แล้วคุณมีวิธีการแสดงออกว่าคุณสนใจหรือใส่ใจในตัวพวกเขาอย่างไร และเมื่อเกิดความขัดแย้งหรือมีความไม่เข้าใจระหว่างคุณกับสมาชิกในกลุ่มขณะปฏิบัติงาน คุณมีวิธีใดเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการแสดงความสนใจผู้อื่นและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน แล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการให้ความสนใจในตัวผู้อื่นและการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันที่พวกคุณปฏิบัติอยู่ทุกวัน แล้วนำเสนอผลการอภิปรายต่อชั้นเรียน

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกและการเอาใจเขามาใส่ใจเราอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลสรุปผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

ในฐานะที่เป็นผู้นำกลุ่มที่ดี คุณจำเป็นต้องให้ความสนใจและใส่ใจสมาชิกทุกๆ คน ดังนั้นจงแสดงให้เห็นถึงการแสดงความสนใจในตัวสมาชิกของคุณ โดยคุณจะต้องนำรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับสมาชิกที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เบื้องต้นมาใช้ในการแสดงครั้งนี้ และเมื่อต้องมีการทำงานร่วมกันในการดำเนินการอนุรักษ์ป่าชายเลน ก็มักจะมีข้อขัดแย้งทางความคิด หรือความไม่เข้าใจกัน เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าว คุณมีวิธีการใดที่จะสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งความร่วมมือในการปฏิบัติงาน

---

5. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ

การที่จะทำให้สมาชิกมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้นคือการทำให้สมาชิกเกิดความต้องการจะทำในสิ่งนั้นๆ เพราะความต้องการขั้นพื้นฐานส่วนหนึ่งของคนคือความปลอดภัยที่จะเป็นผู้ยิ่งใหญ่หรือต้องการที่จะเป็นคนสำคัญของกลุ่ม

เทคนิคการโน้มน้าวจูงใจคน

1. สมาชิกจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับคุณทุกขั้นตอนของการดำเนินงานตั้งแต่ต้นจนจบ การทำงานเป็นทีมคือหัวใจของการทำงานที่ดี
2. สมาชิกทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นปัจเจกบุคคล ได้รับการยกย่อง ให้ความสำคัญและให้เกียรติ ให้ความเท่าเทียมกันเสมือนคนในครอบครัว
3. แสดงออก ให้ความชื่นชม ให้รางวัลแก่สมาชิกเมื่อได้รับผลงานที่ดีเยี่ยม
4. พยายามมองหาข้อดีของสมาชิกและแสดงความชื่นชมต่อหน้าผู้อื่นอย่างจริงใจ ไม่เยินยอ และควรให้คำชมบ่อยๆ
5. เปิดโอกาสให้สมาชิกตัดสินใจด้วยตนเองตามวิจรรณญาณของตนเอง
6. ให้อิสระในการปฏิบัติงาน โดยให้ความเชื่อใจและเชื่อถือความคิดของสมาชิก
7. ขอคำแนะนำจากสมาชิกและปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น
8. อบรมและพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ
9. สนใจและแสดงออกให้สมาชิกทุกคนรู้ว่าคุณสนใจพวกเขา
10. กล่าวคำทักทาย ยิ้ม ทำความรู้จักสมาชิกทุกคนเป็นอย่างดี
11. เกลี้ยกล่อมความสำเร็จอย่างสม่ำเสมอ

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “ การกระตุ้นจูงใจคนจะใช้วิธีบังคับข่มขู่ไม่ได้ คนต้องการทำงานให้ดีด้วยความต้องการของเขาเอง”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

การดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ประสบความสำเร็จ ถือเป็นหน้าที่สำคัญของทุกคนในกลุ่ม ในฐานะที่คุณเป็นผู้นำกลุ่ม คุณมีวิธีจูงใจให้สมาชิกมีความเต็มใจและทุ่มเทพลังกาย พลังใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยดีอย่างไร

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของพวกคุณเกี่ยวกับวิธีจูงใจให้สมาชิกมีความเต็มใจและทุ่มเทพลังกาย พลังใจในการปฏิบัติงาน แล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการจูงใจสมาชิกของกลุ่ม แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีการจูงใจสมาชิกอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

ในกรณีที่คุณมีความคิดที่จะจัดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนซึ่งเป็นโครงการใหม่ในชุมชนของคุณ และคุณต้องการความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสมาชิกกลุ่มและชุมชนของคุณ คุณมีวิธีการอย่างไรเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากพวกเขา จงแสดงบทบาทสมมติ

---

6. การทำงานเป็นทีม

ในอดีตการบริหารคนมีลักษณะเป็นปิรามิด มีการสั่งการและควบคุมงานเป็นระดับชั้นขึ้นไป ซึ่งการบริหารงานในรูปแบบนี้เป็นตัวขัดขวางความคิดสร้างสรรค์ แต่ในปัจจุบันระบบสายงานบริหารคนมีการเปลี่ยนแปลงไป องค์กรที่ประสบความสำเร็จจะมีโครงสร้างการบริหารงานแบบทีมงานที่สมาชิกมีอำนาจในการตัดสินใจและรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ ทำงานเป็นทีมงานที่อาศัยความร่วมมือจากทุกคนภายในกลุ่ม ดังนั้น การสร้างทีมงานจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

วิธีการสร้างทีมงานให้แข็งแกร่ง

- 1) สร้างความสำนึกแห่งวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการสร้างวิสัยทัศน์ของสมาชิกให้เป็นหนึ่งเดียวเพื่อกำหนดเป้าหมาย ชี้ให้สมาชิกเห็นถึงความสำคัญของการทำงานเป็นทีมและผลประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากการทำงานเป็นทีม
- 2) ทำเป้าหมายของทุกคนให้เป็นเป้าหมายของทีม ใช้คำว่า “เรา” ในการทำให้บรรลุเป้าหมายของทีม ให้ทุกคนมีความสัมพันธ์ ส่งเสริมซึ่งกันและกันเหมือนกับเป็นสมาชิกของทีมกีฬาที่จะต้องช่วยกันทำให้ทีมของตนชนะทีมอื่นๆ ถ้าสำเร็จก็สำเร็จร่วมกัน ถ้าล้มเหลวก็ล้มเหลวร่วมกัน ต้องถามว่า “ทุกคนจะช่วยทำอะไรให้ทีมงานเกิดความสำเร็จได้บ้าง”
- 3) ปฏิบัติต่อพวกเขาเหมือนปัจเจกบุคคล สมาชิกทุกๆ คนมีความแตกต่างกัน มีความสามารถ มีทักษะ มีความรู้สึกนึกคิดที่แตกต่างกัน คุณจะต้องตระหนักถึงความแตกต่างเหล่านี้ แสดงความชื่นชมและนำความแตกต่างดังกล่าวมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อทีม
- 4) ทำให้สมาชิกแต่ละคนร่วมรับผิดชอบต่องาน ดังนั้นคุณจะต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนมีโอกาสตัดสินใจ ร่วมแสดงความคิดเห็น ไม่บงการ ไม่บังคับให้ทำ ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมกันคิดวิธีการแก้ปัญหาที่แตกต่างกันไปตามวิถีของตัวเอง
- 5) ได้รับความชอบ น้อมรับการติอยู่เสมอ
  - เมื่อทีมงานทำงานดี เป็นที่ยอมรับยกย่อง คุณมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการกระจายความชอบไปให้ทั่วถึงโดยการให้รางวัลตอบแทน การยกย่องชมเชย การแสดงการรับรองความสามารถในที่ชุมชน สิ่งเหล่านี้จะทำให้สมาชิกมีกำลังใจจะทำงานจนสุดความสามารถและอยากทำงานกับผู้นำไปสู่ความสำเร็จ สุดท้ายคุณก็จะได้รับการยอมรับนับถือที่ยิ่งใหญ่
  - เมื่อทีมงานต้องเผชิญกับความผิดพลาด ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ในทางลบ คุณ

จะต้องไม่โยนความผิดไปให้ผู้อื่น ไม่โทษใคร ไม่บ่นให้ใครได้ยินเกี่ยวกับจุดอ่อนของทีม คุณจะต้องยอมรับคำตำหนิหรือคำวิพากษ์วิจารณ์แล้วไปคุยกับสมาชิกเพื่อหาทางแก้ไขหรือทำให้ดีกว่าเดิมในครั้งต่อไป

6) ฉกฉวยโอกาสเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับทีม คุณจะต้องเชื่อมั่นในทีมของตนและสร้างความเชื่อมั่นร่วมกันกับสมาชิก

7) จงเข้าไปคลุกคลีและคลุกคลีอยู่อย่างนั้น คุณจะต้องไม่ห่างเหินหรือสั่งการให้สมาชิกปฏิบัติเพียงอย่างเดียว หากแต่จะต้องลงมาร่วมทำ ร่วมคิด คลุกคลีกับทีมงานตลอดเวลา

8) จงเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่ม คุณจะต้องมีหน้าที่พัฒนาความสามารถ ความแข็งแกร่งให้กับสมาชิกทุกคน รับผิดชอบทุกๆ คน ใช้ความรู้และประสบการณ์เพื่อช่วยเหลือลูกทีมแต่ละคนให้ไปถึงเป้าหมายนั้นๆ และตอกย้ำความเชื่อมั่นที่คุณมีต่อสมาชิก ให้การยกย่องชมเชยอย่างจริงจังต่อหน้าผู้อื่น และพัฒนาบุคคลให้มีความสามารถที่พร้อมจะทำงานและเป็นผู้นำของกลุ่มต่อไปในอนาคต

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “ การทำงานเป็นทีมคือกลุ่มผู้นำแห่งอนาคต ”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

ในการดำเนินการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยกลุ่มของคุณ ในฐานะที่คุณเป็นผู้นำกลุ่ม คุณมีวิธีการจัดการทีมงานอย่างไร ปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารทีมงานของคุณ และจุดแข็งและจุดอ่อนของการบริหารทีมงานของคุณ

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของคุณเกี่ยวกับวิธีการบริหารทีมงานที่เป็นจุดแข็งของกลุ่ม แล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการบริหารทีมงานที่พวกคุณปฏิบัติอยู่ทุกวัน แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

เมื่อเกิดปัญหาป้าชายเลนขึ้นในชุมชนของคุณ คุณและทีมงานเป็นส่วนสำคัญในการแก้ไขและพัฒนาป้าชายเลนนั้น โดยการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป้าชายเลน ในฐานะที่คุณเป็นผู้นำกลุ่ม คุณมีวิธีการอย่างไรที่จะพากลุ่มของคุณไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

จงนำเสนอความคิดเห็น

---

7. การเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่นและการยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล

■ การเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น

การให้ความเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่นเป็นการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ดังนั้นจงปฏิบัติต่อผู้อื่นเฉกเช่นที่ต้องการให้เขาปฏิบัติกับคุณ

เทคนิคการสร้างความเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่น : กฎทองคำ 3 ข้อ

1. จงปฏิบัติต่อผู้อื่นแล้วผู้อื่นจะนับถือคุณ โดย

1) ให้ความสนใจและปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกให้ได้ ถึงแม้ว่าเขาเหล่านั้นจะมีภูมิหลังหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคุณ ก็ควรที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมนั้นๆ ไม่มีการดูถูกเหยียดหยามและให้ความเคารพนับถือ

2) เอาใจเขามาใส่ใจเรา แสดงออกด้วยการให้เกียรติ ซึ่งการแสดงความเคารพให้เกียรติผู้อื่นเป็นกระบวนการที่เกิดจากการแสดงออกเล็กๆ น้อยๆ มากมายผสมผสานกัน เช่น การจดจำชื่อ ปฏิบัติด้วยความเคารพ ให้เกียรติ ทักทาย ยิ้ม สวัสดี ขอบคุณ

2. ปฏิบัติต่อสมาชิกทุกคนเหมือนพวกเขาเป็นเพื่อนร่วมงาน

1) อย่าวางตัวเป็นผู้เหนือกว่าหรือออกคำสั่งหรือใช้ความเกรี้ยวกราด ให้ปฏิบัติตามความเป็นจริงโดยตระหนักในค่าความเป็นคนที่ทุกคนต่างมีส่วนร่วม

2) ต้องเป็นผู้ที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ยึดหลักว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการทำงานของทุกคน และไม่พยายามทำตัวเหนือผู้อื่น

3. ดึงคนเข้ามาทำงานร่วมกับคุณ โดยการ

1) เชื้อเชิญให้สมาชิกร่วมกันคิด มีส่วนร่วมในการทำงาน เช่น การวางแผนการทำงาน

2) จัดงานให้เหมาะสมกับความสามารถและความถนัดของสมาชิกและให้ ความคาดหวังในตัวสมาชิก

3) จะต้องสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิก ให้อำนาจและการสนับสนุนการตัดสินใจ ไม่ใช่รวบรวมอำนาจเป็นผู้ชี้ขาดเอง

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “ การเคารพผู้อื่นอย่างแท้จริงคือรากฐานแห่งการกระตุ้นจิตใจคน”

■ การยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัล

ทุกคนต้องการได้รับการยอมรับความสามารถหรือคำชื่นชม แต่การพูดชมยกย่องคนอื่นก็พบว่า เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่ทำได้ยากลำบาก การให้รางวัล โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปของการให้เงินตอบแทน แต่โดยธรรมชาติของคนเรานั้น สิ่งที่ต้องการไม่ได้อยู่ในรูปของตัวเงินเสมอไป หากแต่รางวัลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของรางวัลทุกประเภทที่คนเราต้องการคือการเคารพตนเองและการเคารพผู้อื่น รางวัลดังกล่าวจะก่อให้เกิดพลังกระตุ้นจิตใจคนที่มีอำนาจมากที่สุด การแสดงความชื่นชม การยอมรับความสามารถสมาชิกจะตอบสนองความต้องการการนับถือตนเองและความต้องการการยอมรับจากผู้อื่นได้อย่างมากเช่นกัน ดังนั้นผู้นำจะต้องปฏิบัติสิ่งเหล่านี้ให้เป็นนิสัย

วิธีการแสดงการยอมรับความสามารถ การแสดงความชื่นชมและการให้รางวัล

1. ให้กำลังใจในช่วงเวลาที่เหมาะสม เช่น การแสดงความเป็นห่วง
2. ให้การชมเชยเล็กๆ น้อยๆ ถึงการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นแม้เพียงเล็กน้อย
3. การชมเชยจะต้องกล่าวถึงรายละเอียดปลีกย่อยในคุณความดีให้ชัดเจนมากกว่า
เอ่ยชมเชยในทำนองการชมเชยแบบกว้างๆ
4. แสดงความชื่นชมหรือยอมรับความสามารถในที่ชุมชนจะดีกว่าการชมเชยตัวต่อ
ตัวตามลำพัง
5. สามารถแสดงความขอบคุณโดยกล่าวคำขอบคุณแก่บุคคลนั้น หรือเขียนบันทึก
ขอบคุณเป็นการส่วนตัวด้วยลายมือตนเอง
6. จัดโครงการการให้รางวัลต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานแก่สมาชิก
7. สามารถให้รางวัลโดยทำให้บุคคลนั้นรู้สึกดีหรือดูดี โดยการให้สมาชิกมีส่วนร่วม
ในการให้ข้อคิดและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน และคุณให้ความสนใจในความคิดเห็นหรือ
ข้อเสนอแนะของเขา

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “คนเราทำงานเพื่อเงินแต่จะทำมากขึ้นไปอีกเพื่อการยอมรับ คำยก
ย่องชมเชยและรางวัล”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

ในที่คุณเป็นผู้นำกลุ่ม คุณปฏิบัติตัวต่อสมาชิกของคุณอย่างไร คุณเคยมีปัญหากับการปฏิบัติตัวต่อสมาชิกหรือไม่ อย่างไร และเมื่อสมาชิกทำงานได้ดี คุณปฏิบัติตัวต่อพวกเขาอย่างไร

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติตัวต่อผู้อื่น แล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการปฏิบัติตัวต่อผู้อื่น ให้การยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัลที่พวกคุณปฏิบัติอยู่ทุกวัน แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีการปฏิบัติตัวต่อสมาชิก ให้การยอมรับ ยกย่อง และการให้รางวัลอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

ทุกคนต้องการการยอมรับในฐานะปัจเจกชนคนหนึ่ง ดังนั้นการเคารพศักดิ์ศรีของสมาชิก จึงเป็นสิ่งที่ผู้นำต้องตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นนั้น

เมื่อสมาชิกกลุ่มของคุณเป็นตัวของตัวเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง และมีความแตกต่างกันทั้งด้านภูมิหลัง ความคิด ความเชื่อ ความคาดหวัง ความต้องการความสำเร็จและการได้รับการยอมรับ และเมื่อพวกเขาทำงานได้ดี ในฐานะที่คุณเป็นผู้นำที่ดี จะมีการแสดงให้สมาชิก เห็นว่าคุณเคารพศักดิ์ศรีของพวกเขาอย่างไรเพื่อไม่เป็นการทำลายความเป็นตัวตนและความภาคภูมิใจของสมาชิกของคุณ และแสดงว่าคุณให้การยอมรับ ยกย่อง หรือการให้รางวัลพวกเขา อย่างไม่ จงแสดงบทบาทสมมติ

---

8. การรับมือกับความผิดพลาด และการวิจารณ์ผู้อื่น

คนทุกคนสามารถทำผิดพลาดได้และคนเราจะมีสุขมากกว่าถ้าได้ชี้ไปที่ความผิดพลาดของผู้อื่น และทุกๆ คนไม่ชอบให้มีผู้ใดมองตัวเขาในแง่ร้าย กล่าวโทษ ต่ำหนิตนเองไม่ว่าเรื่องใด ไม่ว่าจะทำผิดพลาดอย่างไรก็ตาม และทำได้ยากเมื่อคำวิพากษ์วิจารณ์นั้นคือสิ่งที่ถูกต้อง ดังนั้นผู้นำจำเป็นต้องมีวิธีการจัดการเมื่อเกิดความผิดพลาดหากแต่ไม่ต้องการให้สมาชิกรู้สึกไม่ดีต่อการตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์นั้น

วิธีการจัดการรับมือกับการผิดพลาด การบ่นว่าและการตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์

- 1) สร้างบรรยากาศที่ทำให้สมาชิกเปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะรับคำแนะนำหรือคำติในเชิงสร้างสรรค์
  - ควรย้ำเสมอว่าความผิดพลาดเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน
  - หากเกิดความผิดพลาดขึ้น คุณจะต้องเป็นคนแรกที่ยอมรับความผิดพลาดด้วยความรวดเร็ว หนักแน่นและจริงจังก่อนที่จะใครจะมาตำหนิคุณและไม่ได้เถียงหรือแก้ตัว
- 2) คิดทบทวนให้รอบคอบก่อนที่จะตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์ใคร แต่หากผู้ที่ทำผิดนั้นรู้ตัวเองอยู่แล้วก็ไม่จำเป็นต้องตอกย้ำความผิดพลาดให้รู้สึกเลวร้ายลงไปอีก ในทางกลับกันการตำหนิเชิงสร้างสรรค์ก็มีความจำเป็นต้องใช้ แต่ควรใช้คำพูดที่แสดงการให้เกียรติเคารพกัน
- 3) วิพากษ์วิจารณ์ด้วยความนุ่มนวล ระวังอารมณ์
  - หลีกเลี่ยงการใช้คำพูดแรงเกินไปที่สามารถลดความนับถือตนเองของผู้ถูกตำหนิได้ เช่น โง่ ผิด เช่อ ไม่เอาไหน แะ
  - ใช้เทคนิคประกบแบบแซนด์วิช
    - ระยะที่ 1 พูดถึงจุดเด่นหรือข้อดีของสมาชิก
    - ระยะที่ 2 การพัฒนาและปรับปรุงตัวเองหรือปรับปรุงการปฏิบัติงาน
    - ระยะที่ 3 กล่าวถึงคุณค่าของสมาชิกที่มีต่อองค์กร
- 4) ใช้วิธีการสนับสนุน ให้กำลังใจ ทำให้ข้อบกพร่องนั้นดูง่ายต่อการแก้ไข
- 5) ไม่ได้แย้ง คัดค้านหรือถากถางศักดิ์ศรีหรือการเกียรติยศ ชี้นำตะโกนใส่หน้าใคร
- 6) เปิดโอกาสให้ผู้ถูกรักษาหน้า โดยการพูดคุยถึงความผิดพลาดอย่างอ้อมๆ หรือยกการวิพากษ์วิจารณ์ไปทำในวันอื่น

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “รวดเร็วในการยอมรับความผิดพลาด เชื่องช้าในการตำหนิ วิพากษ์วิจารณ์ และเหนืออื่นใด จงทำอย่างสร้างสรรค์

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

การทำงานย่อมมีโอกาสเกิดความผิดพลาด ซึ่งเกิดจากปัจจัยต่างๆ ที่เราสามารถและไม่
สามารถควบคุมได้ แต่เมื่อเกิดความผิดพลาดแล้ว คุณในฐานะผู้นำของกลุ่มมีวิธีรับมือหรือจัดการ
กับความผิดพลาดนั้นๆ ได้อย่างไร และถ้าคุณจำเป็นต้องตำหนิสมาชิก คุณมีวิธีจัดการอย่างไรและ
เคยเกิดปัญหาที่เกิดจากการตำหนิสมาชิกหรือไม่

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการรับมือกับความผิดพลาด การตำหนิเตือน
สมาชิกแล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการรับมือกับความผิดพลาด การตำหนิเตือนสมาชิกที่พวกคุณ
ปฏิบัติเมื่อเผชิญกับปัญหา แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีจัดการเมื่อเกิดความผิดพลาดและ
จะต้องตำหนิ วิจารณ์สมาชิกอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

กรณีที่ 1 เมื่อสมาชิกปฏิบัติงานผิดพลาดบ่อยและความผิดพลาดนั้นได้ส่งผลกระทบต่ออย่างมากต่อการดำเนินโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนของกลุ่ม ในฐานะที่คุณเป็นผู้นำ คุณควรทำอย่างไร

กรณีที่ 2 เมื่อกลุ่มของคุณจัดกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน โดยเชิญคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย แต่ก็เกิดปัญหาหลายๆ ด้านในการดำเนินกิจกรรมนั้น เป็นเหตุให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกไม่พอใจ เกิดการตำหนิ ต่อว่ากลุ่มของคุณอย่างรุนแรง และในที่สุดกิจกรรมนั้นก็ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในฐานะที่คุณเป็นหัวหน้า คุณจะจัดการกับความผิดพลาดนั้นอย่างไร

จงแสดงบทบาทสมมติ

9. การมองโลกในแง่ดี และการจัดการกับความวิตกกังวล

■ การมองโลกในแง่ดี

การมีทัศนคติมองโลกในแง่ดีคืออำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่เรามีอยู่ในตัวของเราเอง หากเปลี่ยนความคิดของเรา เราก็จะสามารถเปลี่ยนแปลงชีวิตของเราและสามารถสร้างความเป็นจริงได้ ชีวิตของเราคือสิ่งที่หล่อหลอมมาจากความคิดของเราเอง เช่น ถ้าเราคิดว่าเรามีความสุข เราก็จะมีความสุข การมีทัศนคติที่ดีนอกจากจะทำให้เกิดความสุข ประสบความสำเร็จแล้ว ยังทำให้ผู้อื่นอยากคบค้าสมาคมด้วย เพราะคนเราต้องการเพื่อนที่มีความสุข มีความกระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวา และมีผลงานที่ดี ทัศนคติของคนเราสามารถถ่ายทอดสื่อไปยังผู้อื่นได้

วิธีการสร้างทัศนคติ มองโลกในแง่ดี

1. คิดในด้านดี ควบคุมกระบวนการคิดให้คิดในด้านดี มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีและสร้างสรรค์
2. มีอารมณ์ขัน มองทุกอย่างเป็นเรื่องเบาสมอง ไม่ใส่ใจในเรื่องหยาบคายที่ก่อความรำคาญใจและไม่จริงจังในสิ่งใดมากเกินไปจนเกิดความเครียด

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “สร้างความแข็งแกร่งจากการมองโลกในแง่ดี และอย่ายอมให้มีการมองโลกในแง่ร้ายดังพลังจากคุณไป”

■ การจัดการกับความวิตกกังวล

คนเราจะเสียเวลาไปมากกับความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลง เรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้นและเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ความวิตกกังวลก่อให้เกิดความเครียดและโรคภัยไข้เจ็บนานับประการ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น จึงจำเป็นที่จะต้องรับมือกับความวิตกกังวลให้เราทำงานและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

วิธีการรับมือกับความวิตกกังวล

เมื่อเกิดความวิตกกังวล หรือไม่สบายใจ คุณสามารถเลือกใช้เทคนิควิธีการรับมือกับความวิตกกังวลได้ ดังนี้

วิธีที่ 1 เลิกหมกมุ่นอยู่กับความวิตกกังวลต่อสิ่งที่อาจจะเกิดหรือไม่เกิดขึ้นในอนาคต ให้มุ่งสนใจและทำดีที่สุดในปัจจุบันเท่านั้นและต้องไม่คิดถึงอดีตที่ผ่านมาแล้ว

วิธีที่ 2 ถามตัวเองว่าโอกาสปัญหานั้นจะเกิดขึ้นมีเท่าใด และรวบรวมข้อมูลแล้วดูโอกาส

ความเป็นไปได้ที่จะเกิดปัญหานั้น ทำให้เราเห็นภาพตามสถานการณ์จริงได้ชัดเจนขึ้น

วิธีที่ 3 พิจารณาแยกแยะทุกอย่างให้ถูกต้องตรงกับความเป็นจริง แยกแยะให้ดูว่าสิ่งใด เป็นปัญหาที่สำคัญจริงๆ และสิ่งใดเป็นปัญหาที่เล็กน้อยเกินไปที่จะมีค่าควรแก่ความกังวลใจ

วิธีที่ 4 หันเหความสนใจไปทำกิจกรรมอื่นๆ เพื่อดึงความคิดออกจากปัญหา

วิธีที่ 5 หากปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมหรือหลีกเลี่ยงไม่ได้ ให้ใช้ 3 ขั้นตอนในการรับมือกับความวิตกกังวลดังต่อไปนี้ จะทำให้เห็นปัญหาที่คุณเกี่ยวข้องได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

- 1) ถามตัวเองว่าสิ่งเลวร้ายที่สุดที่อาจเกิดขึ้นคืออะไร
- 2) เตรียมใจให้พร้อมรับกับสิ่งเลวร้ายที่อาจเกิดขึ้นแล้วบอกตัวเองว่าเราพร้อมที่จะเผชิญหรือยอมรับมัน
- 3) ทำงานเป็นขั้นตอนด้วยความสุขุม เยือกเย็นเพื่อปรับปรุง แก้ไขสิ่งเลวร้ายนั้น

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “สยบความวิตกกังวลของคุณและให้พลังแห่งความมีชีวิตรื่นจิดแก่ชีวิตร”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

จงบอกเพื่อนถึงสิ่งที่คุณชอบในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน และเมื่อการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มของคุณเกิดปัญหา มีความขัดข้องในการดำเนินการ คุณเคยมีความวิตกกังวลกับสิ่งที่เกิดขึ้นหรือไม่ แล้วคุณมีวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลอย่างไร ได้ผลหรือไม่

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการวิธีการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลในการทำงานแล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลในการทำงานของคุณ แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีการสร้างทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน และวิธีการจัดการกับความวิตกกังวลในการทำงานอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

- 1) จงบอกกลุ่มของคุณเกี่ยวกับสิ่งดีๆ หรือประโยชน์ของการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนของคุณให้มากที่สุด
- 2) จงระบุสิ่งที่ทำให้คุณมีความวิตกกังวลเสมอๆ ในการดำเนินกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนของกลุ่มคุณ แล้วใช้วิธีการรับมือกับความวิตกกังวล 3 ขั้นตอน ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้คุณสามารถเห็นปัญหาและวิธีแก้ปัญหาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

คำถาม

1. ฉันกำลังวิตกกังวลเรื่องอะไร

---

2. ฉันมีวิธีเตรียมใจยอมรับในสิ่งเลวร้ายที่อาจเกิดขึ้นกับฉันอย่างไร

---

3. วิธีการรับมือกับความวิตกกังวลของฉัน
ฉันจะจัดการกับความวิตกกังวลที่จะเกิดขึ้นอย่างไรได้บ้าง

จะมีใครสามารถช่วยเหลือฉันได้บ้าง

ฉันมีขั้นตอนการแก้ปัญหาที่จะทำให้เกิดความวิตกกังวลนี้ได้อย่างไร

ฉันมีวิธีการประเมินความสำเร็จของการแก้ปัญหาของแต่ละขั้นตอนอย่างไร

---

10. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์

การจัดสมดุลยภาพของชีวิตเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับทุกคน การใช้เวลาแกสิ่งอื่นนอกจากงานจะทำให้ชีวิตมีความสุขขึ้น สร้างความพึงพอใจแก่ชีวิตมากขึ้นและทำให้มีพลัง ความกระฉับกระเฉง มีชีวิตชีวา มีพลังความมุ่งมั่นและมีสมาธิดีขึ้น สามารถสร้างงานได้มากขึ้นเช่นกัน แต่ในความเป็นจริงคนเรามักจะละเลยและไม่เห็นความสำคัญของความสมดุลย์ในชีวิต แต่จะมองเห็นความสำคัญของการทำงานมากกว่าการพักผ่อนร่างกายและจิตใจ

วิธีสร้างความสมดุลยภาพในชีวิตส่วนตัว

1. กำจัดความคิดว่าการทำกิจกรรมยามว่างนั้นเป็นเรื่องเสียเวลาและจงบอกตัวเองว่าการผ่อนคลายเป็นสิ่งที่ดี
2. ประเมินลำดับความสำคัญก่อน-หลังของการทำงานและวางแผนจัดตารางเวลาเพื่อหาเวลาว่างทำกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินให้กับชีวิต
3. ลงมือทำกิจกรรมเพื่อสร้างความผ่อนคลายและเพลิดเพลินต่อชีวิตตามที่วางแผนเอาไว้

วิธีการจัดบรรยากาศของสถานที่ทำงานให้มีชีวิตชีวาและผ่อนคลาย

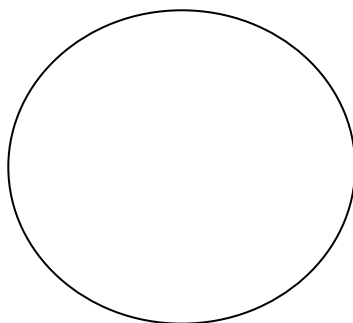
1. จัดช่วงเวลาพักผ่อนสั้นๆ ะหว่างวัน
2. จัดเวลาพบปะพูดคุยเรื่องทั่วๆ ไปที่ไม่เกี่ยวกับงาน หรือทำกิจกรรมกลุ่มที่ผ่อนคลายอารมณ์
3. จัดให้มีสถานที่พักผ่อนหรือสถานที่ออกกำลังกายในสถานที่ทำงาน

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “ผลงานคุณภาพสูงที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องได้จากสมดุลยภาพระหว่างงานและการใช้เวลาว่าง”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

จงแบ่งวงกลมที่จัดให้ออกเป็นส่วนๆ เพื่อแสดงสัดส่วนของกิจกรรมที่คุณทำเป็นประจำใน 1 สัปดาห์ แล้วบอกเพื่อนว่าใน 1 สัปดาห์คุณทำกิจกรรมอะไรบ้าง

กิจกรรมที่ 2

จงนำแผนภาพวงกลมของพวกคุณแต่ละคนกลับมาพิจารณาและแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการดำเนินชีวิตของพวกคุณแต่ละคนใน 1 สัปดาห์ ว่าพวกคุณแต่ละคนทำกิจกรรมอะไรบ้าง แล้วนำสัดส่วนการทำกิจกรรมของพวกคุณแต่ละคนมารวบรวมแล้วสรุปออกมาเป็นภาพวงกลมของกลุ่ม และวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ดังนี้

- 1) ความเหมาะสมของการแบ่งเวลาในการดำเนินชีวิตของกลุ่ม
- 2) สิ่งที่คุณทำก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของคุณหรือไม่
- 3) พวกคุณจะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุลในชีวิต แล้วนำเสนอผลการอภิปรายต่อชั้นเรียน

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าควรมีวิธีอย่างไรที่ทำให้ชีวิตมีความสมดุล จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

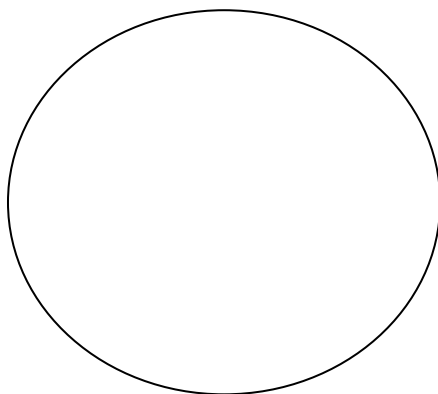

กิจกรรมที่ 4

จงจัดสัดส่วนการดำเนินชีวิตของตนเองให้เกิดความสมดุลย์แก่ชีวิต ลงในวงกลม

11. การสร้างความกระตือรือร้น

ความกระตือรือร้นเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจากปัจจัย 2 ประการรวมกัน คือความอยากทำและความมั่นใจ ความกระตือรือร้นไม่สามารถสร้างทำได้ หากแต่สามารถสร้างมันได้โดยต้องมีความเชื่อในสิ่งที่กำลังทำอยู่ มีความเชื่อมั่นในตนเองและต้องการทำบางสิ่งบางอย่างให้สำเร็จให้จงได้ ความกระตือรือร้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีเป้าหมายที่แท้จริงในชีวิต มีสิ่งที่มุ่งหวังด้วยความจริงจัง ความกระตือรือร้นสามารถถ่ายทอดสื่อผ่านไปยังผู้อื่นได้จากการลงมือปฏิบัติ หากผู้ที่อยู่ใกล้ตัวเราเป็นผู้ที่มีพลังของการปลุกเร้า มีความกระตือรือร้น มีความเชื่อมั่น พร้อมด้วยความตระหนักในคุณค่าตัวเองสูง สิ่งเหล่านั้นก็จะกลายเป็นนิสัยของเราด้วย

2 วิธีเพื่อสร้างความกระตือรือร้นให้เกิดขึ้นในตัวคุณ

เพื่อเป็นการสร้างความกระตือรือร้นให้เกิดขึ้น สามารถเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งได้ดังนี้

วิธีที่ 1 บอกกับตัวเองว่าชอบอะไรในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ให้มองข้ามในสิ่งที่ไม่ชอบ ให้ความสนใจเฉพาะสิ่งที่ตนเองชอบ ลงมือปฏิบัติ และให้บอกใครสักคนให้รับรู้ถึงเหตุผลของความสนใจหรือความชอบในสิ่งนั้น

วิธีที่ 2 เมื่อตื่นขึ้นตอนเช้า ใช้เวลา 1 นาทีคิดถึงสิ่งที่เป็นที่น่าพอใจที่จะเกิดขึ้นภายในวันนั้น โดยไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องที่ใหญ่โตหรือเป็นเรื่องงาน อาจเป็นเรื่องเล็กน้อยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ รู้สึกเพลิดเพลินที่จะกระทำ เป็นสิ่งที่เรารอคอยที่จะพบหรือทำอย่างใจจดใจจ่อ ความคิดดังกล่าวก็จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นได้

เดล คาร์เนกี กล่าวว่า “อย่าประเมินอำนาจของความกระตือรือร้นต่ำเกินไป”

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

จงเขียนถึงงานอนุรักษ์ป่าชายเลนที่คุณชอบ และคุณมีพฤติกรรมอย่างไรที่แสดงออกให้เห็นว่าคุณชอบในสิ่งนั้นจริงๆ และผลของการทำงานที่คุณชอบ

กิจกรรมที่ 2

จงแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการสร้างความกระตือรือร้นในการทำงานแล้วสรุปออกมาเป็นวิธีการสร้างความกระตือรือร้นในการทำงาน แล้วนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 3

หลังจากที่ได้เรียนรู้แล้ว พวกคุณคิดว่าผู้นำควรมีวิธีสร้างความกระตือรือร้นในการทำงานอย่างไร จงอภิปรายในกลุ่มของคุณและนำเสนอผลการอภิปราย

กิจกรรมที่ 4

จงคิดโครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่คุณอยากจะจัดขึ้นในชุมชนของคุณ และคุณมีความมั่นใจว่าคุณสามารถทำได้สำเร็จ จำนวน 1 โครงการ แล้วอธิบายถึงวิธีการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย เมื่อวางแผนแล้วให้ออกมาเล่าโครงการดังกล่าวให้เพื่อนในกลุ่มฟัง

ภาคผนวก ง

บันทึกประจำวันเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
สำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

บันทึกประจำวันเกี่ยวกับการฝึกปฏิบัติเพื่อ
เสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำ
เยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

เป็นของ

สรุปทักษะที่ฝึก

จงทำเครื่องหมาย X ลงในช่องทักษะที่ฝึก

ทักษะที่ฝึก	ทำทุก ครั้ง 5	ทำ บ่อยครั้ง 4	ทำบ้าง 3	ทำน้อย ครั้ง 2	ไม่ได้ทำ 1
1. การทำให้ตัวเองเป็นผู้นำที่ดี					
2. กำหนดเป้าหมาย					
3. มุ่งมั่นวินัย					
4. สื่อสาร					
5. ให้ความสนใจผู้อื่น					
6. เอาใจเขามาใส่ใจเรา					
7. จุงใจ					
8. การฟัง					
9. ทำงานเป็นทีม					
10. เคารพในตัวผู้อื่น					
11. ยอมรับยกย่อง					
12. รับมือกับความผิดพลาดและ การวิจารณ์					
13. มองโลกในแง่ดี					
14. จัดการกับความกังวล					
15. ใช้ชีวิตที่สมดุล					
16. สร้างความกระตือรือร้น					

ภาคผนวก จ

เอกสารประกอบการสอน เรื่อง ป่าชายเลน และการอนุรักษ์

เอกสารประกอบการสอน

เรื่อง ป่าชายเลน และการอนุรักษ์

ป่าชายเลน และการอนุรักษ์

ความหมายของป่าชายเลน

ป่าชายเลนมีชื่อเรียกตามแต่ละท้องถิ่นที่พบป่าชายเลน ภาคกลางเรียกป่านิดนี้ว่าป่าโกงกาง ส่วนภาคใต้ เรียกว่าป่าพังกา ซึ่งไม่พังกาก็คือไม้โกงกาง ภาคใต้ตอนล่างเรียกเป็นภาษามลายูว่า ฮูตบากา หมายความว่า ป่าที่มีไม้สำหรับเผาถ่าน ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Mangrove Forest มาจากภาษาโปรตุเกสว่า Mangue หมายถึงพืชที่ขึ้นอยู่ตามดินเลนหรือดินโคลนตามชายฝั่งทะเล บางครั้งเรียกว่า Intertidal Forest หมายถึงป่าที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลระหว่างน้ำทะเลขึ้นสูงสุดและน้ำทะเลลงต่ำสุด นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกเป็นภาษาท้องถิ่นของแต่ละประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซีย เรียกว่า Manggi-Manggi ส่วน ประเทศที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเรียกว่า Manglier

ป่าชายเลนพบได้ตามชายฝั่งบริเวณปากแม่น้ำ ทะเลสาบ ปากอ่าวและเกาะต่างๆ ของประเทศเขตร้อน ป่าชายเลนเป็นที่รวมพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่หลากหลาย พื้นที่ป่าชายเลนทั่วโลกมีรวมกันประมาณ 113.4 ล้านไร่ กระจายอยู่แถบอเมริกาใต้ ประมาณ 39.6 ล้านไร่ แถบแอฟริกา ประมาณ 21.2 ล้านไร่ และแถบเอเชียประมาณ 52.6 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 47 ของพื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งมีมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับเขตร้อนในส่วนอื่นๆ ของโลก

ถิ่นกำเนิดของป่าชายเลน

ป่าชายเลนจะพบเห็นทั่วไปตามพื้นที่ชายฝั่งทะเล บริเวณปากน้ำ อ่าว ทะเลสาบ ลำคลอง และเกาะที่มีน้ำทะเลท่วมถึง

ทำเลที่เหมาะสมที่สุดสำหรับป่าชายเลนนั้น จะต้องเป็นท้องอ่าวที่มีน้ำนิ่งๆ และมีแม่น้ำสายใหญ่ๆ ไหลลงมา ดังนั้นเมื่อกระแสน้ำในลำแม่น้ำไหลลงมาปะทะเข้ากับกระแสน้ำทะเล กระแสน้ำก็จะเบาและหยุดนิ่ง เมื่อน้ำนิ่ง โคลนเลนและวัตถุธาตุต่างๆ ซึ่งไหลปะปนมากับกระแสน้ำก็จะจมลง ทำให้เกิดแผ่นดินโคลนหรือเลนผืนใหญ่ขึ้นอยู่ในบริเวณท้องอ่าวนั้น

โคลนหรือเลนนี้มีลักษณะเหมาะสมแก่พันธุ์ไม้ต่างๆ ที่ชอบขึ้นตามป่าชายเลน เช่น ไม้โกงกาง ไม้दान ไม้ประดัก ไม้รังกระแทหรือรุ่ม ไม้แสม ไม้โปรง ไม้ฝาด ฯลฯ อย่างยิ่ง เนื่องจากไม้เหล่านี้สามารถแพร่พันธุ์ด้วยเมล็ด โดยทางน้ำได้เป็นระยะทางไกลๆ โดยไม่เป็นอันตรายหรือเสียหายแต่อย่างใด ฉะนั้น เมื่อเมล็ดของไม้เหล่านี้ ลอยไปติดอยู่ตามดินโคลนหรือเลนที่เกิดขึ้นใหม่ มันก็จะพากันงอกงามขึ้นทันที ไม้เหล่านี้เจริญงอกงามเร็วมาก ในไม่ช้าแผ่นดินเลนนั้นก็จะมีเต็มไปด้วยต้นไม้ กลายเป็นป่าทึบ ซึ่งเราเรียกว่าป่าโกงกาง ซึ่งป่าโกงกางจะเป็นป่าตลอดไปหากไม่มีเหตุการณ์อื่นใดมารบกวนและจะเป็นชนวนก่อให้เกิดแผ่นดินเลนผืนใหม่งอกออกไปอีก แต่ในเวลาเดียวกัน ป่าชายเลนตอนบนหรือตอนในที่อยู่ถัดเข้าไปในแม่น้ำลำคลอง หรือลำห้วยนั้นค่อยๆ

แปรสภาพเป็นป่าบกขึ้นทีละน้อยก็ได้ เนื่องจากป่าชายเลนช่วยให้มีแผ่นดินใหม่งอกออกไปทางริมทะเล พื้นดินตอนในๆ ไกลจากฝั่งทะเลออกไปก็ค่อยตั้งขึ้นทีละเล็กละน้อย ไม่เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของพันธุ์ไม้ที่ชอบขึ้นบนเลน ในที่สุดป่าชายเลนก็จะกลายเป็นป่าบกไป แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ค่อยๆ เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป จนไม่สามารถสังเกตเห็น ไม่เหมือนกับความจริงของป่าชายเลนใหม่ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจน

ป่าชายเลนในประเทศไทย

ป่าชายเลนในประเทศไทยสามารถพบได้ตามจังหวัดที่อยู่ชายฝั่งทะเลรวม 23 จังหวัด (กรมป่าไม้, 2547) จำแนกได้เป็นพื้นที่ตามภาคต่างๆ ได้ดังนี้

ภาคกลาง มีพื้นที่ป่าชายเลนในบริเวณที่ติดกับชายฝั่งทะเลของจังหวัดสมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

ภาคตะวันออก มีพื้นที่ป่าชายเลนอยู่ตามชายฝั่งทะเลของจังหวัดชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราดและฉะเชิงเทรา

ภาคใต้ มีพื้นที่ป่าชายเลนที่ใหญ่ที่สุด โดยส่วนมากจะเป็นพื้นที่ป่าที่เกิดเป็นแนวยาวติดต่อกันทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก หรือด้านทะเลอันดามัน ในเขตจังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรังและสตูล ส่วนชายฝั่งตะวันออกหรือด้านอ่าวไทย จะพบตามปากน้ำและลำน้ำใหญ่ๆ ในจังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี พัทลุง นครศรีธรรมราช สงขลาและปัตตานี

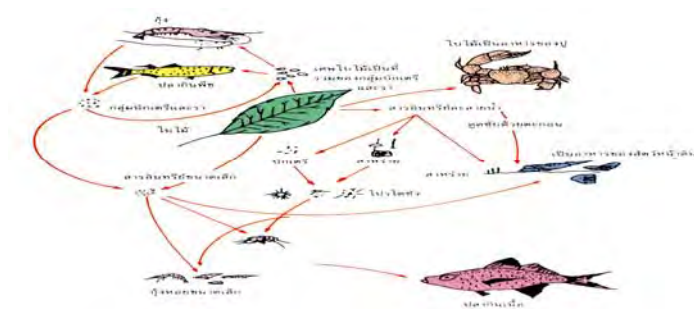
การแพร่กระจายของป่าชายเลนในประเทศไทย (สนิท อักษรแก้ว, 2543)

วงจรชีวิตในป่าชายเลน

พืชในป่าชายเลน เมื่อได้รับแสงอาทิตย์จะเกิดการสังเคราะห์แสงซึ่งเกิดขึ้นทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลนและสาหร่าย ส่วนหนึ่งของธาตุอาหารที่พืชดูดไปใช้ได้มาจากธาตุอาหารที่มาจากพื้นดินบนบก และการพัดมาของคลื่นและกระแสน้ำ เมื่อพืชเจริญเติบโตและมีเศษซาก จากกิ่งก้าน ลำต้น ใบ ฯลฯ ร่วงหล่นสู่พื้นดินเบื้องล่างก็จะสลายตัวเป็นอินทรีย์วัตถุ เช่นเดียวกับการสลายตัวของสัตว์ต่างๆ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา อินทรีย์วัตถุเหล่านี้จะสลายตัวให้ธาตุอาหารแก่พืชและสัตว์เล็กๆ เช่น

แพลงตอน แบคทีเรีย ฟังไจ โปรโตซัว รวมทั้งเป็นอาหารให้รากพืชดูดซับไปใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหารพืชด้วย เมื่อพืชและสัตว์เหล่านี้เจริญเติบโตขึ้นก็จะกลายเป็นอาหารของสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ที่สำคัญ ได้แก่ กุ้ง หอย ปู ปลา เมื่อสัตว์เหล่านี้ถ่ายของเสียออกมาก็จะกลายเป็นอินทรีย์วัตถุให้แก่พืชอีกทอดหนึ่ง กุ้ง หอย ปู ปลา เมื่อมีขนาดใหญ่ขึ้น บางส่วนจะลงสู่ทะเล ซึ่งมนุษย์ได้นำสัตว์เหล่านี้ไปเป็นอาหารทั้งจากบริเวณป่าชายเลนและในทะเลหรือชายฝั่งทะเล จึงกล่าวได้ว่าป่าชายเลนเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก

วงจรชีวิตในป่าชายเลน (สนิท อักษรแก้ว, 2543)

ความสำคัญและประโยชน์ของป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นป่าที่มีความสำคัญสูงสุดต่อระบบนิเวศในธรรมชาติ และมีคุณประโยชน์อย่างมหาศาลต่อมนุษย์ ทั้งทางด้านนิเวศวิทยา ด้านสังคมและการศึกษา และด้านเศรษฐกิจดังต่อไปนี้

1. ด้านนิเวศวิทยา

- 1) เป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งที่อาศัยการสืบพันธุ์ วางไข่และหลบภัยของสัตว์น้ำและสัตว์บก
- 2) เป็นแหล่งธาตุอาหารพืชและสัตว์และอินทรีย์วัตถุที่สำคัญ
- 3) เป็นแหล่งเก็บกักตะกอนและกักกรองความสกปรกที่มีจากพื้นที่บกและถูกพัดพามาจากทะเล
- 4) เป็นแนวเปลี่ยนและแนวกันชนระหว่างบกและทะเล
- 5) ช่วยสร้างความสมดุลของสภาวะอากาศและลดความรุนแรงของปัญหาการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการตามธรรมชาติ
- 6) ช่วยต้านทานแรงคลื่นและแรงลมที่กระทำต่อขอบฝั่งและตลิ่ง ผู้ที่อาศัยตามฝั่งทะเลจึงปลูกไม้ชายเลนเป็นแนวหน้าทึบเพื่อช่วยบรรเทาความรุนแรงจากคลื่นลม
- 7) ช่วยรักษามวลดินและมวลทรายไม่ให้ถูกพัดพาออกจากขอบฝั่งและริมตลิ่ง

8) ช่วยเพิ่มพื้นที่ขอบฝั่งและริมตลิ่งเนื่องจากการรอกของพื้นดิน จากการที่ตะกอนดินทราย ซึ่งไหลมากับแม่น้ำ เมื่อถูกขวางกั้นด้วยแนวป่าชายเลน ทำให้กระแสน้ำลดความเร็วลงและเกิดตะกอนทับถม และงอกเป็นพื้นดิน

9) ช่วยรักษาความชุ่มชื้นของผิวดินและส่งเสริมกิจกรรมของจุลินทรีย์

10) เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางธรรมชาติ

11) เป็นต้นกำเนิดของห่วงโซ่อาหารของท้องทะเล

2. ด้านสังคมและการศึกษา

1) เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนซึ่งได้รับประโยชน์จากการจับสัตว์น้ำเป็นอาหาร การทำฟืน และถ่าน การค้นหาสมุนไพรและการพักผ่อนหย่อนใจ

2) ช่วยค้ำจุนวิถีชีวิตตามธรรมชาติของสังคมชนบทไทยที่พึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติโดยการใช้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นเอง เช่น เครื่องมือจับสัตว์หน้าดิน

3) เป็นเส้นทางติดต่อ สื่อสารของชุมชนชายฝั่งและริมน้ำ ทั้งโดยพื้นดินและทางน้ำ

4) เป็นแหล่งค้นคว้าและให้ความรู้ในเรื่องพืช สัตว์ มนุษย์ และนิเวศวิทยา

3. ด้านเศรษฐกิจ

1) ให้ผลผลิตทางการประมง

2) ให้ผลผลิตการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

3) ให้ผลผลิตจากการเก็บของป่า เช่น น้ำผึ้งจากรังผึ้งในป่าชายเลน

4) ให้ผลผลิตจากการเผาถ่าน

5) ให้ผลผลิตจากการผลิตสารสกัดจากพันธุ์ไม้ เช่น เปลือกไม้บางชนิดใช้ย้อมแห อวน เพื่อเพิ่มความทนทาน

6) ให้ผลผลิตยารักษาโรค เช่น เหงือกปลาหมอ ตาตุ่ม

7) ลดค่าใช้จ่ายในเรื่องการป้องกันชายฝั่ง

8) ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติ

พืชและสัตว์ในป่าชายเลน

▪ พืชในป่าชายเลน

พืชที่เจริญเติบโตได้ในพื้นที่ป่าชายเลน มีความหลากหลายและมีชนิดของพันธุ์ไม้ที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม สภาพภูมิประเทศ และสภาพภูมิอากาศในแต่ละพื้นที่ แต่ส่วนมากจะเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณดินโคลนตามริมฝั่งทะเล แม่น้ำ ลำคลอง เกาะ ทะเลสาบ

และอ่าวที่มีน้ำทะเลท่วมถึงอยู่เป็นประจำ และเป็นบริเวณที่มีมีคลื่นลมแรง สำหรับประเทศไทยจะพบได้ในบริเวณจังหวัดชายฝั่งทะเลตะวันออก ภาคกลาง และในแถบจังหวัดภาคใต้

กรมป่าไม้ (2540) แบ่งชนิดของพืชในป่าชายเลน ตามวงศ์ที่สำคัญได้ดังนี้

- 1) สกุลไม้โกงกาง ได้แก่ โกงกางใบใหญ่และโกงกางใบเล็ก
- 2) สกุลไม้ประสัก ได้แก่ พังกาหัวสุม ประสัก ถั่วดำ ถั่วขาว และรุ่ม
- 3) สกุลไม้โปรง ได้แก่ โปรงแดงและโปรงขาว
- 4) สกุลไม้แสม ได้แก่ แสมทะเล แสมขาว แสมดำ ส้ามะงา
- 5) สกุลไม้ลำพู และลำแพน ได้แก่ ลำพูทะเล และลำแพน
- 6) สกุลไม้ตะบูน ได้แก่ ตะบูน และตะบัน
- 7) สกุลไม้ฝาด ได้แก่ ฝาดดอกแดง และฝาดดอกขาว
- 8) สกุลเหียงอกปลาหมอ ได้แก่ เหียงอกปลาหมอดอกสีฟ้า เหียงอกปลาหมอดอกสีขาว
- 9) สกุลไม้ตีนเป็ด ได้แก่ ตีนเป็ดทะเล และตีนเป็ดน้ำ
- 10) ไม้สกุลอื่นๆ เช่น ตาตุ่ม จาก เสม็ด กัล้วยไม้สกุลรองเท้านารี

ประโยชน์ของพืชในป่าชายเลน

สุรินทร์ มัจฉาชีพ และ สมสุข มัจฉาชีพ (2539) กล่าวถึงประโยชน์ของพืชในป่าชายเลนในฐานะการใช้เป็นยาสมุนไพร รักษาโรค ได้ อาทิเช่น

- 1) โกงกางใบเล็กและโกงกางใบใหญ่ เปลือกใช้ต้มน้ำรับประทานเป็นยาสมานแก้ท้องร่วง คลื่นเหียนอาเจียน แก้บิดเรื้อรัง การรักษาความเจ็บป่วยภายนอกจะใช้เปลือกต้มน้ำล้างบาดแผลเรื้อรัง เปลือกตำพอกห้ามเลือด และรักษาบาดแผลสด
- 2) โปรงแดง เปลือกมีรสฝาด ใช้ต้มน้ำล้างบาดแผล
- 3) โปรงขาว ใช้เปลือกต้มน้ำรับประทานแก้ท้องร่วง แก้อาเจียน แก้บิด เปลือกตำพอกใช้ห้ามเลือด
- 4) แสมดำและแสมขาว นำมาต้มน้ำแก้ลมในกระดูก แก้กษัย โดยมากจะใช้คู่กับแก่นแสมสาร เป็นยาขับเลือดเสียของสตรี
- 5) ตะบูนขาวและตะบูนดำ เมล็ดใช้รับประทานแก้ท้องร่วง แก้บิด ผลใช้รับประทานแก้อหิวาห์
- 6) ตาตุ่ม ใช้รักษาโรคเรื้อน ใบแก้ลมบ้าหมู
- 7) ส้ามะงา ใบใช้ภายนอก ตำพอก ต้มน้ำชะล้างบาดแผลหรือตากแห้งบดเป็นผงทาหรือโรยบริเวณที่เป็นแผล ใบสดต้มน้ำแล้วนำมาชะล้างบริเวณที่เป็นฝี ผื่นคัน แผลเน่าเปื่อย

8) เหงือกปลาหมอดอกม่วงและดอกขาว นำต้นและรากมาต้มอาบแก้พิษไข้ ส่วนหัว แก้ฝืนคัน แก้โรคผิวหนังทุกชนิด ถ้าใช้รับประทานเป็นยาแก้ฝีดาษ

9) จาก ใบมีรสฝาด แก้ลมจระต่าง ๆ ขับเสมหะ และดับพิษทุกชนิดและน้ำตาลของ จากใช้เป็นยาแก้ริดสีดวงทวาร

▪ สัตว์ในป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์และเป็นที่อยู่อาศัยสัตว์ทุกประเภท ป่าชายเลนจึงเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศ

สนธิ อักษรแก้ว (2532) ได้รายงานไว้ในหนังสือป่าชายเลน ..นิเวศวิทยา และการจัดการ ว่า ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยและเจริญเติบโตของสัตว์หลายประเภท สรุปได้ดังนี้

- 1) กลุ่มปลา เช่น ปลากะบอก ปลากะพง ปลานวลจันทร์ ปลากะรัง ปลาตีน เป็นต้น
- 2) กลุ่มกุ้ง เช่น กุ้งดีดขัน แม่หอบ กุ้งตะกาด กุ้งแชบ๊วย กุ้งก้ามกราม กุ้งน้ำจืด เป็นต้น
- 3) กลุ่มปู เช่น ปูก้ามดาบ ปูแสม ปูม้า ปูทะเล เป็นต้น
- 4) กลุ่มหอย เช่น หอยสองฝา หอยนางรม หอยแมลงภู่ หอยกระพง หอยแครง หอยจอบ หอยเจาะ หอยขี้นก หอยตะโกรม เป็นต้น
- 5) กลุ่มนก เช่น นกยางควาย นกยางกรอก เหยี่ยวไคท์ นกหัวโต เหยี่ยว เป็นต้น
- 6) กลุ่มสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม เช่น ค้างคาว ลิงกัง ลิงแสม นาก แมวป่า ลิงลม เสือปลา เสือโคร่ง หมูป่า อีเก้ง เป็นต้น
- 7) กลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน เช่น งูชนิดต่างๆ กิ้งก่า ตะกวด เป็นต้น
- 8) กลุ่มสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น จระเข้ เต่า เป็นต้น
- 9) กลุ่มแมลง เช่น ด้วงเลือกกลางคืน หนอนผีเสื้อ ผีเสื้อหนอนกอ แมลงปีกแข็งประเภทต่างๆ ยุง ริ้น เพลี้ย เป็นต้น
- 10) กลุ่มสัตว์ประเภทอาร์โทพอด (Arthropods) เป็นกลุ่มสัตว์ดิ๊กดำบรรพ์ เช่น แมงดาทะเล
- 11) กลุ่มสัตว์ขนาดเล็ก เช่น โปรโตซัว หนอนตัวแบน หนอนตัวกลม เป็นต้น

กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลน

ปัจจุบันพบว่าการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของป่าชายเลนมีลักษณะแตกต่างกันหลายรูปแบบ แต่มีความคล้ายคลึงกันทั่วโลก เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนบก โดยเฉพาะป่าไม้มีค่อนข้างจำกัด ประกอบกับประชาชนในพื้นที่บริเวณชายฝั่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น

ความต้องการไม้เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงและความต้องการสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหารมีมากขึ้น นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจการต่างๆ มีเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอนาคต

กรมป่าไม้ (2550) กล่าวถึงรูปแบบของการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทยที่ผ่านมา สามารถจำแนกออกได้เป็น 10 รูปแบบ แต่ละรูปแบบจะมีขนาดพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดของการทำลายป่าชายเลนแต่ละรูปแบบดังนี้

1. การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำส่วนใหญ่จะทำนาุ้ง ซึ่งมีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามจังหวัดต่างๆ บริเวณชายฝั่งทะเล แต่จะพบมากด้านชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ได้แก่ จังหวัดสมุทรปราการ สมุทรสาคร ระยอง จันทบุรี ชุมพร สุราษฎร์ธานี และ นครศรีธรรมราช

2. การทำเหมืองแร่

มีการทำลายพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำเหมืองแร่อย่างกว้างขวางเป็นเวลานานแล้ว โดยส่วนใหญ่จะเป็นการทำเหมืองแร่ดีบุก กิจกรรมดังกล่าวจะพบมากในจังหวัดระนอง พังงา และภูเก็ต

3. การเกษตรกรรม

การทำเกษตรกรรมในพื้นที่ป่าชายเลน โดยส่วนใหญ่เป็นการปลูกข้าวและการปลูกมะพร้าว แต่ผลผลิตการเกษตรกรรมจะมีไม่มากเพราะคุณภาพดิน คุณภาพน้ำและปัจจัยอื่นๆ ไม่เหมาะกับการทำเกษตรกรรม

4. การขยายตัวของชุมชน

การพัฒนาแหล่งชุมชนในพื้นที่ป่าชายเลนจะพบเห็นได้ในหลายจังหวัดโดยเฉพาะจังหวัด ชลบุรี ระนอง สุราษฎร์ธานี กระบี่ นครศรีธรรมราช และภูเก็ต เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาในรูปของนิคมสหกรณ์การประมงและการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ตลอดจนการถมที่และการทิ้งขยะมูลฝอย เป็นต้น พื้นที่ป่าชายเลนที่ใช้ในกิจกรรมเหล่านี้มีเนื้อที่ค่อนข้างสูงและมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น

5. การสร้างท่าเทียบเรือ

มีการสร้างท่าเทียบเรือโดยทำลายพื้นที่ป่าชายเลนในท้องที่จังหวัดบริเวณชายฝั่งทะเล ในจังหวัดกระบี่ นครศรีธรรมราช พังงาและสตูล

6. การสร้างถนนและสายส่งไฟฟ้า

การสร้างถนนในพื้นที่ป่าชายเลนส่วนใหญ่เป็นการตัดถนนจากเมืองไปสู่ท่าเทียบเรือหรือโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณชายฝั่งติดทะเลและแม่น้ำ แต่เนื่องด้วยลักษณะของดินในป่าชายเลนไม่เหมาะสมกับการทำกิจกรรมประเภทนี้ จึงมีน้อยมาก มีในบางจังหวัดเท่านั้น คือ ภูเก็ตและสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

7. การอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้า

การสร้างโรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานไฟฟ้านับว่ามีจำนวนน้อยมากในพื้นที่ป่าชายเลน โรงงานส่วนใหญ่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมต่อเนื่องเนื่องจากกิจกรรมประมง เช่น โรงงานปลาป่น โรงงานทำกุ้งแห้ง โรงงานดังกล่าวมีจำนวนน้อย เช่น ในจังหวัดสมุทรปราการ ส่วนพื้นที่ป่าชายเลนที่นำมาสร้างโรงงานไฟฟ้านั้น พบว่ามีที่จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือโรงไฟฟ้าบางปะกงในจังหวัดฉะเชิงเทรา

8. การขุดลอกร่องน้ำ

กิจกรรมนี้ไม่ได้ทำในพื้นที่ป่าชายเลนโดยตรง แต่จะทำในบริเวณเส้นทางเดินเรือหรือร่องน้ำที่ผ่านป่าชายเลน เมื่อมีการขุดร่องน้ำ เรือขุดจะพ่นดินเลนหรือทรายที่ขุดลอกจากบริเวณท้องน้ำลงไปในพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณที่ทำกิจกรรมนี้ พบว่าเกิดขึ้นในจังหวัดสตูล พังงา และระนอง

9. การทำนาเกลือ

การทำนาเกลือในพื้นที่ป่าชายเลนได้ดำเนินการอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม และสมุทรปราการ

10. การตัดไม้เกินกำลังผลิตของป่า

เนื่องจากปัจจุบันมีความต้องการใช้ถ่านและฟืนเป็นจำนวนมาก ประกอบกับมีการเผาถ่านที่ผิดกฎหมายเป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีการตัดไม้ผิดกฎหมายมากขึ้นจนเกินกำลังผลิตของป่า ทำให้ป่าชายเลนหลายแห่งเสื่อมสภาพและมีความสมบูรณ์ต่ำ

ผลกระทบจากการทำลายป่าชายเลน

การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์ในกิจการต่างๆ ทำให้เกิดความสูญเสียและส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่าชายเลนเป็นอย่างมาก

สนธิ อักษรแก้ว และคณะ (2532) กล่าวถึงลักษณะของผลกระทบโดยตรงที่เกิดต่อป่าชายเลน จำแนกได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ

ผลกระทบทางด้านกายภาพและเคมีภาพ

ได้แก่ อุณหภูมิ น้ำ ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำ ปริมาณธาตุอาหาร ความเค็ม การขึ้นลงของน้ำทะเล และปริมาณน้ำจืด การตกตะกอนและน้ำขุ่นขึ้น ปริมาณสารพิษในน้ำและการพังทลายของดิน เป็นต้น

■ **ผลกระทบทางด้านชีวภาพ**

ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงชนิด ปริมาณและลักษณะโครงสร้างของพืชและสัตว์น้ำ

■ **ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ**

ได้แก่ การสืบพันธุ์ การเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงทำลายที่อยู่ การเปลี่ยนแปลงห่วงโซ่อาหารที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศป่าชายเลน และระบบนิเวศประเภทอื่นในบริเวณชายฝั่งและใกล้เคียงป่าชายเลน

ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นต่อลักษณะดังกล่าวทั้งสามประการนี้ เกิดจากกิจกรรมต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่นการทำนากุ้ง

■ **ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ**

- 1) การเปิดหน้าดินเพื่อทำนากุ้งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของน้ำเพิ่มขึ้น เนื่องจากน้ำในนากุ้งได้รับแสงอย่างเต็มที่
- 2) เกิดการเปลี่ยนแปลงของการขึ้นลงของน้ำทะเล เนื่องจากมีการทำคั้นนากุ้งกีดขวางการขึ้นลงของน้ำทะเล
- 3) ความเค็มของน้ำเพิ่มขึ้นเนื่องจากอัตราการระเหยของน้ำสูงขึ้น
- 4) ลดธาตุอาหารที่ได้โดยตรงจากป่าชายเลน

■ **ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ**

พืชและสัตว์ในป่าชายเลนลดจำนวนลง

■ **ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ**

- 1) เนื่องจากต้องมีการเปิดป่าออกหมดเพื่อทำนากุ้ง จึงเป็นการการทำลายระบบนิเวศป่าชายเลนอย่างสิ้นเชิง
- 2) ลดปริมาณธาตุอาหาร
- 3) เป็นการกีดขวางการขึ้นลงของน้ำทะเลและน้ำจืด
- 4) เกิดการพังทลายของดิน

- 5) น้ำเสียที่มาจากนาทุ่งส่งผลต่อการสืบพันธุ์ของสัตว์น้ำ
- 6) เกิดการเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อาหาร
- 7) ลดความสมดุลทางธรรมชาติของระบบนิเวศป่าชายเลน

2. การทำเหมืองแร่บริเวณป่าชายเลน

▪ ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

- 1) มวลดินและตะกอนที่ชะล้างจากการทำเหมืองแร่ทำให้น้ำขุ่นขึ้น
- 2) การผุสลายของเศษใบไม้ในป่าชายเลนที่ได้รับอิทธิพลจากตะกอนเหมืองแร่เป็นไปได้อาจทำให้ลดปริมาณของอาหารที่ได้รับจากการผุสลายของเศษใบไม้

▪ ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ

มีจำนวนพืชและสัตว์ในป่าชายเลนน้อยและให้ผลผลิตน้อย

▪ ผลกระทบความสมดุลของระบบนิเวศ

- 1) ผลจากตะกอนแร่ถูกชะล้างลงไปในดินและน้ำ ทำให้การเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ในป่าชายเลนน้อยลง
- 2) เกิดน้ำเสียและมีผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ

3. การทำเกษตรบริเวณป่าชายเลน

▪ ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

การขุดดินกั้นน้ำเค็มทำให้น้ำไม่สามารถขึ้นลงได้ ส่งผลให้ป่าชายเลนหลังคันดินตายและหมดสภาพความเป็นป่า

▪ ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ

ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

▪ ผลกระทบความสมดุลของระบบนิเวศ

สารเคมีปราบศัตรูพืชที่ระบายลงในป่าชายเลนและแหล่งน้ำใกล้เคียงส่งผลกระทบต่อพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

4. การขยายตัวของแหล่งชุมชนบริเวณป่าชายเลน

▪ ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ

การปล่อยสิ่งปฏิกูลจากแหล่งที่อยู่อาศัยลงสู่แหล่งน้ำก่อให้เกิดความเน่าเหม็น

ปริมาณออกซิเจนในน้ำลดลง และเกิดกาชไข่น้ำในน้ำและโคลน เป็นอันตรายต่อพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

- **ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ**

ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

- **ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ**

เกิดการทำลายที่อยู่อาศัยและอาหารของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

5. การทำกิจกรรมอื่นๆ ในป่าชายเลน เช่น การสร้างถนน การทำนาเกลือ การขุดลอกร่องน้ำ

- **ผลกระทบลักษณะทางกายภาพและเคมีภาพ**

1) เป็นการสกัดกั้นการขึ้นลงของน้ำทะเล

2) การพ่นดินเลนหรือทรายที่ขุดลอกจากบริเวณท้องน้ำลงไปในพื้นที่ป่าชายเลนทำให้เกิดตะกอนทับถมและเกิดพื้นที่ที่สูงขึ้น ส่งผลให้น้ำทะเลไม่สามารถท่วมถึงได้

- **ผลกระทบลักษณะทางชีวภาพ**

ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน

- **ผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ**

ส่งผลต่อระบบนิเวศของป่าชายเลนและพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

การอนุรักษ์และการจัดการป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ให้ประโยชน์ในด้านป่าไม้ และการประมง และการดำรงชีวิตของประชาชน แต่ปัจจุบันป่าชายเลนถูกทำลายด้วยกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางในการอนุรักษ์และจัดการป่าชายเลนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป (กรมป่าไม้, 2550)

การจัดการป่าชายเลนมีนโยบายหลักในการจัดการอยู่ 2 ประการ(สนธิ อักษรแก้ว, 2535) คือ

1) อนุรักษ์ป่าชายเลนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนโดยการสงวนรักษาไว้และใช้ประโยชน์จากผลผลิตป่าชายเลนในระยะยาว รวมทั้งการฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนขึ้นใหม่

2) ควบคุมและลดจำนวนกิจกรรมที่ใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน โดยไม่ถูกหลักการอนุรักษ์ และนำไปสู่การทำลายป่าชายเลน

แนวทางดำเนินการที่จะคุ้มครองและอนุรักษ์ป่าชายเลนไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้ (สนธิ อักษรแก้ว, 2535 และ กรมป่าไม้, 2550)

- 1) เผยแพร่ข่าวสารความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับป่าชายเลนสู่ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าชายเลน
- 2) สนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนของตนเองในลักษณะป่าชุมชน
- 3) จัดให้มีหน่วยพิทักษ์ป่าชายเลน พร้อมกำลังคนและอุปกรณ์ให้เพียงพอ ครอบคลุมพื้นที่ป่าชายเลนทั่วประเทศและจับกุมลงโทษผู้บุกรุกอย่างเข้มงวด
- 4) การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณหนึ่งบริเวณใด ควรเป็นลักษณะอเนกประสงค์
- 5) ปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนที่เสื่อมสภาพขึ้นในบริเวณที่สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยทั้งในภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชมรมและกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 6) โครงการพัฒนาทุกชนิดและขนาดที่จำเป็นต้องใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ จะต้องศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่คาดว่าจะเกิดจากโครงการอย่างเหมาะสม แต่ถ้าหลีกเลี่ยงได้ก็ไม่ควรจัดทำโครงการในพื้นที่ป่าชายเลน
- 7) ส่งเสริมการสร้างสื่อที่เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับป่าชายเลนทั้งในภาครัฐและเอกชน
- 8) จัดกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ เช่นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชายเลนเพื่อถ่ายทอดความรู้และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนที่มีต่อสังคม
- 9) ใช้วัสดุอื่นแทนการใช้ไม้จากป่าชายเลน เช่นการสร้างบ้านเรือน สามารถใช้เสาปูนแทนเสาไม้จากป่าชายเลน
- 10) ปลูกต้นไม้ชายเลนขึ้นใหม่ทดแทนต้นที่ถูกตัดออกไป

รายการอ้างอิง

ป่าไม้,กรม. สภาพความเปลี่ยนแปลงของเนื้อที่ป่าชายเลนในช่วง 35 ปี (พ.ศ. 2504-

2539[Online]. 2550. Available from : <http://www.forest.go.th> [2008, Sep 7].

สนธิ อักษรแก้ว. ป่าชายเลน นิเวศวิทยาและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2532.

สนธิ อักษรแก้ว. ป่าชายเลน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2534

สุรินทร์ มัจฉาชีพ. สัตว์ชายฝั่งทะเลไทย. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2532.

กิจกรรมประจำบท

กิจกรรมที่ 1

คุณรู้หรือไม่ว่าป่าชายเลนคืออะไร มีประโยชน์กับตัวคุณ สังคม และประเทศชาติ อย่างไร สภาพป่าชายเลนที่บ้านคุณเป็นอย่างไร และกิจกรรมที่กลุ่มของคุณได้ดำเนินการอนุรักษ์เป็นอย่างไร จงเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง

กิจกรรมที่ 2

จากการเรียนรู้และทัศนศึกษาป่าชายเลนแล้ว หากป่าชายเลนผืนนี้เป็นป่าที่บ้านของคุณ คุณจะทำอย่างไรเพื่ออนุรักษ์ให้เกิดความยั่งยืน

ภาคผนวก จ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความต้องการเรียนรู้และพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
2. แบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลน
3. แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม
4. แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
5. แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
6. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มทดลอง
7. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมของที่ปรึกษา
กลุ่ม
8. แบบสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรม
9. ประเด็นการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
10. แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ
แบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. แบบสอบถามความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ _____ ชาย _____ หญิง _____
2. อายุ _____ ปี
3. สถานภาพ _____ ฐานะกลุ่มเยาวชน _____ ระยะเวลาการเป็นประธานกลุ่ม _____ ปี
_____ รองประธานกลุ่มเยาวชน ระยะเวลาการเป็นรองประธานกลุ่ม _____ ปี
4. ประเภทของสิ่งแวดล้อมที่ท่านดำเนินการอนุรักษ์ _____
5. สถานที่ปฏิบัติงาน จังหวัด _____

1.2. ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย X ในช่องที่แสดงถึงระดับความต้องการในการพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ประเด็น	ระดับความต้องการ					
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่ต้องการ (0)
1. การมีทักษะการสื่อสาร						
2. การจูงใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน						
3. การแสดงความสนใจในตัวสมาชิก						
4. การเอาใจใส่และเข้าใจมุมมองความคิดของผู้อื่น						
5. การมีทักษะการฟัง						
6. การทำงานเป็นทีม						
7. การเคารพให้เกียรติสมาชิกและปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเสมอภาค						
8. การยอมรับนับถือในความสามารถ การยกย่องชมเชย						

ประเด็น	ระดับความต้องการ					
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่ต้องการ (0)
9. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น						
10. การวางเป้าหมายการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ						
11. การมีความมุ่งมั่นและมีวินัยในการทำงาน						
12. การมีทัศนคติและการมองโลกในแง่ดี						
13. การมีความกระตือรือร้นในการทำงาน						

1.3. ข้อมูลความต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คำชี้แจง จงพิจารณาประเภทของสิ่งแวดล้อมในแต่ละหัวข้อ แล้วทำเครื่องหมายX ในช่องที่ตรงกับระดับความต้องการการเรียนรู้ที่เป็นจริงของท่าน

ประเภทของสิ่งแวดล้อม	ระดับความต้องการเรียนรู้					
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)	ไม่ต้องการ (0)
1.ป่าไม้						
1.1ป่าไม้ (ป่าบก)						
1.2. ป่าชายเลน						
1.3. น้ำ						
1.4. ดิน						
1.5. อากาศ						
1.6. สัตว์ป่า						
17. แร่ธาตุและพลังงาน						
1.8. สิ่งแวดล้อมชายฝั่ง						

3.4. ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ท่านต้องการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมหรือไม่

ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

เพราะ _____

_____

ไม่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

เพราะ _____

_____

2. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำหรือไม่ _____ เคย

_____ ไม่เคย

3. จำนวนวันในการจัดกิจกรรมควรเป็น _____ วัน

เพราะ _____

_____

4. กิจกรรมการเรียนรู้ควรจัดขึ้นในช่วงเดือน _____

เพราะ _____

_____

5. ท่านต้องการให้มีกิจกรรมใดๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในแต่ละเนื้อหาวิชา (สามารถตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

การระดมสมอง

ฝึกปฏิบัติจริง

การฟังบรรยาย

การเล่นเกมบทบาทสมมติ

การสาธิต

การทำกรณีศึกษา

การศึกษาด้วยตนเอง

อื่นๆ _____

ขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่าน

2. แบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลน

โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในช่องที่ถูกต้องที่สุด

1. ข้อใดถูกต้องที่สุดของระบบนิเวศป่าชายเลน

- ก. พีชที่ขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล อ่าว ปากแม่น้ำ ทะเลสาบและเกาะ และอยู่ในพื้นที่ระหว่างน้ำขึ้นสูงสุดถึงน้ำลงต่ำสุด เกิดขึ้นเฉพาะในเขตร้อนของโลกเท่านั้น
- ข. สังคมพีชที่ขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล อ่าว ปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และเกาะในบริเวณที่เป็นดินเลน และอยู่ในพื้นที่ระหว่างน้ำขึ้นสูงสุดถึงน้ำลงต่ำสุด เกิดขึ้นเฉพาะเขตร้อนของโลกเท่านั้น
- ค. สังคมพีชที่ขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำ และเกาะในบริเวณที่เป็นดินเลน และอยู่ในพื้นที่ระหว่างน้ำขึ้นสูงสุดถึงน้ำลงต่ำสุด เกิดขึ้นเฉพาะเขตร้อนของโลกเท่านั้น
- ง. สังคมพีชที่ขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเล อ่าว ปากแม่น้ำ ทะเลสาบ และเกาะในบริเวณที่เป็นดินเลน และอยู่ในพื้นที่ระหว่างน้ำขึ้นสูงสุดถึงน้ำลงต่ำสุด เกิดขึ้นเฉพาะเขตอบอุ่นของโลกเท่านั้น

2. ข้อใดกล่าวถึงป่าชายเลนได้ถูกต้อง

- ก. อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากกว่า 800 เมตร
- ข. เป็นป่าที่มีพีชไม่ผลัดใบ
- ค. มีอยู่มากทางภาคเหนือของประเทศไทย
- ง. มีสัตว์อาศัยอยู่น้อย

3. ข้อใดถูกต้องเกี่ยวกับป่าชายเลน

- ก. ป่าชายเลนขึ้นอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลที่มีน้ำทะเลท่วมถึง
- ข. สภาพดินเลนส่วนใหญ่ที่ป่าชายเลนขึ้นได้ดีเป็นดินร่วมปนกรวดหิน
- ค. บริเวณที่พบป่าชายเลนส่วนใหญ่จะเป็นที่ที่มีน้ำเค็ม
- ง. พีชพันธุ์ที่พบในป่าชายเลนจะเป็นไม้สกุลโกงกาง ไม่มีพันธุ์ไม้อื่นขึ้นเลย ดังนั้นอีกชื่อหนึ่งของป่าชายเลนคือป่าโกงกาง

4. ป่าชายเลนพบมากที่สุดในแถบใดของโลก

- ก. เขตร้อนแถบเอเชีย เขตร้อนอเมริกาเหนือ เขตร้อนแอฟริกา
- ข. เขตร้อนแถบเอเชียเหนือ เขตร้อนอเมริกา เขตร้อนแอฟริกา
- ค. เขตร้อนแถบเอเชีย เขตร้อนอเมริกา เขตร้อนแอฟริกา
- ง. เขตร้อนแถบอินเดีย เขตร้อนมาเลเซีย เขตร้อนแอฟริกา

5. ในประเทศไทยเราสามารถพบป่าชายเลนได้ในจังหวัดใด

- ก. ลพบุรี สมุทรสงคราม เพชรบุรี
- ข. กรุงเทพฯ ระยอง นครศรีธรรมราช
- ค. หนองบัวลำพู ตราด อ่างทอง
- ง. พัทลุง ชุมพร ฉะเชิงเทรา

6. ภูมิภาคใดในประเทศไทยไม่มีป่าชายเลน

- ก. ภาคใต้
- ข. ภาคตะวันตก
- ค. ภาคตะวันออก
- ง. ภาคกลาง

7. จังหวัดใดในประเทศไทยที่มีป่าชายเลนมากที่สุด

- ก. ระยอง
- ข. ระนอง
- ค. พังงา
- ง. ตราด

8. ป่าชายเลนส่วนใหญ่สามารถขึ้นและเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณที่มีน้ำชนิดใด

- ก. น้ำจืด
- ข. น้ำเค็ม
- ค. น้ำกร่อย
- ง. ถูกทุกข้อ

9. ข้อใดไม่ใช่ระบบรากของป่าชายเลน

- ก. รากหายใจ
- ข. รากค้ำจุน
- ค. รากพุ่มพอน
- ง. รากอวกาศ

10. ใบของพืชในป่าชายเลนมีลักษณะรอบน้ำเพื่อทำหน้าที่อะไร

- ก. สังเคราะห์แสง
- ข. เก็บรักษาน้ำ
- ค. แลกเปลี่ยนอากาศ
- ง. ดูดและจับคาร์บอนในอากาศ

11. ข้อใดกล่าวถูกต้องเกี่ยวกับพืชในป่าชายเลน

- ก. มีความทนทานต่อความเค็มได้ดี
- ข. เป็นไม้ผลัดใบในฤดูหนาว
- ค. แต่ละพันธุ์ไม้จะมีลักษณะหรือโครงสร้างที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง
- ง. สามารถขึ้นได้ดีตามชายหาดหรือชายฝั่งที่เป็นที่แห้ง

12. ข้อใดไม่ใช่สกุลไม้ของป่าชายเลน

- ก. สกุลโกงกาง
- ข. สกุลแสม
- ค. สกุลไม้โปรง
- ง. สกุลไม้ประดู่

13. สัตว์ใดที่เราสามารถพบได้ในป่าชายเลน

- ก. ลิงแสม จระเข้ น้ำเค็ม ปลาตีน
- ข. ไก่ฟ้า ปูทะเล ปูก้ามดาบ
- ค. ปูทะเล หอยนางรม เบ็ดป่า
- ง. กุ้งแชบ๊วย หอยแครง สิงโต

14. ข้อใดต่อไปนี้ไม่ใช่สัตว์ที่เราจะพบได้ในป่าชายเลน
- ปลาตาว
  - ปลาตีน
  - ปูแสม
  - ปูก้ามดาบ
15. ข้อใดเป็นการเปรียบเทียบความสำคัญของป่าชายเลนได้ถูกต้องที่สุด
- ปอด ชู่ข้าวชู่น้ำ โรงบำบัดน้ำเสีย
  - โรงยา สนามเด็กเล่น สะพาน
  - ครัว บ้าน ร้านค้า
  - สถานรับเลี้ยงเด็กอ่อน รั้วบ้าน โรงภาพยนตร์
16. ไม้จากป่าชายเลนใดที่ชาวบ้านสามารถนำมาใช้ทำเสาเข็มหรือไม้ค้ำยันได้
- ตาตุ่ม โกงกาง
  - โกงกาง โปรงแดง
  - แสม ตาตุ่ม
  - ถั่ว โพธิ์ทะเล
17. พันธุ์ไม้ในป่าชายเลนส่วนใหญ่จะมีประโยชน์ในด้านสมุนไพรรักษาโรค ถ้าเราเป็นโรคท้องร่วง เราควรจะใช้ไม้ป่าชายเลนชนิดใดเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของเรา
- โกงกางใบเล็ก โปรงขาว และตะบูนขาว
  - โปรงแดง ตาตุ่ม และส้มเงา
  - เหงือกปลาหมอดอกน้ำเงิน แสมดำ และปรังทะเล
  - โปรงขาว เหงือกปลาหมอ และจาก
18. ไม้จากป่าชายเลนชนิดใดที่เมื่อชาวบ้านควรหลีกเลี่ยงเพราะเมื่อรับประทานแล้วจะเกิดอาการท้องร่วง
- ตาตุ่ม
  - ส้มเงา
  - โปรงแดง
  - ตะบูนขาว

19. หากพื้นที่ป่าชายเลนที่ตั้งอยู่ในบริเวณปากแม่น้ำ ที่มีพื้นดินเป็นดินโคลนนิ่มๆ และมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอถูกทำลายลงไป ในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าบริเวณนั้น ชาวบ้านควรนำไม้ใดมาปลูก เพื่อสร้างพื้นที่ป่าชายเลนให้กลับมาสมบูรณ์ดังเดิม

- ก. โกงกาง
- ข. พังกาหัวสุมดอกแดง
- ค. แสมดำ
- ง. ไม่มีข้อใดถูกต้อง

20. หากชาวบ้านต้องการอนุรักษ์ พื้นฟูสภาพป่าชายเลนในนาุ้งให้กลับมาสมบูรณ์อย่างรวดเร็ว ชาวบ้านควรเลือกนำไม้อะไรมาปลูก

- ก. แสมทะเล
- ข. แสมขาว
- ค. ตะบูน
- ง. ลำแพน

21. กิจกรรมใดที่ส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนอย่างรุนแรงมากที่สุดและเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของป่าชายเลนโดยสิ้นเชิง

- ก. การปลูกสิ่งก่อสร้าง
- ข. การเกษตรกรรม
- ค. การทำนาุ้ง
- ง. การท่องเที่ยว

22. เพราะเหตุใดป่าชายเลนจึงมีลักษณะเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

- ก. เพราะสิ่งมีชีวิตมีความหลากหลายเพิ่มขึ้น
- ข. เพราะความเสื่อมโทรมของดินในป่าชายเลน
- ค. เพราะความต้องการในการใช้ไม้ในป่าชายเลนมีมากขึ้น
- ง. เพราะวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีความหลากหลายมากขึ้น

23. ข้อใดไม่ใช่ผลกระทบที่เกิดจากการทำลายป่าชายเลน

- ก. ห่วงโซ่อาหารที่เกิดในระบบนิเวศป่าชายเลนถูกเปลี่ยนแปลงและถูกทำลาย
- ข. จำนวนสัตว์น้ำลดลงและสูญพันธุ์

- ค. การทำนาปักกิ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการขึ้น-ลงของน้ำทะเล
- ง. คุณสมบัติของน้ำต่ำลงทำให้ปริมาณของออกซิเจนในน้ำต่ำลงเช่นกัน
24. ข้อใดไม่ใช่ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการทำนาปักกิ่งที่มีการตัดไม้ป่าชายเลนจนหมดสิ้น
- ก. คุณสมบัติของน้ำสูงขึ้น เนื่องจากน้ำถูกแสงแดดโดยตรง
- ข. เกิดการกัดเซาะวางการขึ้นลงของน้ำทะเล
- ค. ความเค็มของน้ำเพิ่มขึ้นเนื่องจากอัตราการระเหยของน้ำสูง
- ง. เป็นพื้นที่ที่ไม่สามารถฟื้นฟูป่าชายเลนให้กลับมาสมบูรณ์ได้อีกต่อไป
25. วิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลนวิธีใดที่เหมาะสมที่สุดและสามารถแก้ปัญหาป่าชายเลนได้ในระยะยาว
- ก. ออกกฎหมายให้เข้มงวด
- ข. เพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าชายเลน
- ค. ให้งบประมาณในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- ง. ให้การศึกษา สร้างความตระหนักและให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลป่าชายเลนในชุมชนของตน
26. ข้อใดแสดงให้เห็นถึงวิธีการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ดี
- ก. ปลูกไม้ป่าชายเลนทดแทนกับไม้ป่าชายเลนที่ถูกตัดไป
- ข. ใช้ประโยชน์จากไม้ป่าชายเลนเท่าที่จำเป็น
- ค. ใช้วัสดุอื่นทดแทนการใช้ไม้ป่าชายเลน
- ง. ถูกทุกข้อ
27. ข้อใดแสดงให้เห็นถึงวิธีการแก้ไขปัญหาป่าชายเลนที่กลุ่มเยาวชนจะสามารถดำเนินการได้ดีที่สุด
- ก. ออกกฎหมายให้เข้มงวด
- ข. เพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าชายเลน
- ค. ให้งบประมาณในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- ง. ให้การความรู้ สร้างความตระหนักและให้ประชาชนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลป่าชายเลนในชุมชนของตน

28. ข้อใดแสดงเป็นกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลนที่ไม่ถูกต้อง

- ก. ปลูกทดแทนต้นที่ถูกตัดไปในทันที
- ข. นำไม้หายากจากป่าชายเลนมาขายเพื่อประชาสัมพันธ์และสร้างความสนใจให้ประชาชนให้เข้าไป ทัดคนศึกษาป่าชายเลนมากขึ้น
- ค. งดเว้นกิจกรรมที่จะเข้าไปรบกวนต้นไม้และสัตว์ในป่าชายเลน
- ง. ใช้ไม้ที่ตัดไปอย่างคุ้มค่า

29 การตัดฟันป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งส่งผลต่อผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นอย่างไร

- ก. มีพื้นที่ของบ้านเรือนกว้างขวางขึ้น
- ข. คลื่นและลมพายุทำลายที่พักอาศัยโดยตรง โดยปราศจากแนวป้องกันทางธรรมชาติ
- ค. ชาวบ้านจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น
- ง. มีถ่านไม้คุณภาพดีจากป่าโกงกางใช้ตลอดปี

30 ปัจจัยใดที่ไม่มีผลต่อการคงอยู่ของระบบนิเวศวิทยาป่าชายเลน

- ก. การขึ้นลงของน้ำทะเล
- ข. การงอกของแผ่นดิน
- ค. การคงอยู่ของพันธุ์ไม้ชายเลนในป่าชายเลน
- ง. ปริมาณน้ำจืดที่ไหลลงสู่ป่าชายเลนอย่างสม่ำเสมอ

คำตอบ

ข้อ 1	ข	ข้อ 7	ข	ข้อ 13	ก	ข้อ 19	ก	ข้อ 25	ง
ข้อ 2	ข	ข้อ 8	ข	ข้อ 14	ก	ข้อ 20	ก	ข้อ 26	ง
ข้อ 3	ก	ข้อ 9	ง	ข้อ 15	ก	ข้อ 21	ค	ข้อ 27	ง
ข้อ 4	ข	ข้อ 10	ข	ข้อ 16	ก	ข้อ 22	ค	ข้อ 28	ข
ข้อ 5	ข	ข้อ 11	ก	ข้อ 17	ก	ข้อ 23	ง	ข้อ 29	ข
ข้อ 6	ข	ข้อ 12	ง	ข้อ 18	ก	ข้อ 24	ง	ข้อ 30	ข

3. แบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาผู้นำแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในช่องความคิดเห็นของท่าน

ประเด็น	ถูก (1)	ผิด (0)
1. ความเป็นผู้นำไม่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ทุกวันเพราะเป็นความพิเศษเฉพาะบุคคล		
2. ความเป็นผู้นำมีอยู่ในตัวของผู้มีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว		
3. บทบาทหน้าที่ของผู้นำคือการโน้มน้าวจูงใจสมาชิก พัฒนาและนำศักยภาพในตัวสมาชิกรมาใช้ให้มากที่สุด		
4. เราทุกคนจำเป็นต้องพัฒนาให้มีทักษะความเป็นผู้นำ		
5. ความเป็นผู้นำเป็นเครื่องกำหนดความสำเร็จในงานและความสุขของสมาชิกในการทำงาน		
6. การสื่อสารคือหัวใจของความสำเร็จในการทำงาน		
7. เมื่อผู้นำรับฟังความคิดเห็น สมาชิกก็จะกล้าแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเช่นกัน		
8. การสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง ผู้นำจะต้องสร้างความไว้วางใจและความสนใจร่วมกันที่แท้จริง		
9. ผู้นำควรทำหน้าที่กำหนดหรือวางแผน เป้าหมายในการดำเนินการและสมาชิกก็จะมีหน้าที่ปฏิบัติตามแผนนั้นๆ อย่างเคร่งครัดโดยไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมแต่อย่างใด		
10. สมาชิกมีแรงจูงใจในการทำงานมากที่สุดหากได้รับค่าตอบแทนหรือเงินเดือนสูงแต่เพียงอย่างเดียว		
11. ผู้นำควรแสดงความสนใจสมาชิกด้วยความจริงใจเพราะสมาชิกจะตอบสนองต่อผู้ที่ให้ความสนใจเขาอย่างแท้จริงเท่านั้น		
12. การยิ้ม คำพูดที่ไพเราะและการจดจำรายละเอียดของสมาชิกเป็นวิธีการแสดงความสนใจที่มีประสิทธิภาพของผู้นำ		
13. ผู้นำต้องให้ความสนใจต่อการค้นพบความต้องการของสมาชิกและต้องตอบสนองต่อความต้องการเหล่านั้น		

ประเด็น	ถูก (1)	ผิด (0)
14. การพูดคุย ชักถามเพื่อให้ได้รายละเอียดของบุคคลผู้นั้นจะทำให้ผู้นำสามารถคิดในมุมมองของผู้อื่นได้ในที่สุด		
15. การตอบสนองทางบวก มีสมาธิจดจ่อ มุ่งมั่นอยู่กับการฟัง ให้การสนับสนุนให้กำลังใจในการแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่ สร้างบรรยากาศที่ดี ผ่อนคลาย จะทำให้ผู้พูดสามารถแสดงความคิดเห็นออกมาอย่างเต็มที่และเต็มใจ		
16. ผู้นำที่ประสบความสำเร็จส่วนมากจะเป็นกลุ่มผู้นำที่เรียนรู้คุณค่าของการฟัง		
17. การฟังผู้อื่นเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ผู้อื่น		
18. การสร้างทีมงานจะต้องสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน นำเป้าหมายของทุกคนให้เป็นเป้าหมายของทีม สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ		
19. เมื่อเกิดปัญหาหรือความผิดพลาด ถือว่าเป็นความผิดของสมาชิก ผู้ปฏิบัติงานนั้น และผู้นำไม่ต้องแสดงความรับผิดชอบหรือยอมรับคำติแทนสมาชิก		
20. ผู้นำจะต้องนับถือ ให้ความเคารพ และปฏิบัติตัวต่อสมาชิกเสมือนเพื่อนร่วมงาน		
21. การเคารพศักดิ์ศรีของผู้อื่นสามารถทำได้ด้วยการแสดงออกหรือแสดงความเคารพให้เกียรติสูงสุดแต่เพียงวิธีเดียวเพื่อให้สมาชิกรู้ว่าตนเองมีความสำคัญ		
22. การส่งเสริมให้สมาชิกมีความเคารพตนเอง รับฟังความคิดเห็น ให้ความสนใจในคำพูดและการกระทำ การแสดงความขอบคุณ คำชื่นชมจากผู้นำ ก็ถือว่าเป็นการให้รางวัลแก่สมาชิก		
23. ความพร้อมที่จะยอมรับความผิดพลาดเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนความตึงเครียดของสถานการณ์		
24. การดำเนินิตีเตียนอย่างรุนแรงเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิก		
25. การโต้เถียงอย่างเกรี้ยวกราดไม่สามารถส่งผลกระทบต่อสื่อสาร การโน้มน้าวใจสมาชิก		

ประเด็น	ถูก (1)	ผิด (0)
26 ความผิดพลาดเป็นสิ่งที่ปกติธรรมดา ผู้นำจึงควรทบทวนอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะวิพากษ์วิจารณ์ หรือตำหนิใคร โดยไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัวและเสนอทางแก้ไขให้กับสมาชิก		
27. ผู้นำควรกำหนดเป้าหมายให้อยู่บนหลักแห่งความเป็นจริง มีความชัดเจน และสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้		
28. การกำหนดเป้าหมายระยะสั้น เป็นช่วงๆ ไป ทำให้เกิดความท้าทาย ความสามารถ ช่วยสร้างกำลังใจ กระตุ้นให้เกิดพลังในการปฏิบัติงาน		
29. เป้าหมายคือความฝันที่มีกำหนดเวลาแน่นอน		
30. เพื่อความท้าทาย เราควรกำหนดเป้าหมายพร้อมกันทีเดียวหลายๆ เป้าหมาย		
31. ความมุ่งมั่นและการมีวินัยเป็นสิ่งที่บุคคลมีเป้าหมายในใจและเชื่อมั่นในตนเอง เต็มใจมุ่งมั่นไม่ทอดทิ้งหรือเบี่ยงเบนออกจากเป้าหมายที่ตั้งไว้		
32. ความอดทน มุ่งมั่น พยายามอย่างไม่ลดละจะสร้างความ สำเร็จให้เกิดขึ้น มากกว่ามีความฉลาดแต่ไม่อดทนพยายาม		
33. การทุ่มเทเวลาทั้งหมดของชีวิตประจำวันให้กับงานเป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่ง		
34. การดูแลสภาพร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีประโยชน์		
35. การทำกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลิน เสริมสร้างสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงจะทำให้เกิดสมาธิและสร้างความมุ่งมั่นในงานที่ดีขึ้น		
36. ทัศนคติเป็นเรื่องส่วนตัวของคุณ และไม่สามารถส่งผลกระทบต่อผู้รอบข้างได้		
37. เราสามารถเปลี่ยนแปลงทุกอย่างให้เป็นจริงได้ด้วยความคิดของเรา		
38. หนึ่งในงานที่สำคัญที่สุดของผู้นำที่ต้องทำคือการสร้างบรรยากาศเชิงบวก เสริมสร้างความมั่นใจให้ตัวเอง พร้อมทั้งแสดงให้เห็นว่าคุณมีความล้มเหลวเป็นสิ่งที่รับไม่ได้		
39. ผู้นำควรมุ่งมั่น ทุ่มเทใจกับงาน และต้องหมกมุ่นอยู่กับสิ่งที่เผชิญอยู่ตลอดเวลา		

ประเด็น	ถูก (1)	ผิด (0)
40. คนเราจะวิตกกังวลในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นและเป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่สำคัญ อยู่เสมอ		
41. เมื่อเราเรียนรู้ความจริงและยอมรับกับปัญหาได้เร็วเท่าไร ความสุขและความสำเร็จก็จะเกิดขึ้นกับเรามากขึ้นเท่านั้น		
42. เราควรให้ความสำคัญที่สุดกับอดีตที่ผ่านมา และอนาคตที่กำลังจะมาถึง		
43. เมื่อผู้นำมีความมุ่งมั่น มีความอยากทำในงานนั้นๆ จะทำให้ผู้นำมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ซึ่งความกระตือรือร้นสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้กับทุกๆ คน		
44. ความกระตือรือร้นที่แท้จริงเกิดจากปัจจัย 2 ประการคือ ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำอยู่และความต้องการทำให้เกิดความสำเร็จ		
45. เราสามารถถ่ายทอดพลังแห่งความเชื่อมั่นไปยังผู้อื่นได้โดยแสดงให้เห็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้นในแต่ละวัน		

คำตอบ

ข้อ 1	ผิด	ข้อ 26	ถูก
ข้อ 2	ผิด	ข้อ 27	ถูก
ข้อ 3	ถูก	ข้อ 28	ถูก
ข้อ 4	ถูก	ข้อ 29	ถูก
ข้อ 5	ถูก	ข้อ 30	ผิด
ข้อ 6	ถูก	ข้อ 31	ถูก
ข้อ 7	ถูก	ข้อ 32	ถูก
ข้อ 8	ถูก	ข้อ 33	ผิด
ข้อ 9	ผิด	ข้อ 34	ถูก
ข้อ 10	ผิด	ข้อ 35	ถูก
ข้อ 11	ถูก	ข้อ 36	ผิด
ข้อ 12	ถูก	ข้อ 37	ถูก
ข้อ 13	ถูก	ข้อ 38	ถูก
ข้อ 14	ถูก	ข้อ 39	ผิด
ข้อ 15	ถูก	ข้อ 40	ถูก
ข้อ 16	ถูก	ข้อ 41	ถูก
ข้อ 17	ถูก	ข้อ 42	ผิด
ข้อ 18	ถูก	ข้อ 43	ถูก
ข้อ 19	ผิด	ข้อ 44	ถูก
ข้อ 20	ถูก	ข้อ 45	ถูก
ข้อ 21	ผิด		
ข้อ 22	ถูก		
ข้อ 23	ถูก		
ข้อ 24	ผิด		
ข้อ 25	ผิด		

4. แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในช่องคุณลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวความคิดการพัฒนาผู้นำในตนเอง ตามความคิดเห็นของท่าน โดยตอบให้ตรงกับความ เป็นจริงว่าท่านมีลักษณะตรงตามคุณลักษณะตามประเด็นที่ให้หรือไม่

ประเด็น	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
1. ท่านทราบถึงจุดเด่นและจุดด้อยในตัวของท่าน		
2. ท่านปรับปรุงจุดด้อยและพัฒนาจุดเด่นในตัวของท่านให้เป็นผู้เป็นที่ดี		
3. ท่านแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย		
4. ท่านให้โอกาสสมาชิกเข้ามาพูดคุยปรึกษา ชี้แนะท่าน		
5. ท่านพูดคุยกับสมาชิกอย่างเป็นกันเอง		
6. ท่านส่งเสริมให้สมาชิกมีการพัฒนาตนเอง		
7. ท่านไว้วางใจในสมาชิกปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ		
8. ท่านให้กำลังใจสมาชิกในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะประสบความสำเร็จหรือพบความล้มเหลว		
9. ท่านให้ความสนใจแก่สมาชิกและสอบถามถึงความเป็นอยู่ของสมาชิก		
10. ท่านรู้จักสมาชิกทุกคนเป็นอย่างดี		
11. เมื่อท่านสนใจใคร ท่านแสดงออกอย่างเป็นมิตรให้เขารับรู้ว่าคุณสนใจเขา		
12. ท่านสนใจและใส่ใจในความรู้สึกของสมาชิก		
13. ท่านคิดถึงความรู้สึกและความต้องการของผู้อื่น		
14. ท่านตั้งใจฟังเมื่อสมาชิกเสนอความคิดเห็น		
15. ท่านให้การสนับสนุนสมาชิกในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่		
16. ท่านไม่สรุปความเห็นก่อนที่สมาชิกจะพูดจบ		
17. เมื่อท่านมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกับสมาชิก ท่านรอที่จะแสดงความคิดเห็นดังกล่าวออกมาเมื่อสมาชิกพูดจบแล้ว		
18. สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกับท่าน		
19. ท่านปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกันกับท่าน		

ประเด็น	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
20. ท่านตระหนักถึงความสามารถของสมาชิกแต่ละคน แล้วนำศักยภาพของบุคคลนั้นมาใช้ให้ถูกกับลักษณะของงาน		
21. ท่านลงไปคลุกคลีกับสมาชิกในการปฏิบัติงานทุกชั้นตอน		
22. ท่านเป็นที่ปรึกษา ผู้แนะนำ แก่สมาชิก		
23. ท่านปรับตัวให้เข้ากับคนทุกระดับ		
24. ท่านให้เกียรติ เคารพความคิด ความเชื่อ ศาสนา ประเพณีของผู้อื่นที่แตกต่างจากท่าน		
25. ท่านยอมรับในคุณค่าความสามารถของสมาชิก		
26. ท่านแสดงความชื่นชมหรือให้รางวัล เมื่อสมาชิกทำงานดี		
27. ท่านกล่าวขอบคุณสมาชิกในสิ่งที่สมาชิกได้กระทำ		
28. ท่านแก้ไขปัญหาร่วมกับสมาชิกเมื่อเกิดความผิดพลาด		
29. ท่านไม่ตอกย้ำความผิดพลาดของสมาชิก		
30. ท่านรับผิดชอบและรับชอบร่วมกับสมาชิก		
31. ท่านรับฟังเหตุผลของผู้อื่น		
32. ท่านคิดว่าความผิดพลาดหรือปัญหา เป็นสิ่งที่สามารถแก้ไขได้		
33. ท่านกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงาน		
34. ท่านกำหนดระยะเวลาในการไปให้ถึงจุดหมาย		
35. ท่านสร้างกำลังใจให้กับตัวเองและสมาชิกในการไปให้ถึงจุดหมายที่ตั้งไว้		
36. ถ้าท่านล้มเหลวในจุดหมายหนึ่ง ท่านจะพยายามต่อไปอีกจนกว่าจะถึงจุดหมายที่ตั้งไว้		
37. ท่านไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมาย		
38. ท่านไม่ยอมให้มีสิ่งใดมาบั่นทอนกำลังใจของท่าน		
39. ท่านนำเวลาว่างส่วนใหญ่ที่มีไปใช้ในการพักผ่อน		
40. ท่านมีกิจกรรมที่สร้างความเพลิดเพลินต่อจิตใจและเสริมสร้างสุขภาพ		
41. ท่านจัดสรรเวลาการพักผ่อนและการทำงานที่สมดุลกัน		
42. ท่านมีความมั่นใจในตนเอง		
43. ท่านมีอารมณ์ขัน		
44. ท่านมีความสุขในชีวิตและการทำงาน		
45. ท่านเชื่อว่าคนทุกคนมีความดีและมีความสามารถ		

ประเด็น	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
46. เมื่อเกิดปัญหาท่านสามารถแก้ไขปัญหานั้นได้		
47. ท่านไม่แสดงออกถึงความกังวลให้สมาชิกเห็น		
48. ท่านมีวิธีจัดการกับความวิตกกังวล		
49. ท่านเป็นผู้ที่กระตือรือร้นในการทำงาน		
50. ท่านนำความกระตือรือร้นไปสู่การกระทำเพื่อให้เกิดความสำเร็จ		

5. แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในช่องระดับความคิดเห็นของท่าน โดยตอบให้ตรงกับความเป็นจริงที่ท่านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่ให้อยู่ในระดับใด

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. คุณเห็นด้วยว่า “การรู้จักข้อดีข้อด้อยในฐานะความเป็นผู้นำของคุณจะช่วยให้คุณทราบวิธีพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่ที่ดีต่อไปได้”					
2. คุณเห็นด้วยว่า “ทุกคนมีความเป็นผู้นำอยู่ในตนเอง” ดังนั้นทุกคนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่ได้อีกเช่นกัน					
3. คุณเห็นด้วยว่า “การเข้าไปพูดคุยรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสมาชิก เป็นสิ่งที่ผู้นำพึงควรกระทำ”					
4. คุณเห็นด้วยว่า “เมื่อคุณพูดคุยและรับฟังสมาชิก ก็มีแนวโน้มว่าพวกเขาก็จะพูดคุยและรับฟังความคิดเห็นของคุณมากขึ้นด้วยเช่นกัน”					
5. คุณเห็นด้วยว่า “การที่ผู้นำไม่เข้าไปครอบงำความสามารถ การให้อิสระแก่สมาชิกในการปฏิบัติงานตามความสามารถ” เป็นวิธีสามารถสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิกได้					

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
30. คุณเห็นด้วยว่า “เมื่อคุณเรียนรู้ความจริงและยอมรับกับปัญหาได้เร็วเท่าไรนั้น จะทำให้คุณเกิดความสุขและประสบความสำเร็จได้เร็วขึ้นเท่านั้น” เป็นสิ่งที่จะช่วยคลายความวิตกกังวลได้มากขึ้น					
6.คุณเห็นด้วยว่า “การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติงาน” เป็นการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานแก่สมาชิกได้					
7. คุณเห็นด้วยว่า “การแสดงความสนใจต่อสมาชิกและการเอาใจเขามาใส่ใจเรานั้นเป็นสิ่งสำคัญในการบริหารงานของผู้นำ					
8. คุณเห็นด้วยว่า “เมื่อเราสนใจใคร เราควรแสดงออกให้เขารับรู้ว่าเราสนใจเขา โดยการสังเกตสิ่งเล็กๆ น้อยๆ พุดคุยอย่างเป็นมิตร การแสดงความสนใจสามารถสื่อได้ว่าเขามีความสำคัญอย่างมากสำหรับคุณและคุณสนใจเขา”					
9. คุณเห็นด้วยว่า “การพุดคุย ชักถามสมาชิกถึงความต้องการ ปัญหาและอุปสรรค ความรู้สึกเกี่ยวกับการทำงาน” จะทำให้ผู้นำรู้ถึงมุมมองความคิดของสมาชิกได้					
10. คุณเห็นด้วยว่า “การเอาใจเขามาใส่ใจเราจะทำให้คุณเริ่มคิดบนพื้นฐานเดียวกับพวกเขา ดังนั้นจงอย่าคิดถึงแต่ตัวเอง แต่คิดถึงความต้องการของทุกๆ คน”					

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
11. คุณเห็นด้วยว่า “การฟังที่ดีนั้นคุณจะต้องสนับสนุนให้กำลังใจในการแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองและรับฟังความคิดเห็นของสมาชิก แม้ว่าความคิดของพวกเขาอาจไม่ตรงกับคุณ”					
12. คุณเห็นด้วยว่า “การฟังเป็นการแสดงความนับถือให้เกียรติผู้อื่น แสดงให้เห็นว่าคุณเห็นพวกเขาเป็นบุคคลสำคัญ สิ่งที่ทำและเชื่อของพวกเขาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคุณเสมอ”					
13. คุณเห็นด้วยว่า “การทำงานเป็นทีมนั้นผู้นำจะต้องให้สมาชิกทุกคนร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการทำกิจกรรม ร่วมแก้ปัญหากับสมาชิกและแสดงความเชื่อมั่นต่อสมาชิก”					
14. คุณเห็นด้วยว่าการทำงานเป็นทีมต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกคนในกลุ่ม ถ้าทีมไม่ชนะ ทุกคนก็ไม่ชนะเช่นกัน					
15. คุณเห็นด้วยว่าการเคารพผู้อื่นคือ “จงปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นที่คุณต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อคุณ” ดังนั้นจึงไม่ควรวางตัวเป็นผู้ที่เหนือกว่าหรือออกคำสั่งหรือใช้ความเกรี้ยวกราดต่อผู้อื่น					

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
16. คุณเห็นด้วยว่า “การทำงานร่วมกับผู้อื่น คุณจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคน ไม่ว่าพวกเขาจะมีภูมิหลังหรือวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไร”					
17. คุณเห็นด้วยว่า “การที่คุณส่งเสริมให้สมาชิกมีความเคารพตนเอง รับฟังความคิดเห็นสมาชิก ให้ความสนใจในคำพูด และการกระทำของสมาชิก การแสดงความขอบคุณหรือชื่นชมสมาชิกก็ถือว่าคุณให้รางวัลแก่สมาชิกแล้ว”					
18. คุณเห็นด้วยว่า “การแสดงการชื่นชมต่อหน้าผู้คนจำนวนมากเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการชมเชยเป็นการส่วนตัว”					
19. คุณเห็นด้วยว่า “การมีจิตใจที่พร้อมจะยอมรับความผิดพลาดนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนความตึงเครียดของสถานการณ์”					
20. คุณเห็นด้วยว่า “ความผิดพลาดเป็นสิ่งปกติ” คุณจึงควรทบทวนอย่างรอบคอบก่อนที่จะวิจารณ์หรือตำหนิใครโดยไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัวและพร้อมเสนอทางแก้ไขให้กับสมาชิก					
21. คุณเห็นด้วยว่าเป้าหมายคือ “ความฝันที่มีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน” ดังนั้นคุณจึงควรกำหนดเป้าหมายให้อยู่บนหลักแห่งความจริง มีความชัดเจนและสามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้					

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
22. คุณเห็นด้วยว่า “หากปราศจากเป้าหมายในชีวิตอย่างชัดเจน ย่อมจะทำให้ชีวิตเกิดการเบี่ยงเบนออกไปอย่างไร้จุดหมาย ไม่สามารถควบคุมชีวิตของตนเองได้อย่างแท้จริง” ดังนั้นการกำหนดเป้าหมายทำให้เรามุ่งหน้าไปอย่างมีทิศทาง					
23. คุณเห็นด้วยว่า “การทำงานใดๆ หากมีความมุ่งมั่น อดทน พยายาม จะทำให้ประสบความสำเร็จมากกว่าการมีความฉลาดแต่ไม่อดทน พยายาม”					
24. คุณเห็นด้วยว่า “ความมุ่งมั่นแน่วแน่ คือสิ่งที่แยกผู้ประสบความสำเร็จออกจากบรรดาผู้ไม่ประสบความสำเร็จทั้งหลาย”					
25. คุณเห็นด้วยว่า “การดูแลร่างกายและจิตใจเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ ช่วยให้ร่างกายเกิดความสมดุลย์และมีความสุข”					
26. คุณเห็นด้วยว่าการให้เวลากับการพักผ่อนและการทำงานที่สมดุลย์กัน เป็นสิ่งที่เหมาะสมและจำเป็นอย่างยิ่ง					
27. คุณเห็นด้วยว่า “หากคุณคิดว่าคุณมีความสุข คุณก็จะมีความสุขหรือคิดว่าคุณประสบความสำเร็จ คุณก็จะประสบความสำเร็จ “พลังความคิดในด้านดีจะส่งผลที่ดีต่อคุณได้”					

ประเด็น	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
28. คุณเห็นด้วยว่า “การมองโลกในแง่ดี ไม่เพียงแต่ช่วยให้เกิดความสำเร็จแล้ว ยังทำให้มีคนอยากคบกับคุณเพราะทุกๆ คน ต้องการจะอยู่ใกล้กับผู้ที่มองโลกในแง่ดี และมีความสุข”					
29. คุณเห็นด้วยว่า “เราไม่ควรคิดถึงความสำเร็จในอดีตและคิดถึงสิ่งที่ยังเกิดขึ้นในอนาคต เพราะจะทำให้เกิดความวิตกกังวล แต่เราควรคิดถึงสิ่งที่ต้องทำให้ดีที่สุดในปัจจุบันเท่านั้น”					
31. คุณเห็นด้วยว่า “ความกระตือรือร้นในการทำงานจะสามารถถ่ายทอดไปยังคนรอบๆข้างคุณได้ และความกระตือรือร้นสามารถสร้างให้เกิดขึ้นได้กับทุกคน”					
32. คุณเห็นด้วยว่าเมื่อคุณมีเป้าหมายที่ชัดเจน และมีความอยากจะทำในงานนั้นแล้ว ความกระตือรือร้นก็จะตามมาเช่นกัน					

6.แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดย ผู้เรียน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมายX ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกของท่าน

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
1. บอกข้อดีและข้อเสียของตนเองในฐานะผู้นำ		
2. พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นผู้หน้าที่ดี		
3. รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสมาชิก		
4. สมาชิกสามารถเข้ามาพูดคุยปรึกษา ชี้แนะได้		
5. เข้าไปพูดคุยและรับฟังกับสมาชิก		
6. ไม่ครอบงำความคิดและความสามารถของสมาชิก		
7. ให้กำลังใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าสมาชิกจะประสบ ความสำเร็จหรือล้มเหลว		
8. ให้อิสระในการทำงานแก่สมาชิกตามความสามารถ		
9. พัฒนาศักยภาพของสมาชิก		
10. ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติงาน		
11. ยิ้มและทักทายสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ		
12. จดจำรายละเอียดของสมาชิกทุกคนได้ เช่น วันเกิด สิ่งที่ชอบหรือ ครอบครัวได้		
13. แสดงออกว่าสนใจความรู้สึกหรือสนใจคำพูดของสมาชิกได้		
14. ใช้น้ำเสียงที่น่าฟังเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณตั้งใจที่ได้พูดกับเขา		
15. พูดคุย ชักถามสมาชิกถึงความต้องการ ปัญหา อุปสรรค ความรู้สึก เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน		
16. เอาใจใส่ความรู้สึก ความคิด ความต้องการก่อนจะพูดหรือกระทำ		
17. ไม่ด่วนสรุปความคิดในขณะที่สมาชิกยังพูดไม่จบ		
18. ไม่พูดสอดแทรกหรือขัดจังหวะการพูดของสมาชิก		
19. สนับสนุนสมาชิกและให้กำลังใจในการแสดงความคิดเห็น		

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
20. ตั้งคำถามจากการฟัง		
21. สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ผ่อนคลายเวลาพูดคุย		
22. ให้สมาชิกทุกคนร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการทำกิจกรรม		
23. แก้ไขปัญหา ร่วมกับสมาชิกเมื่อเกิดความผิดพลาด		
24. มอบหมายให้อำนาจในการตัดสินใจดำเนินการแก่สมาชิก		
25. มอบหมายงานที่เหมาะสมกับความสามารถหรือความสนใจของสมาชิก		
26. แสดงพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำให้สมาชิกรู้สึกดีต่อตนเอง		
27. ปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกันอย่างเป็นปัจเจกบุคคล		
28. แสดงการยอมรับความสามารถของสมาชิก เช่น กล่าวคำชื่นชม ยินดี ให้รางวัล ถึงแม้ว่าจะเป็นความสำเร็จในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ		
29. กล่าวคำขอบคุณในสิ่งดีๆ ที่สมาชิกกระทำ		
30. ไม่ตอกย้ำความผิดพลาดของสมาชิก		
31. สร้างบรรยากาศที่จะทำให้สมาชิกได้เปิดกว้าง พร้อมรับคำแนะนำ คำติ ในเชิงสร้างสรรค์		
32. ยอมรับความผิดพลาดของตนเองได้		
33. วิพากษ์วิจารณ์สมาชิกด้วยน้ำเสียง คำพูดที่นุ่มนวล ไม่ใช่อารมณ์ส่วนตัว		
34. สนับสนุน ให้กำลังใจและเสนอวิธีแก้ไขความผิดพลาดแก่สมาชิกได้		
35. ตั้งเป้าหมายในการทำงานอยู่เสมอ		
36. วางเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาวก่อนการทำงาน		
37. สามารถปฏิบัติได้ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้		
38. ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ		
39. ตรงต่อเวลา		
40. มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน		
41. มีความอดทนต่ออุปสรรคและบากบั่นให้ถึงเป้าหมาย		
42. มีกิจกรรมยามว่าง		

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
43. สามารถแบ่งเวลาในการทำงานและการพักผ่อนได้อย่างเหมาะสม		
44. มีอารมณ์ขันและมั่นใจในตัวเอง		
45. สร้างความมั่นใจให้กับสมาชิก		
46. สามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมั่นคงและมีสติ		
47. แก้ปัญหาเป็นระบบ		
48. ไม่เคร่งเครียดและรู้จักวิธีผ่อนคลายอารมณ์		
49. มีความอยากทำและมั่นใจในการทำกิจกรรมนั้นๆ		
50. มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรม		

7. แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมโดยที่ ปรึกษากลุ่ม

สังเกตพฤติกรรมก่อนและหลัง

ชื่อผู้ที่ได้รับการประเมิน(นาย/นางสาว).....

ชื่อผู้ประเมินพฤติกรรม .....

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย X ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในความดูแลของท่าน

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
1. บอกข้อดีและข้อเสียของตนเองในฐานะผู้นำ		
2. พยายามพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ดี		
3. รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากสมาชิก		
4. สมาชิกสามารถเข้ามาพูดคุย ปรึกษา ชี้แนะได้		
5. เข้าไปพูดคุยและรับฟังกับสมาชิก		
6. ไม่ครอบงำความคิดและความสามารถของสมาชิก		
7. ให้กำลังใจสมาชิกในการปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าสมาชิกจะประสบ ความสำเร็จหรือล้มเหลว		
8. ให้อิสระในการทำงานแก่สมาชิกตามความสามารถ		
9. พัฒนาศักยภาพของสมาชิก		
10. ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และปฏิบัติงาน		
11. ยิ้มและทักทายสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ		
12. จดจำรายละเอียดของสมาชิกทุกคนได้ เช่น วันเกิด สิ่งที่ชอบหรือ ครอบครัวได้		
13. แสดงออกว่าสนใจความรู้สึกหรือสนใจคำพูดของสมาชิกได้		

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
14. ใช้น้ำเสียงที่น่าฟังเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณตั้งใจที่ได้พูดกับเขา		
15. พูดคุย ชักถามสมาชิกถึงความต้องการ ปัญหา อุปสรรค ความรู้สึกเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน		
16. เอาใจใส่ความรู้สึก ความคิด ความต้องการก่อนจะพูดหรือกระทำ		
17. ไม่ด่วนสรุปความคิดในขณะที่สมาชิกยังพูดไม่จบ		
18. ไม่พูดสอดแทรกหรือขัดจังหวะการพูดของสมาชิก		
19. สนับสนุนสมาชิกและให้กำลังใจในการแสดงความคิดเห็น		
20. ตั้งคำถามจากการฟัง		
21. สร้างบรรยากาศเป็นกันเอง ผ่อนคลายเวลาพูดคุย		
22. ให้สมาชิกทุกคนร่วมกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ของการทำกิจกรรม		
23. แก้ไขปัญหา ร่วมกับสมาชิกเมื่อเกิดความผิดพลาด		
24. มอบหมายให้อำนาจในการตัดสินใจดำเนินการแก่สมาชิก		
25. มอบหมายงานที่เหมาะสมกับความสามารถหรือความสนใจของสมาชิก		
26. แสดงพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่ทำให้สมาชิกรู้สึกดีต่อตนเอง		
27. ปฏิบัติต่อสมาชิกอย่างเท่าเทียมกันอย่างเป็นปัจเจกบุคคล		
28. แสดงการยอมรับความสามารถของสมาชิก เช่น กล่าวคำชื่นชม ยินดีให้รางวัล ถึงแม้ว่าจะเป็นความสำเร็จในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ		
29. กล่าวคำขอบคุณในสิ่งดีๆ ที่สมาชิกกระทำ		
30. ไม่ตอกย้ำความผิดพลาดของสมาชิก		
31. สร้างบรรยากาศที่จะทำให้สมาชิกได้เปิดกว้าง พร้อมรับคำแนะนำ คำติ ในเชิงสร้างสรรค์		
32. ยอมรับความผิดพลาดของตนเองได้		
33. วิพากษ์วิจารณ์สมาชิกด้วยน้ำเสียง คำพูดที่นุ่มนวล ไม่ใช้อารมณ์ส่วนตัว		
34. สนับสนุน ให้กำลังใจและเสนอวิธีแก้ไขความผิดพลาดแก่สมาชิกได้		
35. ตั้งเป้าหมายในการทำงานอยู่เสมอ		
36. วางเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาวก่อนการทำงาน		
37. สามารถปฏิบัติได้ตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้		

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
38. ปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นและตั้งใจ		
39. ตรงต่อเวลา		
40. มีความรับผิดชอบต่อการทำงาน		
41. มีความอดทนต่ออุปสรรคและบากบั่นให้ถึงเป้าหมาย		
42. มีกิจกรรมยามว่าง		
43. สามารถแบ่งเวลาในการทำงานและการพักผ่อนได้อย่างเหมาะสม		
44. มีอารมณ์ขันและมั่นใจในตัวเอง		
45. สร้างความมั่นใจให้กับสมาชิก		
46. สามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมั่นคงและมีสติ		
47. แก้ปัญหาเป็นระบบ		
48. ไม่เคร่งเครียดและรู้จักวิธีผ่อนคลายอารมณ์		
49. มีความอยากทำและมั่นใจในการทำกิจกรรมนั้นๆ		
50. มีความกระตือรือร้นที่จะร่วมกิจกรรม		

8. แบบสังเกตพฤติกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมโดยผู้วิจัย

พฤติกรรมที่แสดงออก	ใช่ (1)	ไม่ใช่ (0)
1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง		
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ		
3. การตั้งใจอย่างมีประสิทธิภาพ		
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น		
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา		
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี		
7. การทำงานเป็นทีม		
8. การเคารพในตัวผู้อื่น		
9. การยอมรับ ยกย่องและการให้รางวัล		
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น		
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน		
12. การสร้างความมุ่งมั่นและมีวินัย		
13. การใช้ชีวิตที่สมดุลย์		
14. การมองโลกในแง่ดี		
15. การจัดการกับความวิตกกังวล		
16. การสร้างความกระตือรือร้น		

9. ประเด็นการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมการศึกษาในระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. ด้านวัตถุประสงค์ของโปรแกรม

ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของการจัดโปรแกรมนี้มีความเหมาะสมและชัดเจนหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

2. ด้านผู้เรียน

ท่านคิดว่าคุณสมบัติของผู้เรียนที่กำหนดในด้านประสบการณ์และตำแหน่งหน้าที่ และจำนวนของผู้เรียนมีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมหรือไม่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

3. ด้านวิทยากร

ท่านคิดว่าวิทยากรมีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความพร้อมของการสอน เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การปฏิบัติตัวต่อผู้เรียน เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การอำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมและใช้ประสบการณ์ ความรู้เดิมและสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

4. ด้านเนื้อหาสาระ

4.1. ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระด้านปายาเลนและการอนุรักษ์ปายาเลนมีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความยากง่ายในการเข้าใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การนำไปประยุกต์ใช้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสม

อย่างไร

- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

4.2. ท่านคิดว่าเนื้อหาสาระด้านการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดคำภีร์ทองสุดยอดผู้นำ มีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความยากง่ายในการเข้าใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การนำไปประยุกต์ใช้ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- การนำไปใช้เพื่อพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

5. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้

ท่านคิดว่ากิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ความสอดคล้องกับเนื้อหา เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ความน่าสนใจ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

6. ด้านระยะเวลา

ท่านคิดว่าระยะเวลาของโปรแกรมมีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- ในการการเรียนรู้แต่ละเนื้อหา เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรม เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- ระยะเวลาในการฝึกเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

7. ด้านสภาพแวดล้อม

ท่านคิดว่าสภาพแวดล้อมมีความเหมาะสมหรือไม่ในด้าน

- อาคารสถานที่ เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสม

อย่างไร

- สิ่งอำนวยความสะดวก เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร
- สภาพบรรยากาศในการจัดกิจกรรม เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

8. ด้านสื่อการสอน

ท่านคิดว่าสื่อการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม มีความเพียงพอหรือไม่เพราะเหตุใด และควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

9. ด้านการประเมินผล

ท่านคิดว่าการประเมินผลในด้านการทดสอบความรู้ การวัดลักษณะภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม แบบวัดทัศนคติ และแบบประเมินโปรแกรมมีความเหมาะสมหรือไม่ เพราะเหตุใด ควรมีวิธีการปรับปรุงให้เกิดความเหมาะสมอย่างไร

10. แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

คำชี้แจง จงทำเครื่องหมาย X ในช่องความเหมาะสมของรายการประเมินตามความคิดเห็นของท่าน

รายการประเมิน	ความเหมาะสม ของรายการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโปรแกรม					
2. คุณสมบัติของผู้เข้าร่วมกิจกรรม					
3. ความพร้อมในการสอนของวิทยากร					
4. ความสามารถของวิทยากรในการถ่ายทอด ความรู้					
5. การอำนวยความสะดวกและให้ความ ช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้					
6. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้					
7. ความยาก-ง่ายของเนื้อหาของการอนุรักษ์ป่า ชายเลน					
9. ความยาก-ง่ายของเนื้อหาการพัฒนาภาวะ ผู้นำตามแนวคิดของเดล คาร์เนกี					
10. การนำเนื้อหาเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนไป ประยุกต์ใช้ได้จริง					
11. การนำเนื้อหาเรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำของ เดล คาร์เนกีไปประยุกต์ใช้ได้จริง					
12. ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการอนุรักษ์ป่า ชายเลน					
13. ความน่าสนใจของเนื้อหาเรื่องการพัฒนา ภาวะผู้นำตามแนวคิดของเดล คาร์เนกี					
14. เนื้อหาสามารถพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำแบบ มีส่วนร่วมแก่ผู้เรียน					

รายการประเมิน	ความเหมาะสม ของรายการ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
15. เนื้อหาสามารถพัฒนาให้เกิดภาวะผู้นำด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เรียน					
16. ความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนรู้					
17. การได้รับประสบการณ์ใหม่จากกิจกรรมการเรียนรู้					
18. ความน่าสนใจของกิจกรรมการเรียนรู้					
19. ความหลากหลายของกิจกรรม					
20. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการเรียนรู้					
21. ความเหมาะสมของระยะเวลาในแต่ละเนื้อหา					
22. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรม					
23. ความเหมาะสมของสถานที่จัดกิจกรรม					
22. ความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวก					
23. บรรยากาศในการจัดกิจกรรม					
24. ความเหมาะสมของสื่อการเรียนรู้					
25. ความเหมาะสมของวิธีการประเมินผลโปรแกรม					

ภาคผนวก ข

ค่าความยากง่าย ค่าอำนาจจำแนก และค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของเครื่องมือวิจัย

1. ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลน และการอนุรักษ์
2. ค่าความยากง่าย และค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบความรู้เรื่องการพัฒนาภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
3. ค่า IOC แบบสอบถามความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
4. ค่า IOC เนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเอง
5. ค่า IOC เนื้อหาป่าชายเลนและการอนุรักษ์
6. ค่า IOC โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
7. ค่า IOC แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
8. ค่า IOC แบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลนและการอนุรักษ์
9. ค่า IOC แบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม
10. ค่า IOC แบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม
11. ค่า IOC แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
12. ค่า IOC แบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมในขณะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้
13. ค่า IOC แบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
14. ค่า IOC ประเด็นการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน
15. ค่า IOC แบบประเมินการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง

1. ค่าความยากง่ายและ อำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องการ
พัฒนาผู้นำในตนเองของสถาบันเดล คาร์เนกี

ข้อที่	ค่าความ ยากง่าย	ค่าอำนาจ จำแนก	ข้อที่	ค่าความ ยากง่าย	ค่าอำนาจ จำแนก	ข้อที่	ค่าความ ยากง่าย	ค่าอำนาจ จำแนก
1	.76	.30	16	.75	.31	31	.73	.50
2	.75	.45	17	.76	.53	32	.76	.36
3	.76	.57	18	.75	.33	33	.75	.42
4	.75	.33	19	.76	.42	34	.76	.39
5	.75	.43	20	.75	.40	35	.75	.35
6	.75	.52	21	.75	.53	36	.76	.43
7	.74	.67	22	.75	.38	37	.75	.42
8	.73	.52	23	.76	.60	38	.76	.37
9	.76	.52	24	.74	.27	39	.76	.35
10	.75	.40	25	.74	.65	40	.75	.35
11	.76	.33	26	.75	.53	41	.75	.34
12	.74	.50	27	.76	.30	42	.75	.35
13	.75	.39	28	.76	.81	43	.77	.50
14	.75	.33	29	.76	.70	44	.74	.30
15	.76	.49	30	.73	.60	45	.73	.45

2. ค่าความยากและอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดความรู้เรื่องป่าชายเลน และการอนุรักษ์

ข้อที่	ค่าความยาก	ค่าอำนาจจำแนก	ข้อที่	ค่าความยาก	ค่าอำนาจจำแนก
1	.75	.35	16	.75	.34
2	.79	.34	17	.77	.34
3	.74	.30	18	.76	.45
4	.75	.31	19	.78	.62
5	.78	.41	20	.76	.52
6	.78	.35	21	.77	.51
7	.78	.38	22	.75	.45
8	.77	.49	23	.79	.52
9	.75	.56	24	.78	.63
10	.75	.34	25	.76	.59
11	.74	.63	26	.76	.36
12	.76	.60	27	.77	.74
13	.78	.52	28	.78	.38
14	.79	.50	29	.75	.52
15	.77	.44	30	.78	.41

3. ค่า IOC แบบสอบถามความต้องการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประเด็น	ค่า IOC
1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	
ข้อมูลส่วนบุคคล กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่ดำเนินการ	1.0
ตำแหน่งในกลุ่ม	1.0
ประสบการณ์การทำงานในตำแหน่ง	1.0
สถานที่ปฏิบัติงาน	1.0
ประสบการณ์การเข้าร่วมอบรมการพัฒนาภาวะผู้นำ	1.0
2. ข้อมูลความต้องการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม	
ลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม 13 ประการ	1.0
3. ข้อมูลความต้องการการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	
สิ่งแวดล้อม 8 ประเภท	1.0
4. ข้อมูลความต้องการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	
ความต้องการในการเข้าร่วมกิจกรรม	1.0
สถานที่จัดกิจกรรม	1.0
ระยะเวลาในการจัด	1.0
เดือนที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรม	1.0
ประเภทของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา	1.0

4. ค่า IOC เนื้อหาการพัฒนาผู้นำในตนเอง

ประเด็น	ค่า IOC
1. การรู้จักความเป็นผู้นำในตนเอง	1.0
2. การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ	1.0
3. การจูงใจอย่างมีประสิทธิภาพ	1.0
4. การให้ความสนใจต่อผู้อื่น	1.0
5. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	1.0
6. การเป็นผู้ฟังที่ดี	1.0
7. การทำงานเป็นทีม	1.0
8. การเคารพในตัวผู้อื่น	1.0
9. การยอมรับ ยกย่องและให้รางวัล	1.0
10. การรับมือกับความผิดพลาดและการวิจารณ์ผู้อื่น	1.0
11. การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน	1.0
12. การสร้างความมุ่งมั่นและการมีวินัย	1.0
13. การใช้ชีวิตที่สมดุล	1.0
14. การมองโลกในแง่ดี	1.0
15. การจัดการกับความวิตกกังวล	1.0
16. การสร้างความกระตือรือร้น	1.0

5. ค่า IOC เนื้อหาป้าชายเลนและการอนุรักษ์

ประเด็น	ค่า IOC
1. ความหมายและความสำคัญของป้าชายเลน	1.0
2. พืชและสัตว์ในป้าชายเลน	1.0
3. สาเหตุของการลดลงของป้าชายเลน	1.0
4. วิธีการอนุรักษ์ป้าชายเลน	1.0

6. ค่า IOC ของโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ประเด็น	ค่า IOC
1. หลักการและเหตุผล	0.8
2. แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	0.8
3. องค์ประกอบของโปรแกรม	0.8
4. แผนการจัดการเรียนรู้	0.8

7. ค่า IOC แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	16	1.0	31	1.0
2	1.0	17	0.6	32	1.0
3	1.0	18	1.0	33	1.0
4	1.0	19	1.0	34	1.0
5	0.6	20	1.0	35	1.0
6	0.6	21	1.0	36	1.0
7	1.0	22	1.0	37	0.6
8	1.0	23	1.0	38	1.0
9	1.0	24	1.0	39	1.0
10	1.0	25	1.0	40	1.0
11	1.0	26	1.0	41	1.0
12	1.0	27	1.0	42	1.0
13	1.0	28	1.0	43	1.0
14	1.0	29	0.6	44	1.0
15	1.0	30	1.0	45	1.0

8. ค่า IOC แบบทดสอบความรู้เรื่องป่าชายเลนและการอนุรักษ์

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	0.6	16	1.0
2	0.6	17	1.0
3	0.6	18	1.0
4	1.0	19	0.6
5	1.0	20	1.0
6	1.0	21	1.0
7	1.0	22	1.0
8	1.0	23	1.0
9	1.0	24	1.0
10	1.0	25	1.0
11	1.0	26	1.0
12	1.0	27	1.0
13	1.0	28	1.0
14	1.0	29	1.0
15	1.0	30	1.0

9. ค่า IOCแบบวัดลักษณะของผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	26	1.0
2	1.0	27	1.0
3	1.0	28	1.0
4	1.0	29	1.0
5	1.0	30	1.0
6	1.0	31	1.0
7	1.0	32	1.0
8	1.0	33	1.0
9	1.0	34	1.0
10	1.0	35	1.0
11	1.0	36	1.0
12	1.0	37	1.0
13	1.0	38	1.0
14	1.0	39	1.0
15	1.0	40	1.0
16	1.0	41	1.0
17	1.0	42	1.0
18	1.0	43	1.0
19	1.0	44	1.0
20	1.0	45	1.0
21	1.0	46	1.0
22	1.0	47	1.0
23	1.0	48	1.0
24	1.0	49	1.0
25	1.0	50	1.0

10. ค่า IOCแบบวัดทัศนคติที่สอดคล้องกับผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	17	1.0
2	1.0	18	1.0
3	1.0	19	1.0
4	1.0	20	1.0
5	1.0	21	1.0
6	1.0	22	1.0
7	1.0	23	1.0
8	1.0	24	1.0
9	1.0	25	1.0
10	1.0	26	1.0
11	1.0	27	1.0
12	1.0	28	1.0
13	1.0	29	1.0
14	1.0	30	1.0
15	1.0	31	1.0
16	1.0	32	1.0

11. ค่า IOCแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	0.6	26	1.0
2	1.0	27	1.0
3	1.0	28	1.0
4	1.0	29	1.0
5	1.0	30	1.0
6	1.0	31	1.0
7	1.0	32	1.0
8	1.0	33	1.0
9	1.0	34	1.0
10	1.0	35	1.0
11	1.0	36	1.0
12	1.0	37	1.0
13	1.0	38	1.0
14	1.0	39	1.0
15	1.0	40	1.0
16	1.0	41	1.0
17	1.0	42	1.0
18	1.0	43	1.0
19	1.0	44	1.0
20	1.0	45	1.0
21	1.0	46	1.0
22	1.0	47	1.0
23	1.0	48	1.0
24	1.0	49	1.0
25	1.0	50	1.0

12. ค่า IOCแบบสังเกตพฤติกรรมที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วม
ในขณะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	9	1.0
2	1.0	10	1.0
3	0.6	11	1.0
4	1.0	12	1.0
5	1.0	13	1.0
6	1.0	14	1.0
7	1.0	15	1.0
8	1.0	16	1.0

13. ค่า IOCแบบประเมินโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง
ภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมสำหรับผู้นำเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	16	1.0
2	1.0	17	1.0
3	1.0	18	1.0
4	1.0	19	1.0
5	1.0	20	0.8
6	1.0	21	1.0
7	0.8	22	1.0
8	1.0	23	1.0
9	1.0	24	1.0
10	0.8	25	1.0
11	1.0		
12	1.0		
13	1.0		
14	1.0		
15	1.0		

14. ค่า IOC ประเด็นการอภิปรายกลุ่มเพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไขและปัญหาในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	6	1.0
2	1.0	7	1.0
3	1.0	8	1.0
4	1.0	9	1.0
5	1.0		

15.ค่า IOC แบบประเมินการฝึกทักษะด้วยตนเอง

ข้อที่	ค่า IOC	ข้อที่	ค่า IOC
1	1.0	9	1.0
2	1.0	10	1.0
3	10	11	1.0
4	1.0	12	1.0
5	1.0	13	1.0
6	1.0	14	1.0
7	1.0	15	1.0
8	1.0	16	1.0

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวมนัสวาสน์ โกวิทยา เกิดเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2513 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตสาขาวิชาการศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2535 สำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชา Educational Leadership, Major in Human Resources Development จาก Western Michigan University ประเทศสหรัฐอเมริกา ปีการศึกษา 2537 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตร ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและ ความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2548 ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

